

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SANAYİLERİN ORGANİZE OLUŞUM SİSTEMİNİN
ÇEVRE YERLEŞMELERE OLAN ETKİSİ
(MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ)

Kürşat VERAL

AĞUSTOS, 2008

İZMİR

**SANAYİLERİN ORGANİZE OLUŞUM SİSTEMİNİN
ÇEVRE YERLEŞMELERE OLAN ETKİSİ
(MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir Planlama Anabilim Dalı

Kürşat VERAL

AĞUSTOS, 2008

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

KÜRŞAT VERAL, tarafından **Prof. Dr. ÇINAR ATAY** yönetiminde hazırlanan **“SANAYİLERİN ORGANİZE OLUŞUM SİSTEMİNİN ÇEVRE YERLEŞMELERE OLAN ETKİSİ (MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ)”** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Çınar ATAY

Danışman

Yard. Doç. Dr. M.Yıldırım ORAL

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Vedat PAZARLIOĞLU

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Cahit HELVACI

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŐEKKÖR

Bu tezin oluşması sürecinde; tezin başlangıcından bitimine kadar veri toplama işindeki yönlendirmeleri, tezin tartışma düzeyini yükselten ve yaklaşımlarıyla bana yön veren çok değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Çınar ATAY'ın katkılarından ve rehberliğinden dolayı kendisine saygılarımı sunar, çok teşekkür ederim.

Söz konusu çalışma süresi boyunca; bana destek olan Manisa Belediyesinde çalışan değerli Müdürlerime, şeflerime ve mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler. Sağladıkları her türlü destek için her birine minnettarım.

Tezin hazırlanmasında,Manisa Organize Sanayi Bölge Müdürlüğünde çalışan ve bana yardımcı olan tüm personel ile diğer kurumlarda bana yardımcı olan tüm çalışanlara teşekkür ederim.

Annem, babam ve kardeşim hep birlikte benim yanımda olmalarından ve bana yaptıkları her türlü desteklerinden dolayı kendilerine sevgilerimi sunarım.

Kürşat VERAL

**SANAYİLERİN ORGANİZE OLUŞUM SİSTEMİNİN
ÇEVRE YERLEŞMELERE OLAN ETKİSİ
(MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

ÖZ

Gelişmekte olan ülkelerde, hızlı kentleşme, kentleşmenin yarattığı fiziksel ve sosyo ekonomik sorunlar giderek artmaktadır. Bu ülkelerde, sanayinin büyük kentlerde odaklanması, dengeli bir ekonomik kalkınmayı önler iken, kentleşmeyi de demografik bir büyüme olmaktan öteye götürememektedir. Sanayideki hızlı kalkınma kentlerdeki sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmayla paralellik gösterir ise, kentleşme süreci daha verimli bir şekilde gerçekleşecektir. Organize Sanayi Bölgelerinin büyümesi ile var olan sınırların aşılması, planlamanın temel ilkelerinden olan koruma kullanma dengesini zorlayacak bir büyüklüğe erişilmesi anlamına gelmektedir. Kentin sahip olduğu kısıtlamalar dikkate alındığında, sanayinin bu ölçek üzerindeki büyümesi, kentin gelişiminin, yaşanılabilirliğinin ve çevresindeki alanların korunabilirliğinin yitirilmesi anlamına gelecektir. Söz konusu çalışma ile ülke çapında büyük bir sanayi yatırımının, ekonomisi tarıma dayalı, izole küçük bir Anadolu kentine gelmesi sonucunda ortaya çıkan fiziksel, sosyal ve ekonomik yapının nasıl geliştiğini saptamak amaçlanmıştır. Organize Sanayi Bölgesi'nin alacağı her gelişim kararının Manisa kentinin geleceğini direkt olarak etkilediği kaçınılmaz bir gerçektir. Bu gelişim politikalarının; planlar yapılırken, gelecekle ilgili kararlar alınırken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sanayi bölgelerindeki tesislerin niteliklerinin, işgücü istihdam verilerinin, etki alanlarının iyi etüt edilmesi ve plan kararlarına yansıtılması gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kentleşme, Sanayilerin organize oluşum sistemi, Sanayinin büyüme sınırı, Organize sanayi bölgelerinin etkileri.

**ORGANIZATION SYSTEMING OF INDUSTRIES TO
ITS INFLUENCES OF ASSEMBLING SETTLEMENTS
(CASE STUDY: MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ)**

ABSTRACT

In developing countries, rapid urbanization, physical and socio-economic problems generated by the urbanization process are gaining an increasingly complex character. In these countries, the focusing of industry in large cities is hindering the balanced economic development on the one side, and is leading to an urbanization which is not any further than a demographic expansion on the other side. Accordingly, the views concerning the balanced distribution of urbanization gained superiority among the other views, and it became clear that, this objective can only be achieved by decentralization of industry within the available framework of social, cultural and economic development of the city. The big development of the industry caused of to become the big boundaries. If the boundaries go through the limitation, it caused by basic principles of the planning strategies which is protection and put to use. This study attempts to pinpoint the physical, the social and the economic structures coming forth after the establishment of a nation- wide industry in a little isolated agrarian Anatolian city; to compare the findings on the country scale; and to locate the position of Manisa in the urbanization process of Turkey.

Keywords: Urbanization, the organization system of industry, the boundary of the industrial development, the influence of Organized Industrial Zone.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
BÖLÜM BİR – GİRİŞ.....	1
BÖLÜM İKİ - KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1 Sanayileşme Kavramı	4
2.2 Organize Sanayi Bölgelerinin Önemi ve Tanımlanması.....	7
2.3 Organize Sanayi Bölgelerinin Tarihsel Gelişimi.....	11
2.4 Ülkemizde Organize Sanayi Bölgeleri Uygulaması.....	14
2.5 Sanayileşmenin Önemi ve Türkiye’deki Kalkınma Planlarında Organize Sanayi Bölgeleri.....	16
2.6 Türkiye’de Sanayileşme.....	22
2.7 Türkiye’de Organize Sanayi Politikasına İlişkin Değerlendirme.....	23
2.8 Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yasal Çerçevesi.....	27
BÖLÜM ÜÇ – ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMALARI.....	33
3.1 Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Dünyadaki Bazı Uygulamalar.....	33
3.1.1 İngiltere’deki Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	33
3.1.2 Amerika Birleşik Devletinde Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	35
3.1.3 Hindistan’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	36
3.1.4 Tayland’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	37
3.1.5 Singapur’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	39
3.1.6 Malezya’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	40
3.1.7 Endonezya’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	41

3.1.8 Tayvan’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları.....	42
3.2 Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Türkiye’deki Uygulamalarından Örnekler.....	43
3.2.1 Bursa Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	44
3.2.2 Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	45
3.2.3 Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	49
3.2.4 Konya Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	50
3.2.5 Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	53
3.2.6 Denizli Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması.....	54

BÖLÜM DÖRT - MANİSA KENTİNİN SOSYAL - KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALTYAPISI.....57

4.1 Fiziksel Özellikler.....	57
4.1.1 Doğal Yapı.....	57
4.1.1.1 Coğrafi Durum.....	57
4.1.1.2 Yüzey Şekilleri.....	58
4.1.1.2.1 Dağlar.....	58
4.1.1.2.2 Vadiler ve Ovalar.....	59
4.1.1.3 Su Kaynakları.....	61
4.1.1.4 İklim ve Bitki Örtüsü.....	62
4.1.2 Kentsel Altyapı.....	64
4.1.2.1 Ulaşım.....	64
4.1.2.1.1 Karayolu.....	64
4.1.2.1.2 Demiryolu.....	65
4.1.2.1.3 Havayolu.....	66
4.1.2.2 Enerji Üretimi ve Tüketimi.....	68
4.1.2.3 Haberleşme.....	70
4.1.2.4 Konut.....	70
4.1.2.4.1 Manisa İlindeki Konutların Nitelikleri.....	71
4.1.2.5 Sağlık Tesisleri Kurum ve Kuruluşları.....	76
4.1.2.6 Eğitim Tesisleri Kurum ve Kuruluşları.....	79
4.1.2.7 Sosyal Güvenlik ve Hizmet Kurum ve Kuruluşları.....	84
4.1.2.8 Meslek Kuruluşları.....	86

4.1.3 Sosyal Yaşam Kültürü.....	87
4.1.4 Nüfusun Demografik Beşeri ve Ekonomik Altyapısı.....	89
4.1.4.1 Nüfusun Gelişimi.....	90
4.1.4.2 Nüfusun Yerleşim Yeri Dağılımı (Kır – Kent).....	90
4.1.4.3 Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Dağılımı.....	92
4.1.4.4 Hane Halkı Sayısı ve Ortalama Büyüklüğü.....	96
4.1.4.5 Okuma Yazma Bilen Nüfus.....	97
4.1.4.6 Medeni Durum, Doğurganlık, Bebek Ölüm Hızı.....	97
4.1.4.7 Cinsiyet ve Yaş Grubuna göre İşgücü Dağılımı	99
4.1.4.8 Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus.....	103
4.1.4.9 Yapılan İşe Göre İstihdam Edilen Nüfus.....	105
4.1.4.10 İşteki Durumuna Göre İstihdam Edilen Nüfus.....	108
4.1.4.11 İşsizlik ve İşgücünde Olmayan Nüfus.....	109
4.1.5 Sosyal Yapı	111
4.1.5.1 Göç.....	111

BÖLÜM BEŞ.- MANİSA SANAYİİ’NİN GELİŞİMİ.....115

5.1 Manisa Sanayinin Tarihsel Gelişimi.....	115
5.1.1 Cumhuriyet Öncesi Sanayi Sektörü.....	115
(Osmanlı İmparatorluğu Dönemi)	
5.1.2 Cumhuriyetin Kuruluşundan 1950’lere kadar Manisa Sanayi.....	116
5.1.3. 1950–1970 Yılları Arasında Manisa Sanayi.....	118
5.1.4. 1970–2000 Yılları Arasında Gelişme ve Organize Sanayi Bölgesi’nin Kurulması.....	119
5.1.4.1. 1970-2000’li Yıllar Arasında Manisa Sanayinin Genel Durumu.....	120
5.1.4.2.Organize Sanayi Bölgesi’nin Kurulması ve Sanayi Yapısında Başlayan Değişim Süreci.....	121
5.1.4.3 1980’lerde Sanayide Yaşanan Gelişmeler	123
5.1.5. 2000’li Yıllarda Sanayinin Genel Durumu.....	125
5.1.5.1 Madencilik.....	126
5.1.5.2 Enerji.....	127
5.1.5.3 Ticaret.....	128
5.1.5.4. İnşaat.....	131

5.1.5.5. İmalat Sanayi.....	133
5.1.5.5.1. Sanayi Kuruluşlarının Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı.....	133
5.1.5.5.2. Sanayi Kuruluşlarının İşyeri Büyüklüğü ve İstihdama Göre Dağılımı.....	134
5.1.5.5.3. Sanayi Kuruluşlarının Sektörlere Göre Dağılımı	135
5.1.5.5.4. Sanayinin Yerleşim Altyapısı.....	135
5.1.5.5.5. Teşvik Belgeli Yatırımlar ve Projelerin Sektörel Dağılımı.....	139
5.2. Manisa Sanayinin Gelişme Düzeyi ve Türkiye Sanayi İçindeki Yeri	143
5.2.1. Manisa Sanayinin Gelişme Düzeyi.....	143
5.2.2. Manisa İmalat Sanayinin Türkiye İmalat Sanayi İçindeki Yeri.....	146
5.3. Manisa Organize Sanayi Bölgesi.....	147
5.3.1. Arıtma Tesisi.....	150
5.3.2. İçme Suyu.....	151
5.3.3. Enerji Üretimi.....	151
5.3.4. Doğalgaz Kullanımı.....	153
5.3.5. Lojistik Merkez.....	154
5.3.6. Manisa Organize Sanayi Bölgesi ve Özellikleri.....	155

ALTINCI BÖLÜM - MANİSA ORGANİZE .SANAYİ .BÖLGESİNİN MANİSA KENTSEL GELİŞİMİNE OLAN ETKİLERİ .....

162

6.1. Manisa Organize.Sanayi.Bölgesi'nin Gelişim Trendleri.....	162
6.2. Manisa'nın Organize.Sanayi.Bölgesi Etkisinde Oluşan Kentsel Gelişim Trendleri.....	173
6.2.1. Sosyo-Ekonomik Etkileri.....	175
6.2.2. Sosyo-Kültürel Etkileri.....	184
6.2.3. Sosyo-Politik Etkileri.....	193

YEDİNCİ BÖLÜM – SONUÇ.....

205

KAYNAKLAR.....

216

EKLER.....

221

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik gelişmenin önemli bir alt süreci sanayileşmedir. Sanayileşme sosyo-ekonomik gelişme sürecinden daha dar kapsamlı ve onun yalnızca bir yönünü içermesine karşın, ekonominin hızlı büyüyen dinamik bir sektörü olması ve ülke, bölge düzeyindeki diğer toplumsal kesimlerde yol açtığı yoğun etkiler nedeniyle, sosyo-ekonomik gelişme sürecinde özel bir yere sahiptir. Sanayileşme olduğu sosyo-ekonomik ortamda köklü dönüşüm ve dinamik yeni yapıların ortaya çıkmasına neden olduğu için, sanayileşme sürecinin ortaya çıkışı, “Sanayi Devrimi” olarak adlandırılmıştır.

Ülkelerin zenginliği ve yaşam standardının yüksekliğinde sanayileşmenin önemli rolü bulunmaktadır. Bu nedenle ekonomik kalkınma ile sanayileşme eş anlamlı kavram olarak kabul edilir olmuştur. Sanayileşme bir boşlukta değil, belli bir sosyo-ekonomik ortamda oluşmaktadır. Sanayileşme süreci, gelişme sürecinin unsurlarıyla birlikte ve onlarla karşılıklı etkileşim içinde belli bir zaman-mekân boyutunda gerçekleşmektedir.

Kalkınma sürecinde, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ülkelerin her yerinde aynı zamanda ve aynı ölçüde gerçekleşmediği, kıt olan kaynakların etkin kullanılması amaçlanarak doğal kaynak yeterliliği, coğrafi konum, hammadde yeterliliği, pazar büyüklüğü, teşebbüs gücü, insan gücü kaynaklarının yeterliliği gibi sosyal ve ekonomik birtakım faktörler vardır. Bu faktörlerin etkisiyle ülke içinde bazı yörelerin daha hızlı gelişme elde ettiği ve sonuçta mekânsal gelişmişlik farkları ile kutuplaşmanın olduğu görülmektedir.

Ülke içinde gelişmiş, duraklamış ve geri kalmış gibi farklı gelişmişlik düzeyinde yörelerin ve bölgelerin ortaya çıkması toplumu oluşturan fertler arasında istihdam imkânları, gelir ve refah dağılımı açısından çeşitli eşitsizlik ve dengesizliklere yol açmaktadır.

Fakat sanayileşmiş olan bir bölgenin kalkınma kriterleri belirli ölçülere göre olmaktadır. Her sanayi bölgesinin olduğu bir kent kalkınmış sayılmaz.

Sanayileşmenin geldiği her alan kalkınmış bir bölge konumuna gelmiş sayılmaz. Sanayileşme ile birlikte kentin sosyal ve ekonomik, kültürel ve çevresel etkenlerinde en az ekonomideki gelişim gibi üst düzey bir gelişim sağlamak zorundadır.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ülke bütününde yer alan bölgenin farklı imkânlarla, özelliklere ve sorunlara sahip olmasının, sektörel tercihlerle mekânsal analizin birlikte ele alındığı yeni bir planlama yaklaşımını zorunlu kıldığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede, bölgesel gelişme çalışmalarından, bölgesel dinamiklerin harekete geçirilerek, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması hedeflerine ulaşmak bakımından yararlanılacağı belirtilmiştir.

Çalışmanın yaklaşımında sanayileşme, sosyo-ekonomik gelişimin (istihdamın) üst yapı donatılarından biri olarak ele alınmış, altyapı unsurları olan kent ve kentte yaşayan insanların, kenti de içine alan doğal yapıyı nasıl etkilediği ve sanayileşmenin bu unsurlar üzerindeki etkileri tespit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de, Organize Sanayi Bölgeleri, gelişmelerin bölgeler açısından dengeli olması bakımından özel sektör yatırımlarının belirli yörelere yönlendirilmesi veya mevcut yatırımların desteklenerek teşvik edilmesi için parasal ve fiziksel teşviklerin verilmesinin bir aracıdır. Organize Sanayi Bölgeleri, aynı zamanda da, gelişmekte olan sanayilerin arazi gereksinmelerinin karşılanması, birbiriyle ilişkisi olan sanayilerin belirli bir program çerçevesinde bir arada üretim yapmalarına olanak sağlayacak şekilde örgütlenmesidir. Söz konusu örgütlenmeler dışsal ekonomilerin oluşturulmasını sağlamaktadır. Ayrıca, uzmanlaşmış (ihtisaslaşmış) sanayilerin birlikte üretimde bulunmalarından yarar sağlamak üzere de organize sanayi bölgeleri oluşturulmaktadır.

Sanayileşmekte olan ülkelerde, sanayi işletmeleri arasında ulaşım ağına, insan gücüne, hammaddelere, enerjiye ve tüketim merkezlerine yakınlık bakımlarından eşitsizlik olması bölgeler arası dengesizlik yaratarak ekonomik ve sosyal yapıyı bozmaktadır. Öte yandan, sanayi işletmelerinde uygun kuruluş yerinin seçilmesi, hem girişimci hem de ülke ekonomisi açısından önem taşımaktadır. Kuruluş yerinin

yanlış seçilmesi girişimciyi başarısız kıldığı gibi, kaynakların verimli kullanılmaması bakımından ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir.

Organize Sanayi Bölgelerinin oluşturulmaması durumunda, her bir işletme için altyapıların, sosyal tesislerin, enerji ve diğer girdilerin temini birbirinden bağımsız olarak sağlanacağından; kaynak savurganlığına yol açılmaktadır. Söz konusu hizmetlerin birlikte sunulması işletmeler açısından maliyet düşüklüğü yaratarak, onların verimliliğini ve kârlılığını artırmakta; dışsal ekonomiler yoluyla işletmelere yarar sağlamaktadır. Bunlar yol, su, elektrik, kanalizasyon, posta hizmetleri, bakım-onarım tesisleri, itfaiye hizmetleri, banka şubeleri, sağlık merkezleri vb. hizmetlerdir (Eyüpoğlu, 2005).

Organize Sanayi Bölgeleri makro politikaları uygulamanın etkili bir aracı olmanın yanı sıra; sanayinin gelişmesini sağlayan, sanayi kuruluşlarını dönemin koşullarına göre çağdaş yapıya kavuşturan, kaliteyi geliştiren, maliyetleri düşürerek verimliliği ve kârlılığını artıran önemli bir araçtır.

Sonuç olarak; kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemek bakımından önemli olan Organize Sanayi Bölgeleri, sanayi işletmelerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetleyebilmeyi, işletmelerin topluca yer aldıkları alanlarda daha kolay ve ucuz olarak üretim yapmalarını ve uygun koşullarda altyapı hizmetlerinden yararlanmalarını sağlayarak; gelişen sanayilerin geniş olanaklara kavuşturulmalarına olanak tanır. Kuruluş amaçları ne olursa olsun, tek tek ve dağınık yerleşimlere göre, organize sanayi bölgeleri oluşturma girişimleri her zaman için yararlı sonuçlar verip veremeyeceği bir diğer tartışma konusu olacaktır. Organize Sanayi Bölgeleri ister başarılı bir şekilde kurulup işler konumunda olsun, isterse düzgün yer seçimi yapılmayıp yâda farklı sebeplerden dolayı işler konumunda olmasın tüm bu bölgelerin kentte getirdiği fiziksel, sosyal ve teknik altyapı yükünün göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

BÖLÜM İKİ

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Sanayileşme Kavramı

Latince Industria sözcüğünden türetilen sanayi, Türk Dil Kurumu sözlüğünde hammaddeleri yapılı bir hale sokmak için uygulanan eylemleri uygulamak için kullanılan araçların topu olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 1981,s.685). Sanayi bir diğer tanımda mal, hizmet ve gelir kaynağı üreten ya da bunların yarar ve değerini arttırmayı amaçlayan üretken girişimler şeklinde tanımlanır.

Genel bir değerlendirme içerisinde sanayi şunları içerir: İnsanların kendilerinin ve başkalarının gereksinimlerini karşılamak düşüncesinden doğar. Herhangi bir enerji kaynağından elde edilen güç yardımıyla, işbirliği içerisinde bireyler kendi bilgi ve deneyimlerinin anında biçimine göre çeşitlilik kazanabilecek aletler kullanırlar. Sonuçta doğadan çıkarılan hammaddeler işlenmiş yarı veya tam hale gelirler. Bu özellikleri içerisinde sanayi, başlangıcından günümüze dek süregelen işleyişin, bilim ve tekniğin, birikim ve etkileşimi içerisinde gelişen ve değişen bir faaliyet dizisidir (Çelebi, 1983, s.1).

Tarihsel bakımdan sanayi, tarımdan ayrışma yoluyla doğmuş bir kavramdır. On binlerce yıl insanlığın hemen tek ekonomik faaliyeti, basit biyolojik var oluşa ancak yetebilen bir yiyecek üretimi olmuştur. Toplayıcılık ve avcılıktan tarım ve hayvancılığa geçilmesi zamanla yiyecek depolamaya imkân verdi. Tarım ve hayvancılığın gerektirdiği bütün araç gereçler uzun süre, doğrudan tüketime yönelik ana faaliyetlerle uğraşan kişilerce yapıldı ve onarıldı. Bir noktadan sonra ise biriktirilebilen yiyecek fazlası yalnız araç gereç yapımıyla uğraşan uzman zanaatçıların ortaya çıkmasını sağladı. Tüketim araçlarının üretimi arasındaki bu büyük iş bölümü, önemli verimlilik artışlarına yol açarken Sanayi kavramının da başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Başlangıçta tüketim araçları kategorisi yalnızca yiyecek maddelerini (tarım ürünlerini) kapsarken zanaatların da (sanayi ürünleri) kendi içinde ayrışmasıyla, bazı kollarında üretim araçları, bazı kollarında yiyecek dışı tüketim araçları üretilmeye başlandı. Böylece ağır sanayi – hafif sanayi ayrımının çekirdeği ortaya çıkmıştır. Bütün bu uzmanlaşma alanları arasındaki bağlantılar alışveriş, ticaret, para ve meta dolaşımı aracılığıyla kurulur olmuştur.

18.–19. Yüzyılın Sanayi Devrimi, el zanaatlarından makineli üretime geçişle sanayinin tüm maddi temelini değiştirdiği gibi, piyasa ilişkilerinin kapsamını da alabildiğine genişletmiştir. Modern sanayinin ürettiği her çeşit aracın tarıma girmesiyle tarım ürünlerindeki kapasite artarak yüksek verim oluşmuştur. Bu değişim, gelişmiş ülkelerde meta ve para gibi piyasa kategorilerinden yola çıkan iktisat biliminde her türlü üretim sürecinin, emek, sermaye ve toprak gibi temel üretim faktörlerinin bir araya gelmesi olarak düşünülmesine yol açmıştır. Bu soyutlama düzleminde, tarım işletmeleri ile sanayi işletmeleri arasında kurumsal fark görülmemeye başlanmıştır (Kuyucuklu, 1982, s.42). Bu gelişme ilk başlarda tarım kenti olan Manisa'yı da aynı şekilde etkilemesine rağmen günümüzde Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki gelişme tarım dışına çıkarak diğer alanlarda başarılı bir şekilde sürmektedir.

Genel anlamda Sanayilerin sınıflandırılmasına bakıldığında üç grupta sınıflandırma yapabiliriz. Bunlar, Birincil-İkincil-Üçüncül Sanayi şeklinde olmaktadır. Günümüzde bir ülke ekonomisinin birincil sanayi sektörü tarım, ormancılık ve balıkçılığın yanı sıra ikincil sanayilere hammadde sağlayan madencilik, taş ocağı işletmeciliğini, petrol ve doğalgaz çıkarımını da kapsar. Bunlardan birinci gruptakiler üretim sürecine insan müdahalesi yoluyla artırılabilen hammaddelerin üretimini oluşturur. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde birincil sanayiler ağır basar, ama ikincil ve üçüncül sanayiler geliştikçe birincil sanayiler ekonominin bütünündeki payı azalma eğilimi gösterir.

İmalat Sanayi'de dediğimiz ikincil sanayi, ülke ekonomisinde birincil sanayilerin sağladığı hammaddelerin işlenerek tüketim mallarına (ara mallara) dönüştürülmesini

içerir; bu üretim malları ya da ara mallar daha sonra başka ikincil sanayiler tarafından son ürünlere, ürün parçalarına ya da tüketim mallarının ve tüketim dışı malların imalatında kullanılacak sermaye mallarına (üretim araçlarına) dönüştürülür. Hidroelektrik ve jeotermal santrallerde güneş rüzgâr ve her türlü ham enerjiyi elektriğe çevirmek için çeşitli özel araçlardan yararlanan elektrik enerjisi üretimi sanayileri gibi inşaat sanayisi de, ikincil sanayinin kapsamına girer (Karaköse, 2004, s.7).

İkincil sanayi ağır ya da büyük ve hafif ya da küçük sanayi olarak ikiye ayrılabilir. Büyük sanayi, genellikle fabrika ve makinelere yoğun sermaye yatırımı gerektirir; büyük miktarda çıktı üretir; diğer imalat sanayilerini de içeren geniş ve çeşitli bir piyasaya hizmet verir; karmaşık bir örgütlenmeye ve genellikle uzmanlaşmış nitelikli işgücüne dayanır. Petrol arıtımı, demir çelik, motorlu araç ve ağır makine, çimento, demir dışı metal ve hidroelektrik enerji üretimiyle et paketleme, büyük sanayi örnekleri arasında sayılabilir. Hafif ya da küçük sanayiler dayanıksız tüketim mallarının üretimine yöneliktir ve daha küçük sermaye yatırımı gerektirir. Ismarlama ya da zanaat türü üretim gibi standart olmayan süreçleri ve malları kapsayabilir. İşgücünün niteliği dokumacılık, hazır giyim, gıda işletme ve plastik imalatında görüldüğü gibi düşük ya da elektronik, bilgisayar, ölçü aletleri imalatıyla değerli taş kesme vb. ustalık gerektiren işlerde görüldüğü gibi çok yüksek olabilir.

İkincil sanayiler gelişmekte olan ileri ekonomilerde ağır basar; gelişmiş ekonomilerde de önemli yer tutar. Hafif ve küçük sanayiler ise daha az gelişmiş ekonomilerde, işgücünün bol ve görece, niteliksiz, dolayısıyla da emek yoğun sanayinin avantajlı olduğu yerlerde, düşük nitelikli emek kullanıp düşük kar marjlarıyla çalışırken daha sanayileşmiş ülkelere göre düşük emek maliyetlerinden yararlanabilen ülkelerde egemendir.

Üçüncül sanayi ise hizmet sektörü olarak bilinen bir sektördür. Ülke ekonomisinin hizmetler ya da elle tutulmaz yararlar sağlayan, zenginlik yaratan ama somut mal üretmeyen sanayileri içine alır. Serbest piyasa ekonomilerinde ve karma ekonomilerde genellikle özel girişimle devlet girişiminin karışımından oluşur.

Bankacılık, maliye, sigortacılık, yatırım ve emlak hizmetleri, toptan ve perakende ticaret, ulaşım, haberleşme ve iletişim hizmetleri, mesleki, hukuki ve kişisel hizmetleri, eğitim ve öğretim, sağlık, sosyal güvenlik, yönetim, polis, güvenlik ve savunma hizmetleri üçüncül sanayi kapsamına girer.

Yönetim, sağlık, güvenlik ve eğitim hizmetleri, hükümetin bu sanayileri merkezleştirdiği ve sosyalist bir kalkınma planını izlediği ekonomilerde, milli gelirden görece büyük pay tutar. Daha zengin ve daha fazla sanayileşmiş ülkeler sanayileşme sonrası denenen aşamaya girmiştir. Bu ülkelerde en hızlı büyüme haberleşme ve bilişim, bankacılık, maliye, sigortacılık, emlak, mesleki ve hukuki hizmetler ile danışmanlık gibi dallardadır. Bu dalların hepsinde, ileri teknoloji ikincil sanayilerin ürettiği bilgisayarlar ve başka elektronik araçlar, devrim denebilecek köklü değişimlere yol açmıştır. Bu ülkelerin daha eskiye dayanan ikincil sanayilerinde ise, ya büyüme durmuş ya da gerileme baş göstermiştir. Yüksek emek maliyetleri, eskimiş teknoloji ve aynı ağır sanayi ürünlerini daha düşük maliyetle üretebilen ülkelerin şiddetli rekabeti bu gelişmenin nedenleri arasındadır. Son yıllara değin soğuk savaşın beraberinde getirdiği yüksek silahlanma harcamaları da, özellikle ABD’de üretim araçlarının ya da teknolojinin yenilenmesine yönelik sivil yatırımların düşük tutulmasında etkili olmuştur (Karaköse, 2004, s.8).

2.2 Organize Sanayi Bölgelerinin Önemi ve Tanımlanması

Organize Sanayi Bölgeleri; ülkenin kalkınması, sermaye birikiminin sağlanması, bölgenin ve kentin gelişimi ve değişimi, kentleşme dinamiğinin belirlenmesi konularında olduğu gibi çevresel etkileri, diğer kullanımlarla ilişkisi ile kentin yapısını ve toplumsal ilişkileri etkilemektedir.

Ekonomik kalkınmada rolü çok önemli olan Organize Sanayi Bölgeleri, birçok amaca da hizmet etmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri öncelikle bölgesel dengesizlikleri gidererek, sanayileşmenin yurt genelinde yayılmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, Organize Sanayi Bölgeleri; sanayileşmeyi teşvik eden bir fonksiyonu da yerine getirmektedir. Bu bağlamda Organize Sanayi

Bölgeleri endüstriyel kalkınma çabalarını destekleyen birer araç olarak da kabul edebiliriz. Organize Sanayi Bölgeleri, bölgede kurulan sanayiyle bu sanayiye destekleyen yerleşme merkezlerinin gelişmesi için dinamik bir kuvvet oluşturmaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasının, birçok ülke tarafından benimsenmesinin temel nedeni, bir sanayileşme yöntemi ya da aracı olarak görülmesidir. Birçok ülke, bölgeler arasında dengeli ve tutarlı bir kalkınma politikası izlemeyi arzu etmekte, bu amaçla da çeşitli tedbirler almaktadır. Çünkü gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, sanayileşmenin ya da ekonomik kalkınmanın bölgeler arasındaki dengesiz dağılımı, ciddi bir sorun olarak görülmektedir. İşte bu sorunun çözümü için başvurulan en önemli araçta, Organize Sanayi Bölgeleri uygulamalarıdır.

Sanayileşmenin başlangıç aşamalarında, bir sanayi işletmesi kurabilmek için arazi satın almak, altyapı yatırımlarını yapmak, işletme binasını inşa etmek, makine ve donanımı sağlamak, insan gücünü temin etmek ve bütün bunların sonucunda üretime geçebilmek için işletme sermayesini sağlamak; bir girişimci için ağır bir yük altına girmek anlamına gelir.

Girişimci açısından büyük çabalar sonucunda meydana getirilen sanayi kuruluşları, hemen her zaman kentler tarafından istenmeyen öğeler olmuşlardır. Aslında, kentlerin altyapı olanakları konutların gereksinimlerini karşılayamazken; sanayi tesislerinin gereksinimlerinin karşılanmasında yetersiz kalacakları da açıktır. Bu olumsuzluklar, sanayinin bütünüyle kent merkezlerinden uzakta, daha ucuz olan kırsal arazilere kayarak; sanayi bölgeleri oluşturmak suretiyle aşılmaya çalışılmıştır. Organize Sanayi Bölgelerinin var olma nedeni ve önemi de burada yatmaktadır (Eyüpoğlu, 2005, s.1).

Organize Sanayi Bölgeleri birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan KOBİ'lere planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanarak daha kolay ve ucuz üretim yapma olanağı sağlayan bir sistemdir. Bu bölgeler sanayi yatırımlarının teşvik edilmesinde, planlı yerleşimin sağlanmasında, düzenli kentleşme ve istihdamın geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Başlı başına bir teşvik aracı

olan Organize Sanayi Bölgelerinde yapılan yatırımlara birtakım ek teşvikler de sağlanmaktadır. Altyapı tesislerinin genellikle yüksek yatırım harcamalarını gerektirmesi nedeniyle, bu yatırımların bizzat sanayici tarafından gerçekleştirilmesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla Organize Sanayi Bölgelerinde altyapı tesislerinin yeterli derecede mevcut olması, firmalara önemli bir kuruluş yeri üstünlüğü sağlamaktadır. O nedenle, Organize Sanayi Bölgelerinde kurulacak firmaların büyüklüğünün (özellikle üst kapasite sınırının) belirlenmesinde yarar vardır (Eyüpoğlu, 2005, s.2).

Organize Sanayi Bölgeleri, genel anlamda; ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilk yardım vb. olanaklarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı, ekonomik bir ölçek içinde gruplanmış fabrika yerleşim birimleridir (Eyüpoğlu, 2005, s.2). Bir başka tanımla; Organize Sanayi Bölgeleri birbirleriyle işbirliği içinde üretim yapan orta ve küçük ölçekli işletmelerin planlanmış bir alan üzerinde ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır (Çezik ve Eraydın, 1982, s.1).

Organize Sanayi Bölgeleri bir mekân düzenleme aracı olduğu gibi, aynı zamanda bir gelişme aracıdır. Organize Sanayi Bölgeleri örgütlü, düzenli ve planlı bir yaklaşımın ürünleridir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın geliştirdiği genel bir tanıma göre "Organize Sanayi Bölgesi küçük ve orta ölçekli sanayilerin geliştirilmesi için gerekli olan planlı yerleşme alanlarının; altyapı ve ortak hizmet gereksinmelerinin inşa edilerek sağlanması yoluyla, belli standartlarda geliştirilmesi ve organize edilmesidir."

Organize Sanayi Bölgeleri, ekonomik bir ölçek içerisinde gruplanmış fabrika yerleşim yerleridir. Organize Sanayi Bölgeleri fabrikaların kurulabilmesi için gereken fiziksel gereksinimleri karşılarken; sanayi işletmelerinin etken çalışabilmeleri bakımından da uygun bir ortam sunmakta; bu yolla, sanayi ilişkilerinin birbirini besleyen bir ağ gibi geliştirilmesinde elverişli bir çevre yaratmaktadır. Ayrıca Organize Sanayi Bölgeleri, girişimcilere sanayi tesisi kurmaya uygun arazileri göstererek; tarıma elverişli alanların korunmasını sağlamaktadır.

Kentsel yerleşim alanları dışında yer seçen ve özellikle aynı malın üretimini yapan kuruluşlar arasında zamanla rekabet olgusu baş göstermiştir. Böylece sanayiciler bir taraftan daha modern üretim teknolojisini kullanmak, diğer taraftan da, üretim ünitelerinin konum yerlerinin seçiminde maliyetleri azaltmak amacıyla, yine modern konum yeri kriterlerine uygun konumlandırma yapmak eğilimine girmişlerdir. Artık aranılan konum yeri, en ucuz ve çabuk ulaşım olanakları olan, tek bantlı üretime ve gelecekteki ünite gelişmesine imkân veren tesislerin rahatlıkla yapılabileceği yerler olarak tanımlanmıştır (Süel, 1982, s.5).

Sanayi alanlarının bir plan dâhilinde ve yaşanabilir çevreler olarak geliştirilmeye başlanmasıyla Organize Sanayi Bölgesi kavramı ortaya çıkmıştır. Organize Sanayi Bölgesi yeterli fiziksel unsurları ile bu bölgelerde konumlandırılan endüstri kuruluşlarının fiziksel gereksinimlerini sağlamanın dışında, bu kuruluşların modern işletmecilik kurallarına uygun olarak işletilmeleri için gerekli çevre koşullarını ve endüstri sektöründe eğitici bir ortamın oluşturulmasını da sağlamıştır.

Organize Sanayi Bölgeleri için yapılan çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bir tanıma göre münferit endüstriyel kuruluşların elverişli bir plan dâhilinde geliştirilmesi için altyapı ve hizmet tesislerinin tamamlanarak, belirli standartlarla işletilmek üzere organize edildiği bir sanayi bölgesidir (Yarar, 1966,s.1). Bir diğer tanımda ise Organize Sanayi Bölgeleri, ağır sanayi kompleksleri dışında, hemen hemen tüm imalat sanayi tiplerinin belirli bir alana göre yerleştirilmeleri için, sınırları saptanmış çıplak arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleri ve gereksinimlere göre saptanacak sosyal tesislerle donatıldıktan sonra, planlı bir şekilde ve belirli standartlar uyarınca sanayi için ayrılabilir ve işletilebilir duruma getirilmesi ile ortaya çıkan bütündür (D.P.T., 1976,s.2).

Kısaca, Organize Sanayi Bölgeleri uygulamasıyla planlı sanayileşme, düzenli kentleşme ve sağlıklı ve temiz bir çevre oluşturulması hedeflenmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri uygulaması birçok bakımdan yarar sağlamakla birlikte; temel olarak üç amacın gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bunlardan birincisi;

KOBİ'lerin gelişimini sağlamak ve bunlara daha iyi üretim olanakları sunmak. İkincisi; ekonomik açıdan farklılaşan bölgeler arasında dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek ve sonuncusu ise sanayi işletmelerini kent merkezlerinin dışına çıkarmak ve onların uygun, planlı ve programlı yerleşimini sağlayıp; sanayileşmenin kentler üzerinde doğurabileceği olumsuz etkileri ortadan kaldırarak, kentleşme ile sanayileşme arasındaki ilişkiyi düzenlemek şeklinde özetleyebiliriz.

2.3 Organize Sanayi Bölgelerinin Tarihsel Gelişimi

Dünyada Organize Sanayi Bölgesi uygulamasına ilk kez, 19. yüzyılın ilk yarısında, ABD'de kendiliğinden ortaya çıkan bir uygulamayla rastlanılmıştır. Gelişme kendiliğinden olmuş, tekstil imalathaneleri fiziksel yerleşmelerle bir araya toplanmıştır. ABD'de 1885 yılında hazırlanan bir raporda ise, ekonominin geliştirilmesiyle bağlantılı olarak 'Sanayi Bölgesi' fikri ortaya atılmıştır. Raporda, sanayi bölgelerinin oluşturulmasının sanayinin geliştirilmesi için önemli bir araç olacağına dikkat çekilmektedir (Onat, 1969, s.9–12).

Organize Sanayi Bölgeleriyle ilgili ilk bilinçli uygulama ise; 1896 yılında İngiltere'nin Manchester kenti yakınlarında kurulan 'Trafford Park' uygulamasıyla gerçekleştirilmiştir. İlk örnekler verimlilik ve kar artışını esas alan özel sektör yatırımları biçiminde piyasa odaklı uygulamalar olmuştur. Organize Sanayi Bölgesi düşüncesinin ilk ortaya atıldığı ABD'de ise, uygulamaya 1899 yılında geçilmiştir (Bredo,1960, s.9).

ABD'de, örneklerin yaygın hale gelmesi uzun zaman almış; fakat bu uygulamalar ileri bir anlayışla gerçekleştirilmiş ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Nitekim 1905 ve 1909 yıllarında, özel girişimciler tarafından sanayi bölgeleri kurulmuştur. Bu uygulamaların amacı, sanayicilerin altyapılı sanayi arsası gereksinmelerinin karşılandığı bölgelerin inşa eden özel firmaların kâr elde etmeleridir. Yani, ABD'deki ilk Organize Sanayi Bölgesi uygulamaları, özel sektör tarafından kâr elde etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İtalya'da Organize Sanayi Bölgeleri uygulamaları 1917'de başlamış ve 1957 yılında sayıları 22'ye ulaşmıştır. 1957 ve 1959 yıllarında Güney İtalya'yı geliştirmek amacıyla çıkarılan kanunlarda, devlet tarafından yapılacak yardımlar ve tedbirler de bir düzene bağlanmıştır (Onat,1969,s.9–12).

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte başlayan dönemde, Organize Sanayi Bölgeleri bir devlet yatırımı olarak görülmeye başlanmıştır; gelişmekte olan ülkelerde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesine hizmet eder bir biçimde düzenlenmiştir. Ancak, geç sanayileşen ülkelerde Organize Sanayi Bölgesi uygulamalarını görmek için 1950'li yılları beklemek gerekecektir (Eyüpoğlu, 2005, s. 3).

1950'ler ile birlikte Organize Sanayi Bölgesi kavramının içeriği ve uygulaması farklı bir bakış açısı ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu tarihten sonra Organize Sanayi Bölgesi politikası bir yandan girişimciler açısından teşvik olma özelliği taşıırken diğer yandan da sanayinin mekânsal gelişimini düzenleme aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu, firmaların belirli bir mekânda yığılmalarından kaynaklanan dışsallıkların ve ölçek ekonomilerinin bir sonucudur.

Ölçek ekonomileri, mekânda toplulaşan firmalara arsa ve altyapı başta olmak üzere pek çok hizmetin toplu olarak sunulması ile gerçekleşen maliyet düşüşleri ve tasarruflar olarak tanımlanabilir. Dışsal ekonomiler ile firmaların faaliyet gösterdikleri ekonomik çevre ile ilgilidir. Bu ekonomiler, belirli bir mekânda yoğunlaşan firmalar arasında; teknoloji, üretim teknikleri, pazar koşulları, hammadde ve benzeri konularda gerçekleşen transferler sonucunda oluşan birikimler/yararlar olarak tanımlanırlar (Bredo, 1960, s.32).

İngiltere'deki Organize sanayi bölgeleri uygulamalarında güdülen en önemli amaç; geri kalmış bölgelerde işsizlikle mücadele etmek olarak belirlenmiştir. İlk uygulamaların, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaygınlaştığı görülmektedir. 1929 Büyük Dünya Bunalımı'nın İngiliz ekonomisini çökerttiği yıllarda; bunalımdan çok etkilenen kömür, çelik ve gemi inşa sanayilerinden açıkta kalan işgücü, gelişmiş sanayi merkezlerine akın etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, belli yörelerde sanayi patlaması olabileceği öngörülerek; büyük kent merkezlerine ve sanayi alanlarına olabilecek yönlene karşı koyabilmek amacıyla yeni politikalara başvurulmuştur. Gelişim süreci içinde çeşitli yasalar çıkarılarak sanayi kuruluşlarının coğrafi dağılımlarını düzenlemeye çalışılmışlardır.

Böylece Devlet, sanayiye bazı yerleşim yerlerine özendirme suretiyle, az gelişmiş yörelerin sanayileşme yoluyla geliştirilmesi bakımından birkaç aracı birlikte kullanma olanağına kavuşturulmuştur. İngiltere bu düzenlemelerle uzun yıllar başarılı bir sanayileşme politikası yürütmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiltere'de yaygın olarak oluşturulan organize sanayi bölgeleri aracılığıyla, bir yandan geri kalmış yörelerde yeni sanayi merkezlerinin oluşturulmasına çalışılırken; öte yandan büyük kentlerde sanayinin kent dışında geliştirilmesi sağlanmıştır.

Organize Sanayi Bölgelerinin ABD'deki özgün adı 'Sanayi Parkı' dır. Bunların temel amacı, kapsamlı bir plan çerçevesinde belli bir alanın geliştirilerek alt bölümlere ayrılıp sanayi yerleşmelerine sunulmasıdır. Bu uygulamada da temel amaç, (çeşitli hizmetlerden, iş ilişkilerinden, ulaşım ve finansman kolaylıklarından ve eğitilmiş insan gücü açısından) dışsal ekonomiler yaratarak, sanayileri büyük kentlerin yakınında toplamaktır. Ayrıca yeterli pazarın, işgücünün ve hammaddenin bulunduğu küçük kentlerin çevresi de, sanayi için çekim gücü olan alanların arasına girmiştir (Eyüpoğlu, 2005,s.4).

ABD'de sanayi parklarını oluşturulmasında; belirlenen bölgelerin çevresinin bazı kullanımlara karşı korunması, yapıların ve diğer hizmet binalarının tasarımı ve inşaatı için finansman kolaylıklarının ve mühendislik hizmetlerinin sağlanması gibi bazı özendiricilere başvurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde, sanayinin gelişmesine koşut olarak sanayi parkları da ani ve önemli bir gelişme göstermiştir. Bunda, Federal Devletin konuya eğilmesinin rolü de olmuştur (Eyüpoğlu, 2005,s.4).

Aktarılabak bir başka deneyim Hindistan'a aittir. Bilindiği gibi Hindistan ekonomik büyümesini küçük ölçekli sanayi işletmelerinin üretimine dayalı olarak

gerçekleştirmiştir. Kolayca tahmin edileceği üzere, bu işletmeler yetersiz sermaye kaynakları, teknolojik anlamda gelişmiş makinelere ilişkin bilgi eksikliği, üretim ve pazarlama yöntemlerinin yetersizliği ve nitelikli işgücü yetersizliği gibi ciddi sorunlarla baş etmek durumunda kalmışlardır. Küçük ölçekli işletmelerin kendi varlıklarını koruyabilmeleri bakımından gerekli olan rekabet gücünü kazanabilmeleri ve içinde buldukları darboğazları gidermeleri için devlet yardımıyla desteklenmeleri gerekli görülmüştür. Bunlara verilen devlet desteği, hem önemli boyutlara ulaşan finansman desteği; hem de sanayi bölgelerinin kurulması ve desteklenmesi şeklinde olmuştur. Bir başka deyişle; Endüstriyel gelişimin, girişimcilere düşük maliyetli arsa tahsisi ile teşvik edilmesi olmuştur. Bu hedef Porto Riko, Hindistan gibi özgün bağlamında küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşviki biçiminde formüle edilmiştir. Organize Sanayi Bölgelerinin mekânsal düzenleme aracı olabilme özelliğinden hareketle, sanayinin az gelişmiş bölgelere kaydırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi politikanın bir diğer hedefi olarak gösterilebilir.

2.4 Ülkemizde Organize Sanayi Bölgeleri Uygulaması

Türkiye'deki Organize Sanayi Bölgesi uygulaması, gelişmiş batı ülkelerindeki uygulamalara birçok açıdan benzemekle birlikte; bazı farklılıklar da taşımaktadır. Batılı ülkelerdeki Organize Sanayi Bölgelerinde, genelde, yarı-kentsel alanlarda, uzmanlaşmış yani belli bir sanayi dalını içeren, standart fabrika binaları ve altyapı tesislerinden oluşurken; ülkemizde organize sanayi bölgeleri kentsel alanlarda, karma yapıda, standart olmayan fabrika binaları ve altyapı tesisleriyle onlardan ayrılmaktadır. Ayrıca, batılı ülkelerde bazı Organize Sanayi Bölgesi yönetimleri kâr amacı güderken; bizdekiler kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Yine batıdakilerde sadece küçük ve orta işletmeler yer alırken; bizdeki Organize Sanayi Bölgelerinde büyük işletmeler de yer almaktadır. Batıdaki uygulamalarda, sanayi parselleri satın almanın dışında aynı zamanda firmalara kiralanabilirken; bizdeki uygulamalarda kiralama yapılmamaktadır (Eyüpoğlu, 2005, s.5).

Ülkemizde, Organize Sanayi Bölgelerinin tarihsel gelişimine gelince, dünyadaki diğer örneklerde olduğu gibi, Türkiye'de de sanayi etkinliklerinin gelişmesi; gelişme potansiyeline sahip büyük kentlerin çevresinde olmuştur. Bu bakımdan, sanayileşme her ne kadar istenen bir durum olsa da; gelişmelerin, zaman içinde, bazı bölgeleri ve kentleri zorladığı gözlemlenmiştir. Öte yandan, Türk Sanayisi'nin planlı bir şekilde geliştirilmesi çabaları ile birlikte; Organize Sanayi Bölgelerinin oluşturulması düşüncesi de güç kazanmıştır. 1961 yılında Hükümet tarafından yaptırılan etütler sonucu hazırlanan bir raporda, organize sanayi bölgelerinin sanayiciye sağlayacağı yararlar belirlenmiştir. Bu çalışmaların sonucunda, Bursa'da bir pilot uygulamanın başlatılmasına karar verilmiştir. On beş-yirmi yıllık bir süre içerisinde dolabileceği düşünülen bölge; altyapı çalışmalarının tamamlanmasını izleyen birkaç yılda %70 oranında dolmuştur. Her ne kadar uygulamanın ilk örneği olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş çalışmaları I. Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesine gelse de, Organize Sanayi Bölgesi kavramı ilk kez birinci planda yer almış ve yasal meşruiyetini kazanmıştır. Bu gelişme, organize sanayi bölgelerinin ülkemizde tutunacağı konusunda güvence vermiştir. Bursa uygulamasından sonra, 1964 yılından itibaren Manisa, Konya, Bartın ve Ankara Organize Sanayi Bölgelerinin planları yapılmıştır. Böylece, ülkemizde organize sanayi bölgeleri yayılmaya başlamıştır. 1983 yılı sonuna kadar, aşağı yukarı yirmi yıllık bir süreçte, altı adet bölge (Bursa, Gaziantep, Eskişehir, Konya, Erzurum, Manisa) tamamlanmıştır. 1988 yılında bunlara Bilecik, Bursa (İnegöl), Tekirdağ (Çerkezköy), Eskişehir bölgeleri eklenmiştir (Özdemir,1990, s.15).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı verilerine göre, Mayıs 1996 yılı itibarıyla, tamamlanan Organize Sanayi Bölgelerinin sayısı 36'dır (Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, 1996). 1962 yılından 2001 yılının sonuna kadar 16.139 hektar büyüklüğünde 65 tane Organize Sanayi Bölgesi hizmete girmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kayıtlarına göre, tamamlanan projeler için, 2002 yılı fiyatlarıyla toplam 487,1 trilyon liralık kredi kullanılmıştır. 2003 yılının sonlarında ise büyük bir bölümünün atık su arıtma tesislerini de içermek üzere, 70 adet Organize Sanayi Bölgesi'nin hizmete girdiği belirtilmektedir. 1962 – 1975 arasında 1 adet, 1976 – 1985 arasında 5 adet, 1986 – 1996 arasında 30 adet Organize Sanayi Bölgesi bitirilmiştir (Sapmaz,1997).

1997–2003 arasında ise 34 adet Organize Sanayi Bölgesi faaliyete geçmiştir. Faaliyetteki Organize Sanayi Bölgelerinin yarısının son beş yıl içerisinde çalışmaya başlamış olmaları gerçeği; uygulamaların belli bir hız kazandığını göstermektedir.

Öte yandan, hızlı gelişmenin bazı olumsuzlukları da birlikte getirdiği belirtilmelidir. Yatırım programlarında fazla sayıda projeye yer verilmekte, buna karşılık yeterli kaynak ayrılamamaktadır. Sınırlı kaynağın tüm projelere dağıtılması nedeniyle, projelerin yatırım süreleri uzamaktadır.

2003 yılında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Organize Sanayi Bölgesi adres listesine göre, 177 adet Organize Sanayi Bölgesi kaydı görülmektedir. Uygulamanın değerlendirilmesi bölümünde ele alınacağı üzere, bunların önemli bir bölümü, henüz uygulamaya geçmemiştir.

2.5 Sanayileşmenin Önemi ve Türkiye’deki Kalkınma Planlarında Organize Sanayi Bölgesi.

Sanayileşme bakımından bakıldığında günümüzde toplumlar gelişmiş ve geri kalmış ülkeler olarak ikiye ayrılır. Bu ayrımında ülkelerin toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan birbirlerinden farklı olması göz önünde tutulmaktadır. Genellikle “geri kalmış” ya da aynı anlama gelen “azgelişmiş” ülkeler “sanayileşmiş” toplumların karşıtı olarak kullanılmakta ve sanayileşme sorunu gelişmemiş ülkeler için söz konusu edilmektedir.

Bugün ülkelerin zenginliği ve yaşam standardı ile sanayileşme düzeyi arasında kuvvetli ve paralel bir ilişki bulunmaktadır. Bu açıdan ekonomik kalkınma ile sanayileşme eş anlamlı kavram olarak kabul edilir olmuştur. Aynı zamanda kalkınmayı, sanayileşme ile eş anlamda tutanlar, kalkınma ölçütlerinden (kişi başına gelir artışı, kişi başına çelik üretimi, kişi başına elektrik üretimi, okur-yazar oranı vb) hareketle bu ölçütleri kapsayan genel ölçü sanayileşme ölçüsüdür (Vural,1977, s. 5).

Sanayileşme ya da kalkınma görelî bir kavramdır, bir yanda sanayileşmemiş olmak sanayileşmiş ülkelere göre anlam taşımaktadır. Diğer yandan da, gelişmemiş ülkelerin sanayileşme çabalarının başarısı ya da başarısızlığı belli bir sürenin sonunda sanayileşmiş ülkelerle aralarındaki “eşitsizlikte” ortaya çıkan değişimin olumlu ya da olumsuz olmasıyla bir değer kazanmaktadır (Tokgöz,1976,s.7).

Toplumların ekonomik, siyasal ve kültürel yapılarında köklü değişimler yaratan bir oluşum olan sanayileşme süreci az gelişmiş ülkelerde, beraberinde toplumsal sorunları da getirmektedir. Sanayileşmenin getirdiği coğrafyasal, toplumsal, sosyal hareketlilik etkin bir güç konumuna geçmiştir. Bu hareketlilikler; insanları geleneksel tarım toplumunun yaşam biçimlerinden uzaklaştırarak aynı zamanda farklı yaklaşımları da insan hayatı içine alarak hem çözücü, hem de yeniden bütünleştirip, bir araya getirici bir etken olmuştur.

Sanayileşme ile birlikte nüfus ve her çeşit faaliyetlerin mekândaki dağılımı değişmiştir. Sanayileşme bir taraftan halkın gelir düzeyinin ve yaşam standardının yükselmesine sebep olurken diğer taraftan da insanların kazançları arasında uçurum oluşturarak kenti negatif yönde etkilemiştir. Sosyal ve kültürel faaliyetlerin artması, yaşam standardının yükselmesiyle birlikte insanların büyük ticaret alanlarına yönelmesi, sportif tesislerin artması, mekânda canlılığın artması ve kent silüetindeki farklılık sanayileşmenin gelişimiyle gittikçe artmıştır.

Kentlerin iç bütünleşme düzeyleri çoğunlukla sanayinin ve örgütlenmenin sağlanmasıyla tanımlanır. Dolayısıyla da bütünleşmenin varlığı sanayileşme ve teşkilatlanmanın da var olduğunu gösterir. Sanayileşme ve teşkilatlanma yoksa bütünleşme de yoktur. Bu durumda kentleşme sanayileşmenin sonucu oluşan temel bir olgu durumundadır. Bir bölgede kendini besleyerek ve yoğunlaşarak süren sanayileşme, genellikle diğer etkenlerin de o bölgede diğer bölgelere oranla daha fazla gelişmesine neden olmaktadır. Böylece sanayi etkinlikleri mutlaka mali ve ticari etkinliklerinde oralarda artıp yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Karaköse, 2004, s.10).

Sanayileşme beraberinde bir kentsel gelişim ve değişimi getirmektedir. Bu nedenle sanayileşme ve kentleşme değişkenlerini birlikte ele almak doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü sanayileşme süreci içine giren bütün ülkelerde, kırsal alandan kent merkezlerine doğru bir nüfus akımı başlamakta ve gelişmekte olan ülkelerde bu nüfus artışı giderek hızlanmaktadır.

Türkiye’de sanayinin planlı bir şekilde hayata geçirilme çabaları planlı dönem ile başlamaktadır. Organize Sanayi Bölgelerinin ülke çapında yaygınlaştırılması, kalkınma planlarının temel politikası olmuştur. Ülke genelinde sanayi yatırımlarını teşvik etmede, plansız sanayi gelişmelerinin sebep oldukları düzensiz ve sağlıklı kentleşmenin önüne geçmede ve yaşanabilir endüstriyel çevreler oluşturmada, bölgesel dengeleri sağlayarak nüfusun istihdam sorununa çözüm getirmede en etkili araç olduğu gelişmiş ülkelere kanıtlanan Organize Sanayi Bölgesi kavramının, ülkemizde 1961 yılında ele alındığı görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; gelir düzeyinin düşük olduğu, geri kalmış bölgelerde sanayi yatırımlarının yapılmasını, bu bölgelerde yaşayan kişilerin kalkınmaya katkıda bulunmasını ve yararlanmasını hedeflemiştir. Bölgeler arasında sosyal adaletin sağlanması, sermayenin bölge içinde kalması, gelişmiş bölgelerden sermaye akımının sağlanması için kurulacak tesislerin kuruluş ve imalat maliyetlerinin düşürülmesi, ucuz altyapı olanaklarının sağlanması, kredi ve bazı vergi indirimlerinin getirilmesi, endüstride verimi artırılması gibi uygulama araçları önerilmiştir.

1968–1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde sanayileşmeye ve bu amaçla uygulanacak sanayi teşviklerine ağırlık verilmiştir. “Bu dönemde; birbirlerini tamamlayıcı endüstrilerin, gelişme potansiyeli olan kentlerin yakında alt yapısı hazırlanmış olan endüstri bölgelerinde yer seçmeleri ve bunun için teşviklerin sağlanması hedeflenmiştir.”(DPT,1967). Aynı zamanda; Organize Sanayi Bölgeleri ifadesine yer vererek, bu bölgelerin kurulması ve gelişmesine yönelik teşvikler getirilmiş ve az gelişmiş bölgelere öncelik verilmesi ve kendi kendine gelişebilen, çevresini etkileyebilen gelişme noktaları oluşturmak istenmiştir.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi amaçlanırken, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının önceliği, sanayinin kentleşme ile ilgili ilişkisi üzerine kurulmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Stratejisinde Organize Sanayi Bölgeleri açıkça yer almıştır. “Yerleşme düzeninin Türkiye’nin genel kalkınma hedeflerine uygun şekilde biçimlendirilmesi için büyük çaptaki kamu sanayi tesisleri ve Organize Sanayi Bölgeleri çevresinde belediye disiplininin kurulmasına önem verilmesi” gerektiği belirtilerek Organize Sanayi Bölgelerinin fiziki planlama ve kentsel gelişme açısından düşünülen düzenleyici rolü vurgulanmıştır (Dalkıran, 1996, s:12). Bu dönemler kırdan kente doğru yoğun olarak göçün başladığı yıllardır.

“1978–1983 dönemini kapsayan dördüncü beş yıllık kalkınma döneminde Organize Sanayi Bölgesine bir denge unsuru olmanın ötesinde bir yerleşme sonucu olarak bakılmakta ve (bu bölgelerin bölgesel gelişme amaçlarına hizmet vererek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri yan sanayilerden oluşan kapsamlı sanayi yerleşmeleri ile bütünleştirilecektir) denmektedir” (Gürses, Toksoy, İnan, Giydirici,1988,s.9–10). Bu dönemde ilk defa konu ile ilgili Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur. Bu dönemde kredi dağılımı bir düzene sokulmuş ve öncelik taşıyan bölgelerin bitirilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda, Organize Sanayi Bölgelerinin yönetilmesi, sorunların çözülmesi ve gerekli eşgüdümün sağlanması görevinin Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nda olduğu belirtilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, Organize Sanayi Bölgelerinin hem bölgesel hem de kent düzeyinde dengeli, planlı ve düzenli dağılımı, gelişmesi ve desteklenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu planda, Organize Sanayi Bölgelerinin yer seçimi, planlama ve kamulaştırma aşamalarının bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gereğinin vurgulanması da önemlidir. “Organize Sanayi Bölgelerinin yer seçiminde bölgesel gelişme şemalarının esas alınması ve Organize Sanayi Bölgesi’nde yer alacak sanayi sektörlerinin yerleşmenin özelliklerine bağlı olarak geliştirilmesi politikaları benimsenmiştir. Gelişmiş bölgelerde ihtisaslaşmış Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması üzerinde durulmuştur. Organize Sanayi Bölgelerinde konut alanı ayrılması ve lojman yapımına ve Organize Sanayi Bölgesi

bulunan yerlerde tamamlayıcı olarak Küçük Sanayi Sitelerinin kurulmasının teşvik edileceği belirtilmiştir” (Dalkıran, 1996, s:13).

1990–1994 dönemini kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında “Yerleşme Kentleşme” ve “Bölgesel Gelişme” alt başlıklarında özetle sanayinin yerleşebileceği özellikteki alanlar için gelişmeyi yönlendirici arazi kullanım planlarının yapılmasına, ihtiyaç halinde Küçük Sanayi Sitelerinin de bölge yakınında planlanmasına, Organize Sanayi Bölgelerinde çalışanlar için alanda eğitim merkezi kurulması ve sınaî gelişmenin teşvikinin devam edilmesine karar verilmiştir.

Sonuç olarak, Organize Sanayi Bölgeleri sınırları içinde olduğu gibi bu bölgeler dışında konut yan sanayi gibi gelişmelerin planlama ve kamulaştırma bütünlüğü içinde dikkate alınması gereği vurgulanmıştır. Kent içinde kalan sanayi tesislerinin mevcut organize sanayi bölgelerine taşınması, yatırımların fazla olduğu bölgelerin dışında sanayi yatırımlarının zorunlu haller dışında desteklenmeyeceği Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almıştır. Gelişmiş illerde ihtisaslaşmış, teknolojik Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması teşvik edilmiştir.

Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) yerel girişimciliğin harekete geçirilmesi ve istihdam açısından önem taşıyan organize sanayi bölgelerinin yurt sathına yaygınlaştırılmasına özen gösterilerek, sanayileşmenin kentsel gelişmeleri olumlu etkilemesi amacıyla, orta büyüklükteki kentlerde altyapısı hazırlanmış sanayi bölgelerinin geliştirilmesi öngörülmüştür. 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu’nun işleyişini düzenlemeye yönelik gerekli mevzuat çalışmasının yapılması kalkınma planının amaçları arasında yer almıştır.

Organize Sanayi Bölgelerinin Türkiye’de uygulaması planlı kalkınma dönemi ile birlikte başlamıştır. Her ne kadar uygulamanın ilk örneği Bursa Organize Sanayi Bölgesinin kuruluş çalışmaları Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesine tekabül etse de, Organize Sanayi Bölgesi kavramı ilk kez birinci planda yer almış ve yasal meşrutiyyetini kazanmıştır. Birinci Plan Döneminden itibaren ise, kalkınma plan ve

programlarında Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili kararlara ve politikalara yer verilerek kavramın ülke genelinde uygulanmasına başlanılmıştır. Kalkınma planlarında yer alan kararlar incelendiğinde, Organize Sanayi Bölgesi politikası için Türkiye’de üç farklı hedeften söz etmek mümkündür. Bunlar Uluslararası deneyimlerin gösterdiği hedefler ile koşutluk göstermektedir.

Kalkınma Planlarında Organize Sanayi Bölgelerinin hem teşvik edici hem de düzenleyici olma özellikleri esas alınmış ve hedefler bu doğrultuda belirlenmiştir. İlk olarak Organize Sanayi Bölgeleri, girişimcilere planlı ve altyapılı arazi sağlanması ile sanayi sektörü için fiziki bir teşvik unsuru olarak değerlendirilmiştir. Planlı kalkınma dönemi ile birlikte sanayi sektörü için getirilen vergi ve gümrük muafiyetleri, düşük faizli ve uzun vadeli krediler gibi teşvikler yanında Organize Sanayi Bölgelerinde mekânsal bir teşvik olarak tasarlanmıştır.

Kalkınma planlarında açıkça vurgulanan hedeflerden biriside sanayinin az gelişmiş bölgelere yaygınlaştırılması, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesidir. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri ile hedeflenen üçüncü konu ise düzensiz ve plansız sanayi kuruluşlarının planlı yerleşimi sağlanarak planlı kentsel gelişmeye katkı yapılması olmuştur (Çezik, Eraydın, 1982, s.3).

Planlı dönemle gündeme gelen Organize Sanayi Bölgeleri, özellikle beşinci beş yıllık kalkınma planı döneminde (1985–1989) artmaya başlamış, altıncı beş yıllık dönemde (1990–1994) hızlanmış ve yedinci beş yıllık kalkınma döneminde (1996–2000) en üst seviyeye ulaşmıştır. Kalkınma planı hedeflerine rağmen, organize sanayi bölgeleri yatırımlarında bölgesel dengeler gözetilmemiş ve yatırımlar belirli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Organize Sanayi Bölgelerinin bazı kentlerde ve bölgelerde gereğinden fazla yapıldığı açıkça kabul edilmiştir. Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında 1999 sonu itibarı ile 11.839 hektar büyüklüğünde 5.425 tesis kapasiteli 48 adet Organize Sanayi Bölgesi’nin altyapısının tamamlanarak sanayicinin hizmetine sunulduğu, doluluk oranının %62 olduğu belirtilmiştir (Can, 2001, s.77).

Kalkınma planlarında yer alan bölgesel dengelerin sağlanması politikası mekânsal farklılaşmaların önlenmesinde etkin olamamış, mekânsal farklılaşmalar gerektiği kadar analiz edilememiş ve uygulama araçları getirilememiştir. Sonuç olarak Organize Sanayi Bölgeleri sayısı ve alan bakımından sırasıyla, Ege, İç Anadolu ve Marmara Bölgesinde yoğunluk kazanmıştır.

2.6 Türkiye’de Sanayileşme

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sanayi son derece geri düzeyde olduğu gibi sanayileşmeyi yürütecek yerli girişimci sınıfı da mevcut değildi. Sınâî gelişimin temelleri 1923 İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusundaki uygulamalarla atıldı. 1913 tarihli Sanayi ve Teşvik Yasası’nın 1927 yılında kapsamının genişletilerek yeniden düzenlenmesi ile özel sanayinin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Özel kesimin sanayi de yeterli sermaye ve birikime sahip olamaması nedeniyle devlet; ekonomik faaliyetleri düzenlemek görevi yanında üretim faaliyetlerini de üzerine alarak sanayileşme sürecini hızlandırmaya çalışmıştır. 1939 yılından itibaren uygulama sürecinin hemen hemen tek çekici gücü olmuştur. Bu dönemde Türkiye sanayinin temel taşlarını oluşturan girişim ve işletmeler devlet eliyle kurulmuş ve işletilmiştir (Karaköse, 2004, s.10).

1963 yılında uygulamaya başlanılan iktisadi kalkınma planları da sanayileşme temeline dayanmıştır. Kalkınma planlarının temelinde geniş halk kitlelerinin temel tüketim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretimin olmasını ve bu üretimde kullanılacak hammaddelerin ülke içinden temin edecek şekilde bir plan yapılmıştır. Burada dikkat çekici unsur iç piyasa talebinin yurt içindeki hammaddeler kullanılarak karşılanması olmuştur. Aynı zamanda kurulmasına karar verilen endüstrilerin gümrük tarifeleri, kotolar ve kambiyo denetimi gibi kısıtlayıcı dış ticaret önlemleriyle dış rekabetten korunması amaçlanmıştır.

Planlı dönemlerin ilk aşamasında önemli iki yoldan bir tanesini tercih edilmiştir. Ya sanayileşmesini, dışalım konusu malların yerli üretimi yönünde sürdürülecek, ya da geleneksel dışsattım ürünlerinin üretiminde daha da uzmanlaşacak ve dışsattımı bu

yolla arttırarak dış kaynak gereksinimlerini azaltacaktı. İç tüketime yönelik üretim ve ithal ikamesinin kapsamı, ara ve yatırım malları üretimine doğru genişletilmeye başlanmıştır.

1980 sonrası ekonomi politikasının değişimi ile sanayi politikasının değişimi arasında sıkı bir bağ meydana gelmiştir. Kalkınma planları ve 5 yıllık programlar, 1980 sonrasında sanayileşmeyi dış satıma dayalı büyümenin bir alt ögesi olarak ele almıştır. Dış satıma dayalı büyüme yaklaşımının bir sonucu olarak, imalat sanayinde, 1980 sonrasında, maliyet ve nitelik sorunlarının çözümüne önem verilmesi yoluna gidilmiş, yenileme ve darboğaz giderici yatırımlarda ürün kalitesinin yükseltilmesi, maliyeti düşürücü önlemlerle dış pazarlarda rekabet gücünün artırılmasını ve yeni yönetim politikalarının oluşmasını sağlamıştır. Eski politikalardan olan yatırım ve ara malları üretimine öncelik vermek tamamıyla terkedilmiştir (Karaköse, 2004, s.11).

1980 öncesi devlet eliyle yürütülen bazı işler 1980 sonrasında özel girişimcilere ve piyasa koşullarına bırakılmıştır. Bunun sonucunda var olan kamu ekonomik girişimlerin özel yerli ve yabancı sermayeye satılması yoluna gidilerek sınaî yapının bütünüyle özel girişimciliğe dayalı olması sağlanmıştır. Amaçlanan, dışa dönük ve rekabet gücü olan bir sınaî yapının gerçekleştirilmesi olmuştur.

2.7 Türkiye’de Organize Sanayi Politikasına İlişkin Değerlendirme

Ekonomik kalkınma hedefinin ve programlarının içerdiği önemli politikalardan biriside sanayinin teşviki ve gelişimi olmuştur. Sanayi sektörünün gelişimini hedefleyen mali ve mekânsal politikalar / teşvikler, gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak hem de her ülkenin kalkınma programları dâhilinde yer almıştır. Organize Sanayi Bölgeleri de benzer amaçlı bir politika olarak yüzyılı aşkın bir süredir gündemde bulunmaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler kalkınma ve sanayileşme hedefleri doğrultusunda, Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluşuna özel önem atfetmişlerdir.

Organize Sanayi Bölgesi kurulması süreci belirli hedefler doğrultusunda tasarlanan bir politika olarak pek çok ülke gündeminde yerini almıştır. Organize Sanayi Bölgesi politikası ile önemli ve çoğul hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır. Sanayinin teşviki, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi, planlı kentsel gelişmenin sağlanması gibi genel ve önemli hedeflere ulaşılması için Organize Sanayi Bölgesi politikasından yararlanılması, gerek Türkiye'nin gerekse diğer ülkelerin gündemlerinde yer almış ve almaya devam eden bir konudur. Kuşkusuz Organize Sanayi Bölgelerinin istenilen hedeflere ulaşmadaki etkinliği salt kendilerinden menkul değildir. Bir başka anlatımla; bir alanın Organize Sanayi Bölgesi kullanımı için kamulaştırılması ve bu alanın gerekli altyapı hizmetleri ile donatılması sonucunda hedeflere ulaşılmasını beklemek büyük ölçüde iyimserlik taşımaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi politikası hedefleri göz önünde bulundurularak, iç dinamikleri doğrultusunda tutarlı bir biçimde tasarlanmalı, uygulanmalı ve gerektiğinde başka politik araçlar ile de ilişkisi kurularak desteklenmelidir. Bu noktada, Organize Sanayi Bölgesi politikasının tasarlanması ve uygulanması sürecinde önem arz eden iç dinamiklerin neler olduğu tartışılmalıdır. Ayrıca sürecin etkin bir biçimde planlanması da oldukça önemlidir.

Organize Sanayi Bölgesi Politikası içinde bazı önemli süreçlerin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu süreçlerden bazıları Organize Sanayi Bölgesi'nin konumu, Organize Sanayi Bölgelerinin özellikleri; bölge büyüklüğü, firma büyüklüğü, firmaların sektörel yapıları, bölgede sunulacak hizmetler gibi, süre ve planlamadır (Balaban, 2001, s.63).

Konum: Organize Sanayi Bölgesi'nin yer alacağı konumun / bölgenin belirlenmesi Organize Sanayi Bölgesi politikasının önemli aşamalarından birisi olarak belirlenmiştir. Organize Sanayi Bölgesi'nin sürekliliğinin dolayısıyla da kamusal kaynakların etkin kullanımının sağlanması, konuma sıkı sıkıya bağlıdır. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulacağı bölgenin ya da bölge içindeki yerinin belirlenmesi, önemli olduğu kadar karmaşık bir süreç olarak da tanımlanmaktadır. Konum bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde de önemli bir rol oynar. Organize Sanayi Bölgesi

politikası ile bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi hedefleniyor ise, söz konusu bölgenin; ulaşım olanakları, işgücü pazarının niteliği, pazara yakınlık ve kentsel hizmetler gibi özellikler açısından geliştirilmesi de en az Organize Sanayi Bölgesi kurulması kadar önemlidir.

Organize Sanayi Bölgesi'nin özellikleri: Organize Sanayi Bölgesi'ne ilişkin yapılan tanımlar üzerinden giderek bu bölgelerin, çeşitlendirilmesinde etkili olan ve politikanın hedefleri ile tutarlı nitelikte bölgeler oluşturulmasını sağlayacak bazı özelliklerini belirlemek olanaklıdır. Bu özelliklerin farklılaşması ve farklılıklar arasında yapılacak tercihler sonucunda bölge tipolojisinde de farklılaşmalar yapılabilir. Bu da politikanın hedefleri ile tutarlı bir ilişki gösteren nitelikte, farklı tür bölgelerin oluşturulması olanağını yaratır. Organize Sanayi Bölgelerine ilişkin bu özellikler; bölgenin büyüklüğü, firma büyüklükleri, firmaların sektörel yapıları ve bölge bünyesinde sunulacak hizmetler olarak tanımlanabilir.

Süre: Organize Sanayi Bölgesi politikasının önemli dinamiklerinden biriside uygulamanın hızlı ve kısa sürede gerçekleştirilmesidir. Firmalar açısından Organize Sanayi Bölgelerinde yer seçmenin önemli avantajlarından biriside yatırımlarda riskin azaltılmasıdır. Bu nedenle, politikanın hızlı ve kısa sürede uygulanabilirliği önemli bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgelerin kurulması süresinin kısalığı sürecin etkin finanse edilmesi ile de ilişkilidir. Organize Sanayi Bölgesi politikasını uygulayan kurumlar açısından önemli bir diğer dinamik, sürecin etkin ve yerinde bir zamanlama ile finanse edilmesidir (Balaban, 2001, s.65).

Planlama: Organize Sanayi Bölgeleri'nin “planlı bölgeler” ya da “sanayinin planlı yerleşimi” olduğu biçimindeki ifadeler, Organize Sanayi Bölgesi'ne ilişkin tanımların içinde yer aldığı önemli ifadelerdir. Bölgelerin, planlı yerleşmeler olduğu gerçeği bile tek başına, Organize Sanayi Bölgesi politikası kapsamında planlamanın önemini göstermektedir. Ancak politika kapsamında planlamaya ilişkin tartışmaların, sadece bölgelerin planlanması aşaması ile sınırlandırılmayacağı açıktır. Organize Sanayi Bölgesi'nin özellikleri ve süre gibi parametrelere ilişkin açıklamalar değerlendirildiğinde, Organize Sanayi Bölgesi politikasının gerek

biçimlendirilmesinde gerekse uygulanmasında etkin bir planlamaya gidilmesi gerekmektedir. Konumun ya da Organize Sanayi Bölgesi'nin özelliklerinin belirlenmesinde farklı yaklaşımlar geliştirilmesi mümkündür. Bu farklılaşmalar arasında nasıl bir tercih yapılacağı ise, politikanın hedefleri doğrultusunda belirlenmesi gereken bir durumdur. Yerel koşullarda kimi zaman avantaj kimi zaman ise dezavantaj olarak gerçekleşen farklılıklar, politikanın uygulanması sürecinde dikkate alınmalıdır. Kurumsal örgütlenmelerin ve tek düze yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi sonucunda politikanın her uygulamasının beklenen ve olumlu sonuçları yaratacağı iyimser bir bakış açısı olmaktan öteye gidemez. Bu nedenle politikanın her aşamasında, planlama etkin bir biçimde gerçekleştirilmelidir (Balaban, 2001, s.65).

Sanayi Bölgelerinin geliştirilmesinde ister kamu ister özel sektör eliyle yapılsın, planlamanın yaşamsal önemde olduğu unutulmaması gerekir. Politikadan beklenen tüm hedeflere ulaşmasında önemli koşullardan birisinin, politikanın etkin bir biçimde planlanması olduğu açıktır.

Organize Sanayi Bölgesi politikasının planlanması üç aşama olarak değerlendirilir. Bunlardan ilki, proje öncesi planlama, ikincisi projenin planlanması ve sonuncusu ise, proje sonrası planlama aşamalarıdır. Proje öncesi planlama aşaması, politikanın kapsamına ilişkin planlama aşaması olarak düşünülmelidir. Bu süreçte, öncelikle politikanın hedefleri netleştirilmeli ve bu hedefler doğrultusunda konum ve Organize Sanayi Bölgesi tipolojisinin belirlenmesi aşamaları gerçekleştirilmelidir. Proje planlaması süreci ise, öncelikle Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulacağı bölgenin mevcut planları ile Organize Sanayi Bölgesi uygulamasının ilişkilendirilmesi aşamasını kapsamalıdır. Organize Sanayi Bölgesi'nin seçilen konum içerisindeki yer seçimi de bu süreçte belirlenecek diğer bir aşamadır. Bu süreçteki diğer aşama ise, sanayi bölgesini yapılaşma düzeninin ve yapılaşma koşullarının belirlendiği Organize Sanayi Bölgesi planının elde edilmesidir. Proje sonrası planlama süreci ise, bölgenin uzun dönemli işletme ve denetim süreçlerine ilişkin planlamanın gerçekleştirildiği aşamadır (Balaban, 2001, s.66).

Sonuç olarak; Organize Sanayi Bölgesi politikalarının mevcut biçimiyle uygulanmaya devam edilmesinin, kamusal kaynakların etkin ve verimli kullanılmasında ve politikanın hedeflerine ulaşmasında olumlu sonuçlar sağlamayacağı açıktır. Politikanın geleceğine yönelik çalışmalar, Organize Sanayi Bölgelerinin cazip merkezler olmasını sağlayacak nitelikte bir dönüşüm ve yeniden kurgulanma sürecini içermelidir. Kısa erimde, mevcut projelerin bitirilmesi esas alınmalı ve daha fazla Organize Sanayi Bölgesi kararı verilmemelidir. Karar sayısının sürekli artışı, proje başına düşen kaynak miktarını daha da azaltacağından, politikanın mevcut olumsuz sonuçlarının devam devamlılığı kaçınılmaz olacaktır. Gelişmiş İllerden gelecek talepler çevre ile ya da bölgelerdeki düşük doluluk oranına sahip mevcut Organize Sanayi Bölgelerine yönlendirilmelidir. Sanayi Bölgeleri sadece endüstriyel üretimin yer aldığı değil aynı zamanda bilginin de üretilerek üretim sürecine eklemlendiği bölgeler olarak tasarlanmakta ve uygulanmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi politikası için gerçekleştirilecek dönüşüm bu güncel gelişmeleri de içermesi önemli ve gereklidir.

2.8 Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yasal Çerçevesi

Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluş işlemlerinin yürütülmesinde yetki sahibi kurum ve kuruluşlar ülkelere göre farklılık göstermektedir. Organize Sanayi Bölgeleri İngiltere’de kamu kurumları tarafından kurulup işletilirken; bu görevin ABD’de özel kuruluşlar tarafından üstlenildiği görülmektedir. Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika gibi ülkelerde ise, yerel yönetimler ve/veya sanayi ve ticaret odaları gibi girişimci kuruluşları devreye girmektedir (Özdemir, 1990, s:37).

Ülkemizde, Organize Sanayi Bölgelerinin yönetimi ilgili Kanun, 12 Nisan 2000 tarihinde çıkarılan 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu’dur. Bu Kanun çıkarılmadan önce, aşağı yukarı kırk yıllık dönemde de, Organize Sanayi Bölgesi aşağıdaki şekilde kurulup işletilmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı organize sanayi bölgeleri üzerinde yetkili olan tek kuruluş olmuş ve Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluşuna izin vermek; bu bölgeleri desteklemek, denetlemek ve eşgüdüm sağlamakla görevli tutulmuştur. Bakanlığın "Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki

Kanun" un ikinci maddesinin a bendinde "... günün şartlarına ve teknolojinin gereklerine göre, ülkenin sanayi politikasının belirlenmesine, sanayinin geliştirilmesine ve yönlendirilmesine ait tedbirlerin hazırlanmasına yardımcı olmak; kalkınma planlarında ve programlarında yer alan ilkelere ve hedeflere uygun şekilde tespit, tanzim ve idare etmek; bu konularda ilgili kuruluşlar arasında gereken işbirliğini sağlayacak tedbirleri almak"tan; b bendinde ise "sanayi bölgelerinin ve sitelerinin kurulmasına izin vermek; bu kuruluşları desteklemek ve denetlemek; bu konuda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli mevzuatı hazırlamak; küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili her türlü ulaştırma, geliştirme ve koordinasyon hizmetleri yürütmek; organize sanayi bölgelerinin ve küçük sanayi sitelerinin kurulması ile ilgili bütün faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak" tan sorumlu tutulduğu görülmektedir (Eyüpoğlu, 2005, s.9).

Bu çerçevede, Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili düzenlemeler için 'Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu' adı altında bir fon oluşturulmuştur. Fonun amacı, sanayinin gelişmesi ve dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması amacıyla gerekli bulunan su, yol, kanalizasyon, enerji, haberleşme ve benzeri altyapı hizmetlerinin yanı sıra; sağlık, sosyal ve kültürel alandaki hizmetlerin yerine getirilmesi için girişimci kuruluşlarına yapılacak parasal yardımları düzenlemek olarak belirtilmektedir. Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması için, bankada açılan fon hesabından yapılacak ödemeler, Bakanlıktaki ilgili Genel Müdürlüğün talebi üzerine Fonlar Yönetim Kurulu'nun kararına ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak yapılmıştır (Eyüpoğlu, 2005, s.9).

Günümüzdeki uygulamalar ise; 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. 15 Nisan 2000 tarihli, 24021 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan söz konusu Kanun, 27 madde ve 7 geçici maddeden oluşmaktadır.

Kanunun amacı, Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluşu, yapımı ve işletilmesi esaslarını düzenlemek şeklinde belirtilmektedir. Kapsamı Organize Sanayi Bölgeleri'nin ve üst kuruluşlarının oluşumunu, organlarını, işleyişini, yönetimini ve denetimini düzenleyen hükümler ile bunlarla ilgili kişi ve kuruluşların görev, yetki

ve sorumluluklarını belirlemektir. Kanunda yapılan tanımlamaya göre, organize sanayi bölgeleri sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla; sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgelerini ifade etmektedir (Eyüpoğlu, 2005, s.10).

Organize Sanayi Bölgesi Yer Seçimi Yönetmeliği'ne göre uygun görülen yerlerde Bakanlığın onayı ile kurulmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi'nin yer seçimi Bakanlığın eşgüdümünde, ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla oluşan Yer Seçimi Komisyonu'nun yerinde yaptığı inceleme sonucunda oybirliği ile yapılmaktadır. Yer seçiminin kesinleşmesinden sonra, Organize Sanayi Bölgesi sınırları dışında kalan alanların planlanması Bayındırlık ve İskân Bakanlığı veya ilgili Belediye tarafından en geç bir yıl içinde yapılmak durumundadır.

Organize Sanayi Bölgesi'nin tüzel kişilik kazanması İl Özel İdaresi'nin; İl ve İlçelerdeki mevcudiyet durumuna göre Sanayi Odası, Ticaret Odası veya Ticaret ve Sanayi Odası'nın; sanayici dernek ve kooperatiflerinin biri veya daha fazlasının temsilcilerince imzalı ve valinin olumlu görüşünü taşıyan kuruluş protokolünün Bakanlık tarafından onaylanması ile olur. Organize Sanayi Bölgesi kamu yararı gerekçesiyle adına kamulaştırma yapılabilen veya yaptırılabilen bir özel hukuk tüzel kişiliğidir.

Organize Sanayi Bölgesi'nin organları “Müteşebbis Heyet” (işletme aşamasında genel kurul), Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu ve Bölge Müdürlüğü'dür. Müteşebbis Heyet Organize Sanayi Bölgesi'nin oluşumuna katılan kurum ve kuruluşların yetkili organlarınca (mensupları arasından) tespit edilecek üyelerden oluşur ve 15 asil, 15 yedek üyeden fazla olamaz. Müteşebbis Heyet'in yükümlülükleri ve görevleri beş ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki

kuruluş amacını gerçekleştirmek için gerekli kararları ve tedbirleri almaktır. İkincisi ise yer seçimi raporunda belirtilen hususları yerine getirmektir. Üçüncüsü kanun, yönetmelik, kuruluş protokolü ve benzeri düzenlemelerle verilen görevleri yapmaktır. Bir diğeri ise, yönetim ve denetim kurulu çalışmalarını ve hesaplarını ibra etmektir. Organize Sanayi Bölgesine ait para ve diğer kaynakları kuruluş amaçlarına uygun kullanmak şeklinde sıralanmaktadır. Yönetim kurulu ise kanun, yönetmelik, kuruluş protokolü ve benzeri düzenlemeler ile müteşebbis heyetin kararları çerçevesinde Organize Sanayi Bölgesi'nin sevk ve idaresiyle görevlendirilmiştir.

Organize Sanayi Bölgesi gelirleri Yasa'nın 12. maddesinde açıklanmaktadır. Gelirlerin ilk maddesini oluşturan katılım (iştirak) payları, Organize Sanayi Bölgesi'nin oluşumuna katılan kurum ve kuruluşların kuruluş masraflarına katılma konusunda Bakanlığa olan taahhütleridir ve miktarı Bakanlıkça belirlenir. Bu taahhüt tüzel kişiliğin kazanılmasından itibaren Organize Sanayi Bölgesine karşı da geçerlidir. Katılım paylarının ödeme şekli ve koşulları kuruluş protokolünde belirlenmektedir. Organize Sanayi Bölgelerinin yetkili organları projenin keşif tutarı ile ilgili olarak, Bakanlıktan kredi talep edebilir; krediye ait tip sözleşme Bakanlıkça hazırlanır. Kredi talebi ve bunun geri ödeme usul ve esasları Bakanlık tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmekte; kredinin amacına uygun biçimde kullanımını da yine Bakanlık denetlemektedir (Eyüpoğlu, 2005, s.11).

Organize Sanayi Bölgelerinin gereksinme duydukları elektrik, su, kanalizasyon, doğalgaz, arıtma tesisi, yol haberleşme, spor tesisleri gibi altyapı ve genel hizmet tesislerini kurmak ve işletmek; kamusal ve özel kuruluşlardan satın alarak dağıtımını ve satışını yapmak; üretim tesisleri kurmak ve işletmek sadece Organize Sanayi Bölgesi'nin yetki ve sorumluluğundadır. Organize Sanayi Bölgelerinde yer alan kuruluşlar altyapı gereksinmelerini Organize Sanayi Bölgesi tesislerinden karşılamak zorundadır.

Organize Sanayi Bölgesi tüzel kişiliği, bu kanunun uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi kuruluş protokolü müteşebbis heyetlerce hazırlanmakta ve Bakanlık

tarafından onaylanmaktadır. Bakanlık gerekli gördüğü hallerde veya şikâyet üzerine Organize Sanayi Bölgelerinin her türlü hesap ve işlemlerini denetlemeye ve tedbirler almaya yetkilidir. Bakanlık kanalıyla kredi kullanan Organize Sanayi Bölgeleri'nin altyapı, sosyal hizmet tesisleri ve proje ihalelerinde (ihale komisyonu teşkil edilmesi de dâhil olmak üzere) ihale ile ilgili bütün işlemler; Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar dâhilinde Organize Sanayi Bölgesi yönetimi tarafından yürütülür ve sonuçlandırılır. Söz konusu krediden faydalanmayan Organize Sanayi Bölgelerinde, ihale işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması müteşebbis heyetin yetki ve sorumluluğundadır.

Organize Sanayi Bölgesi üretime başladığında, Kanunun 25. maddesindeki koşullar çerçevesinde, ilk genel kurul toplantısı yapılmakta ve mevcut müteşebbis heyetin, yönetim kurulunun ve denetim kurulunun görevleri sona ermektedir. Üretime geçmiş katılımcıların salt çoğunluğunun, müteşebbis heyetin devamını istemesi durumunda; müteşebbis heyet faaliyetini sürdürür. Genel kurulun ilk toplantısında, Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş protokolü tüzel kişiliğin ana sözleşmesi olarak değiştirilmektedir. Genel kurulun oluşmasından sonra, Organize Sanayi Bölgesi organları ile ilgili olarak Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketlerin organları ile ilgili hükümleri kıyaslama yoluyla uygulanacağı hükmü vardır. Kanunun 26. maddesine göre, Kanundaki usullere göre belirlenen yerlerde özel hukuk tüzel kişilerin ve gerçek kişilerce de Organize Sanayi Bölgesi kurulabilmektedir.

Organize Sanayi Bölgesi Uygulama Yönetmeliği, 1 Nisan 2002/24713 Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 8 Ocak 2003/24987 Resmi Gazete'de değişiklik yapılmıştır. Yönetmelik 211 madde ve 7 geçici maddeyi içermektedir.

Yönetmeliğin 1. maddesinde, yönetmeliğin amacı ' Organize Sanayi Bölgelerinin kuruluş, yapım ve işletilmesi ilgili usuller ve esaslar' olarak belirlenmiştir. Yönetmeliğin dayanağı olarak, 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bir maddesi ile 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgesi Kanunu gösterilmektedir. Organize Sanayi Bölgeleri müteşebbis heyetin sorumluluğunda kurulmaktadır. Organize

Sanayi Bölgelerinin kuruluş aşamasındaki işlemler sırasıyla şöyledir: İlgili Valiliğin teklifi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ön inceleme yaptırması, müteşebbis heyetin oluşturulması, yatırım programına alınması için DPT'ye teklif verilmesi, 'yer seçimi komisyonu' tarafından yer seçiminin yapılmasıdır. Daha sonra, imar planının hazırlanması, Arsa Ofisi veya İl Özel İdaresi tarafından kamulaştırma işlemlerinin yapılması ve kamulaştırılan arazinin müteşebbis heyete devredilmesi, altyapı ve sosyal tesislerle ilgili uygulama projelerinin ve keşif ve ihale dosyasının hazırlanması, dış krediye gereksinme duyulması halinde, müteşebbis heyet tarafından fizibilite raporu hazırlanması olarak belirtilmektedir (Eyüpoğlu, 2005, s.12).

Organize Sanayi Bölgelerinde yer seçimi sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar ise şöyle sıralanabilir. Altyapı maliyetinin yüksek olmadığı alanlar tercih nedenidir. Birinci, ikinci, üçüncü sınıf tarım arazileri üzerinde ve DSİ tarafından planlanmış veya proje aşamasına gelmiş sulama alanında Organize Sanayi Bölgesi kurulamaz. Organize Sanayi Bölgesi'nin sağlam zemin üzerinde kurulması gerekir; fay hatlarına yakın veya fay hattıyla bölünmüş araziler kuruluş yeri olamaz. Kuru dere veya dere yataklarıyla bölünmemiş alanlar olmalıdır. Hakim rüzgâr yönü nedeniyle şehri olumsuz etkilememelidir. İçme suyu amaçlı barajların kısa ve orta mesafeli alanında olmamalıdır. Turizm alanlarını olumsuz etkilememelidir. Doğal sit alanlarını, arkeolojik sit alanlarını, kentsel sit alanlarını etkileyecek veya bunların içinde olan alanlar seçilemez. Ana ulaşım akslarına yakın olan kuruluş yeri tercih nedenidir. Organize Sanayi Bölgesi'nin atık su boşaltmasıyla kirlenme olasılığı olan su havzalarına bağlantılı dereler göz önünde bulundurulmalıdır. İhtisas Organize Sanayi Bölgesi projelerinde ÇED raporu istenmektedir. Koruma altına alınmış alanlar kuruluş yeri olarak seçilmez. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulacağı arazinin yeterli büyüklükte ve genişlemeye uygun olmasına dikkat edilir. Enerji ve su tesisi kurulması kolay alanlar tercih edilmelidir (Sapmaz, 1997, s: 157–158).

BÖLÜM ÜÇ

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALARI

3.1 Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Dünyadaki Bazı Uygulamalar

Organize Sanayi Bölgelerinin planlanmasında, kurulmasında ve işletilmesinde farklı yöntemler izlenebilmekte ve bu nedenle organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve işletim sürecinde kamu ve özel sektörün rolleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Geçmiş dönemlerde çoğu Asya ülkesinde kurulu bulunan Organize Sanayi Bölgelerinin yapımında özel şirketler daha büyük rol oynamıştır. Kimi zaman daha önceden devletin doğrudan faaliyet gösterdiği ülkelerde, devletin fonksiyonunu, artık özel sektör üstlenmeye başlamıştır. Dünya genelinde bazı durumlarda da, devlet, organize sanayi bölgesinin kurulacağı araziye ilişkin planlama projesini geliştirmekte, istihdam için teşvikler sağlamakta ve uluslar arası kalkınma fonlarını ortak kullanıma açık atık su tesisleri gibi alt yapının kurulmasına yönlendirmekte ve son tahlilde özel şirket ise organize sanayi bölgelerinin kuruluşuyla ilgili diğer işleri yürütmektedir.

3.1.1 İngiltere'deki Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

İngiltere'de Sanayi Bölgeleri “Industrial Estate” olarak adlandırılmıştır. İngiltere'deki organize sanayi bölgelerinin kuruluş amacı; az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilerek bölgedeki işsizlik sorununun çözülmesini sağlamaktır. Dar kapsamlı ve işsizlikle mücadele amaçlı bu politika özellikle İkinci Dünya savaşıdan sonra ulusal politika haline gelmiştir. İngiltere'de Organize Sanayi Bölgesinin ilk örneği 1896 yılında Manchester çevresinde rastlanmaktadır. Söz konusu uygulamalar İngiliz hükümetinin gözetimi ve yönlendirmesi altında özel sektörün öncülüğünde kurulmuştur.

İngiltere'de özellikle İkinci Dünya Savaşıdan sonra bir takım mevzuat düzenlemeleri yapılarak, İngiliz hükümetlerinin sanayi işletmelerini gerekli görülen

bölgelerde faaliyet göstermesini sağlarken aynı zamanda yerleşmeleri teşvik edici pozitif tedbirleri de beraberinde almıştır. Aynı zamanda ekonomik kalkınma açısından göreceli olarak daha çok ilerleme kaydetmiş bölgelere sanayi yatırımlarını caydırıcı negatif politika araçlarını uygulama imkânı da sağlamıştır. Bu nedenle, sanayi bölgeleri uygulamalarının devlet politikası olarak kullanıldığı İngiltere’de, sanayi bölgeleri uygulamalarının başarısı büyük ölçüde pozitif ve negatif tedbirlerin etkin ve bilinçli kullanımından kaynaklandığı ileri sürülebilir. İngiltere’de sanayi bölgeleri uygulamaları iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi sanayi bölgesinin sadece fiziki planlamasının yapılması ve alt yapısının hazırlanması, diğeri ise sanayi bölgeleriyle birlikte yeni bir şehirde planlanıp kurulmasıdır. Sanayi bölgesinin sadece fiziki planlamasının yapılması ve alt yapısının hazırlanması işi daha çok “industrial estates corporation” adı verilen kuruluşlar tarafından organize edilmektedir. Öte yandan İngiliz Sanayi Bölgesi uygulamalarında kurulması tasarlanan sanayi bölgesiyle birlikte yeni bir şehrin kurulmasının planlanması durumunda da bu kez “industrial estates corporation” a göre daha büyük kuruluşlar olan “development corporation” lar devreye girmektedir. İngiltere’de merkezi hükümete karşı sorumlu ve nitelik itibariyle devlet kuruluşları da olan bu iki kuruluş, her bir sanayi bölgesi için ayrı ayrı kurulmakta olup, yapı itibari ile birbiriyle hiçbir kademe ilişkisi içinde bulunmamaktadır. Her iki kuruluşta işlerin daha çabuk yürümesini sağlamak için, pazarlık suretiyle gerekli araziye satın alma imkânları da mevcuttur (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:152).

Avrupa Birliği’ne üye olan İngiltere’de, günümüzde Organize Sanayi Bölgelerinde faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarına sağlanan teşvikler, sektör spesifik olmaktan ziyade genel amaçlı teşvikler niteliğindedir. Altyapı açısından hiçbir sorunu bulunmayan organize sanayi bölgeleri çevreye duyarlı bir ortamda faaliyet göstermektedirler. Dünyadaki gelişmiş ülke uygulamalarına paralel olarak İngiltere’de klasik işlevleri üstlenen organize sanayi bölgeleri çevre ve doğal yaşam alanlarına duyarlı bir yapıya doğru yönelmektedir.

3.1.2 Amerika Birleşik Devletinde Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Sanayi bölgelerinin ABD'deki bilinen adı "İndustrial Park" tır. ABD'de ekonominin diğer alanlarında olduğu gibi, organize sanayi bölgeleri de, piyasa mekanizması kuralları çerçevesinde faaliyet gösteren gayrimenkul alım satımıyla uğraşan firmalar, demiryolu ve havayolu şirketleri ile toprak sahipleri şeklindeki özel girişimciler eliyle geliştirilmiş bulunmaktadır. Ancak büyük ölçekli imalat sanayine yönelik organize sanayi bölgelerinin kuruluşunda kamu kurumu niteliğine sahip ajanslar sorumluluk üstlenmektedir. ABD'deki sanayi bölgelerinin yarısından fazlası özel girişimciler eliyle kurulmuş olup, bunları sırasıyla ticaret ve sanayi odaları ile yerel hükümetler izlemektedir. ABD'de kurulan sanayi bölgelerinin temel amaçları arasında:

1- Belirli bir arazinin kapsamlı bir plan gereğince alt parçalara ayrılıp sanayi kuruluşlarının yerleşimlerine sunulması.

2- Büyük kentlerin daha da büyümesinin bir sonucu olarak kurulacak yeni sanayi işletmeleri için ihtiyaç duyulan arazilerin miktar olarak sayısının giderek azalması ve bunların pahalı hale gelmesinin ortaya çıkardığı sabit sermaye yatırımlarının maliyetinin düşürülmek istenilmesi.

3- Sanayi Bölgelerinin gerekli pazar hacmine sahip, işgücüyle hammaddenin bulunduğu kentlere doğru gelişmesinin ve buralardaki potansiyelden daha fazla istifade edilmek istenilmesi.

4- Amerikan sanayisinin gelişmesine paralel olarak kurulacak yeni sanayi yerleşimlerinin dengeli dağılımında bu bölgelerin stratejik bir araç olarak kullanılması bulunmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:159).

ABD'deki vergi sistemi, 1913 yılına ait Amerikan vergi yasası üzerinde kurulmuş durumdadır. Bu yasaya göre, gelir vergisi bazında, her Amerikalı bireysel bir vergiye tabi tutularak kayıt içine alınmaktadır. Amerikan şirketleri de, tıpkı

Amerikan vatandaşları gibi kişi olarak kabul edilmekte ve “gelir” prensibi doğrultusunda vergiye tabi tutulmaktadır. Öte yandan, federal bir yönetim biçimine sahip olan ABD’de, federal hükümet dışında her eyalet kendi sınırları içinde kurulu bulunan işletmelere farklı teşvikler ve muafiyetler sağlamaktadır. Organize Sanayi Bölgelerine sağlanan finansal olanaklarla diğer idari kolaylıklar, Amerika’da bir eyaletten diğer eyalete göre değişiklik gösterebilmektedir. Bundan dolayı, Amerika’da Organize Sanayi Bölgeleri’nin tüzel kişiliğine ve buralarda yatırım yapan işletmelere sağlanan imkânlar, diğer ülkelerde olduğu gibi tek bir çerçeveye indirme olanağı neredeyse yoktur.

ABD’de faaliyet gösteren şirketlere gerek federal düzeyde ve gerekse de eyalet düzeyinde sağlanan vergi kolaylıklarının yanında, bir dizi teşviklerde sağlanmaktadır. ABD’deki Organize Sanayi Bölgeleri, büyük ölçüde gerek eyalet içi ve gerekse Amerika genelinde eyaletler arası büyük ölçek ekonomilerinden yararlanmaktadır. Bu durum, organize sanayi bölgeleri altyapı açısından güçlü olmalarına, eyalet içinde gelir ve harcama düzeyi yüksek yerleşim yerlerine yakın ve eyaletleri birbirine bağlayan önemli karayolu güzergâhı üzerinde kurulmalarına yol açmaktadır. Amerika’daki Organize Sanayi Bölgeleri’nde üretilen malların tüketiciye çabuk ulaşabilmesi için, bölgelerin etrafında nakliye hizmetlerini yürütecek yaygın tır filolarına sahip şirketlerde kurulmaktadır. ABD’de; su, elektrik, doğalgaz, telekomünikasyon gibi alanlarda düşük maliyet avantajının sağlanması oldukça önem taşımaktadır. Bundan dolayı, Organize Sanayi Bölgesi Yönetimleri, kendi bölgelerine daha fazla yatırımcı çekmek için bu maliyet kalemlerinde yatırımcılara sağladıkları avantajları yatırımcılara duyurmakta ve bu sayede daha fazla yatırımcının kendi bölgelerine yatırım yapmasını sağlamaya çalışmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:161).

3.1.3 Hindistan’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Hindistan’da sanayinin sırasıyla merkezi ve yerel düzeyde planlanmasından ve geliştirilmesinden Sanayi Bakanlığı sorumlu olmakla birlikte, sanayinin gelişmesi ve bunun yarattığı zorunluluklar, sanayi alanına petrol ve kimya, çelik ve maden, tekstil

bakanlıkları gibi farklı bakanlıklarında iştirak etmesini gerektirmiştir. 1991 yılında Hindistan'da hükümetin 18 kategori hariç sanayinin geri kalan sektörlerini lisanslamadan vazgeçtiği yeni bir sanayi politikası uygulamaya konulmuştur. Bu sayede Hintli girişimcilerin gerek ulusal, gerekse uluslar arası düzeyde rekabet gücünü arttırılması amaçlanmış ve bu doğrultuda girişimcilerin Hint sanayisinde yatırım yapmaları teşvik edilmiştir.

Hindistan'da organize sanayi bölgesi iki şekilde geliştirilmiştir. Bunlar; Genel Sanayi Bölgeleri (General Industrial Park) ve Özel Sanayi Parkıdır (Special Industrial Park). Genel Sanayi Bölgeleri her tür sanayiye hizmet veren bir nevi şemsiye niteliğindeki sanayi bölgesi karakteri taşımaktadır. Hindistan'daki Özel Sanayi Parkı ise oldukça spesifik sanayi sektörlerinin faaliyet gösterdikleri Organize Sanayi Bölgesi niteliğini taşımaktadır. Özel Sanayi Parkları; yazılım, tekstil, plastik gibi spesifik sanayi sektörlerine hizmet vermektedirler. Hindistan'da Organize Sanayi Bölgelerinin finansmanı, devletin bütçeden yöresel idarelere tahsis ettiği finansal kaynaklarla yapılmaktadır. Hindistan'ın nispeten gelişmiş bölgelerinde kurulmuş bulunan sanayi bölgelerinde; postane, banka, itfaiye, hastane, genel yarara açık depolar gibi klasik hizmet tesislerinin yanında, kimya ve analiz laboratuvarları, buhar ve havagazı tesisleri, münferit işletmeler açısından fazla yatırım gerektiren bazı alet ve presler ortak kullanıma sunulmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:163).

3.1.4 Tayland'da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Organize Sanayi Bölgesi'ne ilişkin olarak Tayland'da izlenen politikaların amacı, esasen kırsal bölgelere yatırım yapılmasını sağlamak ve bu bölgelerin daha fazla yatırım çekmelerine olanak sağlamaktır. Tayland hükümeti yatırım çekmesi istenilen bölgelerde altyapı olanaklarının geliştirilmesi amacıyla elektrik, telekomünikasyon ve ulaşım, su tedariki gibi alt yapı alanlarına finansman sağlamaya çalışmıştır. Tayland'da Organize Sanayi Bölgelerinin promosyonu ve arsa tahsisi, faaliyet izinleri, işletim birimleri ve çevre kirliliğini önleyecek atık su sistemlerinin kurulmasının denetimi, iş güvenliği ve sağlığı, vergiler dâhil bütün izin

prosedürlerinden sorumlu ve hükümetin sanayiye geliştirme politikasını uygulamakla görevli 1972 yılında kurulmuş bir kamu kurumu bulunmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesindeki tesislerin yönetiminin tüm unsurları konusunda tek yetkili ve Sanayi Bakanlığına bağlı olan bu kurumun görevi, Tayland'daki kamusal nitelikli on üç organize sanayi bölgesini doğrudan ve özel nitelikli on dört organize sanayi bölgesini ise müşterek olarak yönetmektedir. Tayland'da kurulması düşünülen organize sanayi bölgeleri, katı atıkların daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla sektörel bir ayrıma ve gruplandırmaya tabi tutulmaktadır. Bu sebeple, Tayland Organize Sanayi Bölgesi Kurumu'nun, çevre kirliliğini önlemek amacıyla, sanayi bölgelerinin şehirden ve yerleşim yerlerinden uzak yerlerde kurulmasını sağlama görevde bulunmaktadır.

Tayland'da Organize Sanayi Bölgelerinin gruplandırılması, sistematik şekilde yapılmaktadır. Sözelimi; elektronik, seramik, tarımsal endüstri ve metal sanayilerine ilişkin organize sanayi bölgeleri Tayland'ın kuzeyinde; tekstil, kâğıt sanayi, otomobil, elektronik sanayilerinde faaliyet gösteren işletmelerin oluşturduğu organize sanayi bölgeleri Tayland'ın orta kesimlerinde; çelik, petro-kimya, lastik, gıda konserve sanayilerine ilişkin organize sanayi bölgeleri Tayland'ın güneyinde kurulmasına çalışılmaktadır. Bu gruplandırmanın sağlanabilmesi için de, organize sanayi bölgeleri için geliştirilen teşvik politikası bu dağılım politikası doğrultusunda dizayn edilmektedir. Tayland'da kurulu bulunan organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren yatırımcılar, yasal olarak bir dizi teşvik ve imtiyazlardan yararlanmaktadır.

Tayland'da Organize Sanayi Bölgelerinde yatırım yapmak isteyen özel şirketlerin başvuru dokümanı, projesinin arsa detay bilgileri, proje fizibilite çalışması, çevresel etki çalışması gibi diğer destekleyici belgelerle, Tayland organize sanayi bölgesi kurumuna başvurmaları ve arsaların kullanımı, inşaat faaliyetleri ile işletmenin faaliyete başlaması için izin alınması gerekmektedir. Tayland organize sanayi bölgesi kurumu yapılan eksiksiz bir başvuruyu 60 gün içinde sonuçlandırmaktadır. Tayland'da ayrıca özel şirketlerle Tayland organize sanayi bölgesi kurumu arasında

ortak girişimler (Joint Venture) de yapılmaktadır. Tayland organize sanayi bölgesi kurumu ile yapılan ortak girişimin organize sanayi bölgesi, kurucusuna sağladığı avantajlar ise organize sanayi bölgesini geliştirme, alınacak inşaat izinleri, altyapı ve tesislerin geliştirilmesi ve organize sanayi bölgesinin ilanı gibi konularda tavsiye yardımları almak olarak sayılabilir. Bu işlemler tek bir elden yürütülmektedir. Öte yandan, bu ortak girişim aynı zamanda organize sanayi bölgelerine yatırım yapacak yatırımcılara altyapı ve tesislere sağlanan diğer hizmetler konusunda güven vermektedir (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:167).

3.1.5 Singapur'da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Singapur'un hızlı ekonomik kalkınması, büyük ölçüde bütünleşmiş sanayi bölgelerinin ve buralardaki tesislerinin sistematik geliştirilme sürecine atfedilebilir. Önemli Uzakdoğu ekonomilerinden biri olan Singapur, devletin sahip olduğu otuz kamusal nitelikte Organize Sanayi Bölgesi'ne sahiptir. Bu organize sanayi bölgeleri arasında en büyük olanı Jurong Town Corporation'dır (JTC). JTC Singapur'un sanayileşme ve sınaî kalkınma sürecini ülke geneline yaymak üzere kurulan ve yasal bir niteliğe sahip düzenleyici bir kurumdur. JTC imalat ve ilgili faaliyetlerle ilgili olarak geniş düzeyde sanayi tesisleri de kurmaktadır. 30 yıl içinde JTC, yedi bin hektar sanayiye uygun arsa ve yedi binden fazla yerel ve çok uluslu şirketler için 4 milyon metrekare hazır fabrika geliştirmiş bulunmaktadır. JTC ayrıca, sanayi bölgelerindeki kanalizasyon, yollar, metro, elektrik tesisatı ve diğer altyapı destek hizmetleri, belirli bir bedel karşılığında diğer kamu kurum ve kuruluşlarına JTC tarafından gördürülmekte ve JTC, yaptığı harcamaları arsa kiralamaları yoluyla geri almaktadır. Singapur'daki mevcut sanayi tesisleri için uygun olan toplam arsaların yüzde 70'ine özel sektör sahiptir. Singapur'da devlet tarafından organize sanayi bölgelerine vergi teşvikleri de sağlanmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:169).

3.1.6 Malezya'da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Malezya'da Organize Sanayi Bölgeleri 1960 yıllarında kurulmaya başlanmıştır. Malezya'da imalat sanayi üretiminin çoğu organize sanayi bölgelerinde gerçekleşmektedir. Organize sanayi bölgelerinin ana hedefleri arasında sanayileşmenin sosyo-ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek, arazilerin sistematik şekilde tasnif edilmesi, sanayi faaliyetlerini merkezi bir çerçeveye oturtmak, illegal sanayileri engellemek ve bu suretle sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek, ortak altyapı ve hizmet donatılarının paylaşımını hızlandırmak ve bu suretle işletmelerin bireysel maliyetlerini azaltmak, ticaret, ulaştırma, bankacılık ve finans pazarlama gibi diğer ekonomik sektörlerle bağlantı sağlanması yoluyla sanayi kuruluşlarının ekonomik bakımdan gelecek vaat etmelerini teşvik etme ve son olarak da az gelişmiş bölgelerde ekonomik faaliyet yaratılarak dengeli bir büyümeyi sağlamayı amaçlamaktadır.

Malezya'da organize sanayi bölgeleri uygulamaları, ihracat yönelimli büyüme sürecinin bir parçası olarak teşvik edilmektedir. Malezya'da devletin ekonomik kalkınma için kurduğu işletmeler, liman idareleri ve yerel yönetimler tarafından geliştirilen toplam 222 özel ekonomik bölge ve serbest ticaret bölgeleri yer almaktadır. Özel girişimler Malezya'da organize sanayi bölgesi kurabilme ve işletme hakkına sahiptirler. Ülkede özel nitelikli 63 adet organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Malezya hükümeti girişimcilerin tek başına organize sanayi bölgelerini kurmaları ve bunları işletmelerini ya da ilgili kamu kuruluşlarıyla ortak girişimlerde bulunmalarını teşvik etmektedir. Malezya'da her ne kadar organize sanayi bölgelerinin kurulması işlemi merkezi hükümet tarafından üstlenilmişse de, kamu kuruluşlarının organize sanayi bölgelerinin geliştirilmesine doğrudan katılımının süreç içerisinde fiili olarak azaltılması da düşünülmektedir. Malezya'da faaliyet gösteren büyük ölçekli şirketler, organize sanayi bölgelerine tanınan vergi teşviklerinden yararlanmak için bu bölgelerde de işletim faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Organize sanayi bölgelerinde arsaların satın alma veya kiralama ücretleri, söz konusu bölgenin kurulduğu yere göre değişmektedir. Malezya'da organize sanayi bölgelerine sağlanan teşvikler, yerel hükümetlere göre

değişmektedir. Ancak Malezya’da sanayi projelerinin kabul kriterlerine ilişkin hükümetin yayınladığı bir dizi rehber bulunmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:172).

3.1.7 Endonezya’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Endonezya’da organize sanayi bölgelerinin gelişimi, Endonezya hükümetinin işgücü yoğun olan ve düşük sermayeyle teknoloji maliyetlerine sahip ihracat yönelimli sanayileri teşvik etme politikasıyla doğrudan bağlantılıdır. Organize sanayi bölgeleri 1970’li yılların başında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı himayesinde geliştirilmeye başlanılmış olup, 1989 yılına gelene kadar özel sektörün bu alanlara yatırım yapmasına ve organize sanayi bölgelerini yönetmesine müsaade edilmemiştir.

Endonezya’da Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulması için gerekli olan asgari arazi miktarı 10 hektar olup, bu arazi miktarı Endonezya genelinde 500000 hektara kadar ulaşmaktadır. Organize sanayi bölgeleri için gerekli olan yer seçimi ve iktisap gibi izinler yerel hükümetlerden, organize sanayi bölgeleri geliştirme ve kurma izinleri ise Endonezya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’ndan alınmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin kurulacağı araziler, sektör ve bölgesel öncelikler ve planlar temelinde, merkezi veya bölgesel hükümetler tarafından belirlenmektedir. Belirlenmiş alanlar dışında, tarıma elverişli verimli arazilerin ve çevrelerinin korunması için organize sanayi bölgelerinin kurulmasına izin verilmemektedir.

Günümüzde Endonezya’da kurulu bulunan organize sanayi bölgelerinin beşte dördü Batı Java bölgesi ve başkent Cakarta çevresindeki alanlarda bulunmaktadır. Ayrıca kurulmuş organize sanayi bölgelerinin yüzde sekseni özel sektörün mülkiyetindedir. Batı Janva bölgesinde bulunan organize sanayi bölgelerinin çoğu genelde özel sektör ya da Kore ve Japon kökenli yabancı sermayeli şirketlerle kurulan ortak girişimler tarafından yönetilmektedir. Sanayi faaliyetlerinin yaklaşık yüzde 15’inin organize sanayi bölgelerinde gerçekleştirildiği Endonezya’da söz

konusu bölgeler tekstil, ilaç, kozmetik, imalat, kâğıt ve diğer ağır sanayiler gibi bir dizi sanayi sektörlerinden oluşmaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:172).

3.1.8 Tayvan’da Organize Sanayi Bölgesi Uygulamaları

Tayvan ekonomisinin liberalizasyonu ve uluslararası ekonomiyle entegrasyonu, Tayvan hükümetinin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Tayvan, diğer uzak doğu ülkelerinde olduğu gibi, 1950–1980 yılları arasında ithal ikamesine dayalı işgücü yoğun hafif sanayilerinden yüksek katma değerli imalat sanayi ve lojistik merkezi olma yolunda önemli adımlar atmış bulunmaktadır. Tayvan hükümeti, yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye yatırım yapmaları konusunda oldukça pozitif davranmaktadır. Yabancı yatırımların çoğu, hizmet sektörüyle elektrik ve elektronik ürünleri, kimyasal ve metal ürünler alanlarında yoğunlaşmaktadır. Yabancı yatırımcıların bu ülkeye yoğun şekilde yatırım yapmalarının ana nedeni olarak, Tayvan’ın dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi durumunda bulunan Çin’e olan coğrafi yakınlığı gösterilebilir.

Sınaî kalkınma, Tayvan’ın ekonomik büyümesinin lokomotifi olarak görülmektedir. Daha önceki dönemlerde Tayvan’da kurulu fabrikalar, önemli karayollarının çevresinde dağınık şekilde kümelenmişlerdir. Bu durum Tayvan hükümetinin arsa ve çevre yönetimini etkin şekilde yerine getirememesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple inşa edilecek fabrikaların ihtiyaç duyduğu arsaları üretmek için organize sanayi bölgelerini kurmaya başlamışlardır. Tayvan hükümetinin geçmiş dönemlerden farklı olan bu politikası, Tayvan sanayinin gelişmesine önemli katkılarda bulunduğu gibi, arsa kullanımının genel planlama ve kontrolünün etkin bir biçimde yapılmasına da olanak sağlamıştır.

Yerel düzeydeki sanayinin gelişim ihtiyaçlarını dikkate alarak ve önemli altyapı projelerinde özel yatırımları teşvik etmek için günümüzde için günümüzde Tayvan’da organize sanayi bölgelerinin gelişimi ağırlıklı olarak yerel idareler ve özel sektör yatırımcıları tarafından planlanan alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Organize sanayi bölgelerinin kurulacağı alanlara bağlı olarak, organize sanayi

bölgelerinin kuruluş başvurusu şehir planlama kanunu, bölgesel planlama kanunu gibi ilgili Tayvan mevzuatına göre yapılmaktadır. Tayvan’da organize sanayi bölgelerinin yanında ileri teknoloji sanayilerinin ve dolayısıyla yüksek teknolojiye dayalı Tayvan sanayinin gelişimi için gerekli altyapıyı hazırlamak üzere, bilgi temelli sanayi parklarının kurulması da teşvik edilmektedir. Öte yandan, Tayvan’da sanayi ve ticaret kesimin faaliyet gösterebileceği farklı sanayi bölgeleri de kurulabilmektedir (İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2004, s:173).

3.2 Organize Sanayi Bölgelerine İlişkin Türkiye’deki Uygulamalarından Örnekler

4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu, organize sanayi bölgelerini “Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmeleri amacıyla, sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dâhilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve Organize Sanayi Bölgesi Kanunu hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleri” olarak tanımlanmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş amaçlarını incelediğimizde;

- Sanayinin disipline edilmesi,
- Kentlerin planlı gelişimlerine katkıda bulunulması,
- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dâhilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kar artışının sağlanması,
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi,
- Sağlıklı ucuz güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması,
- Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi,

- Bölgelerin Devlet gözetiminde, kendi organlarınca yönetiminin sağlanması şeklinde özetlenebilir.

Organize sanayi bölgelerinin Kanundaki tanımı ile birlikte kuruluş amaçları da göz önünde bulundurularak, Ülkemizdeki kurulmuş olan Bursa, Eskişehir, Kayseri, Konya Gaziantep, Denizli Organize Sanayi Bölgeleri incelenmiştir.

3.2.1 Bursa Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması

1961 yılında, bir müşavirlik firması, "Devlet Planlama Teşkilatı" adına, uygun bir sanayi alanı bulmak için Türkiye'nin her tarafında bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma özellikle Bursa, İstanbul, Adapazarı, Adana, Mersin ve Zonguldak kentlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, Bursa'nın bu tür bir proje için Türkiye'deki en uygun kent olduğuna karar verilmiş ve bu öneri bir raporla sunulmuştur. Türkiye'deki ilk organize sanayi bölgesi Bursa'da kurulmuştur.

Proje Bursa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından uygulanmış ve 1961 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Türkiye'de ilk modern uygulama olarak, 1962 yılında Milletlerarası Kalkınma Teşkilatı Artık Paralar Fonundan Maliye Bakanlığı'nca sağlanan 26.200.000 TL kredi ve Sanayi ve Ticaret Odasının %10 oranında katkısı ile kurulmaya başlanmış ve 1966 yılında resmi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Organize sanayi bölgesine tahsis edilmiş olan arsalar Bursa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından satın alınarak endüstriler için uygun parsellere bölünmüş ve daha sonra yol, su, drenaj, doğalgaz, elektrik ve telefon gibi altyapı hizmetleri tamamlanmıştır. Konut ihtiyacını karşılamak için ise, Bölgenin yakınındaki arazi yerleşim bölgesi olarak planlanmıştır. Yüksek standartlardaki hizmetleri devam ettirmek için her türlü altyapı bakım hizmeti sağlanmıştır. Ayrıca, çöp toplama, yangın söndürme ve ambulans hizmetleri, firmalara ücretsiz olarak sunulmaktadır.

Başlangıçta Bölge'nin alanı 1.8 milyon metrekare ve 4 firma faaliyet halinde iken zamanla parsel talebi artmış bu talebe tam olarak karşılık verilememiştir. Genişlemiş olan Bölge'nin alanı şu anda, 6.8 milyon metrekareye ulaşmıştır. Bunun 2.450.000 metrekaresi altyapı tesislerinde, 3.850.000 metrekaresi de sanayi arsası olarak kullanılmaktadır.

Bursa organize sanayi bölgesi sanayicilere bütün altyapı hizmetleri sağlanmış durumdadır. Bütün bu hizmetlere 1992 yılından itibaren doğalgaz dağıtım şebekesi de eklenmiştir. Organize sanayi bölgesindeki işletmelerin her birinin münferiden arıtma yapması, yer yokluğu, rantabl olmaması gibi sebeplerle pratik olmayacağı düşüncesiyle toplu arıtma sistemi yapılması uygun bulunmuştur. Bu amaçla yapılan yatırım, 1998 yılı içerisinde devreye alınmış ve halen tam kapasiteyle çalışmaktadır. Bu şekilde, ortak ve tek bir kanalizasyondan deşarj edilen sanayi bölgesindeki atık suları da müşterek sistemde arıtılması imkânına kavuşmuştur. 26.01.2008, http://www.bosb.org.tr/?sayfa=bilgi_bosbkurulus.asp.

Tablo 3.1 Bursa Organize Sanayi Bölgesindeki firma sayısının yıllara göre dağılımı

YIL	FİRMA SAYISI	YIL	FİRMA SAYISI
1964	1	1998	182
1968	11	1999	176
1972	30	2000	183
1980	69	2001	180
1990	120	2002	176
1994	150	2003	222
1995	161	2004	232
1996	163	2005	220
1997	163		

Kaynak: <http://www.bosb.org.tr>.

3.2.2 Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması

Eskişehir'de, sanayi yatırımlarının planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, çevre korunmasına verilen önem ve modern şehircilik anlayışının bir sonucu olarak, 1969 yılında Eskişehir Sanayi Odası'nın öncülüğünde bir organize sanayi bölgesi kurulması çalışmalarına başlanmıştır. İlk aşamada 1 milyon metrekare olarak planlanan organize sanayi bölgesi alanı 1973 yılında yatırımcıların hizmetine

sunulmuştur. Eskişehir Sanayi Odası organize sanayi bölgesinde ilk parsellerin kısa sürede satılması neticesinde bölgenin genişletme çalışmalarına başlanmış, 1979 yılında 2 milyon metrekarelik gelişme alanı ile birlikte toplam alan, 3 milyon metrekareye ulaşmıştır. 1992 yılında da toplam alan yeni genişleme sahasıyla birlikte 21 milyon metrekareye çıkarılmıştır. Eskişehir'deki sanayileşmenin son yıllarda ivme kazanması sonucunda, Eskişehir Sanayi Odası bölgenin genişletilmesi kararını almıştır. Kısa sürede sonuçlandırılan çalışmalar neticesinde Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nin alanı 1996 yılı sonunda 32 milyon metrekareye genişletilmiştir. Halen bu alanın 14,5 milyon metrekaresi yatırımcılara tahsis edilmiştir. Söz konusu alan içinde şu anda 345 kuruluş faaliyet göstermekte olup, bunlardan 218'i üretimde, 56'sı inşaat safhasında geriye kalan 71'i ise proje aşamasında bulunmaktadır.

Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nde üretim yapan tesislerdeki çalışan sayısı ise 21 bin kişi civarındadır. Organize sanayi bölgesi'nin tarihsel gelişim süreci içindeki en önemli kilometre taşlarından ilki, 1997 yılında temeli atılan ve inşa çalışmalarına başlanan "Bilim Parkı"dır. Bu alan içindeki "Eskişehir Teknoloji Geliştirme Bölgesi", 10 Nisan 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan "2003/5390 sayılı bazı alanların Teknoloji Geliştirme Bölgesi olarak tespit edilmesine ilişkin" Bakanlar Kurulu kararı ile yasal olarak kurulmuştur. 2004 yılında ilk, 2005 yılında da ikinci piramit binalar hizmete açılarak hem Türkiye hem de Eskişehir sanayinin bilimsel ve teknolojik gelişimine önemli katkılar sağlayacak firmaların yer alacağı tesisler kullanıma açılmıştır.

Bölge içindeki diğer bir önemli yatırım ise 1998 yılında faaliyete geçen "Doğalgaz Elektrik Santrali" dir. İlk ünitesi 40 mw gücünde olan santral, organize sanayi bölgesindeki tüm kuruluşların elektrik ihtiyaçlarını kesintisiz ve düzenli bir şekilde karşılamaktadır. Santralin ikinci ünitesi olan 20 Mw gücündeki "Buhar Türbini" yatırımı ise 2001 yılının ilk yarısında devreye alınmıştır.

Yine Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nin gelişimi çerçevesinde Türkiye'de tek örnek olan ve lojistik hizmetlerini bünyesinde barındıran "Lojistik Merkez" 2004 yılının başında, bölgede diğer hizmet sektörleri için bir merkez olması planlanan "İş

ve Ticaret Merkezi" de 2004 yılının sonunda hizmete açılmış ve 2007 itibarı ile %100 doluluk sağlanmıştır.

2005 yılında küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için farklı bir fırsat yaratmayı hedefleyen Eskişehir Sanayi Odası organize sanayi bölgesi, KOBİ-OSB ismini verdiği 550 bin metrekarelik alanı küçük ve orta ölçekteki sanayicilerin hizmetine sunmak için altyapı çalışmalarına başlamıştır. 350 bin metrekarelik parsel alanına sahip bu bölgede toplam 98 firmaya yer verilmiş, firmalar proje ve inşaat çalışmalarına başlamıştır. Bu bölgedeki tüm firmaların faaliyete başlaması ile yaklaşık 2000 kişilik istihdam yaratması beklenmektedir 26.01.2008, <http://www.eosb.org.tr/#>.

Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'nde altyapı yönünden bir sorun bulunmamakta, tüm yatırımcılara eşit şartlarda eksiksiz hizmet imkânı sunulmaktadır. Düz bir arazi üzerinde kurulması, bölge içinde her parsel sınırında su, elektrik, doğalgaz, buhar, pis su hattı ve telefon ile destek hizmetlerinin bulunması bölgeyi yeni yatırımlar açısından tercih edilmektedir.

Bölgedeki merkezi atık su arıtma tesisi projeleri yapılmış olup, atık su arıtma tesisi inşaatına Nisan 2007'de başlanmıştır. 70.000 m² alanda kurulacak olan tesis 18.000 m³/gün (I.Kademe) ve 6.000 m³/gün (II. Kademe) kapasite ile çalışması planlanmıştır. Bölge'de tehlikeli atık depolama ve imha tesisleri bulunmamaktadır. Tehlikeli atıkları olan işletmeler, atıklarını Çevre Bakanlığı'ndan lisanslı geri kazanım/bertaraf tesislerine göndermektedir. Su Kirliliğinin kontrolü açısından bölgedeki evsel/endüstriyel atık sular Eskişehir Su ve Kanalizasyon İdaresi (Eski) atık su arıtma tesisine deşarj edilmektedir.

Hava kirliliğinin kontrolü açısından, Bölge genelinde doğalgaz kullanıldığı için, hava kirliliği ile ilgili önemli bir sorun yaşanmamaktadır. Bölge'deki katı atıklar Belediye çöplüğüne göndermekte, geri kazanılabilir olanları ise geri kazanım tesislerine göndermektedir. Tehlikeli maddeler atıklar ise tehlikeli atık depolama ve

imha tesisleri bulunmadığından üretici firmalar tarafından lisanslı geri kazanım/bertaraf tesislerine gönderilmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde önemli örnekleri olan bilim parkları, bilim ve teknolojinin kendi kaynaklarını yaratarak, endüstri ile iç içe dinamik gelişime yöneldiği bilim ve teknoloji merkezleridir. Bilim Parklarının kuruluş amacı, "İleri teknoloji ürünlerini geliştirmek, küçük teşebbüslerin kurulması ve gelişmesini teşvik etmek, istihdamı arttırmak ve bölge kalkınmasını sağlamak" olarak sıralanabilir. İşte bu amaçla Eskişehir Sanayi Odası, Organize Sanayi Bölgesi'nin kuzeyinde bulunan 2 milyon metrekarelik bir alan üzerinde "Bilim Parkı" kurma çalışmalarına başlanmıştır.

Bilim parkının içinde inşası tamamlanmış bir Telekom meslek lisesi bulunmakta olup, Anadolu Üniversitesi'nin bir meslek yüksek okulu ile çok programlı bir meslek lise hizmete açılacaktır. Bu eğitim kurumlarında sanayimizin ihtiyaç duyduğu meslek dallarına uygun, en iyi imkânlar sağlanarak öğrenciler yetiştirilecektir. Bilim Parkı içinde Eskişehir Gümrük Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza Müdürlüğü hizmet binası yapılmış ve 08.11.2001 tarihinde hizmete alınmıştır. 26.01.2008, <http://www.eosb.org.tr/#>.

Tablo 3.2 Eskişehir'deki Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayılarının yıllara göre dağılımı.

YIL	FİRMA SAYISI	YIL	FİRMA SAYISI	YIL	FİRMA SAYISI
1983	34	1992	107	2001	200
1984	35	1993	112	2002	203
1985	38	1994	128	2003	203
1986	45	1995	136	2004	207
1987	51	1996	146	2005	228
1988	59	1997	168	2006	259
1989	72	1998	181		
1990	90	1999	185		
1991	98	2000	193		

Kaynak: <http://www.eosb.org.tr>.

3.2.3 Kayseri Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, yörenin bütün sanayi faaliyetlerini planlamak, korumak ve sahip çıkmak isteyen bir anlayışın ürünü olarak 1976 yılında kurulmuştur. Bölgedeki müteşebbis teşekkülü görevini Mayıs 2003 tarihinde tamamlamış ve katılımcıların oluşturduğu ilk genel kurul toplantısını yaparak, yine katılımcıların oluşturduğu ilk Yönetim Kurulunu seçmiştir.

Kent merkezine 15 km mesafede, 11.500.000 metre kare alan üzerine kurulan Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, sanayicilerden gelen yoğun arsa talepleri üzerine gerekli çalışmaları yaparak bu gün itibarı ile 24.000.000 metre kare alana ulaşarak, Türkiye'nin en büyük organize sanayi bölgelerinden birisi durumuna gelmiştir. Girişimcilik ve sanayileşme konusunda iddialı bir konuma gelen Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, planlı yapısı ile Türkiye'nin yanı sıra birçok ülkeye de model olmayı başarmıştır.

Türkiye'nin en büyük 500 şirketinden 17'sini bünyesinde barındıran ve 600'ün üzerinde hemen hemen her sektörde firmanın üretim yaptığı Kayseri Organize Sanayi Bölgesi, Kayseri'nin ve Türkiye'nin büyüyen ekonomisine ivme kazandırmaktadır. Planlı bir büyüme ve gelişim süreci içerisinde, ileri teknoloji kullanarak üretim yapan tesislerin ihracatları da kaliteye verdikleri önem nedeni ile sürekli artmaktadır.

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde yol, su, kanalizasyon, doğalgaz, elektrik alt yapı hizmetleri ile sağlık hizmetleri bölge müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölge içerisinde ucuz ve kesintisiz elektrik ihtiyacını karşılamak amacıyla enerji santrali mevcuttur. Türkiye'de ilk defa Organize Sanayi Sürekli Eğitim Merkezi kurulmuştur. Burada sanayicilerin ihtiyaç duyduğu muhtelif iş sahalarında eğitimler verilerek kalifiye eleman yetiştirilmektedir. Ayrıca sektörel bazda yapılan toplantılarda sanayicilerin diğer sorunlarına da çözümler üretilmektedir.

Arsa tahsisi yapılan sanayiciler, iki yılsonunda üretime geçme şartı konulmasına rağmen, bir yıl içerisinde 41 fabrikayı bitirerek faaliyete başlamıştır. 4 Kasım 2006'da, 101 fabrikanın daha açılışı gerçekleşmiştir. İki yıl dolmadan üretime geçen firma sayısı 142 olmuştur. Halen inşaatı devam eden fabrika sayısı 100'ün üzerindedir. Bölgenin önümüzdeki on yıl boyunca su sıkıntısı çekmemesi için 10 bin metre küplük su deposu ile terfi ve ishale hattı inşaatı bitirilerek devreye alınmıştır. Elektrik dağıtım hatlarının yeraltına alınması işleminin büyük bir kısmı tamamlanarak, çağımızın en yeni teknolojiyle donatılan trafo binaları hizmete girmiştir.

Organize sanayi bölgesi koordinatörlüğünde kent merkezinden, organize sanayi bölgesine daha kısa bir ulaşım imkânı sağlayan Fatih Sultan Mehmet bulvarı genişletilip kot seviyesi de düşürülerek modern bir hale getirilmiş ve trafiğe açılmıştır.

Kayseri Organize Sanayi Bölgesi konumu, üretimi, istihdam kapasitesi ve sahip olduğu markalarla, Türkiye'nin gözde yatırım merkezlerinden biri durumuna gelerek, yerli ve yabancı misafirler ile yatırımcıların da beğenisini kazanmıştır. Avrupa Birliği uyum süreci içerisinde, önemi her geçen gün artan organize sanayi bölgelerine yatırımlarda sağlanan tüm hak ve teşvikler Bölge içinde uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sanayi parkları düzeyindeki altyapı kalitesi hizmetleriyle, Kayseri organize sanayi bölgesi Dünya'ya model teşkil eden yatırım ve üretim bölgesi olmaya devam etmektedir. 26.01.2008, <http://www.kayseriosb.org>.

3.2.4 Konya Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması

Konya'da Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması Bakanlar Kurulu'nca 15.07.1976 yılında uygun görülmüş ve 23.07.1976 tarih ve 15655 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu işi yürütmek üzere de Konya İl Özel İdare Müdürlüğü, Konya Sanayi Odası Başkanlığı ve S.S. Konya Organize Sanayi Bölgeleri Kooperatifi, Müteşebbis Teşekkül olarak görevlendirilmiştir. 1981 yılında S.S. Konya Organize Sanayi Bölgeleri Kooperatifinin fesh edilmesi ile Müteşebbis

Teşekkülü; İl Özel İdare Müdürlüğü, Konya Sanayi Odası Başkanlığı ve Konya Belediye Başkanlığı oluşturmuştur. 4562 sayılı yasa ile de tüzel kişilik kazanarak, Müteşebbis Heyet İçerisinden oluşturulan Yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir.

Yer seçimi, proje yapılması ve daha değişik sebeplerden dolayı alt yapı inşaatları ihalesi gecikmiş ve 20.08.1984 tarihinde Bakanlıkça yapılan bir protokolle yol, kanalizasyon, drenaj, içme suyu şebekesi ve depo inşaatları yapım işi Konya Belediyesine verilmiştir. Alt yapı inşaatlarına ise ancak 1986 yılında başlanılabilmıştır. Bölgeden sanayicilere arsa dağıtım işlemine ise 1987 yılında başlanılmış ve dağıtılan 223 sanayi parselinde inşaatlarını tamamlayan sanayiciler imalata geçmişlerdir.

Kent merkezine yaklaşık 18 km mesafede; Konya Ankara-Konya Aksaray Devlet Yolları arasında 300 hektarlık bir alan üzerinde kurulmuş bölgede 3.000 ila 80.000 m² arasında değişen çeşitli büyüklükte 223 sanayi parselinden oluşmaktadır. Konya sanayisine ve dolayısı ile Konya ekonomisine doğrudan etki eden bölge, Konya kentinin sosyal yapısını da yönlendirmektedir.

Bölgenin kanalizasyon, su, drenaj, yağmur suyu, elektrik ve yol dâhil tüm alt yapı inşaatları tamamlanmış sosyal tesisler olarak İdari bina, toplantı ve sergi salonları, PTT, Karakol, Cami, Sağlık İstasyonu ile banka, motel, halı saha, lokanta, market binaları tamamlanarak hizmete sunulmuştur. Ayrıca, Türk Standartları Enstitüsü ve Çıraklık Eğitim Merkezine yer tahsis edilmiş bu kurumlarda faaliyetlerine devam ettirmektedir.

Elektrik, su, çöp toplama, yol bakım ve onarım, itfaiye gibi hizmetlerin işletmeciliğinin de bölge teşkilatınca yapılmakta olduğu bölgenin, arıtma tesisi projesi ile fiziki arıtma ünitesi yapılarak işletmeye açılmıştır. Biyolojik ve kimyasal ünitelerin tamamlanmasından sonra hizmete girecek olan arıtma tesislerinin tamamının yapılabilmesi için kaynak temini konusundaki çalışmalar devam etmekte

iken bölge bitişiğindeki tevsii alanın devreye girmesi ile yaptırılan projenin revize edilmesine ihtiyaç duyulmuş ve şu anda bu çalışmaları devam etmektedir.

3. organize sanayi bölgesi, 2. organize sanayi bölgesinin bitişiğinde ve imar planında 2. organize sanayi bölgesinin tevsii alanı olan 900 hektarlık arazi DPT`ce 1995 yılı yatırım programına alınmıştır. Mülkiyetin büyük bölümü Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne ait olan arazinin satın alınması konusunda yapılan görüşmeler neticesinde Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nce 5.000-TL/m2. fiyat takdir edilmiştir.

Uzun süreli uğraşlardan sonra 3. organize sanayi bölgesi (tevsii alan) olarak programa alınan arazinin tapu devir işleri imar planı çalışmaları tamamlanarak parselasyon ve alt yapı projeleri ihale edilmiş ve 10.000 – 600.000 m2. arasında değişik büyüklüklerdeki 328 sanayi parselinden 191 adedi sanayicilere arsa tahsis edilmiştir. Tüm sanayi parsellerinin alanı yaklaşık 6.4 milyon m2 olup, şu anda tahsis edilen parsellerin toplam alanı ise 4.5 milyon m2'dir. Bölgelerde şu anda özellikle; gıda, dokuma ve giyim, orman, kâğıt, basım, rezerve kauçuk, deri mamulleri, lastik, plastik, kimya, ısı cam, demir ve çelik, demir dışı metaller, madeni eşya, elektriksiz makineler, tarım alet ve makineleri, elektrikli makineler, elektronik, otomotiv imalat sanayi dallarında faaliyet gösterilmektedir.

Bölge sanayicilerinin imalatları; özellikle otomotiv yan sanayi ve ayakkabı sanayi ürünleri dünyanın değişik ülkelerine ihraç edilmektedir. Piston, gömlek, rot-rotil, krank mili, conta, pres, değirmen makineleri, giyotin makas, ateş tuğlası, rafine yağ, boya, vinç, konfeksiyon, ürünleri başta Avrupa Ülkeleri olmak üzere Japonya dâhil uzak doğu ve orta doğuda pazar bulmaktadır. Her iki bölgedeki fabrikalar tam kapasite faaliyete başladığı zaman 75.000 işçiye iş imkânı sağlanacağı tahmin edilmektedir 26.01.2008, <http://www.kosb.gov.tr/tr/default.asp>.

3.2.5 *Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması*

Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi, Bakanlar Kurulu Kararı ile T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak, Vilayet, Belediye, İl Özel İdaresi, Ticaret Odası Sanayi Odası, Sanayi İş Odaları Derneği ve Organize Sanayi Bölgesi Sanayicileri derneği iştirakleri ile kurulmuştur. Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluşu için; yatırımcı sanayiciler tarafından 1960'lı yıllarda ilk girişimde bulunulmuş, İstimlâk ve altyapı çalışmalarının bir bölümünün tamamlanması sonucu, 1972 yılında arsa tahsislerine başlanılmıştır.

Birinci organize sanayi bölgesinin 1969 yılında istimlâk çalışmaları tamamlanmıştır. I. organize sanayi bölgesi 210 hektar alan üzerinde kurulmuştur. Bölgenin altyapısı bitirilmiş olup, 138 adet parseller yapılaşmıştır. Şuan I. bölgede orta ve büyük ölçekte üretim yapmakta olan 118 firma faaliyet göstermektedir. I. bölgede aylık 35.000.000 kwh elektrik, 100.000 ton su, 1.950.000 m³/ay doğalgaz tüketilmekte ve 17.000 kişi istihdam edilmektedir.

Gaziantep'in 1980'li yıllarda ihracat yapısının sanayi ürünleri lehine gelişme göstermesi ile birlikte yatırım yapmak isteyen sanayicilerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, tevsii alanı olarak 1987 yılında II. organize sanayi bölgesinin kurulması çalışmalarına başlanılmıştır. 450 hektar alan üzerine kurulu olan II. bölgenin altyapı çalışmaları 1997 yılında tamamlanmıştır. 277 adet parselden oluşan II. bölgede 257 firma faaliyette olup, tekstil, gıda, kimya ve plastik ağırlıklı iş kolunu oluşturmaktadır. II. bölgede; aylık 75.000.000 kwh elektrik, 250.000 ton su, 4.600.000 m³/ay doğalgaz tüketilmekte ve 30.000 kişi istihdam edilmektedir.

Bölgedeki sanayicilerin yatırım taleplerini karşılayabilmek için, 1994 yılında 540 hektarlık alan üzerinde III. organize sanayi bölgesinin kurulması çalışmalarına başlanılmıştır. Bugün itibariyle III. bölgede 215 adet firma faaliyette, olup toplam 275 sanayiciye yer tahsisi yapılmıştır. III. bölgede; 50.000.000 Kwh elektrik, 150.000 ton su, 3.000.000 m³/ay doğalgaz tüketilmekte ve 18.000 kişi istihdam edilmektedir.

Sürekli büyüyen Gaziantep sanayisine mevcut 3 bölge cevap veremez duruma geldiğinden büyük yatırım yapmayı düşünen sanayicilerin taleplerinin karşılanmasında güçlük çekilmiştir. 50.000 m²'nin üzerinde arsa isteyen sanayicilerin taleplerini karşılayabilmek, üretimi ve istihdamı daha da arttırmak amacıyla IV. organize sanayi bölgesinin faaliyete geçirilmesi zorunluluk arz etmiştir. 1998 yılında kurulma çalışmalarına başlanılan IV. bölgenin kamulaştırma ve arazi çalışmalarına 2002 yılında başlanılmış olup kamulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır.

Ağır sanayi ve yabancı yatırımların ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla hayata geçirilen ve 1170 hektarlık alana sahip olan IV. organize sanayi bölgesi, 50 bin, 100 bin ve 500 bin metrekare ve üzeri parseller düzenlenmiştir. Bugüne kadar 4. Bölge'nin altyapı çalışmaları sırasında toplam 121.500.000.-YTL. harcanmıştır. 2002 yılında kurulan IV. bölgede 140 adet sanayi parseli oluşturulmuş olup, 21 adet büyük ölçekte firma faaliyete geçmiştir. IV. bölgenin de faaliyete başlamasıyla, toplam 24 milyon metrekare alana ulaşan Gaziantep organize sanayinin gelecekteki hedefi; 120.000 istihdama ulaşmaktır. 26.01.2008, <http://www.gaosb.org>.

3.2.6 Denizli Organize Sanayi Bölgesi Uygulaması

Denizli'de Organize Sanayi Bölgesi kavramı 1964–1972 yılları arasında gündeme gelmiş, bölgenin kurulması fikri 1972–1974 yılları arasında güncelliğini korumuş ve organize sanayi bölgesi 24.01.1975 tarih ve 7/9359 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile resmen kurulmuştur.

Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nin ilk Müteşebbis Teşekkülü; Vilayet, Belediye, Ticaret Odası ve Sanayi Odası'ndan teşekkül eden dörtlü kuruluştan oluşmuştur. Denizli Organize Sanayi Bölgesi, Denizli'ye 18km. mesafede Denizli-Afyon karayolu üzerinde 3.000 dönüm büyüklüğünde bir alan olarak seçilmiştir. Bölgede büyüklükleri 5.000m² ile 70.000m² arasında değişen toplam 141 adet sanayi parseli planlanmıştır. 1996 yılında ilave imar planı yapılarak parsel sayısı 159'a ulaşmıştır.

1975 yılından itibaren Arsa Ofisinin çalışmaları ile arazi kamulaştırılmasına başlanmış, ancak 13 yıl sonra 1988 yılında Arsa Ofisi'nin yaptığı kamulaştırma işlemleri neticelenmiş ve organize sanayi bölgesindeki arsaların mülkiyeti Denizli Sanayi Odası'na kazandırılabilmiştir. 1981 yılında Vilayet, Belediye ve Ticaret Odası, Organize Sanayi Bölgesi Müteşebbis Teşekkülü'nden ayrılmış ve bütün sevk ve idare, yetki ve sorumluluk Sanayi Odası'na devredilmiştir. 1982 yılında İmar Planı, 1983 yılında altyapı projeleri hazırlanıp tasdik edilmiş ve 1984 yılı Aralık ayında altyapı inşaatlarına başlanılmıştır. Altyapı inşaatları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kredi desteği ile 1988 yılı Haziran ayında tamamlanmıştır.

Denizli Sanayi Odası'nın hukuki ve mali sorumluluğu altında kurulan Organize Sanayi Bölgesi'nin kamulaştırılması, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan 3 milyon m²'lik bir alanı kapsamaktadır. 1996 yılında Bölgenin güneyinde yer alan 641.216 m²'lik bir alan istimlak edilmiş ve toplam alan 3.641.216 m²'ye çıkmıştır.

Altyapı inşaatlarına 1985 yılında başlanılmış ve 18 Haziran 1988 tarihinde tamamlanmıştır. 18 Mayıs 1990 tarihinde ise altyapı inşaatlarının kesin kabulü gerçekleştirilmiştir. Tarıma elverişsiz ve sınırlı yerleşim için uygun bir yer olarak seçilen bölgede, tüm altyapı çalışmaları (yol, kanalizasyon, içme ve kullanma suyu, yağmur suyu drenajı ve elektrik şebekesi) tamamlanmıştır. 1993 yılı Nisan ayında başlanan 16 km. beton asfaltlama çalışması aynı yıl içerisinde tamamlanmıştır.

Kullanma suyu, Bölgeye 7 km. mesafede bulunan Kızılyer-Kocabaş arasındaki havzadan temin edilmekte ve cazibe ile gelmektedir. Organize Sanayi Bölgesinin kullanma suyu ihtiyacını karşıladığı 66.300 m²'lik parsel satın alınarak mülkiyeti Bölge'ye kazandırılmış ve çevresi tel çit ile çevrilerek koruma altına alınmıştır. Kullanma suyunun özellikle yaz aylarında yetersiz kalması neticesinde Bölge içinde muhtelif yerlerde 7 adet, kaptaj mahallinde ise 3 adet olmak üzere toplam 10 adet sondaj yapılarak su kuyusu açılmıştır. Bugün itibari ile su deposu ve açılan sondaj kuyularıyla beraber toplam 420lt/sn'lik kullanma suyu organize sanayi bölgesi şebekesine verilmektedir. Organize sanayi bölgesinin 2003 yılı toplam su tüketimi yaklaşık olarak 12.000.000 m³ tür.

2002 yılı Mart ayına kadar Tedaş'tan satın alınarak dağıtılan elektrik enerjisi, bu tarihten itibaren Birlik Enerji A.Ş. tarafından inşa edilen elektrik santralince karşılanmaya başlamıştır. Elektrik şebekesi ve trafolar Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü'ne aittir. Elektrik işletmesi ve şebekenin bakım-onarım çalışmaları Bölge Müdürlüğü Elektrik İşletme Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Organize Sanayi Bölgesinde bütün parsellerin önünden su, kanalizasyon, yağmursuyu drenaj şebekesi, PTT yeraltı şebekesi geçmektedir. Bu şebekelerin parsel bağlantıları tamamlanmıştır.

Denizli organize sanayi bölgesinde toplam 159 adet muhtelif büyüklükte sanayi parseli bulunmakta ve parsel büyüklükleri 5000m² ile 110.000m² arasında değişmektedir. Bölge'nin toplam alanı 3.641.216 m², net parsel alanı 2.309.766 m² dir. Geri kalan 1.331.450 m² ise yeşil alan, yol, park ve sosyal tesislerden oluşmaktadır. Denizli organize sanayi bölgesinde diğer organize sanayi bölgelerinden farklı bir uygulama yapılmış; altyapı çalışmaları devam ederken, arsa tahsisi yapılan sanayicilere elektrik ve su hizmetleri verilebilen parsellerde sanayi tesisi inşaatlarına müsaade edilmiş; bunun sonucunda altyapı inşaatlarının tamamlandığı tarih olan 1988 yılı Haziran ayında 14 adet tesis inşaatlarını tamamlayarak üretime geçmiştir 26.01.2008, www.dosb.org.tr.

BÖLÜM DÖRT

MANİSA KENTİNİN SOSYAL - KÜLTÜREL VE EKONOMİK ALTYAPISI

4.1 Fiziksel Özellikler

İl ekonomileri ve sosyo-kültürel faaliyetleri; iktisadi ve sosyal ilişkilerin üzerine oturduğu sosyo ekonomik yapıların özelliklerinden de etkilenecek bir gelişme gösterirler. İktisadi ve sosyal faaliyetlere tesir eden bu yapılar içerisinde doğal, maddi, kurumsal ve beşeri nitelikli faktörleri görürüz. Bu faktörler altyapı unsurları arasına girerler. Altyapı ve üstyapının karşılıklı tesirleri ve birbirleriyle bütünleşme dereceleri sosyo ekonomik gelişmenin profilini oluşturur. O halde, bütün mesele bu dinamik süreci iyi analiz edebilmek, her iki yapıdan gelen imkânları çoğaltan ve onların tamamlayıcılık derecelerini arttıran yönlendirmeleri başarabilmektir.

Manisa'nın Sosyo-ekonomik yapısını incelerken bu kapsamda bir değerlendirmenin öncelikle yapılması zorunludur. Bu değerlendirmeler yapılırken önce temel altyapı unsurlarına bakmak gerekmektedir. Daha sonra ise üst yapıyı oluşturan ekonomik sektörlerin durumunun incelenmesi gerekir.

4.1.1 Doğal Yapı

4.1.1.1 Coğrafi Durum

Manisa İli, Ege Bölgesinin batı kesiminde Manisa Dağı'nın eteğinde, Gediz Irmağının geçtiği Manisa Ovası kenarında kurulmuştur. Kent Manisa Dağının dik yamacından ovaya doğru iner. İl sınırları 27° 08' Batı ve 29° 05' Doğu boylamları ile 38° 04' Güney ve 39° 58' Kuzey enlemleri arasındaki bölgeyi kapsar. Manisa İli; kuzeyde Balıkesir, kuzeydoğu ve doğuda Kütahya ile Uşak, güneydoğuda Denizli, güneyde Aydın ve batıda İzmir illeri ile komşu bulunmaktadır. İlin yüzölçümü 13.096 km², denizden yüksekliği 71 metredir.

4.1.1.2 Yüzey Şekilleri

Manisa’da yeryüzü şekillerinin bütün biçimlerine rastlanabilmektedir. Fakat toplam alanın %54,3’ünü dağlar kaplamaktadır. İkinci sırada %27,8 ile platolar, %17,9 ile de ovalar bulunmaktadır. Arazinin ana çizgilerini, doğu-batı doğrultusunda uzanan ve kuzey-güney ve kuzeydoğu-kuzeybatı doğrultularına çatallanan oluk şekilli çukurlar oluşturmaktadır. Bu çukur kısımların kenarında kalan yüksek kütleler dağ sıralarını oluştururken, doğudan batıya doğru eğik bir geçiş alanını da ovalar teşkil etmektedir. Dağlık ve sarp alanlar, ilin doğu, güney ve kuzeyinde bulunmaktadır. Batıya gidildikçe verimli ovaların arazi içindeki payı artarak büyümektedir. İlin topraklarının %37 si tarım yapılan arazilerdir. Manisa, Akhisar, Alaşehir, Güneşli, Salihli, Sarıgöl, Bakırçay ve Turgutlu ovaları en önemli tarımsal alanlardır. Arazi dağılımlarında görülebileceği gibi Manisa’nın sahip olduğu tarım arazisi büyük bir potansiyele sahiptir.

Tablo 4.3 Manisa İli doğal altyapı dağılımı

ARAZİ KULLANIMI	ALAN (HA)	ORAN (%)
TOPLAM	1381000	100
Tarım Alanı	514526	37
Çayır-Mera	52069	4
Ormanlık-Fundalık	497129	36
Tarım Dışı (kullanılmayan)	317276	23

Kaynak: Sayılarla Manisa 2004.

4.1.1.2.1 Dağlar. İl toprakları çok büyük bir ağırlıkla dağlar ve platolardan oluşmuştur. İlin güney ve kuzeyi dağlarla kaplıdır. 2070 m. yüksekliğe sahip olan ve Salihli ilçe sınırlarındaki Bozdağlar kütlelerinde bulunan Kumpınar Tepesi İl'in en yüksek dağıdır.

Arazinin ana çizgilerini, doğu-batı doğrultusunda uzanan ve kuzey-güney ve güneydoğu-kuzeybatı doğrultularına çatallanan oluk şekilli çukurlar oluşturmaktadır. Bu çukur kısımların kenarında kalan yüksek kütleler dağ sıralarını oluştururken, doğudan batıya doğru eğik bir geniş alanı da ovalar teşkil etmektedir. Platolar Demirci dağlarının geniş etekleri üzerinde yer alır.

Manisa İli'nin tabii sınırlarının önemli bir kısmını dağlar oluşturmaktadır. Dağlar İlin doğu kesiminde daha düzenli, batısında ise genellikle tek kütleler biçiminde yükselmektedir. Doğu kesimindeki dağlar Kula-Gördes Platosu üzerinde alçalarak ovaya inerken, güney kesimindeki dağlar dik yamaçlarla ovidan ayrılmaktadır.

Manisa (Spil) Dağı, İlin güney sınırında yer alan Bozdağlar'ın kuzeybatı ucunda ayrı bir kütle olarak yükselişle dikkati çekmektedir. Doğu-Batı doğrultusunda uzanan dağ kütlesi, güney ve batıdan zengin bitki örtüsüne sahip yamaçlarla, kuzeyden ise fay diklikleri ile sınırlanmaktadır. Dağın aynı zamanda Manisa Merkez İlçesine bakan kuzey yüzü çıplak ve sarptır. En yüksek yeri 1513 m. yüksekliğindeki Eskikarlık zirvesidir. Manisa Dağı batıda 700 m.lik bir tekneleşme alanı olan Sabuncubeli ile Yamanlar Dağından ayrılmaktadır. Dağın kuzeybatı kısmında yer alan, yaklaşık 1400 m yüksekliğindeki Atalanı mevki, 1968 yılında milli park haline getirilmiştir (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü,2006, s: 4).

4.1.1.2.2 Vadiler ve Ovalar. Ovaların yer aldığı çöküntü alanları, genelde akarsuların ve sellerin getirdiği alüvyonlarla dolduğu için oldukça verimli topraklar meydana gelmiştir. Dağlık ve sarp alanlar, ilin doğu, güney ve kuzeyinde bulunmaktadır. Batıya gidildikçe verimli ovaların arazi içindeki payı artarak büyümektedir.

Tablo 4.4 Manisa İli ovaları.

OVA ADI	UZUNLUĞU (KM)	GENİŞLİĞİ (KM)
Salihli Ovası	30	20
Manisa Ovası	30	15
Turgutlu Ovası	30	10
Bakırçay Ovası	30	10

Kaynak: Sayılarla Manisa 2004.

Manisa İl alanının genel çizgilerini belirleyen özelliklerin başında vadiler ve üzerindeki ovalar gelmektedir. Denize dik olarak uzanan dağların arasında kalan çöküntü alanlarında akarsular tarafından düzenli vadiler oluşturulmuştur. Manisa'nın, il merkezi yakınlarında birleşen iki ana vadisi, güneydoğu yönünden gelen Alaşehir vadisiyle birleşen Gediz ve kuzeydoğudan gelen Kumçayı vadileri oluşturmaktadır.

Bakırçay vadisinin doğu uzantıları da il sınırları içinde yer almaktadır. Ülkemizin en verimli tarım alanlarına sahip ovalar da bu vadiler üzerinde bulunmaktadır.

Gediz Vadisi, Kütahya'nın Gediz ilçesi yakınlarından itibaren, dar bir şekilde batıya uzanarak ve Uşak İl alanından geçerek, Manisa İl alanını doğudan batıya kat eden Gediz ırmağının eksenini oluşturduğu vadi. Vadinin tabanı İl alanına girdikten sonra genişlemeye başlamaktadır. Önce Salihli ovasında Alaşehir Çayını aldığı yerlerde, giderek artan bir genişliğe ulaşmaktadır. Vadi, Manisa İl alanından İzmir İl alanına geçerken, Menemen boğazında yeniden daralmaktadır.

Gediz vadisine, Alaşehir çayından önce Selendi ve Demirci çayları inmektedir. Gediz vadisi kuzeydoğudan Kum çayı vadisiyle, güneyden de Nif çayı vadisiyle bütünleşmektedir. Vadinin doğudan batıya Adala'ya kadar uzanan dar alanında önemli bir ova bulunmamaktadır. Yalnızca akarsu yatağını çevreleyen arazide küçük tarım alanları bulunmaktadır. Vadi toprakları Adala'dan başlayarak, geniş ve verimli ovaları oluşturmaktadır. Gediz ırmağı kolları, vadideki alüvyal topraklarla kaplı geniş düzlükler üzerinden, derin sayılmaca yataklar açarak akmaktadır. Vadinin başka bir özelliği de yükseltisinin hızla azalmasıdır. Vadi tabanının yüksekliği, Gediz ilçesi yakınlarında 1.208 m iken, Demirci çayı ile birleştiği noktada 160 m ye düşmektedir (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü,2006,s: 6).

Şekil 4.1 Gediz Ovası.

Kaynak: Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2006.

Manisa Ovası, gediz vadisi ve ovasının Manisa şehri önünde batıya, kuzeye ve doğuya uzanan kısmıdır. Ovanın sınırlarını güneyde Manisa dağı, batıda Yamanlar dağı, kuzeyde Yunt dağı oluşturmaktadır. Ovanın doğu sınırını tabii unsurlarla belirgin biçimde sınırlandırmak zordur. Manisa ovasının kuzeydoğudan Akhisar ovasıyla birleştiği alandaki tepelikler belirgin bir sınır olmaktan öteye tedrici bir geçiş alanı oluşturmaktadır. Doğu kıyısında en belirgin sınırı Çal dağı oluşturmakla beraber, güneydoğusundan Turgutlu ovasıyla engelsiz birleşmektedir. Manisa ovası Merkez ilçe ve Saruhanlı ilçesi arazisinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak, doğudan batıya Menemen Boğazı-Çal dağı arası 36 km, güneybatıdan kuzeydoğuya Manisa Killik Boğazı arası 26 km.dir. Ova, Batı Anadolu'nun denize dik dağları arasındaki genel çöküntülerle, Gediz nehrinin getirdiği birikintilerden oluşmuştur. Bu birikintilerin kalınlığı doğudan batıya artmakta ve 300 m yi geçmektedir. Gediz çökme çukuru üzerindeki bu ovanın, şehrin içinden geçen güney sınırı aynı zamanda bir fay hattıdır. Verimli topraklara sahip olan ova sulama imkânlarının da katkısıyla eskisinden daha çok ürün çeşitliliğine sahip olmakla beraber, bağlık alanları çoğunluktadır. Son yıllarda kent yönünden başlayan genişleme ile ovanın bir kısmı sanayi ve yerleşim alanı haline gelmektedir.

4.1.1.3 Su Kaynakları

İl sınırlarındaki akarsuların çoğunluğu Gediz havzasında olup, az bir kısmı ise Ege Havzasında yer almıştır. 12 önemli çaydan 7 adedi Gediz havzasında, diğerleri ise Soma, Kırkağaç ve Yunt dağı bölgesinde yer almaktadır.

Ege Havzasının önemli ana taşıyıcı akarsuyu, Kırkağaç ve Soma yakınlarından geçen Bakırçay'dır. Gediz Havzasının suları yine kendi adına taşıyan nehir tarafından Ege Havzasının suları Bakırçay tarafından Ege Denizi'ne ulaştırılmaktadır. Gediz Havzasının yaklaşık 18000 km²'lik su toplama alanı bulunmaktadır. Bu havzanın ortalama yıllık su hacmi 2.270.000.000 m³e ulaşmaktadır. Ege Havzası ise 10000 km²'lik su toplama alanına ve 1.740.000.000 m³ lük ortalama yıllık su hacmine sahiptir. Manisa İl sınırları içindeki akarsuların

çoğu Gediz Havzasında, çok az kısmı Ege Havzasında toplanmaktadır (Karaköse,2004, s.65).

Tablo 4.5 Manisa İlindeki su kaynakları.

AKARSUYUN ADI	DEBİSİ M ³ /SN	UZUNLUĞU	ÖZELLİKLERİ
Gediz Nehri	57018	401	Üzerinde enerji ve sulama amaçlı Demirköprü Barajı bulunmaktadır.
Gördes Çayı	6673	124	
Bakır Çay	1627	103	
Deliniş Çayı	4106	65	
Nif Çayı	3785	62	
Selendi Çayı	3214	61	
Demirci Çayı	4000	57	
Alaşehir Çayı	7201	56	
Gürdük (Medar) Çayı	3494	54	
Kum Çayı	7407	52	
Kocadere Çayı		48	
Afşar Çayı		47	Üzerinde sulama amaçlı Afşar Barajı bulunmaktadır.
Kocaçay		46	
Yağcılı Çayı		44	

Kaynak: DSİ 22. Şube Müdürlüğü.

4.1.1.4 İklim ve Bitki Örtüsü

Manisa İlinde genel iklim durumunu önce özetlemek gerekirse; kışlar ılık ve yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçen Akdeniz iklimi görülmektedir.

Manisa'nın büyük bölümünde karasal nitelikli Akdeniz ikliminin özellikleri egemen olduğundan yaz ayları oldukça sıcak geçer. Gediz Vadisi'nin daralarak batıda boğaza dönüşen koridoru dışında, Manisa'nın Spil dağı, Yamanlar dağı ve Yunt dağının uzantıları ile kıyı şeridinde kapalı bulunması İlde; kış aylarının kıyı kuşağına göre daha soğuk geçmesine neden olmaktadır.

Manisa, Akhisar, Alaşehir, Salihli, Soma meteoroloji istasyonlarında sıcaklık değerleri ve yağış rasatları yapılmaktadır. Ege Bölgesi Akdeniz yağış rejiminin özelliklerini gösterir. Yağışlar genelde kış aylarında görülürken yaz ayları oldukça kurak geçer. Manisa'da depresyonik, orografik ve konvektif karakterli yağışların

hepsi görülür. Denizden gelen rüzgârlar, dağların denize dik sıralanması sebebiyle içerilere kadar girebilmekte ve depresyonik nitelikte yağış bırakmaktadır.

Dağ kütlelerine çarpan ve nem içeren hava kütlesi yükselerek orografik yağışlara sebep olur. İç kesimlerde düzlük ovaların bulunuşu ve buralarda sıcaklığın Yaz ve İlkbahar aylarında bulunuşu ve buralarda sıcaklığın Yaz ve İlkbahar aylarında yüksek oluşu bazı şartlarda konvektif yağışların meydana gelmesini sağlar.

İlin topraklarında yükselti ve yüzey şekillerine göre iklim şartları değişiklik gösterdiğinden, ovalar ve vadilerde ender görülen kar yağışı dağlık ve yüksek kesimlerde daha fazla gerçekleşmektedir. En fazla kar Ocak ve Şubat aylarında yağar. İl de en uzun süre karla örtülü kalan bölge, İç Anadolu Karasal İkliminin hâkim olduğu Kula İlçesi ve civarıdır. Ege kıyılarında hemen hemen hiç sis görülmezken, iç kısımlarda ve Manisa'da artma görülür. Bunda Manisa İlinin doğal şartları ve hakim rüzgâr hızının zayıf olması büyük rol oynar. Genellikle İlkbahar ve Sonbahar aylarında görülen kırılgılı gün sayısı İl ortalamasının oldukça üzerinde gerçekleşmektedir. Dolu, Manisa İlinde yılın belirli aylarında görülmektedir.

Yüksek basınçtan alçak basınca hava hareketi olan rüzgâr Manisa İlinde yazın ve kışın çeşitli yönlerden eser. Genelde doğu rüzgârı görülür ve soğuktur. Sonbahar ve Kış aylarında güneybatıdan esen Lodos, aynı zamanda en kuvvetli rüzgârdır. İmbat Rüzgârı yaz aylarında Batı'dan eser ve kısmen ova kesimlerini etkisi altına alır. Yaz aylarında esen diğer rüzgâr eteziyen rüzgârlarından poyraz olarak isimlendirilen kuzey rüzgârları; serinletici etkilerini hissettirir.

Manisa'nın tabi bitki örtüsü makidir. Engebeli yerlerin alçak kesimleri Akdeniz makisi ile kaplıdır. Yüksek kesimlerde Akdeniz meşesi, kızılçam, karaçam ve ardıç ormanları vardır. Son yıllarda gösterilen bakım ve ağaç dikimine verilen önem nedeniyle yeşil alanlar genişletilmiştir. Yaylalar üzerinde otsu bitkiler (step) görünüşü kaplamıştır.

4.1.2 Kentsel Altyapı

4.1.2.1 Ulaşım

Manisa İlinde var olan ulaşım altyapısı incelendiğinde, İlin gerek karayolu ve gerekse demiryolu açısından ulaşım altyapısının gelişmiş olduğu görülmektedir. Sivil havayolu ulaşımı bulunmayan Manisa'nın İzmir'e komşu ve yakın konumda olması, gerek deniz ve gerekse hava ulaşımı açısından Manisa'nın İzmir'in sahip olduğu ulaşım altyapı tesislerinden faydalanmasını kolaylaştırmaktadır.

4.1.2.1.1 Karayolu. Manisa'nın en önemli iki karayolu bağlantısı İzmir'i, İstanbul ve Ankara'ya bağlayan ve İl sınırları içinden geçen yollardır. Devlet ve İl yolları statüsünde Manisa İlinde toplam 1.087 km karayolu ağı bulunmaktadır. Bu yolların 580 km si devlet yolu, 507 km si İl yoludur. Yol ağının tamamı asfalt olup, yaz ve kış aylarında her koşulda trafiğe açıktır. Yol ağı içinde 20.210 araç geçişi ile İzmir-Manisa karayolu, yıllık ortalama günlük trafik yükü en yoğun yol bağlantısıdır (Manisa Valiliği, Manisa 2007,s:469). Bu yollar, yıllık ortalama trafik yükü bakımından ülkemizin önemli ulaşım aksları içerisinde yer almaktadır. İzmir-İstanbul bağlantısını sağlayan aks, İzmir'den başlayıp Sabuncubeli'ni aşarak Manisa merkez ilçesine, Saruhanlı ve Akhisar ilçe merkezlerini geçerek de Balıkesir il sınırlarına ulaşmaktadır. Manisa'nın kuzey kesiminde yer alan Soma ve Kırkağaç İlçelerine ulaşım da bu karayolundan Akhisar sonrasında ayrılan ve batıda Bakırçay Havzası'na yönelen D-240 karayolu ile sağlanmaktadır. Manisa'nın Gördes ilçesine bağlantı Akhisar'dan doğuya yönelen il yolu ile sağlanmaktadır.

İzmir-Ankara aksı ise İzmir'in Kemalpaşa ilçesi sınırlarından gelerek Manisa İl sınırlarına Turgutlu ilçesinde ulaşmakta, Ahmetli, Salihli ve Kula ilçe merkezlerini geçerek, Uşak İl sınırına ulaşmaktadır.

Alaşehir ve Sarıgöl ilçelerine ulaşımı sağlayan ve Manisa İlinin Denizli'ye bağlantısını sağlayan D-585 karayolu Salihli'ye yakın bir noktadan ayrılarak güneye yönelmektedir. Salihli'den başlayarak kuzeye yönelen yollardan D-555 karayolu

Gölmarmara ilçesinden geçerek Akhisar'a ulaşmakta, güney kesiminde yer alan ilçelerin İstanbul bağlantısı olarak kullanılmaktadır. Salihli'den başlayarak kuzeydeki Köprübaşı ve Demirci ilçelerine ulaşımı sağlayan D-585 karayolu İl sınırlarını aşarak Kütahya'nın Simav ilçesine bağlantı vermektedir.

Manisa İl sınırları içinde, İl yolu ve devlet yolu olarak toplam karayolu ağı 1092 km.dir. Manisa İl merkezi ile İl sınırları içinde bulunan ilçelere karayolundan uzaklıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.6 Manisa İl merkezinden ilçe merkezlerine karayolu uzaklıkları.

İlçe Merkezi	Uzaklık (km)	İlçe Merkezi	Uzaklık (km)
Ahmetli	52	Akhisar	48
Alaşehir	109	Demirci	158
Gölmarmara	66	Gördes	107
Kırkağaç	74	Köprübaşı	123
Kula	118	Salihli	71
Sarıgöl	128	Saruhanlı	17
Selendi	155	Soma	87
Turgutlu	31		

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü.

Manisa'da 2005 yılı sonu itibariyle; 87.169 adet otomobil, 4.171 adet otobüs, 5.432 adet minibüs, 28.606 adet kamyonet, 11.296 adet kamyon, 60.522 adet traktör bulunmaktadır. Yine aynı şekilde, 91.822 adet motosiklet, 396 adet arazi aracı, 430 adet özel amaçlı taşıt, 604 adet tanker, 434 adet çekici olmak üzere toplam 290.882 adet araç trafiğe kayıtlı bulunmaktadır (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, s: 21).

4.1.2.1.2 Demiryolu. Manisa İlindeki demiryolu ağı, İzmir'den başlayan ve Menemen-Emiralem-Muradiye üzerinden Manisa'ya ulaşan hattın ikiye ayrılması ve birinin kuzeyde Saruhanlı, Akhisar, Kırkağaç, Soma üzerinden Balıkesir'e, diğerinin de doğu yönünde Turgutlu, Salihli, Alaşehir üzerinden Uşak'a bağlanmasıyla oluşmuştur.

Manisa İli sınırları içinde bulunan demiryolu hatları, yapım tarihleri açısından Ülkemizin ilklerindedir. Manisa'dan geçen, İzmir- Kasaba (Turgutlu) hattı 1865 yılında hizmete girmiş, bu hat 1875 yılında Alaşehir'e uzatılmıştır. Manisa-Kırkağaç-Soma hattı ise 1890 yılında işletmeye girmiştir. İldeki demiryolu ağının toplam uzunluğu 265 km.dir (T.C.D.D.).

Organize sanayi bölgesinin İzmir Limanı'na bağlantısını demiryolundan sağlamak amacıyla hazırlanan projede, Manisa-Menemen karayolu geçişindeki köprü yapımı sürmektedir. Muradiye-organize sanayi bölgesi arasında tümüyle organize sanayi bölgesi kaynaklarıyla döşenecek hat ile organize sanayi bölgesinin demiryolu kullanımı kolaylaştırılmış olacaktır.

Manisa Gar Müdürlüğü'nden alınan verilere göre 2005 yılında 1.102.320 kişi Manisa Garını kullanarak diğer bölgelere gitmişlerdir. Yine aynı şekilde Manisa Garından 98.870 ton da yük taşınmıştır. Gardaki günlük sefer sayısı 12 yolcu treni ve 12 yük treni olmak üzere toplam 24 adet sefer gerçekleşmektedir (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, s: 24).

4.1.2.1.3 Havayolu. Manisa İli sınırları içinde sivil uçuşlar için kullanılan herhangi bir havaalanı bulunmamaktadır. Manisa merkez ilçesinde, organize sanayi sitesi bitişiğinde 1989 yılında yapılmış olan, Stol tipi küçük ölçekli havaalanı ise iniş için uygun olmadığından, uçuş trafiğine açılmadan kapatılmış ve geçtiğimiz yıllarda organize sanayi bölgesi içine alınmıştır. Akhisar İlçesi'nde bulunan havaalanı, askeri amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Manisa kent merkezinde (belediye sınırları içerisi), toplu taşıma araçları arasında yer alan minibüslerin, kent merkezinde trafiği olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle Manisa Belediyesi tarafından yapılan çalışmalarda, iki minibüse karşılık bir özel halk otobüsü düşürülmüş ve iki yıl içerisinde ise tüm minibüsler kaldırılarak yerine 25 yolcu kapasiteli midibüslerin konulması hedeflenmektedir. Böylece kent içerisinde devamlı seyir halinde olan 302 adet (minibüs+halk otobüsü) toplu taşıma aracı yerine 167 adet özel halk otobüsünün görev yapması trafik sıkışıklığını

azaltacaktır. Fakat söz konusu proje kapsamında yürütülen çalışmalar ileri bir tarihe ertelenmek zorunda kalmıştır.

Manisa kent merkezinde kayıtlı motorlu araçlar 1–1,5 yıl öncesine kadar yaklaşık 53000 iken, bu sayı bugün (teşviklerle, örneğin banka kredileri) yaklaşık 74000 olmuştur. Ayrıca kamu kuruluşlarının ve cazibe merkezlerinin kent merkezinde bir arada bulunması trafik sıkışıklığını kent merkezinde yoğunlaştıran nedenlerdendir. Yaşanan trafik sıkışıklığının bir nedeni de yeteri kadar otopark alanının bulunmayışıdır. Kent Merkezinde araç/otopark dengesi sağlanmadan rahat bir trafikten söz etmek mümkün değildir.

Mevcut Otoparklar;

- Kültür Sitesi altı yeraltı otoparkı, 165 araç.
- Yarhasanlar cami altı yeraltı otoparkı, 160 araç.
- Salıpazarı otoparkı, 250 araç.
- Alaybey kâmil su caddesi açık otopark (Kapalı dere üzeri), 400 araç.
- Kumludere cad. açık otopark (kapalı dere üzeri),350 araç.
- Kaynak Mah. Açık otopark, 50 araç.
- Laleli Mah. Pazaryeri açık otopark, 100 araç.
- Karaköy Senti yeraltı otoparkı (zemin açık alanla birlikte), 350 araç.
- Karaköy otoparkı.
- Valilik Önü yeraltı otoparkı.

Manisa Belediyesi tarafından Keçiliköy mevkiinde 45000 m²'lik bir alanda kamyon tır otoparkı yapılarak hizmete sunulmuştur.

Kent Merkezinde parsel arkalarında “ada içi otopark alanları” mevcuttur. Bazıları tamamlanarak hizmet vermekte olup bir kısmının ise tamamlanabilmesi için çalışmalar sürmektedir. Tüm alanların düzenlenmesinden sonra yaklaşık 2000 araçlık açık ada içi otoparklar Manisa Merkez ilçede hizmet verecektir.

4.1.2.2 Enerji Üretimi ve Tüketimi

Manisa İlinin enerji üretimine elverişli doğal kaynakları, özellikle sanayinin yoğunlaştığı ilçelerde hidroelektrik ve termik santraller kurularak değerlendirilmiş ve böylece Manisa, enerji üretimi açısından Türkiye'nin geniş imkânlı İlleri arasına girmiştir. Doğal kaynakların, sanayi tesisleri ile değerlendirilmesi, Manisa İlinin ülke geneline oranla elektrik enerjisinden daha erken yararlanmasını sağlamıştır.

Zengin linyit yatakları ve üretime dayalı olarak Soma havzasındaki düşük kalorili kömürleri değerlendirmek elektrik enerjisi üretmek amacıyla 16.06.1957 yılında termik santral kurulmuştur. Soma havzasındaki kömür rezerv çalışmalarının olumlu sonuç vermesi ile termik santralin kapasitesi arttırılmıştır. Manisa İl sınırları içinde toplam 1.034 Mw kurulu gücü bulunan termik santral 2005 yılında 3.884.731.500 kwh elektrik enerjisi üretilmiştir (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2006 s: 34).

Manisa İli sınırları içinden geçen Gediz nehri üzerinde; Salihli ilçesinde sulama, enerji üretimi ve taşkından koruma amaçlı olarak Demirköprü Hidroelektrik santrali kurulmuş olup 69 MW gücündedir. Söz konusu Demirköprü barajından 2005 yılında 193 Gwh elektrik üretimi yapılmış olup, 99.200 hektar alanda sulama amaçlı kullanılmıştır.

Manisa İlinde özel sektörde enerji üretimi çalışmalarına başlanılmış; 10 MW'lık kurulu güç ile Polinas firması tarafından kurulan kojenerasyon 14.04.2004 tarihinden itibaren faaliyeti durdurulmuştur. Özel kesimin işletmeye açtığı en büyük elektrik santrali olan Manisa Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü elektrik santrali, doğal gaz ile çalışan, üç üniteden oluşan bu santral 2005 yılında 368.355.125 kwh elektrik üretmiştir.

Manisa İlinin enerji tüketimine baktığımızda ise, 2003 yılı toplam elektrik tüketimi 4.593.974.638 kwh olmasına karşın, toplam elektrik tüketimi 1.223.798.000 kwh'tır. 2004 yılında toplam elektrik üretimi 4.023.195250 kwh, tüketimi

1.269.552.445 kwh, 2005 yılında toplam elektrik üretimi 4.446.086.625 kwh, tüketimi ise 1.423.539.145 kwh'tır (Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, s: 34).

Tablo 4.7 2005 yılı elektrik tüketimi.

ENERJİ	Kwh
Elektrikli Köy Sayısı	779
Elektriksiz Köy Sayısı	–
Konut ve Ticarethaneler de Tüketilen Elk. Miktarı	665.796.075
Tarımsal Amaçlı Tüketilen Elk. Miktarı	121.121.126
Kamu İşyerlerinde Tüketilen Elk. Miktarı	52.701.255
Sanayide Tüketilen Elk. Miktarı	355.279.715
Diğer Tüketim	228.640.974
Toplam Elektrik Tüketimi	1.423.539.145

Kaynak: Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş.

Elektriksiz yerleşim yeri bulunmayan Manisa'da 559.787 elektrik abonesi mevcuttur. Abonelerin 450.531'i konut, 8.819'u sanayi işyerleri, 66.614'ü ticarethane abonelerine aittir. 2003 yılında tüketilen elektrik enerjisinin %26.92'si, 2004 yılında %24.83'ü, 2005 yılında %24.95'i sanayi sektöründe kullanılmıştır.

Tablo 4.8 İktisadi faaliyet kollarına göre elektrik tüketimi 2005.

İKTİSADİ FAALİYET	TÜKETİLEN ENERJİ (KWH)
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık	157.376.692
Maden Kömürü ve Linyit	64.105.789
Gıda, Meşrubat, İçki, Tütün Sanayi	47.304.399
Tekstil, Deri ve Giyim Sanayi	35.000.440
Ağaç İşleri, Kâğıt Sanayi	8.318.829
Kauçuk, Lastik Plastik Sanayi	27.939.102
Kimya Sanayi	5.251.762
Toprak ve Çimento Sanayi	91.940.748
Demir Çelik Sanayi	1.448.386
Demir Dışı Metaller Sanayi	788.386
Mak. Elk. Alet.ve Ulaşım Araçları Yap.San.	4.283.284
Organize ve diğer Fabrika Sanayi	62.100.597
İnşaat ve Bayındırlık	10.329.535
İdari ve Kamu Hizmetleri	183.589.367
Ticaret - Turizm ve diğerleri	206.817.142
Ulaşım ve Haberleşme	9.605.176
Genel Aydınlatma	51.348.458
Mesken İçi Hizmet	455.951.390
TOPLAM	1.423.539.145

Kaynak: Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş.

4.1.2.3 Haberleşme

Haberleşme hizmetleri Türk Telekom A.Ş. Başmüdürlüğü ve Posta İşletmesi Başmüdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Haberleşme Hizmetleri Bakımından Manisa İlinin ulaştığı düzeyi gösteren sayısal değerler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.9 Manisa İlindeki önemli haberleşme verileri

Telefon Hattı Kapasitesi	344.879
Çalışan Telefon Abone Hattı Sayısı	324.962
Otomatik Telefon Santrali Sayısı	271
Araç Telefonu Abone Sayısı	541
Otomatik Santrali Sayısı	271
Kablosuz Telefon Abone Sayısı	2.930
Ankesörlü Telefon Sayısı	800
Teleks Abone Sayısı	19
Turpak Abone	145
Dial-up Abone Sayısı	2
Data Abone Sayısı	266
TT Net Abone Sayısı	3.638

Kaynak: Türk Telekom Başmüdürlüğü (2002).

1980 yılında İl'deki telefon santrali kapasitesi 17.590 olup ve 14.567 telefon abonesi bulunuyordu. 2002 yılında otomatik telefon santrali kapasitesi 344.879'a telefon abonesi 324.962'ye ulaşmıştır. Buna paralel olarak Kablosuz telefon sayısı 0 iken, 2.930'a, ankesörlü telefon sayısı 0 iken 800'e, yükselmiştir (Karaköse,2004, s.71).

4.1.2.4 Konut

Konut ve konut sorunu 1960 ve 1970'li yıllar arasında ülkenin hızlı bir şekilde sanayileşme yolunda ilerlemesiyle ön plana çıkmıştır. Tarımdaki makineleşme kırsal iş olanaklarının azalması ve yatırımların ülke çapında dengesiz dağılımı kentlere göç olayını hızlandırmıştır. Manisa genelinde, ülke geneline paralel olarak kırsal kesimden özellikle istihdam verebilen ilçe merkezlerine nüfus akışı meydana gelmektedir. Manisa Merkez ilçe başta olmak üzere Akhisar, Soma, Salihli ve Turgutlu ilçe merkezleri göç almaktadır.

Manisa merkez ilçe, son iki sayım dönemi verilerine göre, Ege Bölgesi'nde nüfusu oransal olarak en hızlı artan il merkezi olmuştur. Bu hızlı artış önemli altyapı sorunlarını, konut ihtiyacını da gündeme getirmiştir.

Manisa İlinin kentsel gelişimi; üzerinde kurulup geliştiği topografyanın imkân ve sınırlılıkları tarafından belirlenmiştir. Kent Manisa Dağı ve Gediz Nehri ile kuzey ve güney yönlerden kısıtlanmıştır. Şehre gelişim alanı olarak dar bir şerit halinde batı yönü ve güneybatı yönü kalmaktadır. Şehrin doğu yönünde ise kuraldışı bir yapılaşma gelişmiştir.

4.1.2.4.1 Manisa İlindeki Konutların Nitelikleri. Manisa İl genelinde 2000 yılı itibariyle, toplam hane sayısı 323491 adettir. İl merkez ilçesindeki hane sayısı 55530, ilçe merkezlerindeki hane sayısı 133660 adet, köylerdeki hane sayısı ise 134301 adettir.

Manisa İlinde bulunan 323491 hanenin yaklaşık %56.5'i kentte yaşamakta olup, hane halkı büyüklüğü 3.9'dur. Köprübaşı ilçe merkezi 3.45'lik ortalama hane halkı büyüklüğü ile en düşük, Gölarmara ilçe merkezi 4.41'lik ortalama hane halkı büyüklüğü ile en yüksek orana sahiptir.

İl merkezindeki hanelerin %95'i ve ilçe merkezlerindeki hanelerin %93'ünde içme suyu şebekesi konut içinde mevcut olmakta, ancak köylerde bu oran %71'lere düşmektedir.

İl genelinde hane halklarının %75'i kendi evinde oturmaktadır. Oturduğu konuta sahip olan hane halklarının oranı ilçeler arasında farklılık göstermektedir. Kendi evinde oturan hane halklarının oranı, İl merkezinde %62, ilçe merkezlerinde %66 iken köylerde bu oran %89 a yükselmiştir. Kiracı olan hane halklarının oranı da ilçelere göre farklılık göstermektedir. İl merkezindeki kiracıların oranı %30 ile en yüksek düzeye sahip iken köylerde bu oran %4 dür.

Manisa İli sınırları dâhilinde 2000 yılı itibariyle İl genelinde, İl merkezinde, 15 ilçe merkezinde ve bucak ile köylerde yapılan konutların oda sayıları ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.10 Manisa İlindeki konutların oda sayılarının dağılımı.

	2 ODALI %	3 ODALI %	4 ODALI %	DİĞER %
İl Genelinde	11,7	42	37	9,3
İl Merkezinde	4,9	42	49	4,1
İlçe Merkezinde	9,7	41,6	41,8	7,9
Bucak ve Köylerde	16,5	43,6	27,2	12,7

Kaynak: DİE 2000 Nüfus Sayımı, Manisa.

Tablo'da sayısal değerler ve oranlardan anlaşıldığı gibi genel tercih 3 ve 4 odalı konutlardan yana kullanılmıştır. Köylerde 4 odalı konut sayısı düşük iken 3 odalı konutlar tercih edilmiştir. En yüksek oran il merkezinde %49 ile 4 odalı konutlara aittir. Çekirdek ailenin hâkim olduğu ilimizde konut üretiminde ve sayısında yetersizlik yaşanırken konutlardaki oda sayısının fazlalığı dikkati çekmektedir.

İl merkezindeki 55.530 hane halkından üç odalı konuta sahip olan hane halkı sayısı 23.792, dört odalı konutlardaki hane halkı sayısı 27265, beş, altı, yedi, sekiz odalı konutlardaki hane halklarının toplamı ise 1.519'dur (Manisa Valiliği, Manisa 2007, s: 454).

İl genelinde konutların %94,1 inde banyo konut içinde yer almaktadır. Bu duruma merkez ilçede baktığımızda oran %96,7, ilçe merkezlerinde %94,3, köylerde ise %92,8'dir. İl merkezinde yaşayan hane halklarının %93 ünün konutunun içinde tuvaleti varken, ilçe merkezlerinde bu oran %80'dir. Köylerde ise hanelerin %37'si tuvaleti içinde bulunan konutlarda oturmaktadır.

2000 yılı itibarıyla 100 kişi başına düşen konut sayısı aşağıda birkaç örnek ile sıralanmıştır.

* Türkiye genelinde 100 kişi başına düşen konut sayısı	: 24 adet
* Manisa il genelinde 100 kişi başına düşen konut sayısı	: 24 adet
* İzmir ilinde 100 kişi başına düşen konut sayısı	: 34 adet
* Muğla ilinde 100 kişi başına düşen konut sayısı	: 27 adet

Buna göre Manisa ülke geneli ile aynı sıraya sahip ve dolayısıyla aynı sorunu yaşamakta iken Ege Bölgesinin diğer İllerinin özellikle İzmir ve Muğla'nın altında kalmıştır. Manisa'da aile büyüklüğü 3,9 kişi olduğuna göre, ortalama 100 kişiye düşen konut ile karşılaştırdığımızda konut yetersizliği yaşandığını görmek mümkün olacaktır. Aynı sorun Muğla ve İzmir için geçerli görülmemektedir.

Manisa'da 2000 yılı itibarıyla 191806 adet bina yapıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu binaların kapladığı alan ölçüleriyle alan miktarları ve oranları verilmiştir.

Tablo 4.11 Manisa İlindeki binaların taban alanları

Binanın Kapladığı Alan	Bina Sayısı (adet)	%
0-49 m ² arası	15865	8,2
50-74 m ² arası	46634	24,3
75-99 m ² arası	72147	37,6
100-149 m ² arası	38865	20,2
150-199 m ² arası	7579	3,9
200-299 m ² arası	6087	3,1
300-449 m ² arası	2245	1,1
500- + m ² arası	2384	1,2

Kaynak: DİE 2000 Nüfus Sayımı, Manisa.

Tablo'dan anlaşıldığı gibi binaların çoğunluğunun 50-149 m² arasında yapıldığı ve en yüksek tercihin 75-99 m² arasında olduğunu görmekteyiz. 150-199 m² arası binalar lüks bina tanımını alarak %3,9 orana sahiptir. 300 m² ve üstü binaları ise konut dışı yapılar olarak değerlendirmemiz mümkün olacaktır.

Ülke genelinde 1984–2000 yılları arası bina artış oranı %78,6, konut artış oranı ise %128,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıllar arasında ilimizde bina sayısı 1984 yılında 128.782 iken, 2000 yılında 191.806'ya yükselerek %48,9'luk bir artış göstermiştir. Konut sayısı ise 1984 yılında 156.373 adet iken, 2000 yılında 304.817'ye yükselerek %94,9 gerçekleşmiştir.

2000 yılında bina sayısı 191.806 olarak tespit edilmiştir. Bina sayısının dağılımı ise; 120.541 adet bina tek katlı, 41.596 adedi iki katlı, 12.441 adedi üç katlı, 6.745 adedi dört katlı, 6.615 adedi beş katlı, 2056 adedi altı katlı, 897 adedi ise yedi ve daha fazla katlı olarak tespit edilmiştir.

Manisa İlinde sağlıklı kentleşmenin gerçekleştirilmesi ve konut açığının kapatılması alanında toplu konut yapı kooperatifleri önemli bir fonksiyon icra etmektedirler. Manisa İlinde 2003 yılı sonu itibarıyla 511 adet konut yapı kooperatifi faaliyettedir. Bu kooperatifçilik alanında 8 adet de birlik faaliyet göstermektedir.

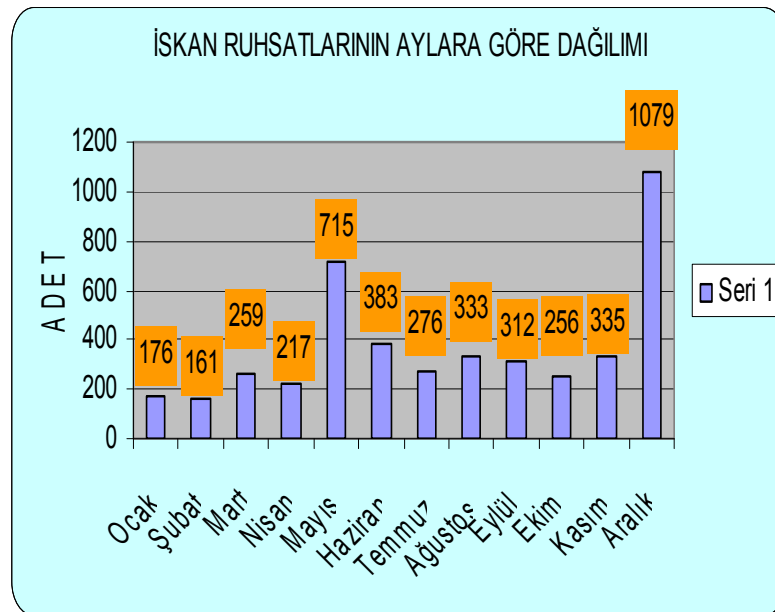
Manisa bulunduğu coğrafya itibarıyla her dönem cazibe merkezi olma özelliğini korumuş eski bir yerleşimdir. Son yıllarda gelişmiş sanayisi ve tarım arazilerinin verimliliği nedeniyle yoğun göç alan şehirlerimizdendir.

Manisa merkezin imar planı 1925 yılında yapılmıştır. 1989 revizyon imar planı ile kent özellikle merkezde yeni yapılaşmaya açılmış ve bugün itibarıyla merkez yapılaşmasını tamamlama sürecini bitirmektedir. Hızlı yapılaşma sürecinden nasibini alan Kent merkezine yakın yerleşimler Laleli ve Uncubozköy mahalleleri, yapılaşma sürecini tamamlamak üzeredir.

Yeni Manisa; birinci etap kentsel gelişme alanı yapılaşmasını devam ettirmektedir. Yeni Manisa konut alanı 2. etabı olarak tanımlanan ve henüz göçmen konutları dışında yapılaşmamış bölgenin imar planı uygulama çalışmaları devam etmektedir. Yeni Manisa ikinci etap kentsel gelişme alanında hedef konut sayısı 10.500 dür. Buna bağlı olarak burada yaşaması muhtemel nüfus 42000 olacaktır. Bu bölgede bu nüfus yoğunluğuna hitap edecek sosyal ve kentsel donatılar planlanmıştır.

Yeni Manisa 1. etap kentsel gelişme alanında mevcut mülkiyeti Manisa Belediyesi'ne ait 2 adet (45764 m²) arsa toplu konut idaresine satışı gerçekleştirilerek 416 konut kapasiteli inşaatların ihaleleri toplu konut idaresince yapılmıştır ve proje tamamlanarak konutlar sahiplerine teslim edilmiştir. 2. Etap, yeni Manisa kentsel gelişme alanında (56268 m²) mülkiyeti Manisa Belediyesi'ne ait arsanın toplu konut idaresine satışı gerçekleşmiş, 576 konutluk proje tamamlanmıştır. Ayrıca Belediyece şantiye olarak kullanılan şehrin doğusundaki uygun alanda yeni bir toplu konut uygulaması projesi tamamlanmış, ihaleye çıkmış ve yapım sürecine başlanılacaktır.

Manisa Belediyesi tarafından 2006 yılında toplam 4091 adet konuta iskân ruhsatı verilmiştir. 2006 yılında verilen toplam iskân ruhsatı sayısı ise 4502 adet olmuştur. Aşağıdaki tabloda iskân ruhsatlarının dağılımı verilmiştir.

Şekil 4.2 Manisa İl merkezindeki iskân ruhsatlarının dağılımı.

Kaynak: Manisa Belediye İmar ve Şehircilik Müdürlüğü,2007.

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere; Manisa İl merkezi ile nüfus varlığı büyüklüğüne göre sıralanan Turgutlu, Salihli, Akhisar, Soma ilçe merkezlerinde mevcut kentsel altyapı yetersizliği ve konut gereksini önemli bir kentleşme sorunu yaşandığını göstermektedir. Kuşkusuz kentleşme ve kentlileşme olgusu sürecini salt bu veriler ve kurumsal değerlendirmeler ortaya koyamaz. Eğitim, sağlık, gelir dağılımı, işsizlik az gelişmişliğin temel süreçleri kapsamındadır. Bu durum

sürdürülebilir toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi içeren çağdaş kentleşme politikalarını zorunlu kılmaktadır.

4.1.2.5 Sağlık Tesisleri Kurum ve Kuruluşları

Ülkelerin gelişmişlik seviyesini belirleyen en önemli etkenlerden birisi sağlık sektöründeki gelişmişlik ve ülke çapında sunulan hizmetin dengeli dağılımıdır. Sağlık sektöründeki yatırımlar merkezi yönetimin genel politikasına bağlı olmakla birlikte, eğitim seviyesindeki gelişmeler de bu sektörün önemini arttırmaktadır.

Toplumun bakış açısı, sağlık alanlarından yararlanma bilinci ve bu sektördeki ihtiyaçların üzerinde durulması, eğitimdeki gelişmişliğe bağlıdır. Toplumun bilinçlenmesi, aile planlamasına gösterilen yaklaşımlardan dolayı doğurganlık oranının düşmesi, bebek ölümlerinin azalması ve ortalama ölüm yaşı seviyesinin yüksek olması sağlık sektörünün etkinliğini göstermektedir.

Manisa’da sağlık alanında mevcut durumun değerlendirilmesi için Sağlık Müdürlüğünün verilerine başvurulmuştur. Manisa’da yukarıda anlatılanlara paralel olarak sağlık sektöründeki altyapı ve sağlıkla ilgili hizmetlerin nüfus bilgileri ile birlikte değerlendirilmesi esas alınmaktadır.

Manisa 2000 yılı nüfus piramidi ile Türkiye geneline ait 1998 nüfus piramidindeki yaş gruplarına bakıldığında, ilimizde özellikle 0–9 yaş gruplarındaki oran düşüklüğü (%4) sağlık sektöründeki nüfus planlamasının etkin olduğunu göstermektedir. 0–9 yaş grubu oranı Türkiye genelinde erkeklerde %11, kadınlarda ise %10 oranındadır. Manisa 0–9 yaş grubu, doğurganlık oranı düşük olması sebebiyle gelişmiş ülkelerle paralellik göstermekte olup, genç bağımlı nüfusun Türkiye ortalamasının çok altında kaldığını görmekteyiz.

10–19 yaş grubu toplam nüfusun %19’unu oluşturmakta olup bu yaş grubunda kadın erkek dağılımında önemli bir farklılık görülmemektedir. Yaş piramidinde 19 yaş grubundan sonra yaş grubu yükseldikçe nüfusun azaldığı ve oranın düştüğü tespit

edilmiştir. Doğurganlık grubu olarak 20–49 yaş grubu toplam nüfusun yaklaşık % 44’ünü oluşturmalarına rağmen eğitim seviyesinin yükselmesi, sağlık sektöründeki önlemler ve ekonomik etkenler ilimizde doğurganlık oranını düşürmüştür. Aile büyüklüğü ortalama 3,9’a düşmüş çekirdek aile ağırlık kazanmıştır.

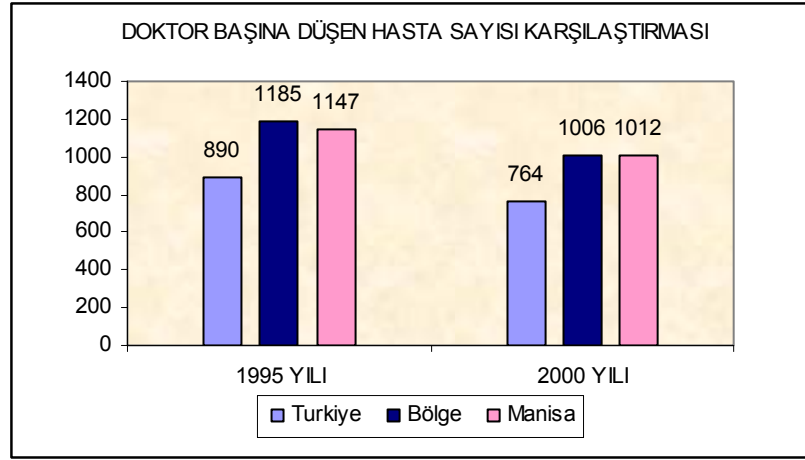
Manisa’da doktor başına düşen hasta sayısı kıyaslamasında hem 1995 yılında, hem de 2000 yılında Türkiye ortalamasının çok üzerinde seyretmektedir.

Tablo 4.12 Doktor başına düşen hasta sayısı.

YER	1995 YILI	2000 YILI
TÜRKİYE	890	764
BÖLGE	1185	1006
MANİSA	1147	1012

Kaynak: DİE İl Göstergeleri 1980–2003.

Türkiye genelinde 2000 yılında 1 doktora 764 kişi düşerken, Ege Bölgesinde 1006 kişi ve Manisa ilinde ise 1012 kişi düşmektedir.

Şekil 4.3 Doktor başına düşen hasta sayısı.

Kaynak: DİE, 2006.

Manisa İli, 1995 yılında Türkiye ortalamasının çok üstünde yer almasına rağmen 2001 yılında ilimiz, Türkiye genel ortalamasını yakalamış durumdadır.

Sağlık İl Müdürlüğü’nün 2004 yılı Ekim ayı verilerine göre sağlık personeli olarak sağlık hizmeti sınıfında 3451 kişi çalışmakta olup, bu sınıfta toplam kadro sayısı 13682 ve boş kadro sayısı 10231’dir. Aynı yılda sağlık alanının genel idari

hizmetler sınıfında 274 kişi çalışmakta olup bu sınıfta toplam kadro sayısı 2626 ve boş kadro sayısı ise 2352'dir. Teknik Hizmetler sınıfında ise 37 kişi çalışmakta olup, toplam kadro sayısı 445 ve boş kadro sayısı ise 408'dir (Manisa Sağlık İl Müdürlüğü, 2006).

Manisa İlinde Sağlık Bakanlığı'na bağlı 19 adet, özel 4 adet ve Celal Bayar Üniversitesine bağlı 1 adet olmak üzere toplam 24 adet hastane bulunmaktadır. Hastanelerin İlçeler itibari ile dağılımları ve yatak kapasiteleri Tablo 13'de verilmiştir. Sağlık Ocağı Sayısı 158, Sağlık evi sayısı 60, Verem Savaş Dispanseri 6 olup sağlık kurumlarının toplam kadro yatak kapasitesi 3094, fiili yatak kapasitesi 2902'dir. Eczane sayısı 404, ecza deposu sayısı 10'dur.

Tablo 4.13 Hastaneler itibariyle yatak dağılımı.

İLÇELER	HASTANENİN ADI	YATAK KAPASİTESİ	
		KADRO	MEVCUT
İl Geneli		3094	2902
Merkez İlçe	Devlet Hastanesi	300	261
	Doğum ve Çocuk Bakımevi	100	50
	M.Şinasi Çocuk Hastanesi	50	50
	Merkez Efendi Hastanesi	110	202
	Celal Bayar Ün.v. Hastanesi	300	312
	Özel Üniuersal Hospital	42	42
	Ruh Sağlığı Hastanesi	400	419
Akhisar	Devlet Hastanesi	200	170
	Ali Naili Erdem Devlet Hastanesi.	100	100
	Özel Doğuş Hastanesi	26	20
Salihli	Devlet Hastanesi	300	191
	Özel Hastanesi	36	36
	Can Hastanesi	30	30
Turgutlu	Devlet Hastanesi	150	137
	82. Yıl Devlet Hastanesi	100	129
Alaşehir	Devlet Hastanesi	200	160
Demirci	Devlet Hastanesi	75	60
Gördes	Devlet Hastanesi	50	30
Kırkağaç	Devlet Hastanesi	25	25
Kula	Devlet Hastanesi	75	61
Sarıgöl	Devlet Hastanesi	100	60
Saruhanlı	Devlet Hastanesi	50	40
Selendi	Devlet Hastanesi	25	25
Soma	Devlet Hastanesi	250	292

Kaynak: Sayılarla Manisa, 2006.

4.1.2.6 Eğitim Tesisleri Kurum ve Kuruluşları

Bir İlin kurumsal altyapısına merkezi ve yerel yönetimin bütün birimleri dâhildir. Ancak ilin sosyal yapısını derinden etkilemeleri ve amaçları İlin sosyal yaşam düzeyini yükseltmek olan sosyal ve kültürel kurum ve kuruluşların kısaca tanıtılması önem arz etmektedir.

İnsanların sosyal yaşam düzeyleri aldıkları eğitim ve öğretim seviyelerine bağlıdır. Bu sebeple Manisa İlinin eğitim durumunu incelediğimizde; 2005–2006 öğretim yılında elde edilen bilgilere göre Manisa’da İlköğretim alanında 716, genel ve mesleki teknik lise alanında eğitim yapan 109 okul mevcuttur. İl genelinde resmi ve özel ilköğretim okullarında toplam 168.863 öğrenci, resmi ve özel ortaöğretim okullarında 50.594, öğrenci eğitimini sürdürmektedir.

Tablo 4.14 Manisa İl geneli eğitim durumu.

OKUL TÜRÜ	OKUL/KURUM SINIF SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI
		ERKEK	KIZ	TOPLAM	
OKUL ÖNCESİ TOPLAMI	337	4722	4525	9247	294
Ana Okulu Toplamı	15	614	539	1153	44
Resmi Anaokulu	11	476	425	901	29
Özel Anaokulu	4	138	114	252	15
Ana Sınıfı Toplamı	322	4108	3986	8084	250
Resmi Ana Sınıfı	314	4004	3904	7908	235
Özel Ana Sınıfı	8	104	82	186	15
RESMİ+ÖZEL İLKÖĞRETİM TOPLAMI	716	87606	81257	168863	6906
Resmi İlköğretim Okulları Toplamı	703	85636	79808	165444	6588
Şehir İlköğretim Okulu	174	57794	53527	111321	4256
Köy İlköğretim Okulu	168	21472	20488	41960	1826
Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu	359	5569	5167	10736	449
Yatılı İlköğretim Bölge Okulu	1	214	148	362	19
Şehir Pansiyonlu İlköğretim Okulu	1	587	478	1065	38
Köy Pansiyonlu İlköğretim Okulu	0	0	0	0	0
Özel İlköğretim Okulu Toplamı	13	1970	1449	3419	318
ÖZEL EĞİTİM ve UYGULAMA OKULLARI	3	153	100	253	33
RESMİ+ÖZEL ORTAÖĞRETİM TOPLAMI	118	27870	22724	50594	3354
Resmi Ortaöğretim Toplamı	109	27047	22072	49119	3178
Akademik Liseler	53	12098	13778	25876	1593
Genel Liseler	25	8430	9889	18319	1005
Anadolu Liseleri	21	3032	3123	6155	452
Fen Liseleri	1	80	132	212	19
Anadolu Öğretmen Liseleri	6	556	634	1190	117
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Toplamı	56	14949	8294	23243	1585
ERKEK TEKNİK ÖĞRETİM	15	10210	849	11059	747
Endüstri Meslek Liseleri	8	8259	232	8491	553
Çok Programlı Liseler	4	715	454	1169	88
Meslek Teknik Eğitim Merkezleri	3	1236	163	1399	106
KIZ TEKNİK ÖĞRETİM	10	730	3704	4434	350
Kız Meslek Liseleri	7	202	3201	3403	283
Çok Programlı Liseler	2	325	341	666	46
Meslek Teknik Eğitim Merkezleri	1	203	162	365	21
TİCARET ve TURİZM EĞİTİMİ	13	2748	2699	5447	329
Ticaret Meslek Liseleri	7	1818	1800	3618	199
Çok Programlı Liseler	6	930	899	1829	130
DİN EĞİTİMİ	11	1121	375	1496	159
İmam Hatip Liseleri ve Anadolu İHL	11	1121	375	1496	159
SAĞLIK EĞİTİMİ	7	140	667	807	0
Sağlık Meslek Liseleri	7	140	667	807	0
Özel Öğretim	9	823	652	1475	176
Özel Liseler	9	823	652	1475	176

Kaynak: İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2006.

2005–2006 Öğretim yılında elde edilen bilgilere göre Manisa’da İlköğretim alanında 716, genel ve mesleki teknik lise alanında eğitim yapan 109 okul mevcuttur. İl genelinde resmi ve özel ilköğretim okullarında toplam 168863 öğrenci, resmi ve özel ortaöğretim okullarında 50594 öğrenci eğitimini sürdürmektedir. Okul öncesinde 15 anaokulu ve 322 ana sınıfı eğitim faaliyetini sürdürmektedir. Bu eğitim ve öğretim sistemleri 228957 öğrenci ve 10483 görevli öğretmen tarafından yürütülmektedir. Diğer Bakanlıklara bağlı 7 adet orta öğretim kurumunda (Sağlık Meslek Liseleri) 807 öğrenci eğitimini sürdürmektedir (İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2006).

Yaygın eğitim alanında; 3 adet pratik kız sanat okulu, 16 adet halk eğitim merkezi, 7 adet mesleki eğitim merkezi, 54 adet özel dersane, 29 adet motorlu taşıt sürücü kursu, 24 adet de diğer kurslar faaliyet göstermektedir.

Manisa’da bulunan Celal Bayar Üniversitesi 5 fakülte, 4 yüksek okul (4 yıllık), 15 meslek yüksek okulu (2 yıllık), 3 enstitü, 6 araştırma ve uygulama merkezi ile 1 araştırma ve uygulama hastanesi olmak üzere toplam 34 birimden oluşmaktadır.

2005–2006 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 23543’tür. Üniversitede bu öğretim yılında 87 profesör, 82 doçent, 217 yardımcı doçent, 183 öğretim görevlisi, 486 araştırma görevlisi, 62 okutman, 37 uzman olmak üzere toplam 1154 akademik personel görev yapmaktadır. İdari personel sayısı 732’dir (C.B.Ü. Rektörlüğü, 2006).

Tablo 4.15 Manisa İlindeki okullaşma oranı

		CINSİYET	OKUL ÖNCESİ 4-6 YAŞ	İLKÖĞRETİM 7-14-YAŞ	GENEL ORTA ÖĞRETİM 15-17 YAŞ	MESLEKİ VE TEKNİK ORTA ÖĞRETİM 15-17 YAŞ
2003-2004	ÖĞRENCİ SAYISI	ERKEK	3541	88142	13817	12485
		KIZ	3348	80953	13839	6805
		TOPLAM	6889	169095	27656	19290
	ÇAĞ NÜFUSU	ERKEK	30477	100453	35619	35619
		KIZ	29014	95236	34250	34250
		TOPLAM	59491	195689	69869	69869
	OKULLAŞMA ORANI	ERKEK	0,12	0,88	0,39	0,35
		KIZ	0,12	0,85	0,40	0,20
		TOPLAM	0,12	0,86	0,40	0,28
2004-2005	ÖĞRENCİ SAYISI	ERKEK	3688	88151	12691	14096
		KIZ	3374	81184	13687	7505
		TOPLAM	7062	169335	26378	21601
	ÇAĞ NÜFUSU	ERKEK	29828	86520	25561	25561
		KIZ	28286	83691	33942	33942
		TOPLAM	58113	172211	69503	69503
	OKULLAŞMA ORANI	ERKEK	0,12	1,02	0,50	0,55
		KIZ	0,12	0,99	0,40	0,22
		TOPLAM	0,12	1,00	0,38	0,31

NOT: Okul öncesi çağ olarak 4-6 yaş, ilköğretim 7-14 yaş, ortaöğretim 15-17 yaş grubu olarak alınmıştır. Kaynak: Manisa Milli Eğitim Müdürlüğü, 2005.

Manisa’da 2003-2004 ve 2004-2005 öğretim yıllarındaki okullaşma oranları çağ nüfusu ve öğrenci sayıları Tablo 4.15’de verilmiştir. 2003-2004 öğretim yılında okul öncesi çağ nüfusu 38.742 kişi iken toplam öğrenci sayısı 6.889 kişi olarak belirlenmiştir. Toplam içinde kız ve erkek öğrencilerin paylarına bakıldığında okullaşma oranı erkeklerde %18, kızlarda %18, ortalama %18 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretim çağ nüfusu toplamı 195.689 kişi olarak belirlenmiş ve öğrenci sayısının ise 169.095 kişi olduğu tespit edilmiştir. Toplam içinde kız ve erkek öğrencilerinin paylarına bakıldığında okullaşma oranı erkeklerde %88, kızlarda %85 ve ortalama %86 olarak gerçekleşmiştir.

Genel olarak bakıldığında, 2003-2004 eğitim-öğretim döneminde; ilköğretimde okullaşma oranı %86, ortaöğretimde okullaşma oranı ise %67, bu oran 2004-2005 eğitim-öğretim döneminde; ilköğretim de %100, ortaöğretimde %71 oranına ulaşmıştır. Bu da bize okullaşma oranının artmakta olduğunu göstermektedir.

Tablo'da genel ortaöğretim çağ nüfusu toplamı 69869 kişi ve öğrenci sayısı 2656 kişi olarak verilmiştir. Toplam içinde kız ve erkek öğrencilerin payların bakıldığında okullaşma oranı erkeklerde %39, kızlarda %40, ortalama %40 olarak gerçekleşmiştir.

Mesleki ve teknik ortaöğretimde ise okullaşma oranı; erkeklerde %39, kızlarda %20 ve ortalama olarak %30 oranında gerçekleşmiştir. 2004–2005 öğretim yılı okul öncesi çağ nüfusuna bakıldığında ve bir önceki yıl ile karşılaştırdığımızda oransal olarak düşüş yaşandığını görmekteyiz. Okul öncesi okullaşma oranı erkeklerde %12 kızlarda %12 ve ortalama %12 olarak gerçekleşmiştir.

İlköğretim çağ nüfusu ve okullaşma oranlarına bakıldığında bir önceki yıla göre rakamsal olarak düşüş yaşanırken, oransal olarak artış yaşandığını görmekteyiz. İlköğretim çağında okullaşma oranı erkeklerde %102, kızlarda %99 ve ortalama %100 olarak gerçekleşmiştir.

Genel olarak orta öğretim çağ nüfusu ve okullaşma oranlarına bakıldığında, bir önceki yıla göre çağ nüfusunda, öğrenci sayısında ve oranlarında düşüş yaşanmıştır. Genel ortaöğretim okullaşma oranı; erkeklerde %37, kızlarda %41 ve ortalama %39 olarak gerçekleşmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretimin öğrenci sayısı ve oranlarına bakıldığında her ikisinde de artış yaşandığını görmekteyiz. Mesleki ve teknik ortaöğretimde bu yıl da okullaşma oranı erkeklerde %41, kızlarda %23 ve ortalama oranı %32 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.16 Okur yazarlık oranı.

YER	1980	1985	1990	2000
TÜRKİY E	67,48	77,45	80,49	87,32
MANİS A	68,54	78,03	80,20	86,29

Kaynak: DİE İl Göstergeleri 1980–2003.

Tablo 4.16'da görüldüğü gibi Türkiye genelinde okur-yazarlık oranındaki artış ve artış hızı Manisa'nın üstünde gerçekleşmiştir. Bu oran 2000 yılında İzmir'de %91.86,

Muğla'da %92.74 ve Afyon'da %88.26 olarak görülmektedir. 2000 yılında Manisa %86.29 oranla Ege Bölgesi'ndeki tüm İllerin altında kaldığı tespit edilmiştir.

Önceki yıllarda da görülmekle birlikte, Eğitime %100 Destek Kampanyası kapsamında 2003 Eylül ayından itibaren Manisa İli genelinde eğitim sektörüne hayırsever katkılarında çok büyük bir yükseliş yaşanmıştır. Söz konusu proje kapsamında Manisa merkezde iki adet okul yaptırılmıştır. Bunlardan ilki Manisa Halit Görgülü Lisesi, diğeri ise Polinas tarafından yaptırılan Merkez Polinas Endüstri Meslek Lisesidir.

4.1.2.7 Sosyal Güvenlik ve Hizmet Kurum ve Kuruluşları

Sosyal güvenlik alanındaki merkezi örgütlenmeye dâhil olan kurum ve kuruluşlar Manisa İlinin kurumsal altyapısına dair önemli unsurlardandır. Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, Emekli Sandığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu merkezi örgütlenmeyi oluşturan önemli kurumlardan bazılarıdır. Son yıllarda sanayideki gelişmesine rağmen Manisa faal nüfusunun önemli bir bölümü halen tarım kesiminde çalışmaktadır. 2000 yılı nüfus sayımlarına göre İstihdam edilen 577.033 kişiden %61,5'ini oluşturan 355.092 kişi tarım sektöründe çalışmaktadır. İstihdam edilen nüfusun %11,9'unu oluşturan 68.670 kişi sanayi, %3'ünü oluşturan 17.169 kişi inşaat, %23,5'ini oluşturan 135.347 kişide hizmetler sektöründe faaliyet göstermektedir.

Manisa'da 2003 yılı verilerine göre SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı bünyesinde faal durumda toplam 186.625 aktif sigortalı bulunmaktadır. Aynı kurumlar bünyesinde pasif sigortalı konumunda emekli aylığı alanların sayısı toplamı 135.455'dir.

Manisa ekonomisinde tarım kesiminin ağırlıkta olması, il faal nüfusunun sosyal güvenlik kapsamındaki oranını daraltırken, tarım dışı sektörlerde yüksek düzeyde sigortasız işçi çalıştırılması da, Manisa toplam faal nüfusunun büyük bir bölümünün sosyal güvenlik kapsamının dışında kalmasına yol açmaktadır. Manisa'da SSK'lı işçi

sayısında son yıllarda büyük artış olmasına rağmen faal nüfus kapsamındaki ücretli çalışanlar içinde sigortalıların oranı düşük düzeyde kalmaktadır.

Manisa'da Bağ-Kur uygulamaları 1981 yılından sonra gelmiştir. Daha önce İzmir Bölge Müdürlüğü'ne bağlı yürütülmüştür. 2002 yılı itibari ile Bağ-Kur kapsamında toplam 84.253 kişi bulunmaktadır. Manisa'da faal nüfusun önemli bir bölümü kendi hesabına çalışanlar oluşturmaktadır. Kendi hesabına çalışanlar 2000 yılı nüfus sayımına göre 151.684 kişi ile toplam faal nüfus içinde %26.28 gibi yüksek bir orana sahiptir.

Manisa'da Emekli Sandığı kapsamında, toplam 31.290 adet kamu görevlisi bulunmaktadır. İlde ücretli çalışanların %16,76'sını oluşturan Emekli Sandığına tabi çalışanların 25.000'i aşkını kamu sektöründe çalışan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi, kalan kesimi de sözleşmeli personeldir (Karaköse, 2004, s:100).

Manisa'da işsizlere iş bulma ve işçi talebinde bulunan kuruluşlara işçi temin etme amacıyla faaliyet gösteren Türkiye İş Kurumu Manisa İl Müdürlüğü bulunmaktadır. İşçi çalıştıran işyerleri son yıllarda kendi oluşturdukları halkla ilişkiler departmanları aracılığı ile iş başvurularını değerlendirdikleri için İş Kurumunun bu alandaki etkinliği oldukça azalmıştır.

Manisa'da korumaya muhtaç çocuk, yaşlı ve yetersiz durumda bulunanları, kamusal ve özel gayretlerin organizasyonu ile himaye etmeye yönelik olarak Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü yönetim ve denetiminde bulunan çocuk yurtları, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz bakım evleri, huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri faaliyet göstermektedir.

Manisa'da kültürel değerlerin korunması, tanıtılması ve İlde yaşayanlara bilgi ve değerlerin aktarılması ve yöre turizminin geliştirilmesi, turistik değerlerin kıymetlendirilmesi ve tanıtılması, haber ve yayın organlarının hizmetlerinin kolaylaştırılmasına yönelik hizmetler İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından organize edilerek yürütülmektedir.

Kurumsal altyapıyı oluşturan diğer unsurlar içerisinde meslek kuruluşları, odalar ve dernekler yer almaktadır. Meslek kuruluşlarının İlin sosyal hayatına ve dolayısıyla ekonomik hayatına sivil toplum örgütlenmeleri olarak büyük ölçüde yön vermeleri, bunların ayrıca incelenmeleri gerekmektedir.

4.1.2.8 Meslek Kuruluşları

Sivil Toplum kuruluşu olarak bir ilin sosyal hayatına büyük etkileri olan kuruluşların başında Meslek Kuruluşları, Dernekler, Kooperatifler, Vakıflar, Sendikalar ve Siyasal Partiler gelmektedir.

Manisa'nın sosyo ekonomik yapısına önemli etkisi olan Sivil Toplum Kuruluşlarının başında Ticaret ve Sanayi Odaları gelmektedir. Manisa'da 7'si Ticaret ve Sanayi Odası, birisi Ticaret Odası olmak üzere TOBB'ne bağlı 8 adet meslek kuruluşu bulunmaktadır. Manisa Ticaret ve Sanayi Odası; Sivil Toplum Kuruluşu olarak İl sosyo ekonomik gelişimine önemli katkılar sağlayan girişimlerde bulunmuş ve bu çalışmalarını günümüzde de devam ettirmektedir. Ticaret ve Sanayi Odasının Manisa sosyo ekonomik hayatına en önemli katkısı Organize Sanayi Bölgesinin kurulmasında üstlendiği kurucu ve geliştirici etkisidir.

Manisa'da 2908 Sayılı Dernekler Kanunu'na göre kurulmuş toplam 1616 dernek faaliyet göstermektedir. Manisa tarihi geçmişi içinde çok sayıda vakfın kurulduğu, hizmet ve eser verdiği bir ildir. Manisa'daki vakıflar içerisinde en etkin olanları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Çevre Koruma Vakfı, Elginkan Vakfı ile Yüksek Öğrenim Vakfı'dır.

Kooperatifler kuruluş amacı itibariyle ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği, özel olarak ortaklarının iktisadi çıkarlarını korumak ve onlara faydalar sağlamak için teşekkül ettirilseler dahi, bir ilin sosyal hayatına yaptıkları etkiler bakımından, kurumsal yapının bir parçası olarak sosyal işlevlere sahiptirler. 2003 yılında Manisa merkezde 247 yapı kooperatifi, 18 tarımsal amaçlı kooperatif, 1 adet esnaf ve

sanatkârlar kooperatifi, 14 adet tüketim kooperatifi, 27 adet diğerk kooperatifler ve 7 adet kooperatifler birliğı olmak üzere toplam 312 adet kooperatif bulunmaktadır.

4.1.3 Sosyal Yaşam Kültürü

Manisa ve çevresi Paleolitik, Lidya, Helenistik, Roma, Bizans, Saruhan Beyliğı ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerine ait birçok doğal zenginlik ve tarihi dokuya sahiptir. Manisa Saruhan Beyliğı döneminde beylik merkezi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Saruhan Sancağı ve bir dönem de Saruhan Eyaleti olmak üzere, hemen her dönem idari, iktisadi ve kültürel önemini korumuştur. Önceki dönemlere ilişkin yeterli bilgi olmaması nedeniyle, bilinen en eski eğitim 1378 yılında Saruhanoğulları'ndan İshak Çelebi tarafından, Ulu Camii bitişiğine yaptırılan Fethiye ya da İshak Çelebi Medresesi'dir.

Kent Osmanlı döneminde, özellikle Şehzade Sancağı olduğu 15. ve 16. yüzyıllarda büyük ölçüde imar görmüş, cami, han, hamam, köprü, çeşme gibi birçok eserin yanı sıra 9 sübyan mektebi ve 4 medrese yapılmıştır. Bu eserlerden bir kısmı günümüze ulaşabildiyse de bir kısmı zaman içinde ya da Kurtuluş Savaşı sırasındaki büyük yangında yok olmuştur.

İl genelinde biri merkez ilçe, diğeri Salihli'de olmak üzere iki kültür merkezi mevcuttur. Manisa Merkezde bulunan Manisa Belediyesi'ne, Salihli'deki ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir.

18.yy.da Manisa ve çevresindeki ayaklanmalar göçlere neden olmuştur. Büyük Kaçkun denilen bu göçler Manisa'nın ekonomik ve sosyal gelişimini olumsuz etkilemiştir. 1919–1922 arasındaki yunan işgali sırasında da gelişme durmuş, nüfus azalmıştır. İşgalciler çekilirken de kentin büyük bir bölümünü yakmışlardır.

Manisa'nın yapısında ve nüfus bileşiminde ilk köklü değışim 1922 yılında yaşanmıştır. İşgalcilerin bölgeyi terk ederken çıkardıkları yangınların ardından yerleşim birimleri yeniden kurulurken, Rumlar bölgeden ayrılmış, Balkan

göçmenleri yerleştirilmiştir. Bu süreç 1936'da Yugoslav göçmenlerinin İl'e yerleştirilmesine değin uzamakta ve yöre yaşamı yeniden biçimlenmektedir. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda mübadele ile ve daha sonraki yıllarda Manisa'ya yerleştirilen göçmenlerin, uğraş alanları ve gelişkinliği yöre yaşamını kısa sürede etkilemiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında üstyapıda gerçekleştirilen dönüşümler daha çok yöresel merkezler olan kentleri etkilemiştir. Ülke genelinde olduğu gibi Manisa'da da Cumhuriyetin değerlerinin benimsetilmesi, halkın kültür düzeyinin yükseltilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Manisa; doğal koşulları ve bölgesel konumunun elverişliliğiyle çeşitli kültürlerin yerleşim etkileşim alanı olmuştur. Tarıma dayalı ekonomik ve geleneksel yapı, uzun yıllar yaşama biçimini de belirlemiştir. Nüfus hareketleri uğraşlarda, gelenek-görenek ve yaşam biçimlerinde çeşitlilik yaratan etkenlerdir. Özellikle başta Yuntdağı ve çevresi olmak üzere Manisa'daki dağlık yörelerde dışa kapalı bir yaşam biçimi sürdüren Yörük dediğimiz topluluklar kente inmeye başlamış, kapalı yaşam biçimini hemen hemen tümüyle çevreye açık hale getirmişlerdir. Ekonomik alanda Pazar ekonomisinin değerleri, kırsal kesimi de kapsar bir nitelik almıştır.

İş alanlarının yaygınlaşması gelişen yaşam standardını köylerin yeterince karşılamaktan uzak olması sonucunda özellikle dağlık yörelerdeki köylerden kent merkezlerine göç hızlanmış, taban arazilere sahip ovalık yörelerdeki köylerde kente göç daha düşük düzeyde kalmıştır. Üretim ilişkileri dışında ovalık yörelerdeki köy ve belediye statüsündeki kasabalarda sürdürülen yaşam biçiminde kır-kent ayrımı önemini yitirmiş, gelenek ve değerlerin birbirine eklenmesi süreci başlamıştır.

Manisa'nın kültürel yapısı Osmanlılar döneminin önemli merkezlerinden biri olması nedeniyle bu dönem kültürünün izlerini taşımıştır. Medrese ve dergâhların yaygınlığı, inançların bilgi düzeyinde yorumlanmasını, buna özgü törelerin kökleşmesini sağlamıştır. Cumhuriyet sonrasında üretim ve yaşam biçimleri çok değişime uğrayarak sürdürülmüş inançların ve törelerin etkisi azalarak da olsa devam

etmiştir. Uğraş ve yaşam biçimlerindeki değişime karşın, töresel yapının güçlülüğünü sürdürdüğü, sanayinin gelişmesi ile beraber geleneksel yapının bazı değişikliklere uğramakla birlikte varlığını koruduğu söylenebilir.

Ülke genelinde dışa açılımla birlikte küreselleşme olgusu ile yakalandığı, gelenek ve töreler belirli ölçüde terk edilirken sanayileşmenin ortaya çıkardığı kültürel çözülme sürecinin yaşandığını, sanayileşme sonrası kültürel bütünleşme sürecinin ise henüz gerçekleştirilemediğini söyleyebiliriz.

4.1.4 Nüfusun Demografik Beşeri ve Ekonomik Altyapısı

İl sosyo-ekonomik yapısının dinamiğini oluşturan insanlardır. İnsanların her türlü faaliyetleri üstyapı içerisinde değerlendirilirken, bu faaliyetlerde belli bir altyapı üzerinde oluşmaktadır. Buna paralel olarak da ilde yaşayan nüfus ve bu nüfusun çeşitli yönlerden özellikleri sosyo-ekonomik yapının altyapısını oluşturmaktadır.

Nüfus ve nüfusun yapısı ile nüfusu oluşturan insanların gelişme sürecinde ortaya çıkan sosyal, psikolojik, politik unsurları, yeni değer yargıları, sosyal davranışları, yasal düzenlemeler ve örgütlenme biçimleri sosyo-ekonomik altyapının kurumsal ve beşeri altyapısı içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyo-ekonomik yapının altyapısı içerisine dâhil olan ve en önemli unsuru olan nüfus kurumsal altyapının üzerinde olduğu ve beşeri altyapının niteliklerinin belirlendiği bir dinamiktir.

Ülke genelinde olduğu gibi İl gelişimi için insan unsurunun yani beşeri altyapının rolü çok açıktır. Üretim ve tüketim faaliyetleri ile birlikte sosyal yapının düzeyi beşeri altyapının miktar ve kalitesiyle çok yakın bir bağlantı içerisinde. Özellikle günümüzde beşeri altyapı ilerlemenin kilit unsuru olmuştur. Tüm kalkınma iktisatçıları ve sosyologları, dünyada kendini gösteren global rekabetin doğrudan doğruya beşeri altyapıyla bağlantılı olarak ortaya çıktığını belirtmektedirler.

Eğitim-öğretimi, sağlık, kültür, araştırma geliştirme faaliyetleri ile mevcut çalışan vasıflı işgücünü beşeri altyapı olarak değerlendirdiğimizde, beşeri altyapının içinde

oluşan nüfusun demografik yapısı, beşeri ve ekonomik nitelikleri hakkında değerlendirme yapabiliriz.

4.1.4.1 Nüfusun Gelişimi

1927 yılında Türkiye’de 63 İl bulunmakta iken, özellikle 1985 yılından sonra idari bölünüş yapısında gerçekleştirilen değişikliklerin sonucu olarak 2000 yılında bu sayı 81’e yükselmiştir. 1927 yılında Türkiye’nin nüfusu 13.648.270, Manisa ilinin nüfusu 372.558 olarak tespit edilmiş ve Manisa İli nüfus büyüklüğü açısından 63 arasından 7. sırada yer almıştır.

Manisa’nın yüzölçümü 13.096 km² ile Türkiye’nin yaklaşık %1.70’ini oluşturmaktadır. Manisa’da kilometrekareye düşen kişi sayısı 1927 yılında yaklaşık 27 kişi iken, 2000 yılında 96 kişiye yükselmiştir.

Tablo 4.17 Sayım yıllarına göre Manisa şehir ve köy nüfusları.

Sayım Yılı	Toplam	İL VE İLÇE MERKEZLERİ TOPLAMI		BUCAK VE KÖYLER TOPLAMI	
		Nüfus	Şehir Nüfusunun Oranı (%)	Nüfus	Köy Nüfusunun Oranı (%)
1927	372.558	108.972	29.25	263.586	70.75
1935	426.237	123.295	28.93	302.942	71.07
1940	455.812	138.128	30.30	317.684	69.70
1945	472.789	134.307	28.41	338.482	71.59
1950	520.091	146.347	28.14	373.744	71.86
1955	562.155	171.997	30.60	390.158	69.40
1960	657.194	228.126	34.72	428.978	65.28
1965	748.545	265.857	35.52	482.688	64.48
1970	805.650	299.202	37.14	506.448	62.86
1975	872.375	341.489	39.14	530.886	60.86
1980	941.941	396.297	42.07	545.644	57.93
1985	1.050.130	481.897	45.89	568.233	54.11
1990	1.154.418	590.374	51.14	564.044	48.86
2000	1.260.169	714.760	56.72	545.409	43.28

Kaynak: DİE, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (2000).

4.1.4.2 Nüfusun Yerleşim Yeri Dağılımı (Kır – Kent)

Manisa İlinin nüfus gelişimi, 1980–2000 yılları arasında, ilçeler özelinde toplam, kır ve kent nüfusları ayırımında incelenmiştir. İlin toplam nüfusu, 1980 yılında 942.152 kişi iken 2000 yılında bu sayı 1.260.169 kişiye ulaşmıştır.

1980 yılında 525.033 kişi olan kırsal nüfus, bu dönemde toplam nüfusun yaklaşık % 56'lık bölümüne karşılık gelirken, 417.119 kişi olan kentsel nüfus da, kalan % 44'lük bölümü oluşturmaktadır.

2000 yılına gelindiğinde ise toplam il nüfusu 1.260.169 kişiye ulaşırken, kentsel nüfus da toplam içindeki oranını yükselterek, 714.760 kişi ile toplam nüfusun yaklaşık % 57'sini oluşturmuştur. 1980 yılında toplam nüfusun % 56'lık kısmını oluşturan kırsal nüfus ise 20 yıllık süreç içerisinde reel olarak 20.376 kişi artmış, ancak toplam il nüfusu içerisindeki payı % 44 dolaylarına gerilemiştir. Manisa ilinde kent-kır dengesi geçen 20 yılın sonunda tam tersine dönmüştür.

Sayım yılları itibari ile yapılan değerlendirme sonrasında, 1980–1985 yılları aralığında, toplam il nüfusunun % 20 oranında arttığı, kent nüfusunun artış oranının ise % 38 civarında olduğu, kırsal alan nüfusunun da artış eğiliminde olduğu, ancak artış oranının % 8 civarında gerçekleştiği görülmektedir.

1985–1990 Aralığında toplam il nüfusu %18 oranında artarken, kent nüfusunun artış oranının %30 civarında, kır nüfusunun artış oranının ise %6 civarında gerçekleştiği görülmektedir.

1990–1997 Aralığında toplam il nüfusunun % 9 oranında arttığı kent nüfusunun artış oranının da % 23 civarında olduğu, kır nüfusunun ise % 7 civarında azalmış olduğu görülmektedir.

1997–2000 Aralığında ise nüfus artış oranları birbirine daha yakın değerler haline gelmiştir. Bu aralık içerisinde toplam il nüfusu % 7 oranında artarken, kent nüfusunun artış oranı % 8 civarında, kır nüfusunun artış oranı da % 5 civarında gerçekleşmiştir.

Manisa ilinde bulunan ilçelerin, 1980–2000 yılları arasındaki kentsel ve kırsal nüfus gelişimini gösteren bilgiler aşağıda Tablo 4.18’de, aynı dönemdeki kentsel ve kırsal nüfus artış hızlarına ilişkin bilgiler Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19 Manisa İli ilçelere göre kentsel ve kırsal nüfus artış hızları (1980–2000)

	Yıllık Nüfus Artış Hızı (1997–2000)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (1990–1997)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (1985–1990)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (1980–1985)		
	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM
TOPLAM	10.40	-0.98	7.27	15.76	-6.62	9.15	25.99	3.01	18.53	35.47	-3.81	21.30
Merkez	23.72	13.66	22.64	26.56	-9.01	22.21	39.25	8.77	34.81	35.92	-2.85	29.36
Ahmetli	7.58	-6.69	3.19	-4.89	-1.77	-3.92	43.72	11.39	33.19	9.39	2.62	7.04
Akhisar	4.00	-8.06	0.38	5.45	-11.67	0.01	14.13	7.48	11.91	53.46	-46.09	13.82
Alaşehir	-27.29	6.01	-14.62	13.53	4.24	10.04	26.81	8.92	19.75	22.98	13.37	19.02
Demirci	-83.01	-27.11	-56.78	44.61	-0.18	22.78	20.21	-4.74	6.67	29.09	8.84	17.52
Gölmarmara	35.69	-16.23	15.40	-12.71	-11.23	-12.10	0.71	21.98	9.10	36.42	29.98	33.94
Gördes	8.87	-4.87	1.71	-11.52	-6.60	-8.95	18.21	3.95	10.69	19.21	8.77	13.55
Kırkağaç	11.60	-6.84	6.65	7.34	-0.42	5.17	13.50	0.77	9.78	42.55	-38.48	14.63
Köprübaşı	-31.52	-12.56	-21.52	-10.18	-3.73	-6.86	17.03	20.64	18.86	53.75	-3.07	23.07
Kula	56.57	-13.49	26.41	11.15	-8.20	1.96	28.08	-5.46	10.87	29.92	8.04	17.93
Salihli	6.35	33.81	13.51	17.81	-16.72	8.27	22.32	-5.97	13.36	33.38	7.08	24.23
Sarıgöl	13.58	5.53	8.23	2.74	-1.11	0.16	17.47	6.89	10.28	30.63	7.76	14.67
Saruhanlı	29.04	-28.16	14.51	-15.17	-11.89	-14.29	12.37	14.74	13.00	25.52	-4.09	17.25
Selendi	43.99	-6.20	8.57	5.84	-2.48	-0.22	-6.37	-1.46	-2.78	36.75	5.95	13.84
Soma	7.25	13.64	8.23	24.73	-17.26	17.49	49.72	-14.53	35.47	48.83	-4.53	34.01
Turgutlu	20.86	-3.58	17.04	21.98	-1.55	17.90	21.39	3.06	17.86	30.17	5.68	25.02

Kaynak: İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü,

4.1.4.3 Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

İl nüfusunun yaş grupları ile cinsiyet gruplarının değerlendirilmesi için, aşağıda örnekleme yapılan 1955 yılı yaş ve cinsiyet piramidi ile 2000 yılı yaş ve cinsiyet piramidinden yararlanmak mümkündür.

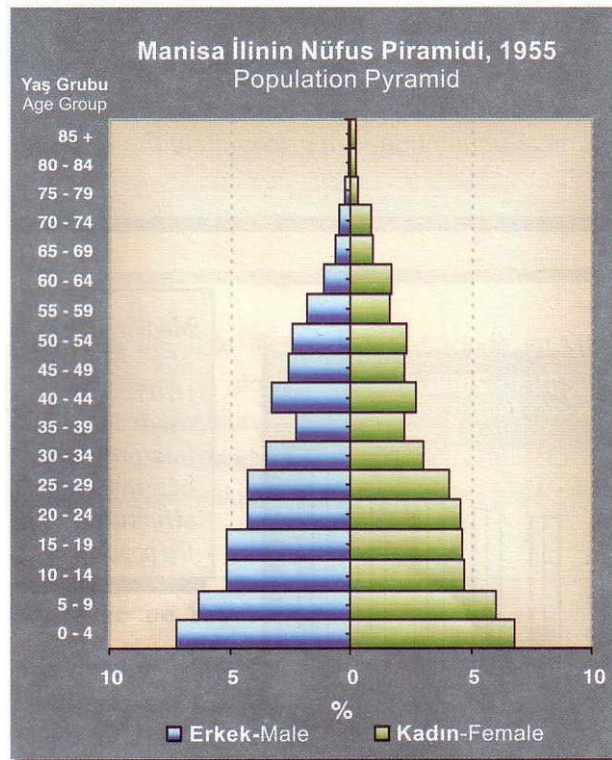
1955 yılı nüfus piramidine bakıldığında; 0–4 yaş ve 5–9 yaş grubunun ağırlıklı olduğu, yaş grupları yükseldikçe piramitte daralma meydana geldiği, 40–44 yaş grubunda genişleme yaşanarak +85 yaş grubuna kadar daralmaktadır.

Tablo 4.18 Manisa İli ilçelere göre kentsel ve kırsal nüfus gelişimi (1980-2000).

	2000			1997			1990			1985			1980	
	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY
TOPLAM	917579	342590	1260169	888380	343635	1232015	794222	360196	1154418	695438	354692	1050130	580166	361656
MERKEZ	248994	29561	278555	231289	28332	259621	191488	30206	221694	156690	28883	185573	130415	29306
AHMETLİ	13140	5712	18852	12834	5832	18666	13288	5906	19194	10628	5572	16200	10130	5498
AKHİSAR	107296	45286	152582	105969	46435	152404	101944	50453	152397	94842	48561	143403	72172	61457
ALAŞEHİR	56944	36816	93760	61988	36134	98122	56302	35060	91362	49095	33498	82593	43657	31286
DEMİRCİ	30194	29120	59314	39086	31681	70767	28463	31721	60184	25670	32498	58168	22125	31062
GÖLMARMARA	11205	6626	17831	10028	6969	16997	10976	7548	18524	10936	6746	17682	9079	5788
GÖRDES	18444	19666	38110	17942	19966	37908	19474	20925	40399	17744	20507	38251	16085	19608
KIRKAĞAÇ	35596	12707	48303	34335	12980	47315	32589	13019	45608	30417	12968	43385	24474	15786
KÖPRÜBAŞI	5049	5802	10851	5569	6033	11602	5987	6195	12182	5488	5575	11063	4170	5663
KULA	31578	21408	52986	26484	22325	48809	24466	23666	48132	21196	24335	45531	18191	23355
SALİHLİ	109063	40088	149151	106929	36087	143016	94212	40642	134854	84057	41900	125957	70877	40411
SARIGÖL	12043	23578	35621	11545	23176	34721	11322	23360	34682	10355	22552	32907	8855	21675
SARUHANLI	51948	16186	68134	47462	17667	65129	52867	19226	72093	49628	17831	67459	43561	18208
SELENDİ	8095	17966	26061	7060	18316	25376	6773	18642	25415	6997	18782	25779	5799	18220
SOMA	75290	13748	89038	73611	13177	86788	61744	14897	76641	47893	16045	63938	37318	16421
TURGUTLU	102700	18320	121020	96249	18525	114774	82327	18730	101057	73802	18439	92241	63258	17912

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa

35–39 yaş grubunu oluşturan nüfus, Cumhuriyet öncesi savaş döneminde doğan ve kendisinden daha genç ve yaşlı kuşaklardan daha düşüktür. Bu durum ise savaş dönemi ve bu döneme denk gelen doğurganlık oranının düşük olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.4 Manisa İlinin nüfus piramidi, 1955.
Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı

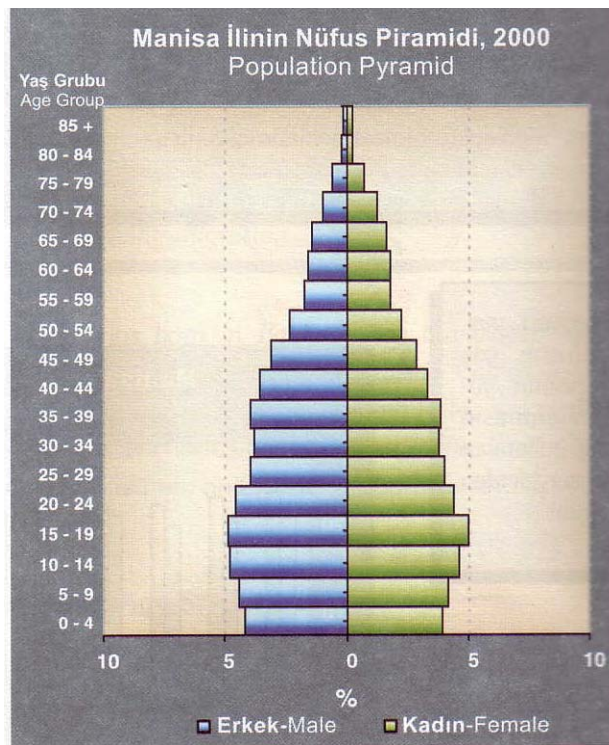
Manisa'nın 2000 yılındaki nüfus piramidi, 1955 yılı piramidine göre farklı bir yapı göstererek farklı özellikler içermektedir. Bu piramide 0–4 ve 5–9 yaş gruplarının küçüldüğü, bu yaş grubundaki nüfus sayısının azaldığı, doğurganlık oranının düştüğü, aile içinde çocuk sayısının azaldığını göstermektedir.

Manisa İline ait nüfus yaş piramidi incelendiğinde, genç bir nüfus yapısının var olduğu görülmektedir. 40'lı yaşlarda var olan, piramidin normal çizgisini bozan yoğunlaşmanın, ilin son yıllarda almış olduğu çalışan nüfus göçünden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

10–24 yaş grubunun en geniş yelpazeye sahip olduğu ve 25–49 yaş grubunda gerek erkek ve gerekse kadın nüfusunda bir yığılma olduğunu göstermektedir. 49 yaş grubundan + 85 yaş grubuna kadar muntazam ve giderek daralan bir nüfus yoğunluğunu göstermektedir.

2000 yılı piramidinde 0–4 ve 5–9 yaş grubunun az olması, 2020 ve 2030 yılında Manisa’da çalışan ve üreten nüfusun az ve hatta yetersiz geleceği anlamını taşımaktadır.

Şekil 4.5 Manisa İlinin nüfus piramidi, 2000.

Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı.

2000 yılının nüfus piramidinin diğer özelliği de ölüm oranındaki azalmaya bağlı olarak, 2000 yılında ileri yaşların nüfusundaki azalmanın, 1955 yılındakinden daha yavaş olmasıdır. 1955 yılının aksine 2000 yılı nüfus piramidinin gelişmiş ülkelerle aynı olmasa da paralellik göstermeye başladığı bir gerçektir.

Nüfus piramidinin tabanına baktığımızda, Manisa ilinin gelişmiş ülkelerin nüfus yapısının izdüşümünü takip etmekte ve hatta yakalamak üzere olduğunu söylemek mümkündür.

Manisa genelinin nüfus yapısı ve bu yapıya bağlı olarak oluşan 2000 yılı Manisa Nüfus Piramidi'nin tüm ilçelerin nüfus yapılarının bir araya gelmesi ile oluştuğundan, ilçelerin nüfus yapısı kültür, eğitim, gelir dağılımı ve ekonomik duruma bağlı olarak, yer yer farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar ilçelere ait piramitlere yansıdığına farklı şemalar elde edilse de, verilerin birleşmesi ile oluşan genel piramit ile büyük ölçüde farklılık göstermesinin mümkün olmayacağı düşünülerek, ilçe piramitlerinin oluşumuna girilmemiştir.

4.1.4.4 Hane Halkı Sayısı ve Ortalama Büyüklüğü

2000 yılı sayım sonuçlarına göre hane halkı büyüklüğü incelendiğinde; Manisa İl genelinde 323.491 adet hane bulunmaktadır. Manisa İlinde bulunan 323.491 hane halkının %58'i şehirlerde, %42'si köylerde yaşamaktadır. İl genelinde ortalama hane halkı büyüklüğü 3,9'dur.

Tablo 4.20 Manisa İli hane halkı büyüklüğü.

HANE BÜYÜKLÜĞÜ	İL TOPLAMI (%)	KENT MERKEZİ	İLÇE MERKEZİ	KÖYLER
1 kişilik	6,69	1.09	2.75	2.84
2 kişilik	17,06	2.87	7.06	7.13
3 kişilik	20,24	4.12	9.04	7.06
4 kişilik	27,89	5.12	12.59	10.17
5 kişilik	14,04	2.02	5.49	6.52
6 kişilik	6,88	0.83	2.26	3.78
7 +	7.20	-	-	-

Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Manisa.

Bunu bir kişilik hane ile 6 kişilik hane takip etmektedir. 7-10⁺ kişilik haneler ise İlin %7,2'lik oranını oluşturmaktadır. Kent merkezi, ilçe merkezi ve köylerde hane halkı büyüklüğünde, İl geneli ile sıralama olarak paralellik göstermektedir.

Manisa Merkez İlçeye bakıldığında, 1 ve 2 kişilik haneler (çekirdek aile) %23'lük bir orana sahip olup, il genelinde ise bu oran yaklaşık %24 dür. Merkez'de 6 kişilik ve üstü aileler %11 oranına sahip iken bu durum İl toplamında %14 ü bulmakta olup,

kentleşme ve kentlileşme etkenleri hane büyüklüğü üzerinde etkisinin var olduğunu göstermektedir.

4.1.4.5 Okuma Yazma Bilen Nüfus

Ülke kalkınmasında, ekonomik ve sosyal kalkınmada nitelikli, eğitilmiş ve yetişmiş insan en önemli yere sahiptir. Günümüzde eğitim ve teknolojinin birleşmesi kalkınmaya yön vererek iç ve dış ilişkilerin sağlanması bu süreci izlemektedir.

Manisa ilinde ülke geneline paralel olarak okuma-yazma oranı sürekli artış göstermektedir. 1935 yılında okuma-yazma oranı erkeklerde %27,9, kadınlarda %8,2 iken, 2000 yılında bu oran erkeklerde %93,4 e, kadınlarda ise %79,3'e yükselmiştir.

Eğitim düzeyinde özellikle lise ve yüksek öğretim mezunlarında önemli gelişmeler olmuştur. 1990 yılında erkeklerin oranı, kadınların 3 katı iken, 2000 yılında sayısal olarak yükselmelerine rağmen bu oran 2 kata inmiş durumdadır. Sayısal değerlerden anlaşıldığı gibi yüksek öğretim çağı kadınlarda daha hızlı gelişme göstermektedir.

4.1.4.6 Medeni Durum, Doğurganlık, Bebek Ölüm Hızı

İl genelinde evlenme çağına gelip evlenenlerin sayısı 1999 yılından 2003 yılına kadar son 5 yılda 57.543 adettir. Burada 11.350 evlilikle Merkez ilçe 1. sırayı, 7.151 evlilik ile Akhisar 2. sırayı almaktadır. 546 evlilik ile Köprübaşı ilçesi son sırayı almaktadır. Yıllara göre evlenme sayılarına bakıldığında 100.00 ile 120.00 arasında gerçekleşmekte olup, büyük farklılıklar göstermemektedir.

1999–2003 yılları arasında toplam 10.862 boşanma yaşanmış olup, en büyük pay Manisa Merkez ilçe-Salihli ve Akhisar ilçelerinde gerçekleşmiştir. İl geneli ile kıyaslandığında boşanma olayının %50 si bu üç ilçede %43,6 olarak yaşanmıştır. Evlilik ve boşanma işleminin en çok gerçekleştiği yıllar 2001 ve 2002 yılıdır.

Tablo 4.21 1999 / 2003 yılları arasında Manisa İlinde meydana gelen nüfus olayları (evlenme)

EVLENME						
İLÇE ADI	1999	2000	2001	2002	2003	TOPLAM
MERKEZ	1704	2518	2535	2233	2360	11350
AHMETLİ	171	141	130	211	152	805
AKHİSAR	1419	1395	1380	1717	1240	7151
ALAŞEHİR	839	822	873	1016	907	4457
DEMİRCİ	488	566	541	661	487	2743
GÖLMARMAR.	193	160	136	263	133	885
GÖRDES	498	419	510	408	270	2105
KIRKAĞAÇ	403	352	363	438	329	1885
KÖPRÜBAŞI	95	116	92	138	105	546
KULA	1193	996	1947	646	465	5247
SALİHLİ	1154	1369	1192	1612	1278	6605
SARIGÖL	282	318	376	348	251	1575
SARUHANLI	684	673	671	844	556	3428
SELENDİ	381	329	360	400	321	1791
SOMA	468	441	485	587	679	2660
TURGUTLU	780	751	821	950	1008	4310
TOPLAM	10752	11366	12412	12472	10541	57543

Kaynak: Manisa Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Çalışma Raporu. Haziran 2004

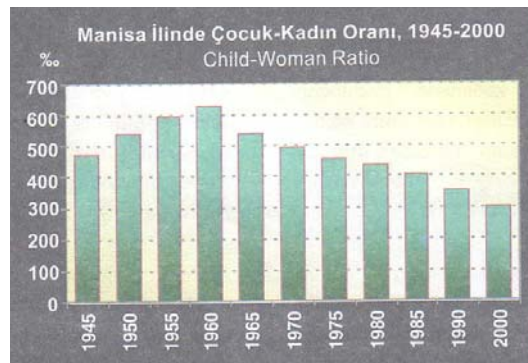
Tablo 4.22 1999 / 2003 yılları arasında Manisa İlinde meydana gelen nüfus olayları (boşanma)

BOŞANMA						
İLÇE ADI	1999	2000	2001	2002	2003	TOPLAM
MERKEZ	373	527	641	521	406	2468
AHMETLİ	32	38	31	41	42	184
AKHİSAR	249	210	308	355	189	1311
ALAŞEHİR	166	136	198	242	175	917
DEMİRCİ	50	45	50	60	22	227
GÖLMARMAR.	20	19	28	40	12	119
GÖRDES	66	47	123	60	30	326
KIRKAĞAÇ	75	48	66	79	39	307
KÖPRÜBAŞI	9	7	12	12	6	46
KULA	200	184	356	117	45	902
SALİHLİ	313	266	333	414	298	1624
SARIGÖL	61	31	75	67	30	264
SARUHANLI	115	128	113	161	54	571
SELENDİ	25	29	34	46	19	153
SOMA	76	74	91	87	132	460
TURGUTLU	167	152	216	270	178	983
TOPLAM	1997	1941	2675	2572	1677	10862

Kaynak: Manisa Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Çalışma Raporu. Haziran 2004.

Ülkelerin gelişmesi, bilim ve teknolojinin hayata geçişi, yaşam koşulları ve kentleşme ile ekonomik olanaklar doğurganlık oranı üzerinde önemli etki yaratmaktadır.

Nüfus piramitlerinde de görüldüğü gibi 1955 yılında çocuk nüfusu piramitte, nüfusun çoğunluğunu gösterirken 2000 yılında büyük bir daralma göstermiş, 0–4 ve 5–9 yaş grubunda önemli bir azalma meydana gelmiştir. Manisa ilinde doğurgan çağındaki kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı 1960 yılına kadar yükselirken bu yıldan sonra azalma göstermektedir. 1960 yılında 1000 doğurgan kadına (15–49 yaş grubu) 626 çocuk düşerken, 2000 yılında 1000 doğurgan kadına 298 çocuk düşmektedir. Azalma oranı ise %52'dir.

Şekil 4.6 Manisa İlinde çocuk-kadın oranı
Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı.

Bunun en önemli etkeni doğurganlık döneminin sonu olan 45–49 yaştaki bir kadın için ortalama çocuk sayısıdır. Bu gösterge Manisa ilinde doğurganlık düzeyinin düştüğünü göstermektedir. 1970'li yıllarda 45–49 yaştaki kadınlar ortalama 4,8 çocuk dünyaya getirmişken, 2000 yılında ortalama 3,2 çocuk dünyaya getirmişlerdir.

Manisa İlinin 1967 yılında günümüze kadar olan dönemde bebek ölüm hızı ülke genelindeki yapıya benzer bir şekilde azalmaktadır. 1967 yılından 1000 canlı doğumdan yaklaşık 141'i bir yaşını doldurmadan ölürken, 1997 yılında 1000 canlı doğumdan 41'i bir yaşını doldurmadan ölmüştür.

4.1.4.7 Cinsiyet ve Yaş Grubuna göre İşgücü Dağılımı

Manisa İlinde nüfusun ekonomik özelliklerine ilişkin veriler incelendiğinde; 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Manisa İl sınırları içinde yaşayan 1.260.169 kişilik toplam nüfus içinde 1.003.794 kişinin 12 yaş üstü faal nüfus niteliğindedir. Faal nüfus içinde 604.066 kişinin işgücünü oluşturduğu, 2000 yılı

sayım sonuçlarına göre Manisa il genelindeki işsiz sayısının da 155.157 kişi olduğu belirlenmiştir.

2000 yılında yapılmış olan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre elde edilen yukarıdaki rakamların değerlendirilmesi sonucunda, aşağıdaki cinsiyetlere göre işgücü ve işsizlik tablosu oluşturulmuştur. Tablo 4.23 incelendiğinde; toplam nüfus içindeki faal nüfus oranlarının erkeklerde % 79,1, kadınlarda ise % 80,2 olduğu, faal nüfusta cinsiyetler açısından il genelinde bir dengenin bulunduğu görülmektedir. İl genelinde faal nüfus oranı ise % 79,6 olarak ortaya çıkmıştır.

Faal nüfusun işgücüne katılım oranlarına bakıldığında ise; var olan bu dengenin kadınlar aleyhine bozulduğu, erkekler için % 74,4 olan oranın kadınlarda % 46,1'e düştüğü görülmektedir. İl genelinde işgücüne katılım oranının ise % 60,2 olduğu görülmektedir.

2000 yılı rakamlarıyla Manisa İl genelinde % 4,5 olan işsizlik oranının, cinsiyetlere göre dağılımına bakıldığında; oran erkeklerde % 4,6'ya çıkarken, kadınlarda ise bu oranın % 4,3'e düştüğü görülmektedir. Manisa İl genelinde bulunan faal nüfusun işgücü katılım düzeyi ve işsizliğe ilişkin oranlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.23 Manisa İli'nde işgücüne katılım ve işsizlik oranları.

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Toplam Nüfus	630.241	629.928	1.260.169
12 Yaş Üzeri Faal Nüfus	498.714	505.080	1.003.794
Faal Nüfus Oranı %	79,1	80,2	79,6
İşgücü	371.011	233.055	604.066
İşgücüne Katılım Oranı %	74,4	46,1	60,2
Çalışan Sayısı	354.045	222.988	577.033
İşsiz Sayısı	16.966	10.067	27.033
İşsizlik Oranı %	4,6	4,3	4,5

Kaynak: DİE, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (2000).

İşsiz sayılarının ilçe merkezlerine göre dağılımına bakıldığında ise İl genelinde var olan rakamların oldukça üstünde değerler ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Manisa

genelinde kırsal alanlarda işsizliğin düşük, kentsel alanlarda ise kırsal alanlara göre oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Manisa merkez ve diğer ilçe merkezlerinden oluşan kentsel alanlardaki işsizlik oranlarına bütün olarak bakıldığında işsizlik oranının % 10,90'a yükseldiği görülmektedir. Kentsel alanlar dışında kalan bölümlerde ise işsizlik oranı % 0.67 olarak çıkmaktadır.

Manisa İli'nde bulunan ilçe merkezlerine işsizlik oranları açısından ayrı ayrı bakıldığında; Tarımsal açıdan diğer ilçelere oranla daha kısıtlı olanaklara sahip olan ve ildeki küçük ilçe merkezlerinden biri olan Selendi İlçe merkezi % 16,07 işsizlik oranıyla öne çıkmaktadır. İşsizlik açısından Selendi ilçe merkezini sırasıyla % 14,12'lik oranla Ahmetli, % 12,60'lık oranla Turgutlu, % 12,08'le Salihli ilçe merkezleri izlemektedir. Manisa merkez ilçe ise % 11,33'lük işsizlik oranıyla ilçe merkezleri arasında 6. sırada yer almaktadır.

Manisa İl sınırları içinde, 2000 yılı verilerine göre işsizliğin en düşük oranlarda olduğu ilçe merkezlerine bakıldığında ise sırasıyla; % 4,00'lük oranla Kırkağaç, % 7,67'yle Sarıgöl ve % 8,13'le Saruhanlı ilçe merkezleri öne çıkmaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Manisa'nın ilçelerinde var olan işgücü sayıları, işgücünden istihdam edilenlerin sayıları ve işsiz sayıları aşağıda Tablo 4.24'de verilmiştir.

Tablo 4.24 Manisa İlinde ilçelere göre cinsiyet ve işgücü durumu.

	12 YAŞ ÜSTÜ NÜFUS			İŞGÜCÜNDE OLAN									İŞGÜCÜNDE OLMAYAN		
				NÜFUS			İSDİHDAM			İŞSİZ					
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLAM	498714	505080	1003794	371011	233055	604066	354045	222988	577033	16966	10067	27033	127646	272010	399656
Merkez	86427	82168	168595	57514	15508	73022	52618	12134	64752	4896	3374	8270	28905	66659	95564
Ahmetli	4669	4287	8956	2711	526	3237	2370	410	2780	341	116	457	1958	3761	5719
Akhisar	31895	34169	66064	19798	5237	25035	18117	4112	22229	1681	1125	2806	12093	28932	41025
Alaşehir	16022	16015	32037	9911	2315	12226	9110	1779	10889	801	536	1337	6109	13699	19808
Demirci	8654	8818	17472	4151	848	4999	3757	666	4423	394	182	576	4503	7969	12472
Gölmarmara	4238	4510	8748	2898	1239	4137	2708	1076	3784	190	163	353	1340	3271	4611
Gördes	4046	4658	8704	2122	633	2755	1927	516	2443	195	117	312	1924	4025	5949
Kırkağaç	13771	7537	21308	11272	1046	12318	10934	891	11825	338	155	493	2498	6491	8989
Köprübaşı	1932	2127	4059	1124	229	1353	1032	178	1210	92	51	143	808	1898	2706
Kula	9653	9016	18669	6215	667	6882	5799	510	6309	416	157	573	3430	8347	11777
Salihli	32246	34399	66645	19378	4542	23920	17592	3439	21031	1786	1103	2889	12864	29856	42720
Sarıgöl	4806	5086	9892	3192	889	4081	2997	771	3768	195	118	313	1614	4197	5811
Saruhanlı	4916	5314	10230	3176	1263	4439	2961	1117	4078	215	146	361	1740	4051	5791
Selendi	3089	3098	6187	1344	299	1643	1178	201	1379	166	98	264	1742	2799	4541
Soma	22650	24163	46813	13794	2086	15880	12616	1535	14151	1178	551	1729	8840	22077	30917
Turgutlu	35529	37144	72673	22278	6277	28555	19906	5051	24957	2372	1226	3598	13247	30866	44113

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa.

4.1.4.8 Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus

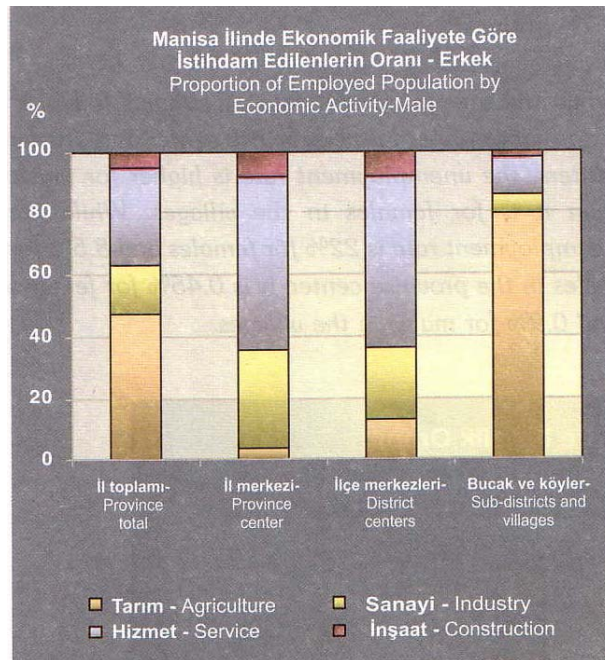
Manisa ilinde 1980–2000 döneminde istihdamın sektörel yapısında önemli değişimler olmuştur. İstihdam edilenlerin sayısı son on yılda azalma göstermekte olup, 1980–2000 döneminde istihdam edilen nüfusun yıllık artış hızı %0010 dur. Bu durum cinsiyete göre değişmektedir. Erkeklerde %0011 ve kadınlarda %009 dur.

Tablo 4.25 Manisa İli cinsiyete göre işgücü durumu (1990–2000).

YIL	CINSİYET	TOPLAM	+12 YAŞ NÜFUSU	% ORAN	İŞGÜCÜ	İSTİHDAM	İŞSİZ	İŞ GÜCÜNE KATILIM %	İŞSİZLİK %
1990 YILI	Toplam	1154418	878419	76.1	607016	579774	17242	69.1	2.8
	Erkek	583838	442604	75.8	372516	358687	13829	84.2	3.7
	Kadın	570580	435815	76.4	234500	231087	3413	53.8	1.5
2000 YILI	Toplam	1260169	1003794	79.7	604066	577033	27033	60.2	4.5
	Erkek	630241	498714	79.1	731011	354045	16966	74.4	4.6
	Kadın	629928	505080	80.2	233055	222988	10067	46.1	4.3

Kaynak: (DİE İl Göstergeleri 1980–2003).

1980–2000 döneminde hizmetler ve sanayi sektöründe istihdam oranı sürekli artış gösterirken, inşaat sektöründe artış ve azalış yaşanırken, tarım sektöründe sürekli azalma göstermektedir. Bu dönemde hizmetler sektöründe %70, sanayi sektöründe %39,6 oranında artış gösterirken, inşaat sektöründe %11,5 oranında artış göstermiştir.

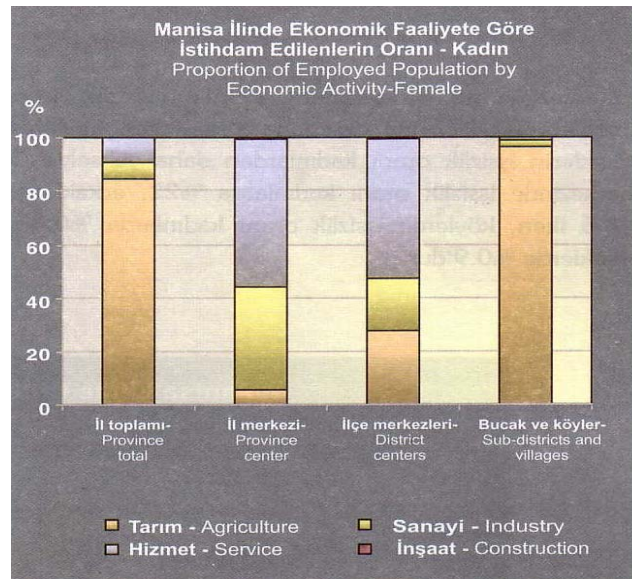

Şekil 4.7 Manisa İlinde ekonomik faaliyete göre istihdam edilenlerin oranı-erkek. Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı.

1980 yılında tarımsal iş yapanların oranı %68,8 iken 2000 yılında bu oran %61,6'ya düşmüştür. 2000 yılında cinsiyete göre işgücü dağılımına bakıldığında nüfusun %79,7 si işgücü olarak sayılmakta olup, bu oran iş gücünde artışı göstermektedir. Bu dönemlerde kadın işgücü artış hızı, erkek işgücü artış hızına paralellik göstermektedir. 1990 yılında kadınlarda işsizlik oranı %1,5 iken, 2000 yılında %4,3'e, erkeklerde işsizlik oranı 1990 yılında %3,7 iken 2000 yılında %4,6'ya yükselmiştir. Manisa genelinde 1980 yılında işsizlik oranı %2,6 iken 1990 da %2,8 ve 2000 yılında %4,5 e yükselmiştir. Türkiye genelinde işsizlik oranı 2000 yılında yaklaşık olarak %9 olup, Manisa ili işsizlik durumu Türkiye ortalamasının yarısında kalmaktadır.

1980–2000 döneminde inşaat ve tarım sektöründe istihdamda düşüş yaşanırken sanayi sektöründe artış göstermiştir; en önemli artış ise hizmetler sektöründe yaşanmıştır. Teknolojinin tarımsal alanlara girişi ile tarımsal iş yapanların oranında her iki cinsiyette de bir azalma görülürken, yetmişmiş teknik eleman ile idari personel olarak çalışanların oranında önemli bir artış yaşanmıştır.

1980 yılında tarımsal iş yapanların oranı %68,8 iken, 2000 yılında bu oran %61,6 ya düşmüştür. Buna karşılık istihdam edilenlerin yaptığı işte en fazla artışın olduğu teknik elemanların oranı 1980 yılında %2,9 iken, 2000 yılında %4,6'ya yükselmiştir.

Şekil 4.8 Manisa İlinde ekonomik faaliyete göre istihdam edilenlerin oranı-kadın. Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı.

4.1.4.9 Yapılan İşe Göre İstihdam Edilen Nüfus

1980–2000 dönemlerinde istihdam edilen nüfusun sektörlere göre dağılımında önemli değişimler olmuştur. Bu dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı sürekli azalmaktadır. Tarım sektörünün 1980 yılında %69 olan payı 2000 yılında %61,5'e düşmüştür. Tarım sektöründe erkek nüfus, kadın nüfustan daha hızlı olarak diğer sektörler yönelmektedir. 1980 yılında tarım sektöründe istihdam edilen erkek nüfusun oranı %57'den, 2000 yılında %47,2'ye düşmüştür. Kadın nüfusun oranı ise %87,4'den %84,4'e düşmüştür. Tarım sektöründen sonra toplam istihdamdaki en yüksek oran hizmetler sektöründe görülmektedir. 1980–2000 yılları arasında hizmet ve sanayi sektörlerinde istihdam edilenlerin oranında sürekli bir artış gözlenirken inşaat sektöründe istihdam edilenlerin oranında artış ve azalışlar gözlenmiştir. Bu dönemde hizmet sektöründe istihdam edilen nüfusta %70, sanayi sektöründe %39,6 oranında bir artış olurken, inşaat sektöründe istihdam edilen nüfusta %11,5 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Tablo 4.26'da 1980–2000 yılları arasında sektörlere göre istihdam edilen nüfus verilmektedir.

Tablo 4.26 Sektörler itibarı ile istihdam edilen nüfus 1980–2000.

SAYIM YILI	TOPLAM İSTİHDAM	TARIM	T %	SANAYİ	S %	İNŞAAT	i %	HİZMET	H %	BİLİNME.	B %
Toplam											
1980	471680	325468	69,0	49178	10,4	15394	3,3	79579	16,9	2061	0,4
1985	522105	359122	68,8	55384	10,6	13435	2,6	92887	17,8	1277	0,2
1990	589774	386700	65,6	68508	11,6	18466	3,1	113845	19,3	2255	0,4
2000	577033	355092	61,5	68670	11,9	17169	3,0	135347	23,5	755	0,1
Erkek											
1980	285732	162973	57,0	34104	11,9	15328	5,4	71927	25,2	1400	0,5
1985	317706	182115	57,3	37877	11,9	13317	4,2	83279	26,2	1118	0,4
1990	358687	188996	52,7	48133	13,4	18361	5,1	101259	28,2	1938	0,5
2000	354045	166976	47,2	54906	15,5	16980	4,8	114496	32,3	687	0,2
Kadın											
1980	185948	162495	87,4	15074	8,1	66	0,0	7652	4,1	661	0,4
1985	204399	177007	86,6	17507	8,6	118	0,1	9608	4,7	159	0,1
1990	231087	197704	85,6	20375	8,8	105	0,0	12586	5,4	317	0,1
2000	222988	188116	84,4	13764	6,2	189	0,1	20851	9,4	68	0,0

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa.

1980–2000 döneminde istihdam edilenlerin sektörel dağılımı cinsiyete göre önemli farklılıklar göstermektedir. Her iki cinsiyette de tarım sektörünün payında sürekli bir azalma görülmektedir. 2000 yılında kadın nüfusun %84,4'ü ve erkek nüfusun %47,2'si tarım sektöründe istihdam edilmektedir.

İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyete göre yapısı yerleşim yerine ve cinsiyete göre değişmektedir. İstihdamdaki erkek nüfusun %32'si hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu oran il merkezinde %56 iken ilçe merkezinde %55 ile köylerden daha yüksek orana sahiptir. İl genelinde tarım sektöründe istihdam edilen erkek nüfusun oranı % 47 iken bu oran köylerde %80'lere yükselmektedir.

İstihdam edilen kadın nüfusun ekonomik faaliyete göre dağılımı erkek nüfustan farklı bir yapı göstermektedir. İstihdamdaki kadın nüfusun yaklaşık %84'ü tarım sektöründedir. Köyde istihdam edilen kadın nüfusun hemen hemen tamamı tarımda çalışırken, kentte istihdam edilen kadın nüfusun çoğunluğu hizmet sektöründe çalışmaktadır. Tablo 4.27'de 1980–2000 yıllarında yapılan işe göre istihdam edilen nüfus gösterilmektedir.

Tablo 4.27 Yapılan işe göre istihdam edilen nüfus 1980-2000.

SAYIM YILI	TOPLAM	ILMI VE TEKNİK ELEMANLAR SERBEST MESLEK SAHIPLERI VB.	%	MUTEŞEBBİS DIREKTÖR VE ÜST KADEME YÖNETİCİLER	%	İDARI PERSONEL VE BENZERİ ÇALIŞANLAR	%	TİCARET VE SATIŞ PERSONELİ	%	HİZMET İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR	%	TARIM HAYVANCILIK ORMANCILIK BALIKÇILIK VE AVCILIK İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR	%	TARIM DIŞI ÜRETİM VE MAKİNE KULLAN.	%	BİLİN MEYEN	%
1980	471680	13806	2,9	1764	0,4	8934	1,9	14850	3,1	19481	4,1	324495	68,8	88317	18,7	33	0
1985	522105	16761	3,2	2105	0,4	9084	1,7	17768	3,4	24475	4,7	358517	68,7	93345	17,9	50	0
1990	589774	19816	3,4	2372	0,4	12309	2,1	22070	3,7	24732	4,2	385927	65,4	122492	20,8	56	0
2000	577033	26774	4,6	4682	0,8	17218	3,0	24708	4,3	32105	5,6	355575	61,6	115566	20,0	405	0,1
Erkek																	
1980	285732	9364	3,3	1717	0,6	6438	2,3	14375	5,0	18490	6,5	162264	56,8	73060	25,6	24	0,0
1985	317706	11848	3,7	2037	0,6	6488	2,0	16910	5,3	22761	7,2	181643	57,2	75972	23,9	47	0,0
1990	358687	13653	3,8	2293	0,6	8656	2,4	20785	5,8	22454	6,3	188269	52,5	102529	28,6	48	0,0
2000	354045	17677	5,0	4398	1,2	10653	3,0	22164	6,3	28465	8,0	167031	47,2	103303	29,2	354	0,1
Kadın																	
1980	185948	4442	2,4	47	0,0	2496	1,3	475	0,3	991	0,5	162231	87,2	15257	8,2	9	0,0
1985	204399	4913	2,4	68	0,0	2596	1,3	858	0,4	1714	0,8	176874	86,5	17373	8,5	3	0,0
1990	231087	6163	2,7	79	0,0	3653	1,6	1285	0,6	2278	1,0	197658	85,5	19963	8,6	8	0,0
2000	222988	9097	4,1	284	0,1	6565	2,9	2544	1,1	3640	1,6	188544	84,6	12263	5,5	51	0,1

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa.

4.1.4.10 İşteki Durumuna Göre İstihdam Edilen Nüfus

İşteki duruma göre istihdam edilen kadın ve erkek nüfusun 1980–2000 yılları arasındaki yapısı Tablo 28’ de verilmektedir.

Tablo 4.28 İşteki duruma göre istihdam edilen nüfus

SAYIM YILI	TOPLAM İSTİHDAM	ÜCRETLİ MAAŞLI YEVMİYELİ	%	İŞVEREN	%	KENDİ HESABINA ÇALIŞAN	%	ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ	%	BİLİNMEYEN	%
Toplam											
1980	471680	133611	28,3	2703	0,6	130103	27,6	205158	43,5	105	0,0
1985	522105	157233	30,1	2460	0,5	135775	26,0	126630	43,4	7	0,0
1990	589774	190450	32,3	4099	0,7	159320	27,0	235862	40,0	43	0,0
2000	577033	207233	35,9	9023	1,6	151684	26,3	208906	36,2	187	0,0
Erkek											
1980	285732	102359	35,8	2567	0,9	121014	42,4	59702	20,9	90	0,0
1985	317706	118894	37,4	2331	0,7	127790	40,2	68685	21,6	6	0,0
1990	358687	147290	41,1	3803	1,1	138505	38,6	69050	19,3	39	0,0
2000	354045	158833	44,9	8340	2,4	137855	38,9	48833	13,8	184	0,1
Kadın											
1980	185948	31252	16,8	136	0,1	9089	4,9	145456	78,2	15	0,0
1985	204399	38339	18,8	129	0,1	7985	3,9	157945	77,3	1	0,0
1990	231087	43160	18,7	296	0,1	20815	9,0	166812	72,2	4	0,0
2000	222988	48400	21,7	683	0,3	13829	6,2	160073	71,8	3	0,0

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa.

Manisa’da 1980–2000 döneminde ücretli veya işveren olarak çalışanların oranında artış görülmektedir. Bu durum her iki cinsiyette de görülmesine karşılık ücretli olarak çalışan kadınların oranındaki erkeklere göre daha fazladır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranında her iki cinsiyette azalma gözlenirken, kendi hesabına çalışan erkeklerin oranında azalma, kadınların oranında yavaş bir artış gerçekleşmektedir.

2000 yılında çalışanların %35,9’u ücretli, %36,2’si ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, %26,3’ü kendi hesabına, %1,6’sı ise işveren olarak çalışmaktadır. Çalışanların işteki durumuna göre dağılımı cinsiyetler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Kadınların %71,8’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta iken kendi hesabına çalışan erkeklerin sayısı kadınların sayısının yaklaşık 10 katıdır.

İstihdam edilen nüfusun %36’sı ücretli olarak çalışmaktadır. Bu oran erkek nüfus için %45 iken, kadın nüfus için %22’dir. Kadın nüfusun %72’si, erkek nüfusun yaklaşık %14’ü ücretsiz aile işçisidir. Kendi hesabına çalışan kadın nüfus oranı %6

ile oldukça düşük iken, çalışan erkek nüfusu yaklaşık %39'u kendi hesabına çalışmaktadır.

4.1.4.11 İşsizlik ve İşgücünde Olmayan Nüfus

İstihdam edilen nüfusun, işgücü nüfusu içindeki oranı erkek nüfus için %95, kadın nüfus için %96'dır. Genel nüfus sayımında 2000 yılına kadar farklı işsizlik tanımları kullanıldığından bu bölümde sadece 2000 yılının sonuçları yorumlanmıştır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımında uluslararası tanımlar esas alınarak işsizlik bilgileri derlenmiştir. Sayımdan önceki bir hafta içinde çalışmayan ve bir işle bağlantısı olmayanlardan, iş arayan ve son üç ayda iş bulmak için bir girişimde bulunanların sayısı işsiz sayısını oluşturmaktadır. Buna göre Manisa ilinde işsizlik oranı %4,5 tur. Bu oran, işgücündeki her 100 kişiden 5'inin işsiz olduğunu göstermektedir. Bu oran erkek nüfusta %4,6 iken kadın iş gücünde %4,3'tür. İşsizlik oranı il merkezlerinde ve ilçe merkezlerinde yaklaşık olarak aynıdır. İl merkezinde %11,3 olan işsizlik oranı ilçe merkezlerinde %10,7'dir. Köylerde ise işsizlik oranı %0,7 olarak tespit edilmiştir. İl merkezi ve ilçe merkezlerinde kadınların işsizlik oranı, erkeklerin işsizlik oranından daha yüksek oranda bulunmasına karşın köylerde erkeklerin işsizlik oranı kadınlardan daha yüksektir. Merkezlerde işsizlik oranı kadınlarda %22, erkeklerde %8,5; köylerde ise işsizlik oranı kadınlarda %0,45 erkeklerde %0,9'dur. İşsiz nüfusun büyük çoğunluğunu genç nüfus oluşturmakta olup, işsiz nüfusun %60'ı 30 yaşından küçüktür.

Manisa İlinde işgücüne dahil olmayan nüfusun, çalışabilir yaştaki nüfus içindeki oranı sürekli artmaktadır. 1980–2000 döneminde işgücüne dahil olmayan nüfusun yıllık artış hızı %32,5'tir. Bu artış erkeklerde %44,8, kadınlarda ise %27,7'dir. 2000 yılında işgücüne dâhil olmayan nüfusun yaklaşık %68'ini kadın nüfus oluşturmaktadır. İşgücüne dâhil olmayan kadın nüfus içinde en fazla paya sahip olan ev kadınlarının oranı 1980–2000 döneminde azalmasına rağmen, bu oran 2000 yılında %76,6 ile hala yüksek seviyesini korumaktadır. İşgücüne dâhil olmayan nüfus içinde emeklilerin oranında 1980–2000 döneminde her iki cinsiyette de artış görülmektedir. Emeklilerin oranındaki artış 1990–2000 döneminde kadınlarda

erkeklerden daha yüksektir. Tablo 4.29’da 1980–2000 çalışmama nedenine göre işgücünde olmayan nüfus verilmektedir.

Tablo 4.29 1980–2000 Çalışmama nedenine göre işgücünde olmayan nüfus

SAYIM YILI	İŞ GÜC. OLMAYAN NÜFUS	EMEKLİ	%	EV KADINI	%	ÖĞRENCİ	%	DİĞER	%	BİLİN MEYEN	%
Toplam											
1980	208549	8011	3,8	135780	65,1	40091	19,2	22830	11,0	1837	0,9
1985	244982	12891	5,3	158220	64,6	49486	20,2	24385	9,9	-	-
1990	271210	18533	6,8	171037	63,1	59085	21,8	22555	8,3	-	-
2000	399656	43502	10,9	208311	52,1	95635	23,9	52208	13,1	-	-
Erkek											
1980	52105	6741	12,9	-	-	25280	48,5	18267	35,1	1817	3,5
1985	63697	11444	18,0	-	-	29994	47,1	22259	34,9	-	-
1990	69977	16240	23,2	-	-	34878	49,8	18859	27,0	-	-
2000	127646	33837	26,5	-	-	53189	41,7	40620	31,8	-	-
Kadın											
1980	156444	1270	0,8	135780	65,1	14811	9,5	4563	2,9	20	0,0
1985	181285	1447	0,8	158220	64,6	19492	10,8	2126	1,2	-	-
1990	201233	2293	1,1	171037	63,1	24207	12,0	3696	1,8	-	-
2000	272010	9665	3,6	208311	52,1	42446	15,6	11588	4,3	-	-

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Manisa.

Türkiye İş Bulma Kurumu’na bağlı Manisa İl Müdürlüğü’nün istihdam ve işsizlik başlığı altındaki faaliyetlerine bakıldığında, bugüne kadar kurumda kayıtlı kişi sayısı; 1904 kişi (%27,5) kadın ve 5017 kişi (%72,5) erkek olmak üzere toplam 6921’dir. 2003 yılı sonu itibarıyla işverenlerden 130 talep olmasına karşılık, sadece 22 kadın, 55 erkek olmak üzere toplam 77 kişi işe yerleştirilmiştir. Bu rakam ise toplam kayıtlı sayısının %1,1’ini oluşturmaktadır.

Kuruma kayıtlı sendikalara bakıldığında işverenlere ait 11 sendikada 100 üye bulunmaktadır. İşçi sendikalarına bakıldığında toplam 40 sendika, 36685 üyeye sahiptir.

DİE hazırladığı 1980–2003 yılları arası İl göstergeleri çalışmasından alınan bilgiye göre Manisa İlinde işsizlik oranı 1980 yılında %2,6 iken, 1985 yılında %2,7, 1990 yılında %2,8 ve 2000 yılında ise %4,5 olarak belirlenmiştir. Son yirmi yılda bu oran yaklaşık 2 kat arttığını görmekteyiz. Manisa İlinin 2000 yılı işsizlik oranı ile Türkiye geneline bakıldığında Manisa’da işsizlik oranı, Türkiye’nin (%8,9) yarısı kadar olduğunu görmekteyiz.

2000 yılında Türkiye’de işgücüne katılma oranı %55,2 oranına sahip iken Manisa’da bu oran %60,2 olarak gerçekleşmiştir. (DİE) Manisa’da son yirmi yılda işgücüne katılım oranı %69,6 dan, %60,2 ye düşmüştür.

4.1.5. Sosyal Yapı

Sosyal bilimlerin özellikle sosyolojinin çok geniş bir alanda pek çok ilgi odağı vardır. İnsan davranışlarını içeren teoriler, bu teorilerin sosyolojik konulara yaklaşımda ele aldıkları değişikliklerin çeşitliliği, sosyal bilimlerin hala kaos yaşadığı görüntüsünü vermektedir.

Planlama sürecinde ise, sosyal yapının mantık çerçevesinde ölçülebilir değişkenlerini kullanma zorunluluğu vardır. Bu tip değişikliklerin sayısı az olmakla beraber çalışmalarda özellikle planlamayı ilgilendiren, yukarıda tartışılan demografik değişkenler ile aşağıda tartışılan göçler alınmıştır.

4.1.5.1 Göç

Göçlerin en önemli etkeni bir bölgenin nüfus kaybı ve cazibesi olan bir bölgenin ise doğal nüfusa ilaveten ek nüfus kazanmasıdır. Gerek ülke bazında gerekse bölge ya da il bazında bir coğrafi alan ekonomik olarak diğer alanlara üstünlük sağladığı takdirde göç alır. Bu üstünlük ekonomik değerlerin getirdiği cazibeye dayanarak iş imkânı, sosyal hayat ve daha geniş olanaklardan meydana gelmektedir.

Bulunduğu mekânların yetersiz olanaklara sahip olması sebebiyle özellikle iş gücünün temelini oluşturan genç ve üretken nüfus kendine yeni hayat yaratmak için ekonomik üstünlüğü olan merkezlere göç etmektedir. Teknolojinin tarım alanlarına girmesi ile bu sektörde ihtiyaç duyulmayan ve sosyolojik terimle “gizli işsiz” olarak tanımlanan insan gücü göç etmektedir. Tarım alanlarının bir aileyi geçindirmeye yetmeyen işletme büyüklüğünün yaratılması, terör olayından dolayı hareketlenen nüfus, doğal afetler v.b. ülke nüfusunun kentler ve bölgeler arasındaki göçlerin nedenleridir.

Büyük kentlerde inşaat sektörünün ivme kazanması ile doğudan batıya doğru göç olayını hızlandırmıştır. İnşaat sektörüne ilaveten batıda sanayi yatırımlarının hız kazanması ve yoğunluğu, buna paralel olarak idari ve hizmetler sektörünün hızlı gelişmesi de doğudan batıya doğru hareketliliği sağlamıştır. Manisa ili hem batıdan, hem de çoğunluğu doğu illerden olmak üzere göç almakta iken genellikle ülkenin batı bölgelerine göç vermektedir.

1994 yılından bu yana değişkenlikler yaşansa da 1998 yılına kadar net göç aldığı gözlenmiş olup, Manisa Nüfus Müdürlüğü'nün bilgilerine dayanarak Manisa'da net göç bu yıllar arasında pozitifdir.

1994–2002 yılları arasında Manisa Nüfus Müdürlüğü'ne nüfus kaydını yaptıranlara bakıldığında Manisa'ya kaydını yaptıran nüfus sayısı sürekli düşüş göstermektedir. 1994 yılında 1907 kişi Manisa'ya kaydını yaptırırken, 2001 yılında bu rakam 81 ve 2002 yılında 218 kişiye kadar düşmüştür. Geçen 9 yıllık süreç içinde kayıt alımı %90 düşmüştür. Bu düşüş ise 1999 yılında hız kazanmıştır.

Manisa İli Merkez ve ilçelerinde yer değiştirme sureti ile gelen kişilerin, geldikleri İl'e göre sıralanışı;

Tablo 4.30 Manisa İline nüfus kaydını getirenler.

İLİ	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
AĞRI	228	139	168	205	198	71	58	4	11
MUŞ	252	233	123	187	136	48	34	-	37
ERZURUM	261	256	143	125	140	51	24	-	-
KARS	311	187	160	96	120	-	-	9	65
BALIKESİR	242	147	133	128	112	99	31	5	22
İZMİR	169	123	65	117	124	-	-	25	10
UŞAK	174	77	70	130	67	33	21	20	28
BİTLİS	82	89	110	104	126	60	23	-	-
DİYARBAKI	-	-	-	-	-	-	35	8	-
VAN	-	-	-	-	-	-	-	10	-
KÜTAHYA	188	149	-	121	-	-	-	-	21
AFYON	-	-	-	-	-	-	-	-	14
BATMAN	-	-	-	-	-	-	-	-	10
SİİRT	-	109	71	-	-	-	-	-	-
	1907	1509	1043	1213	1023	362	226	81	218

Kaynak: İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü.

İl Nüfus Müdürlüğü kayıtlarına göre Manisa özellikle İzmir-İstanbul ve Bursa illerine yoğun olarak göç vermektedir. Göç alma eğilimine paralel olarak göç verme sayılarında ve oranında da periyodik olarak düşüş yaşanmıştır.

Manisa'dan 1994 yılında 979 kişi nüfus kaydını alırken, bu sayı 2000 yılında 285 kişiye ve 2002 yılında 90 kişiye düşmüştür. Oran %91 düşüş göstermiştir. Manisa İli Merkez ve ilçelerinde yer değiştirme sureti ile giden kişilerin, gittikleri ile göre sıralanışı;

Tablo 4.31 Manisa İli'nden nüfus kaydını götürenler.

İLİ	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
İZMİR	592	276	257	392	352	155	163	73	25
İSTANBUL	114	82	53	66	45	27	27	38	18
BALIKESİR	80	87	37	53	49	16	20	10	-
BURSA	75	88	35	40	23	33	9	35	18
AYDIN	34	27	18	40	22	18	-	9	-
KÜTAHYA	42	40	18	17	-	37	34	27	17
DENİZLİ	20	13	-	38	34	-	15	-	-
UŞAK	22	22	32	-	17	20	8	-	10
MUĞLA	-	20	18	17	18	40	-	20	-
ANKARA	-	17	22	11	17	-	9	-	-
KARS	-	-	-	-	-	-	-	-	7
SAKARYA	-	-	-	-	-	-	-	-	7
ADANA	-	-	-	-	-	-	-	-	6
TOPLAM	979	672	490	707	579	564	285	212	90

Kaynak: İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü.

1994–2002 yılları arasında Manisa nüfus kayıtlarında gelenlerin oranı, nüfus kaydını alanlara oranla katına denk gelmekte olup, 1999 yılından bu yana denge bozulmuştur.

Tablo 4.32 1999 / 2003 yılları arasında Manisa İli'nde meydana gelen nüfus olayları (yer değiştirme).

YER DEĞİŞTİRME						
İLÇE ADI	1999	2000	2001	2002	2003	TOPLAM
MERKEZ	110	91	51	39	78	369
AHMETLİ	17	10	2	4	-	33
AKHİSAR	36	26	20	17	6	105
ALAŞEHİR	149	23	23	11	7	213
DEMİRCİ	48	68	26	18	19	179
GÖLMARMAR.	14	7	4	1	16	42
GÖRDES	49	18	9	21	6	103
KIRKAĞAÇ	10	3	8	13	36	70
KÖPRÜBAŞI	20	14	6	11	30	81
KULA	88	23	20	16	11	158
SALİHLİ	55	56	81	65	114	371
SARIGÖL	14	12	2	12	27	67
SARUHANLI	20	16	8	2	11	57
SELENDİ	22	9	13	8	5	57
SOMA	59	12	5	2	4	82
TURGUTLU	37	10	13	5	2	67
TOPLAM	748	398	291	245	372	2054

Kaynak: Manisa Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Çalışma Raporu. Haziran 2004.

1999–2003 yılları arası Manisa İlinde ilçeler bazında yer değiştirmeler Tablo 4.32’de belirlenmiştir. Buna göre bu yıllar arasında toplam 2.054 kişi yer değiştirmiştir. En çok hareket Merkez ilçede 369 kişi ile yaşanırken, bunu Salihli ilçesi 371 kişi, Alaşehir ilçesi 213 kişi, Demirci ilçesi 179 kişi ve Kula ilçesi 158 kişi ile takip etmektedir.

Yer değiştirme işlemi en yoğun 1999 yılında 748 kişi ile yaşanırken, Alaşehir ilçesi en büyük paya sahiptir. Bu rakam 2002 yılına kadar düşüş göstererek 245 kişiye inmiş olup, 2003 yılında 372 kişiye yükselmiştir. Yer değiştirmede en düşük payı ise, Ahmetli 5 yılda 33 kişi ve Gölarmara 42 kişi almaktadır.

Manisa İlinde nüfus oranları ülke geneline paralel olarak gelişme göstermekte olup, kır-kent dengesi ülke gerçeği ile aynıdır. Manisa kentinin batıda yer alması, teknolojik gelişmeler, sağlık ve eğitim alanlarında gelişmeler, doğurganlık oranını düşürmekte olup, ilde çekirdek aile ön plana çıkmıştır. Bu duruma ekonomik zorluklarla birlikte, yaşam standardı yön vermektedir. İlin nüfusunun 1985 yılında %54 kırsal ve %46 sı kentsel yaşamı tercih ederken, 2000 yılında bu oran kırdaki %43, kentte ise %57 oranını göstermektedir.

Teknolojinin tarımsal alanlara girmesi tarımda gizli işsizliğin ortaya çıkması, makinenin insan gücünün yerini alması, kır-kent oranını hızlı bir şekilde değiştirmekte olup, ilimizde kentleşme oranı yükselmiş ve ağırlığını hissettirmeye başlamıştır.

Kırsal kesimde tarımda insan gücünün azalmasıyla kentsel yaşamda sanayi sektörünün gelişme gösterdiği ve bundan hizmetler sektörünün daha fazla etkilendiği bir gerçektir.

Manisa İli son 10 yılda aldığı göçün yaklaşık %50 sini geri vermekle birlikte hem aldığı göç sayısında hem de verdiği göç sayısında hızlı bir şekilde düşüş yaşanmıştır. 1999–2000 ve 2001 yılında aldığından daha fazla göç vermeye başlamış olup, 2002 yılında tekrar göç almaya başlamasına rağmen son 10 yılda gerek aldığı göç sayısı, gerekse verdiği göç sayısı yaklaşık %90 oranında düşmüştür.

BÖLÜM BEŞ MANİSA SANAYİİ'NİN GELİŞİMİ

5.1 Manisa Sanayinin Tarihsel Gelişimi

5.1.1 Cumhuriyet Öncesi Sanayi Sektörü (Osmanlı İmparatorluğu Dönemi)

Osmanlı Devletinde sanayi sektörünün durumunun belirlenmesine ilişkin ilk ciddi çalışmalar, 1913 ve 1915 yıllarında yapılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanan, 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerini kapsayan sanayi sayımıdır. Bu sayımların sonuçlarına göre, önemli sanayi işletmelerinin merkezleri İstanbul çevresi ile İzmir'de kurulmuştur.

İşyerlerinin faaliyet alanları incelendiğinde, ilk sırayı dokuma ve gıda sanayinin aldığı, bunu ağaç ve deri sanayinin izlediği görülmektedir (Ökçün, 1971, s:2).

Bu dönemde Manisa Sanayisini incelediğimizde, dokuma tezgâhlarının yanı sıra aile işletmeleri şeklinde çalışan yağ tahsirhaneleri ve bunlardan alınan ham zeytinyağını işleyen birkaç yağ fabrikası ile sabun imalathanesi de bu sanayinin diğer alt kollarını oluşturmaktadır.

Manisa'nın hemen hemen her yerinde yetişen pamuktan “çuhacılar” çıkırıklarla iplik yapılmış bu ipliklerden de dokuma yapılmıştır. İlde gelişen diğer sanayi kolları ise tümüyle hayvan ürünlerini işleyen sanayi kolları olmuştur. Ayrıca Manisa'nın tüm ilçelerinde halıcılık çok yaygınlaşmıştır.1860'ların başında halı üretimi, Batı Anadolu'da köylülere hammadde ve araç sağlayarak, ısmarlama iş yaptıran Türk tüccarının denetiminde yapılmıştır. Manisa'da halı ve kilim dokumacılığı en çok Gördes, Demirci, Kula ve Eşme ilçelerinde yaygınlaşmıştır.

1866 yılında açılan İzmir- Kasaba demiryolu, 1885-1886'da Gediz boyunca Alaşehir'e, 1894-1896'da Alaşehir'den Afyon'a uzatılmıştır. 1888-1890'da da

Manisa Soma hattı yapılmıştır. Söz konusu hatların yapılmasının temel nedeni, Gediz Ovasının temel zenginliklerini Avrupa'ya taşımak istemesidir. Bu gelişme içinde İzmir, bölgenin ticaret merkezi olarak gelişirken, Manisa'da İzmir'in art bölgesindeki üretim alanlarından olmuştur.

Osmanlı Devletinde, sanayi bakımından en gelişmiş bölge Batı Anadolu olmuştur. Batı Anadolu'da İzmir en yoğun sanayi bölgelerinden biri olarak kendini gösterirken, Manisa belirli atölye ve fabrikaların varlığına rağmen, tüketim malları sanayinin çok daha yoğun olduğu İzmir'in hammadde üreticisi görünümündeydi. Genelde Manisa Sanayi sayıları bir ile üç arasında işçiden oluşan küçük işletme birimlerinden oluşmaktaydı.

5.1.2 Cumhuriyetin Kuruluşundan 1950'lere Kadar Manisa Sanayi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'deki sanayileşme politikaları yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dışa bağımlı bir yapı içerisinde olması Cumhuriyetin kurulması ile birlikte yöneticileri bazı ekonomik kararlar almaya zorlamıştır. Bunun sonucunda oluşan en önemli gelişme 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması olmuştur. 1923 yılında Birinci İzmir İktisat Kongresinde ekonominin yeniden yapılanması amacıyla bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararlar ülkedeki sanayileşme hareketinin daha çok özel girişimciler tarafından gerçekleştirilmesi ile ilgili olmuştur.

1923 yılında Türkiye İş Bankası'nın, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası'nın, 1926 yılında Türkiye İstatistik Genel Müdürlüğü'nün kurulması, 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılması ve Ali İktisat Meclisi'nin oluşturulması, 1928 yılında İktisat Vekaleti'nin kurulması, 1929 yılında Gümrük Rejiminin hükümetlerce düzenlenmeye başlanması, 1930 yılında Türkiye Merkez Bankası'nın kurulması ve 1931 yılında da Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının hazırlıklarına başlanması gibi girişimler devlet tarafından bu dönemde sağlanmıştır (Sağlam, 1985, s: 47).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Manisa’da tarıma dayalı sanayi ağırlık taşımaktadır. En gelişmiş sanayi dalları gıda, dokuma ve dericiliktir. Bunların yanı sıra, Turgutlu ilçesinin nitelikli topraklarından yararlanılarak tuğla ve kiremit üretilmektedir. Manisa’nın özelliklerinden biri de, uzmanlaşmış fabrikaların dışında, karma üretim yapan, buz ile unu, zeytinyağı ile dokumayı aynı tesiste üreten kuruluşların bulunmasıdır (Karaköse, 2004, s.27).

1927 sanayi sayımları sonuçlarına göre İl’deki 2.122 işyerinde toplam 5.338 kişi çalışmaktadır (Tablo 5.33). Bunların 1093’ü tek kişilik, 917’si 2–5 kişilik işletmelerdi. 6–10 arası işçi çalıştıran işyeri sayısı 90, 10’dan çok işçi çalıştıran işyeri sayısı ise 22’dir. 1920’lerde işyerlerinin çoğu (1012) tarıma dayalı sanayi dalındadır. Ancak bunlardan yalnızca 6’sı 10’dan çok işçi çalıştırmaktadır. Bunlar un, zeytinyağı, sabun üreten kuruluşlardır. Metal eşya, makine imalat dalında ise 456 işletme vardır. Bunların çoğu tarım araçları üreten atölyelerdir. Ağaç işleme sanayindeki işyeri sayısı ise 259’u bulan bıçkı-hızır doğrama atölyeleridir. 220 işyeri ile dokuma dalı dördüncü sırada yer alırken, bu dalda 889 işi çalışmaktadır (Karaköse, 2004, s.28).

Tablo 5.33 Sanayi sayımına göre Manisa’da işyeri ve çalışan sayısı.

SEKTÖRLER	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Maden Çıkarma Sanayi	5	68
Tarıma Dayalı Sanayi	1012	2220
Dokuma Sanayi	220	889
Ağaç Ürünleri Sanayi	259	546
İnşaat Sanayi	133	613
Maden, Maden İşletmesi ve Makine Sanayi	456	886
Kâğıt ve Basım Sanayi	5	8
Kimya Sanayi	20	67
Karma Sanayi	2	14
Diğer Sanayi Dalları	10	27
TOPLAM	2122	5338

Kaynak: D.İ.E. 1927 Sanayi Sayımı.

1932’de Manisa’da Teşvik-i Sanayi Kanunu’ndan yararlanan şirket sayısı 46’dır. Toplam 878 işçi çalıştıran bu işletmeler arasında en ağırlıklı yeri, 241 işçi çalıştıran 10 karma (zeytinyağı, un ve çırçır) fabrikası bulunmaktadır. İkinci sırada karma üretim yapan ve 217 kişinin çalıştığı 6 un ve pamuk fabrikası geliyordu. Yaratılan

katma değer açısından karma un ve zeytinyağı fabrikaları ile aynı zamanda elektrikte üreten, un, pamuk, zeytinyağı fabrikaları önde gelmektedir. Teşvik-i Sanayi Kanunundan faydalanan fabrika sayısı 1941’de 21’e düşmüştür. Bunların en yüksek üretim değeri gerçekleştirenler yünlü dokuma (halı) yapanlardır. Onları zeytinyağı ve pamuk fabrikaları ile linyit izliyordu (Karaköse, 2004, s:29).

5.1.3 1950–1970 Yılları Arasında Manisa Sanayi

Türkiye’nin ekonomi politikasında, 1950 yılından 1960 yılına kadar geçen süre içinde devletçiliğin önemi azalmış ve özel girişimciliğe dayanan liberalizm politikasına kayma gözlenmiştir. Bu politikaların sonucunda, bazı sanayi kuruluşları devletin tekelinden çıkartılarak özel sermayeye devredilmeye çalışılmıştır. Bu iyimser politikalara karşın sanayi kuruluşlarının özel sermayeye devredilmesi çeşitli nedenlerle mümkün olmamıştır (Serin, 1963, s:122).

Manisa’da Sanayine damgasını vuran büyük ölçekli kamu yatırımları 1950–1970 yılları arasında gerçekleşmiştir. Yoğunlaşma alanları bakımından İl sanayisinin yapısında herhangi bir değişiklik olmamıştır. 1964 yılında İl’de 10 kişiden fazla işçi çalıştıran 44 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların ikisi kamu, 42’si özel kesim işletmeleri idi. Kamu işletmeleri ortalama 750 kişi çalıştıran büyük ölçekli işyerleriydi. Özel kesim işletmeleri ise ortalama 64 kişi çalıştıran orta ölçekli kuruluşlar idi.

1950–1970 arası dönemde, özellikle 1960’larda özel kesim girişimlerinin sayısı artmıştır. Yeni girişimlerde yine imalat sanayinin temel yoğunlaşma alanları olan dokuma, gıda, deri ve taşa toprağa dayalı sanayi dallarına yönelmiştir. Kamu girişimlerinden Manisa Pamuklu Dokuma Mensucat A.Ş. 1955’te, Soma Termik Santrali 1957’de ve Demirköprü Hidroelektrik Santrali 1960’da işletmeye açılmıştır. Özel girişimde ise Ege Mensucat A.Ş. 1957 yılında Kula ilçesinde, Tukaş Konserve Fabrikası da 1962 yılında Turgutlu ilçesinde işletmeye açılmıştır.

Bu dönemde İl’de gıda sanayi dalında, un, yağ, konserve fabrikaları ile şeker, helva, sütlü yiyecek üreten imalathaneler önemli yer tutuyordu. 1960’lı yıllarda Merkez İlçede gıda dalındaki başlıca işyerleri un, yağ, yem, zeytinyağı, gazoz, ispiroto, içki fabrikaları olmuştur.

Bu dönemde sermayenin en yoğun olduğu dal dokumacılık olmuştur. Bu daldaki kuruluşlar çırçır, dokuma, iplik ve halı fabrikaları olmuştur. 1960’ların başında Manisa Merkezde 20 adet pamuk çırçır fabrikası bulunmaktaydı. İkel yöntemlerle çalışan çok sayıda tabakhane işlenen deri ve köseleden ayakkabı yapımı da 1960’larda gelişmiştir (Karaköse, 2004, s:32).

Sonuç olarak; Manisa Sanayi, Manisa İlinde üretilen pamuk, zeytin, tütün gibi tarımsal ürünlerle öteki doğal kaynakların işlendiği, çırçır, iplik, dokuma fabrikaları, halı tezgâhları, yağ, sabun atölyeleri ve tuğla kiremit imalathanelerine dayalı olmuştur. Manisa 1950’lere değin sanayi ürünleri bakımında yakın çevresinin taleplerini karşılayabilen canlı sayılabilecek bir küçük imalat merkezi özelliklerine sahipti. 1950’li yıllarda ülke çapında yaygınlaşan karayolları, yeni merkezlerin gelişmesine yol açtı ve Manisa’nın görelî durumu zayıfladı. Bu yıllar Manisa Sanayinin yalnızca 42 km. uzaktaki İzmir’in denetimine girdiği, İzmir Metropolitan Alanın bir parçası görüntüsünü aldığı söylenebilir.

5.1.4 1970 – 2000 Yılları Arasında Gelişme ve Organize Sanayi Bölgesi’nin Kurulması

Bu dönemde 5 Yıllık Kalkınma Planları doğrultusunda sanayide gelişme sağlanılmasına çalışılmıştır. 1970’li yılların başında ülkemizde ortaya çıkan sosyo ekonomik değişmeler sonrasında yeniden hazırlanan ve 1973–1995 yıllarını kapsayan 22 yıllık bir plan stratejisinin ilk ayağını Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturmuştur. Bu planda sektörel baz da yeniden yapılanmaya gidilmesi kararlaştırılmıştır. Sanayi sektöründe asıl gelişmenin ise ara ve yatırım malları üreten sanayi kollarında olması öngörülmüştür. 1979 yılında Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile büyük ölçekli yatırımların kamu kesimi tarafından gerçekleştirilmesi, küçük

ölçekli yatırımların ise teşvik tedbirleriyle desteklenerek özel girişimciler tarafından geliştirilmesi benimsenmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise Ulusal refahın artırılması, verimlilik ve ihracat artışının teşviki, mevcut birikimlerin değerlendirilmesi, sanayi üretiminin artırılması hedeflenmiştir. Bu plan döneminde, asıl gelişmenin imalat sanayinde sağlanması öngörülmüş ve ihracatı arttırmaya yönelik olarak yeni sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi hedeflenmiştir (Karaköse, 2004, s:34).

5.1.4.1 1970 - 2000'li Yıllar Arasında Manisa Sanayinin Genel Durumu

1970'li yıllarda tarım kesiminde elde edilen birikimin sanayiye yönelmesi ve 1971'de Manisa Organize Sanayi Bölgesinin açılmasıyla, Manisa İl dışı sermaye için çekici bir yatırım alanı durumuna gelmiştir. Böylece 1970'lerin ilk yıllarından başlayarak Manisa İmalat Sanayi hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Daha çok özel kesimde görülen bu gelişme, meyvelerini 1970'lerin sonuna ve 1980'lerin başlarında vermeye başladı.

Manisa, 1950 öncesinde çevresinin taleplerini karşılayabilen küçük bir imalat merkezi durumunda idi. Bu yıllarda karayolu ulaşımındaki gelişme sonucu, liman kenti ve sanayi merkezi konumundaki İzmir'in her bakımdan Manisa'ya tercih edilir olması Manisa'nın sanayileşme sürecini yavaşlatmıştır. 1970'lere değin sanayicilere İzmir'de bulunmayan hiçbir imkân Manisa'da sunulmadığından yatırımlarda Manisa'ya yönelmemiştir. Manisa giderek İzmir için bir hammadde toplama deposu ve art bölgeye gönderilecek sanayi ürünlerinin dağıtım merkezi olma işleviyle yetinmek zorunda kalmıştır.

1970'li yılların başında İzmir'de sanayi kuruluş yeri olarak elverişli alanların tümüyle dolmasından dolayı altyapıdan yoksun yerlerde bile arsa fiyatları çok yükselmiştir. İzmir Manisa karayolunun kısaltılması, taşıma giderlerinin düşmesi ve 1968'de yapımına başlanan ve 1970'de işletmeye açılan Manisa organize sanayi bölgesinin sağladığı olanaklar, Manisa'yı yeni sanayi yatırımları için çekici bir yer

yapmıştır. Bu nedenle sanayinin gelişmesinde, organize sanayi bölgesi önemli bir kaldıraç işlevi göstermiştir.

Manisa'daki sanayi kolları içinde 59 adet ile pamuk çırçır sanayi, 39 adet ile zeytinyağı fabrikaları, 35 adet ile toprağa dayalı inşaat malzemesi sanayi tesisleri sayı bakımından başlarda gelirken, bunları 12 adet ile tekstil sanayi, 10 adet ile maden sanayi ve 10 adet ile ziraat aletleri sanayi izlemektedir (Karaköse, 2004, s.36).

1970'lerin başında organize sanayi bölgesinin kurulması İl dışındaki sermayenin Manisa'ya yönelmesini sağlamıştır. Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki pek çok kuruluş İzmirli ve İstanbullu sanayicilerin doğrudan yatırımları yada katılımları ile gerçekleşmiştir. Ayrıca daha önceleri tarım ve ticaretten elde ettikleri gelirleri sanayiye aktarmaktan çekinen ya da küçük ölçekli un, çırçır, yağ, dokuma ve tuğla fabrikalarına yönelen Manisalı Sanayiciler, 1970'lerde büyük ölçekli yatırımlara girişmeye başlamıştır. Tarıma dayalı sanayi bu dönemde de ağırlıklı yer tutmuş ama yatırımların yöneldiği alt sanayi dalları, eskiye oranla çeşitlenmiştir. Manisa'da genellikle tüketim malı üretilmekle, ara ve yatırım malları üreten sanayiye geçiş başlamıştır.

5.1.4.2 Organize Sanayi Bölgesi'nin Kurulması ve Sanayi Yapısında Başlayan Değişim Süreci

1970'li yıllarda Manisa Sanayi hızlı bir gelişim süreci içine girmiştir. Ülke genelinde sanayileşmenin hızlandırılması çerçevesinde, sanayi kuruluşlarının planlı bir yerleşme düzeni içinde toplulaştırılması amacı ile organize sanayi bölgeleri, fiziki ve sanayi teşvik tedbirleri olarak uygulamaya konulmuştur (Yücel, 1986, s: 235). Bu çerçevede Manisa organize sanayi bölgesinin kurulması ile belli başlı sanayi kuruluşlarının Manisa'ya yönelmeleri ve Manisa'daki yerli sermayenin büyük ölçekli yatırımlara girişmeleri sanayinin yapısını değiştirmiştir. Alt sanayi dallarında eskiye göre artan çeşitlilik ile beraber, tüketim malı ile birlikte ara ve yatırım malları üreten sanayiye geçiş süreci de başlamıştır.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde 1973 yılında bir adet bisküvi, bir adet pres döküm valf, bir adet pamuk sanayi, bir adet hazır giyim, bir adet yem, bir adet ambalaj, bir adet çelik hasır olmak üzere 7 adet sanayi kuruluşu işletmeye açılmıştır. 1964 Sanayi anketine göre Manisa'da 10 kişiden çok işçi çalıştıran 2 kamu, 42 özel kesim işyeri vardı. Ege Bölgesi imalat sanayinin yapısını inceleyen Ege Bölgesi Sanayi Odası'na göre, 1972 yılında Ege Bölgesindeki 991 sanayi kuruluşundan 120'si (%12) Manisa'daydı (Karaköse, 2004, s:36). Büyük ölçekli kuruluşlar dokuma, gıda ve taşa toprağa dayalı sanayi dalında yoğunlaşmıştı. Çalışanların %90'ı da bu dallarda çalışmakta idi. Her beş çalışandan bir tanesi bayan idi. En çok bayan işçi dokuma dalında istihdam etmekteydi. Çalışanların %77'si niteliksiz işçi konumunda çalışmaktaydı. Manisa'daki 238 sanayi kuruluşundan 67'si merkez ilçede kurulmuştur. 1970'lerin sonunda ise kamu işyerlerinin sayısı 4'e özel kesim işyerlerinin sayısı 109'a ulaşmıştır. İmalat sanayinde çalışanların sayısı 7929'a çıkmıştır. 1960'ların başında işyeri açısından dokuma dalı birinci, gıda dalı ikinci sırada iken, 1970'lerin sonunda taşa toprağa dayalı sanayi birinci sıraya geçmiş, dokuma ve gıda ikinci ve üçüncü sıraya düşmüşlerdir.

1980'lerde, sanayini yapısındaki değişim sürdü. 1980 Sanayi ve İşyeri Sayımına göre, metal eşya-makine imalat sanayi 1928 işletme ile birinci sırayı alırken, dokuma dalı ikinci sırada geliyordu. Gıda sanayi dokumadan sonra gelen yerini, orman ürünleri işleme dalına bırakmıştı. 10'dan fazla kişinin çalıştığı büyük ölçekli işyeri sıralamasında ise taşa toprağa dayalı sanayi başta geliyor, bunu sırasıyla dokuma, gıda ve metal eşya dalları izliyordu.

Tablo 5.34 1980'de çalışan işçi sayısına göre işyerleri.

	İşyeri sayısı	1 kişilik	2-9 kişilik	10 ve daha üstü kişilik
Gıda, İçki, Tütün Sanayi	549	125	342	82
Dokuma, Giyim Eşyası, Kürk Deri Sanayi	1547	847	613	87
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	791	265	514	12
Kâğıt ve Basım Sanayi	44	13	28	3
Kimya Sanayi	89	37	48	6
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	313	0	148	128
Metal Ana Sanayi	2	708	0	2
Metal Eşya, Makine ve Taşıt Araç Sanayi	1928	30	1150	70
Diğer Sanayi Dalları	55	0	23	2
TOPLAM	5318	2060	2866	392

Kaynak: D.İ.E. 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı Birinci Aşama İlk Geçici Sonuçları.

5.1.4.3 1980'lerde Sanayi'de Yaşanan Gelişmeler

1980'li yıllarda Manisa organize sanayi bölgesinde yapılan yatırımların, ihracata yönelik üretim tesisleri olması bu dönemde dış pazara yönelik sanayi üretiminde gözle görülür bir gelişme ortaya çıkarmıştır. Genelde İzmir'in kuruluş yeri olarak seçilmesi yığılma ekonomilerinin büyük ölçüde etkili olduğunu göstermektedir. Manisa'nın tercih edilmesinde de yine yığılma ekonomilerini (dışsal tasarruf) sağlayan organize sanayi bölgesinin ve İzmir'in metropolitan alanını tamamlayıcı bir rol üstlenmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu durum İzmir ve Manisa'nın birlikte Ege'nin metropolitan alanını oluşturması yüzünden, büyük ve orta boy işletmelerin bölge merkezinde toplanmasıyla açıklanabilir. Sonuç olarak 1970 sonrası ve 1990'lı yılların başına kadar olan dönem de, Ege Bölgesi'nin metropolü niteliğinde olan İzmir'e yakın mesafede bulunan Manisa, sanayi alanında konumunu güçlendirmiştir.

Dış pazara yönelik en önemli ihraç ürünleri arasında, işlenmiş tarım ürünleri (özellikle salça, konserve ve hazır yemek), elektronik aletler, tekstil, hazır giyim ürünleri dallarında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Manisa İlindeki sanayi sektörleri 1988 yılında 237,1 milyar TL değerinde ürün ihraç etmişlerdir. Yapılan ihracatın sanayi kolları itibariyle dağılımı Tablo 5.35'de verilmiştir (Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 1985, s:16).

Tablo 5.35 İhracatın sanayi sektörleri itibariyle dağılımı (1988).

Sanayi Sektörü	İhracat Değeri (TL)
Tekstil Sanayi	28.504.018.876
Gıda ve Yem Sanayi	37.376.996.578
Elektrik-Elektronik Sanayi	116.097.095.051
Makine ve İmalat Sanayi	19.505.849.972
Tarım Araç ve Gereçleri Sanayi	0
Kimya Sanayi	11.983.845.000
Deri ve Kundura Sanayi	87.478.265
Toprak Sanayi	107.516.720
Diğerleri	3.373.157.606
GENEL TOPLAM	217.135.958.068

Kaynak: Manisa Valiliği

1990'lı yılların başlarına kadar Manisa İmalat Sanayi'nin gelişimini gözlemlemek amacıyla, 1972–1991 yılları arasındaki, üretim, istihdam durumu, sabit sermaye

yatırımları Tablo 5.36’da verilmiştir. 1972–1991 yıllarını kapsayan dönemde, inişli çıkışlı bir grafik sergilemiş olsa dahi DİE’nin imalat sanayi anketleri kapsamındaki değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda, Manisa imalat sanayi firma sayısı artışı dikkati çekmektedir (ESİAD, s: 29). Daha önceki yıllarda Ege Bölgesi’ndeki İller içerisinde, firma sayısı bakımından oldukça geri sıralarda bulunan Manisa, 1991 yılında İzmir’den sonra ikinci sırada yer almıştır.

Tablo 5.36 Manisa imalat sanayinde firma sayısı, üretim, istihdam ve sabit sermaye yatırımlarının yıllara göre gelişimi.

Yıllar	Firma Sayısı	Üretim Değeri 1987 Fiyatlarıyla (Milyar TL)	İstihdam (Bin Kişi)	Sabit Sermaye Yatırımları (1987 Fiyatları Milyar TL)
1972	120	87,5	6	2,3
1973	153	117,9	7,3	5
1974	163	126,7	8	5,1
1975	161	157,9	8,2	8,8
1976	153	142,6	8,3	9,2
1977	124	149,2	8,5	4,7
1978	128	123,4	8	6,4
1979	148	116,9	8,7	3,4
1980	144	105,2	8,4	2
1981	149	173,5	10,5	3,9
1982	159	136,1	9,2	4,4
1983	94	169,3	9,2	9,2
1984	110	263,1	10,9	30,5
1985	108	345,7	12,5	30,9
1986	113	387,3	14,7	38,5
1987	114	431,5	15,4	23,4
1988	119	316,6	16,7	24
1989	120	458,6	15,6	21,2
1990	119	659,3	19,2	30,8
1991	111	610,3	16,3	23,2

Kaynak: EBSO, Yıllık Sanayi Raporu ve DİE İmalat Sanayi Yıllığı.

Tablo 5.36 incelendiğinde; Manisa’daki imalat sanayi firma ölçeğinin pek yüksek olmamasına karşın, üretim yapısının son yıllardaki artış trendini koruma eğiliminde olduğu söylenebilir. Sabit sermaye yatırımları sürekli dalgalanma göstermektedir. Bu dalgalanmalar İl’de yatırımcıların birçok değişkene bağlı olarak yatırım kararı aldıklarını ve bu kararların çok değişken olduğunu göstermektedir (Karaköse, 2004, s:40).

1990’lı yılların başlarına kadar ki dönem göz önüne alınarak işletme sayısı, üretim, istihdam ve sabit sermaye yatırımları birlikte değerlendirildiğinde, bazı

yıllarda dalgalanmalar görülmekle birlikte, Manisa İmalat Sanayi dikkate değer bir gelişme göstermiştir. Sonuç olarak 1970 sonrası ve 1990'lı yılların başına kadar olan dönemde, Ege Bölgesi'nin metropolü niteliğinde olan İzmir'e yakın mesafede bulunan Manisa, sanayi alanında konumunu güçlendirmiştir.

5.1.5 2000'li Yıllarda Sanayinin Genel Durumu

Türkiye'de 1990 yılında uygulamaya konulan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, makro hedefler açısından önemli gelişmeleri içermektedir. Bu plandaki başlıca hedefler, dengeli ve istikrarlı bir kalkınmayı gerçekleştirmek, sanayinin optimum kapasitede çalışmasını sağlamak, kamu kesiminin yatırımlarını kalkınmada öncelikli yerlere kaydırmak ve kamu yatırımlarında sağlık ve eğitime önem vermek, dış ticaret hacmini ve pazar alanlarının çeşitlendirilmesine özen göstermek, imalat sanayinde dışa dönük ve rekabet gücü yüksek olan bir yapıyı geliştirmek vb. ilkeleri benimsemiştir. Öte yandan, plan dönemini kapsayan yıllar içinde (1990–1994) yıllık ortalama büyüme hızları ise sanayide %8,4, tarımda %4,1, hizmetlerde %6,9 olarak belirlenmiştir (ESİAD, s:35).

Manisa'da 1971 yılında hizmete açılan organize sanayi bölgesi belli başlı sanayi kuruluşlarının İl'e yönelmelerine imkân sağlamıştır. 1980 yılından itibaren teşvik tedbirlerinin de etkisiyle, uyguladıkları teknoloji ve istihdam kapasiteleri bakımından dünya çapında nitelenebilen sanayi işletmelerinin Manisa organize sanayi bölgesinde üretim yapmaya başladıkları bir dönem başlamıştır.

Manisa Sanayisi Cumhuriyetin ilk yıllarında gıda, dokuma ve deri gibi sanayi dallarında yoğunlaşan tarımsal ağırlıklı sanayi yapısı 1970'li yıllarda değişmeye başlamıştır. 1980'li yıllardan sonra üretim çeşitliliği çoğalmış, 2000 yılına gelindiğinde uluslararası piyasalara hitap eden, tarıma dayalı sanayi ürünleri yanında diğer sanayi ürünlerinin de üretimi İl'de önemli büyüklüğe ulaşmıştır. Organize Sanayi Bölgesinde Kurulu bulunan sanayi tesislerinde, özellikle elektrik, elektronik, makine ve oto yan sanayi dallarında dünya markası sanayi ürünleri üretilmektedir.

Manisa sanayisinin yerleşme merkezini, sektörel ve ölçek büyüklüğü bakımından yoğunlaşmasını ve etkinliğini, doğal yapıdan elde edilen hammadde kaynakları ve maddi yatırım ile sağlanan sanayi alt yapısı önemli ölçüde belirlemiştir. İl’de altyapı sorununun yaşanmaması, ulaşım kolaylığı olması, arsaların ucuz olması ve enerji sorununun olmaması, 2004 yılında İlin, Financial Times dergisinin düzenlediği proje yarışmasında 200 dünya kenti arasında “Yatırım yapılabilir en ideal kent” seçilmesini sağlamıştır.

5.1.5.1 Madencilik

İşletmecilik az sayıda madene ilişkin olsa da, Manisa yeraltı kaynakları alanında tür ve rezerv bakımından zengin bir ilimizdir. İlimizde 2000 yılı itibarıyla maden ve taş ocağı işyeri sayısı 29 adet olup, Türkiye genelinin %1,6’sını ve Ege Bölgesi’nin %8,7’sini oluşturmaktadır. Bu işyerlerinden 6 adedi devlet tarafından, 23 adedi ise özel sektör tarafından çalıştırılmaktadır.

İlimizde bu işyerlerinin %20’si devlet tarafından işletilmekte iken bu oran bölgede %15 ve ülke genelinde ise %29.6’dır. Manisa’da zengin yeraltı kaynakları vardır. Bunların başında linyit yatakları sayılabilir. Toplam rezervi 580 milyon ton dolayında olan linyit yataklarının büyük bölümü Soma yöresindedir. Yöreden çıkarılan linyitlerin kül oranı % 36.17, nem oranı % 1.57’dir. Salihli yakınlarında altın madeni olduğu saptanmıştır. Selendi’nin Rahmanlar Yöresi ile Soma’nın Türkali Köyü çevresinde toplam rezervi 507.200 tona ulaşan bakır-kurşun-çinko yatakları vardır. Bu yatakların işletmeye açılması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Merkez ilçenin Muradiye ve Üçpınar yöresinde az miktarda manganez ve Alaşehir’in Konaklar kesiminde toplam rezervi 10 milyon tona ulaşan çimento hammaddesi yatakları vardır. Ayrıca Gördes yöresinde feldspat, Kula’da dolomit bulunmuştur. Saruhanlı yöresindeki 1 milyon m³ rezervli mermer yatakları işletilmektedir. Manisa’da perlit yataklarının da hayli zengin olduğu saptanmıştır. Demirci ve Saruhanlı çevresindeki yatakların toplam rezervi 52 milyon ton dolayındadır.

5.1.5.2 Enerji

Birincil enerji kaynakları; güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, su enerjisi, biyogaz enerjisi, biyomas enerjisi, odun, kömür, petrol, jeotermal, doğalgaz olarak sıralanabilir. Manisa kentinde bu enerjilerden güneş enerjisi, odun enerjisi, kömür enerjisi, petrol enerjisi, jeotermal enerji, rüzgâr ve doğalgaz enerjisi kullanılmaktadır.

Manisa'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Yazın en yüksek sıcaklık $44.5C^{\circ}$, en düşük sıcaklık ise $17.5C^{\circ}$ 'dir, dolayısıyla güneş enerjisinden faydalanmak mümkündür. Özellikle güneşli bölgelerde sıcak su sağlamaya yarayan kolektörler ilimizde de yayılım göstermiştir. Ekonomik oluşu, iletim-dağıtım gibi sorunların olmaması ve çevre kirliliğine yol açmaması özelliklerinden dolayı tercih edilmekte ve en çok su ısıtma amacıyla kullanılmaktadır.

Manisa'da odun enerjisinden faydalanmaya yönelik bir proje yoktur ve sadece ısınma amaçlı tüketilmektedir. İl bünyesindeki yakacak odun üretiminin büyük bir kısmı devlet ormanlarından yapılmakla beraber, bir miktarda şahıslarca tapulu arazilerden yapılan izinli kesimlerle elde edilmektedir. Devlet ormanlarından yılda üretilen yapraklı ve ibreli yakacak odun miktarı toplam 60610 ster'dir. Bu odunlar yakacak olarak tüketilmektedir.

Organize sanayi bölgesinde bulunan enerji santrali; fuel-oil kullanılarak, Manisa organize sanayi bölgesinde üretim yapan sanayi tesislerine düzenli, kaliteli ve ucuz enerji sağlamak amacıyla, kullanılmakta olan kapasiteler ile yakın gelecekte kullanılacak olan kapasiteler dikkate alınarak ilk etapta 55 Mw'lık, daha sonra 55 Mw ilavesiyle 110 Mw'lık kapasitede (Kojenerasyon Santrali) kurulmuştur. Kojenerasyon tesisinde 2004 yılında 419 milyon kwh elektrik üretilmiştir.

Manisa'da ortalama aktüel basıncın sonbahar ve kış aylarda yükseldiği, yaz aylarında ise düştüğü görülür. 35 yıllık basınç gözlemlerine göre yıllık ortalama aktüel basınç 1005,4 mb değerle Aralık ayında gerçekleşmiştir. Basıncın en düşük

olduğu ay Temmuz iken en düşük aktüel basınç Ocak ayında 978,8 mb olarak tespit edilmiştir.

Yüksek basınçtan alçak basınca hava hareketi olan rüzgâr Manisa’da yazın ve kışın çeşitli yönlerden eser. Manisa’da en hakim rüzgâr olan güney rüzgârının (Lodos) hızı 41.2 m/sec olarak kaydedilmiştir. Lodos Ocak ve Aralık aylarında kuvvetlice esmektedir. Ortalama rüzgâr hızı 2,2 m/sec dir. Manisa ve ilçelerinde rüzgârlar sabah, öğle ve akşam rüzgârı olarak 3 grupta incelenir. Günlük ortalama rüzgâr hızı 0,5 ile 4,0 m/sec arasında değişirken, öğle rüzgârları yüksek hız ortalamasına sahiptir. Manisa’da rüzgâr enerjisinden faydalanmaya yönelik çalışmalar iki alanda 2004 yılında başlamıştır.

5.1.5.3 Ticaret

Ege Bölgesi’nin önemli ticaret merkezlerinden birisi de Manisa’dır. Önceleri zengin tarımsal ürünleri, demir ve karayolu üzerinde bulunması nedeni ile ticaret ve sanayi merkezi olarak geniş bir alana egemen olan Manisa karayolu ulaşımının gelişmesiyle birlikte bu özelliğini yitirmiş ve Manisa’ya çok yakın olan ülkemizin üçüncü büyük şehri konumunda bulunan İzmir’in etki alanına girmiştir. İldeki büyük ticari işletmeler genellikle merkezleri İzmir ve İstanbul’da bulunan işletmelerin yerel temsilcileri ve birimleri şeklinde yapılanma göstermişlerdir. 1997 yılından itibaren büyük sanayi kuruluşlarının merkezlerini Manisa’ya taşımalarıyla bu görünüm değişmiş, ticari hayatta canlanma gözlenmiştir.

1930’lu yıllara girildiğinde Manisa genelinde 1677 adet toptan ve perakende ticaretle uğraşan vardı. 1960’lı yıllara kadar ticaretle uğraşan esnaf ve tacir tanımları iç içe telaffuz ediliyordu. 1964 yılında kabul edilen 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu gereğince tacir ve esnaf kavramları birbirinden ayrıldı. 1970’li yıllarda Manisa’da yaklaşık 12.000 esnaf, buna karşılık 3.280 adet tacir bulunmaktaydı. 1980’lerden itibaren tacirler globalleşme süreci ve işlerlik kazanan serbest piyasa ekonomisine adaptasyonu hızlandırarak ticaret hacimlerini ve pazar paylarını arttırmak amacıyla birleşip tüzel kişilik olma yani şirketleşme yolunu seçmeye

başladılar. Bu şirketleşme faaliyetleri sonucu 1980'li yıllarda 7.082'ye ulaşan tacir sayısı 1990 yılı sonunda 6.000'lere düşmüştür. Buna karşılık esnaf ve sanatkârlar odası 102, esnaf ve sanatkâr sayısı ise 48000 olmuştur.

Globalleşme ve işlerliği artan serbest piyasa ekonomisi ile birlikte 1980'li yıllara girildiğinde İl genelinde 136 anonim, 137 adet limited, 212 adet kolektif olmak üzere toplam 520 adet ticari şirket faaliyetini sürdürmekteydi. 1990'lı yıllarda anonim şirket sayısı 175'e, limited şirket sayısı 380'e, kolektif şirket sayısı 181'e, komandit şirket sayısı da 50'ye çıkarak toplam 786 adede ulaşmıştır. 2000 yılında ise anonim şirket sayısı 402, limited şirket sayısı 3.348, komandit şirket sayısı 39, kolektif şirket sayısı 152 olmak üzere toplam 3.941 adettir. 2003 yılında ise, 513 anonim şirket, 3982 limited şirket, 32 komandit şirket, 151 kolektif şirket olmak üzere toplamda 4.678'e ulaşmıştır. Manisa'da sermaye şirketleri genellikle toprak sanayi, tekstil sanayi, gıda ve yem sanayi, makine ve imalat sanayi, kimya sanayi, plastik sanayi, oto yan sanayi, elektrik ve elektronik sanayi, inşaat ve mühendislik hizmetleri, hazır giyim ve pazarlama alanlarında faaliyet göstermektedir (TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006).

Manisa; 2003 yılı sonu itibariyle yaklaşık 4500 anonim ve limited şirketi, 87 banka şubesi, 5 ticaret borsası, 103 esnaf ve sanatkâr odası ile 70500 civarında üyesi, 8 ticaret ve sanayi odası ile 11.736 üyesi olan, toplam yurtiçi hâsılada 10'uncu sırada, Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsılada (2001 yılı) 2459 \$ la 15. sırada olan gelişmiş olan bir İl durumundadır (TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006).

Manisa'da 2001-2004 yılları arasında ihracatçı firma sayılarında ve ihracat değerlerindeki rakamlar incelendiğinde, düzenli bir artış göze çarpmaktadır. Ancak bu artışlar her ne kadar düzenli olsa da, ülke geneliyle karşılaştırıldığında oldukça düşük oranlara karşılık gelmektedir.

Tablo 5.37 Manisa İli'nde ihracatçı işletme sayıları ve ihracat değerleri

	YIL	MANİSA	TÜRKİYE	MANİSA (%)
İHRACATÇI FİRMA SAYISI (ADET)	2001	154	28.907	0.53
	2002	163	31.717	0.51
	2003	191	35.584	0.54
	2004	224	39.419	0.57
İHRACAT DEĞERİ (1.000 \$)	2001	212.348	31.307.227	0.68
	2002	274.093	36.047.695	0.76
	2003	362.010	47.240.131	0.77
	2004	459.998	63.087.424	0.73

Kaynak: TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006.

Manisa'dan yapılan ihracatın türlere göre dağılımına bakıldığında; yapılan ihracatta en önemli payın 2004 yılı rakamlarıyla 282.347.540 \$ ile imalat sanayine ait olduğu görülmektedir. Bunu tarım ve ormancılık 22.989.697 \$ ile izlemektedir. Diğer ihracat türleri ise rakamsal olarak dikkate alınacak düzeye ulaşmamaktadır. İl içinden yapılan ihracat rakamlarının ülke genelinden yapılan ihracat değerleri ile karşılaştırılmasında ortaya çıkan (İmalat sanayi % 0.48, tarım % 0.78) oranlar da üretim kapasitesi ile ihracat arasında doğrusal bir ilişkin gerçekleşmediğini göstermektedir (TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006).

İhracat etkinliğinde İzmir ve İstanbul'un etkisi altında kalan Manisa'da aynı durum ithalat etkinliğinin için de söz konusudur. İthalat yapan firma sayısında ve yapılan ithalat büyüklüklerinde, yıllara göre sürekli bir gelişme gözlenirse de bu değerler ülke genelinde önemli bir orana karşılık gelmemektedir. Manisa'da bulunan İthalatçı firma sayıları ile yapılan ithalat değerlerindeki değişim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5.38 Manisa İli'nde ithalatçı işletme sayıları ve ithalat değerleri.

	YIL	MANİSA	TÜRKİYE	MANİSA (%)
İTHALATÇI FİRMA SAYISI (ADET)	2001	145	37.062	0.39
	2002	148	39.037	0.38
	2003	183	43.327	0.42
	2004	225	48.056	0.47
İTHALAT DEĞERİ (1.000 \$)	2001	107.818	41.081.602	0.26
	2002	157.270	51.391.386	0.31
	2003	211.668	69.183.326	0.31
	2004	272.755	97.370.108	0.28

Kaynak: TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006.

Manisa'dan yapılan ithalatın yoğunlaştığı alan İmalat Sanayi alanıdır. 2004 yılı rakamları ile İmalat Sanayi alanında yapılan ithalatın toplam değeri 638.626.760 \$ olarak ortaya çıkarken, bu rakam ülkemizde yapılan toplam imalat sanayi ithalatının % 0.80 gibi küçük bir oranına karşılık gelmektedir (Manisa Alt Bölgesi Kalkınma Raporu).

Manisa'da yapılan üretim ve ithalat-ihracat etkinliklerinin karşılaştırması yapıldığında, İlin genel olarak yakın konumdaki İzmir'in ve İstanbul'un etkisi altında bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Hizmetler sektörü içinde önemli oranda pay sahibi olarak görünen ticari etkinliklerin, İlin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan etkinlikler ile yurtiçi ticaret etkinlikleri olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.5.4 İnşaat

İnşaat sektörü genellikle imalat, ticaret ve istihdam konularını da içeren ve bu sektörlerle bütünlük arz eden bir lokomotif olarak hizmetler sektörünün önemli bir unsurudur. Ancak günümüzde ardı ardına yaşanan ekonomik krizler (1994–1999–2001 yılları) sektörü önemli bir ölçüde etkisi altına almıştır.

1994 yılından bu yana sektör ülke genelinde darboğaz yaşayarak diğer sektörleri de dolaylı olarak etkilemiştir. Sektördeki darboğaz imalat, hizmetler ve dolayısıyla istihdamda daralmalar meydana getirmiştir. Bu sektör ülke gelişme performansı ile doğrudan bağlantılıdır. 2000 yılı itibariyle ülke toplam GSYİH'sı içindeki pay ise %5,1 olmuştur. Ülkede yaşanan krizler ve depremler inşaat yapma hızını düşürerek bu sektörün alt sektörü olan inşaat malzemeleri sektörünü dar boğaza sokmuştur.

Manisa'da 100 kişi başına düşen konut sayısı 1984 yılında 15 adet, 2000 yılında 24 adet olup, Türkiye genelinde 1984 yılında 14 adet ve 2000 yılında ise 24 adettir (DİE İl Göstergeleri 1980–2003).

Turgutlu ve Salihli ilçelerinde faaliyet gösteren tuğla ve kiremit fabrikalarının bir kısmı kapanmış büyük bir kısmı ise kapasite düşürmek zorunda kalmıştır.

Ülkenin genel politikasına paralel olarak merkezi hükümetlerin izlediği siyasi ve yatırım politikaları da sektörü doğrudan etkilemektedir. Manisa’da özel sektördeki zayıflamaya rağmen eğitim ve sağlık alanında hız kazanan yatırımlar sektörü az da olsa canlı tutmaktadır.

İnşaat sektöründeki aktiviteyi göz önünde canlandırmanın en önemli göstergesi Belediyeler ile Valilik (Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü) tarafından verilen inşaat ruhsatlarıdır.

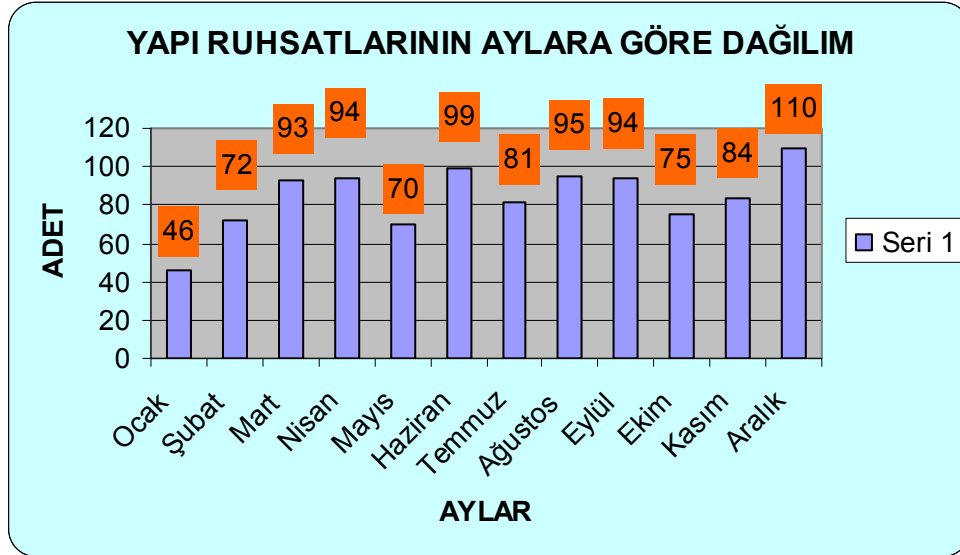
Tablo 5.39 İlçe merkez belediyelerinde belediye ve mücavir alan sınırları içinde tanzim edilen inşaat ruhsatları.

İLÇELER	1999	2000	2001	2002	2003	TOPLAM	ORAN(%)
SELENDİ	13	23	11	12	13	72	0.5
DEMİRCİ	68	91	99	94	129	481	3.2
KÖPRÜBAŞI	27	16	15	10	19	87	0.6
GÖRDES	25	8	1	6	1	41	0.2
GÖLMARMARA	41	44	223	22	24	154	1
ALAŞEHİR	151	423	223	172	195	1.164	7.9
SARUHANLI	69	273	82	27	45	496	3.3
TURGUTLU	579	962	1051	333	339	3.264	22.1
SALİHLİ	369	655	281	205	276	1.786	12.1
MANİSA MERKEZ	497	506	448	385	491	2.327	15.7
SARIGÖL	145	104	61	43	61	414	2.8
KULA	67	140	108	98	105	518	3.5
AHMETLİ	31	152	64	21	41	309	2
SOMA	320	327	184	162	128	1.121	7.6
KIRKAĞAÇ	112	205	161	63	65	606	4.1
AKHİSAR	561	564	344	153	268	1.890	12.8
TOPLAM	3.075 %20.9	4.493 %30.5	3.156 %21.5	1.806 %12.2	2.200 %14.9	14.730	

Kaynak: Manisa Valiliği, Manisa Belediyesi, İmar ve İskân Müdürlüğü.

Tablo 5.39’da 1999–2003 yılları arası ilçe merkez belediyeleri tarafından tanzim edilen inşaat ruhsatları rakamsal ve oransal olarak verilmiştir. Tablo’da 16 ilçe belediyesi tarafından 5 yıl süre zarfında 14.730 adet inşaat ruhsatının tanzim edildiği görülmektedir. 1999 yılında ilçe merkez belediyelerinde 3.075 adet inşaat ruhsatı tanzim edilmiş ve toplamın %20,8 oranını almıştır. Tablo’da belirtilen rakamlara dayanarak 1999 ve 2000 yılına göre sektörde %100’lük bir oranla daralma olduğunu söylemek doğru olacaktır. 2000 yılında tüm İl’de 4493 adet inşaat ruhsatı verilirken, 2003 yılında bu sayı 2200 adede düşmüştür.

Manisa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından 2006 yılında toplam 1013 adet ruhsat verilmiştir. 1013 adet ruhsattan; 810 âdeti yeni yapı, 113 âdeti yenileme ruhsatı, 90 adedi ise tadilat ruhsatı olarak verilmiştir.

Şekil 5.9 Manisa – Merkezde verilen yapı ruhsatlarının aylara göre dağılımı 2006.

Kaynak: Manisa Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2006.

5.1.5.5 İmalat Sanayi

Tüm yurttaki olduğu gibi Manisa’da da 23 Aralık 1995 tarih ve 22502 Sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Sanayi Sicil Tebliği SGM 95/132–133 de belirtildiği üzere 6948 Sayılı Sanayi Sicil Kanununun amacına ulaşabilmesi için 1997 yılından bu yana kamu ve özel sektöre ait bütün işyerlerinin Sanayi Sicil belgeleri yenilenmektedir. 30 Nisan 2006 tarihi itibarıyla Manisa Merkez ve İlçelerinde faaliyet gösteren 694 adet işyerinin Sanayi Sicil Belgesi bulunmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:38).

5.1.5.5.1 Sanayi Kuruluşlarının Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı. Manisa’da Sanayi Sicil Belgesi almış 694 sanayi kuruluşunun 16 ilçedeki dağılımı Tablo 5.40’da verilmiştir. Tablo’da Manisa sanayi kuruluşlarının yoğunlaştığı merkezler incelendiğinde açıkça görülüyor ki, Manisa Merkez, Turgutlu, Akhisar, Salihli’nin ilin önemli sanayi merkezleri konumundadır. Bu dört yerleşim Manisa’da faaliyette

bulunan sanayi kuruluşlarının %78'ini içermekte ve aynı zamanda verimli topraklara sahip ova ve doğal kaynakların etkili olduğu yerleşim merkezleri konumundadır.

Tablo 5.40 Manisa imalat sanayi işletmelerinin 2005 yılında ilçelere göre dağılımı.

İLÇELER	Kuruluş Sayısı	İLÇELER	Kuruluş Sayısı
Merkez	238	Köprübaşı	1
Ahmetli	3	Kula	28
Akhisar	100	Salihli	78
Alaşehir	30	Sarıgöl	1
Demirci	20	Saruhanlı	33
Gölmarmara	6	Selendi	1
Gördes	5	Soma	17
Kırkağaç	8	Turgutlu	125

Kaynak: Manisa İli 2005 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2006.

5.1.5.5.2. Sanayi Kuruluşlarının İşyeri Büyüklüğü ve İstihdama Göre Dağılımı.

Manisa İl genelinde sanayi sicil belgesi almış 694 sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerden 2352i 10 kişiden az işçi çalıştıran mikro işletme, 323'ü 10 ila 49 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletme, 99'u 50 ile 249 arasında işçi çalıştıran orta ölçekli işletme, 37'si 250 kişiden fazla işçi çalıştıran büyük ölçekli işletmelerdir. Bu da gösteriyor ki Manisa İmalat Sanayinin %94,67'si KOBİ niteliğindeki işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 5.41 Manisa imalat sanayindeki işletmelerin 2004 yılında işyeri büyüklüğü ve istihdam dağılımı.

İstihdam Büyüklüğü	İşletme Sayısı	Toplam İşletme Sayısına Oranı (%)	Toplam İstihdam	Toplam İstihdam İçindeki Oranı (%)
0-9	235	33,9	1530	3,4
10-19	137	19,7	1867	4,2
20-49	186	26,8	6319	14,2
50-249	99	14,2	9958	22,4
249 ve üstü	37	5,4	24775	55,8
TOPLAM	694	100	44449	100

Kaynak: Manisa İli 2005 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2006.

Manisa'da mevcut 694 sanayi işletmesinde toplam 44.449 kişi istihdam edilmektedir. Tablo 5.41'de görüldüğü üzere; toplam işletmelerin %33,9'unu oluşturan mikro ölçekli işletmeler 1.530 kişi ile istihdamın % 3,4'ünü oluşturmaktadır. %46,5'ini oluşturan küçük ölçekli işletmeler 8.006 kişi ile %18,4'ünü, %14,2'sini oluşturan orta ölçekli işletmeler 9.958 kişi ile %22,4'ünü,

%5,4'ünü oluşturan büyük ölçekli işletmeler ise 24.775 kişi ile %55,8'ini oluşturmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:39).

5.1.5.5.3 Sanayi Kuruluşlarının Sektörlere Göre Dağılımı. Manisa İmalat Sanayi ana sektörlerine göre; işletme sayısı bakımından gıda sektörü 196, inşaat sektörü 114, metal eşya sektörü 85, dokuma tekstil sektörü 46, çırçır sektörü 43 adet işletme ile önemli yere sahiptirler. İstihdamın en yüksek olduğu sektörler ise elektrik elektronik, gıda ve inşaat sektörüdür.

Tablo 5.42 Manisa imalat sanayinin 2005 yılında ana sektörlerle göre dağılımı.

Sektörler	İşletme Sayısı	Toplam İşletme Sayısına Oranı (%)	İstihdam	Toplam İstihdama Oranı (%)
Ambalaj	12	1,73	960	2,16
Çırçır	43	6,2	597	1,34
Deri	29	4,18	987	2,22
Dokuma-Tekstil	46	6,63	2.178	4,9
Elektrik- Elektronik	20	2,88	11.111	25
Gıda	196	28,24	8.150	18,34
İnşaat	114	16,43	7.586	17,07
Kimya	24	3,46	384	0,86
Metal Eşya	85	12,25	3.264	7,34
Orman Ürünleri	11	1,59	477	1,07
Oto Yan	18	2,59	2.055	4,62
Plastik Ürünleri	34	4,9	1.677	3,66
Yem	7	1,01	235	0,53
Zirai Alet	20	2,88	307	0,69
Diğer	35	5,04	4.531	10,19

Kaynak: Manisa İli 2005 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2006.

Tablo 5.42'de görüldüğü gibi; Manisa'da gıda, dokuma tekstil, çırçır, yem, giyim ve deri sektöründe toplam 321 işletme ile tarıma dayalı sanayi sektörleri olarak önemli bir potansiyele sahiptir. Hammaddesi büyük oranda tarıma dayanan Gıda ve Tekstil sektörü işyeri sayısı bakımından %46'sını, istihdam bakımından %27'sini oluşturmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:39).

5.1.5.5.4 Sanayinin Yerleşim Altyapısı. Manisa İmalat sanayinde faaliyet gösteren 311 işletmenin 85'i Organize Sanayi Bölgesinde, 226'sı planlı alanların dışında bulunmaktadır. Başlangıçta doğal kaynak ve hammadde merkezleri sanayi tesisleri

yeri seçiminde çekim gücü oluşturmuştur. Manisa merkezde bulunan 117 sanayi tesisinden 85'i Manisa Organize Sanayi bölgesinde yerleşiktir. Diğer İlçelerde üretim yapan sanayi işletmelerinin tamamı Organize Sanayi Bölgesi olmadığı için kamu yönetimi tarafından uygun görülen alanlarda kurulmuştur.

Küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinin bir plan dâhilinde belli bir bölgede toplanması, tarıma elverişli alanlar ile çevre sağlığının korunması amacıyla kurulan organize sanayi bölgesi Manisa Sanayi'nin gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Manisa il genelinde kurulmuş ve yer seçimi yapılmış olan organize sanayi bölgesi sayısı altıdır. Manisa merkezde kurulu bulunan ve ülkemizin ilk organize sanayileri arasında yer alan Manisa Organize Sanayi Bölgesi dışında, Akhisar, Salihli, Soma, Turgutlu ve Kula ilçelerinde organize sanayi bölgesi kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Yapımı tamamlanmak üzere olan Akhisar Organize Sanayi Bölgesi ile etüt- proje ve kamulaştırma işlemleri tamamlanmak üzere olan Salihli Turgutlu ve Kula Deri Organize Sanayi bölgeleri hizmete açıldığında 5 adet organize sanayi bölgesine sahip olacaktır. Organize sanayi bölgeleri içinde faal durumda olan tesislerde toplam istihdam sayısı yaklaşık 24.000 kişiye ulaşmıştır (KOSGEB).

Tablo 5.43 Manisa İli'nde yer seçimi tamamlanmış Organize Sanayi Bölgeleri

OSB	İlçesi	Kuruluş Tarihi	Parsel Sayısı	Tesis Sayısı	Aritma	Toplam Alan (ha)
Manisa OSB I. Kısım	Merkez	1963–1970	71	68	Var	174
Manisa OSB II. Kısım	Merkez	1986–1991	20	20	Var	150
Manisa OSB III. Kısım	Merkez	1997–2001	49	48	Var	185
Manisa OSB IV. Kısım	Merkez	2003	Tahsis aşamasında			375
Manisa OSB V. Kısım	Merkez	2004	Tahsis aşamasında			80
Akhisar OSB	Akhisar	1991	60	İnşaatı sürüyor		272
Salihli OSB	Salihli	1995	58	İnşaatı Sürüyor		115
Soma OSB	Soma	Yer seçimi yapılmış				95
Turgutlu OSB	Turgutlu	1998	64	İnşaatı Sürüyor		162
Kula Deri OSB	Kula	1997	Kamulaştırma sürüyor			280

Kaynak: TR–33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat–2006.

Manisa İl sınırları içinde bulunan küçük sanayi sitelerine bakıldığında, gerek İl merkezinde ve gerekse ilçelerde kurulu olan ilk sitelerin, birkaç meslek grubunun bir

arada bulunduğu türden siteler olduğu görülmektedir. Zaman içinde gelişen bazı sektörlerde ihtisaslaşmış siteler kurulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; Manisa merkezde dericiler sitesi, ayakkabı imalatçıları sitesi, tekstilciler sitesi, karo mozaikçiler ve mermerciler sitesi dikkat çekerken, Akhisar'da ise marangozlar ve madeni eşya sanatkârlarının ihtisaslaştığı siteler görülmektedir.

Organize sanayinin hızlı geliştiği Manisa'da, Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan bazı tesisler, yakın çevrede yan sanayi üretimi yapan küçük imalathane sayısında artışa neden olmaktadır. Bu durum, giderek var olan küçük sanayi sitelerinde değişime yol açmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi'ne bitişik konumdaki Kenan Evren Küçük Sanayi Sitesi de bu türden gelişmenin yaşandığı sitelerdendir. Site içinde çok sayıda dükkân birleştirilerek orta çaplı imalathaneler durumuna gelmiştir. Bu gelişmeler sonrasında, Manisa Belediyesi tarafından Organize Sanayi Bölgesi'ne bitişik konumda küçük sanayi için ayrılmış olan bir alan orta ölçekli sanayi adı altında planlanarak, yan sanayi imalatı yapan, endüstriyel atık su üretmeyen tesisler için yapılaşmaya açılmış, bölgede çok kısa süre içinde yapılaşmasını tamamlayan tesisler üretime geçmiştir.

Manisa İl genelinde küçük sanayi alanında ihtisaslaşmanın en yoğun görüldüğü alanlardan biri deri ve deri ürünlerin imalatına ilişkin küçük sanayi türüdür. Çevresel açıdan bakıldığında önemli bir kirlilik kaynağı olan deri işletmeleri günümüze kadar arıtmasız çalışırken, siteleşme sonrasında arıtma tesisinin yapımına başlanmış ve tamamlanma aşamasına getirilmiştir. Manisa İl sınırları içinde faal durumda olan küçük sanayi sitelerine ilişkin bilgiler Tablo 5.44'de verilmiştir.

Manisa İl genelinde kurulu olan küçük sanayi sitelerinde toplam 4124 işyerinde yaklaşık 16.000 kişi istihdam edilmektedir (Manisa 2004, İl Çevre Raporu).

Tablo 5.44 Manisa İli'nde kurulu küçük sanayi siteleri.

KSS ADI	İLÇESİ	İŞYERİ	DOLULUK (%)	DURUMU
Kenan Evren KSS	Merkez	1565	100	Faal
Dericiler KSS	Merkez	36	40	Faal
Ayakkabıcılar KSS	Merkez		100	Faal
Tekstilciler KSS	Merkez		100	Faal
Karo-Mermerciler KSS	Merkez		100	Faal
Ahmetli KSS	Ahmetli	87	91	Faal
Madeni Sanatkârlar KSS	Akhisar	300		Faal
Marangozlar KSS	Akhisar	66		Faal
Alaşehir KSS	Alaşehir	182		Faal
Demirci KSS I	Demirci	24	100	Faal
Demirci KSS II	Demirci	100	100	Faal
Kırkağaç KSS	Kırkağaç	230		Faal
Köprübaşı KSS	Köprübaşı	48		Faal
Kula KSS	Kula	196	66	Faal
Salihli KSS I. Kısım	Salihli	244	100	Faal
Sarıgöl KSS	Sarıgöl	107		Faal
Soma KSS	Soma	196	100	Faal
Turgutlu KSS I. Kısım	Turgutlu	143	100	Faal
Turgutlu KSS II. Kısım	Turgutlu	739	79	Faal

Kaynak: TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006.

Manisa İli'nde yapımı devam eden küçük sanayi sitesi sayısı 9'dur. Bu sitelere ilişkin bilgiler Tablo 5.45'de bütünlük olarak sunulmuştur.

Tablo 5.45 Manisa İli'nde yapımı süren küçük sanayi siteleri.

KSS ADI	İLÇESİ	İŞYERİ
Konfeksiyoncular KSS	Akhisar	1.600
Zeytinciler KSS	Akhisar	150
Borlu KSS	Demirci	64
Gölmarmara KSS	Gölmarmara	81
Gördes KSS	Gördes	113
Salihli II. KSS	Salihli	120
Salihli KSS II. Kısım	Salihli	150
Sarıgöl KSS	Sarıgöl	78
Selendi KSS	Selendi	35

Kaynak: TR-33 Manisa Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Şubat-2006.

5.1.5.5.5 Teşvik Belgeli Yatırımlar ve Projelerin Sektörel Dağılımı. Bir ülkede yatırımların özendirilmesinde uygulanan teşviklerden en önemlisi yatırım teşvikleridir. Devlet bölgeler ve/veya iller arasındaki gelişmişlik farkını gidermek amacıyla illere farklı yatırım teşvikleri (başka bir deyişle devlet yardımları) sağlamaktadır. Yine devlet belirli sektörlerin ülke içinde gelişmesini sağlamak amacıyla gelişmesini istediği sektörlerle farklı teşvik tedbirlerini uygulamaktadır.

Yatırımların özendirilmesinde uygulanabilecek devlet yardımları açısından Ege Bölgesi illerinden İzmir (Büyükşehir belediyesi hudutları içi) gelişmiş yöre kapsamındaki iller içinde yer alırken, İzmir (Büyükşehir belediyesi hudutları dışı), Afyon, Aydın, Denizli, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak illeri normal yöre kapsamındaki iller içinde yer almaktadır.

Hazine Müsteşarlığı'ndan alınan teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için, yatırım veya işletme dönemlerini kapsayan gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası, yatırım indirimi, katma değer vergisi istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, kredi tahsisi gibi destekler uygulanmaktadır.

Tablo 5.46 2003 yılı yatırım teşvikleri.

2003 yılı	SEKTÖR	BELGE SAYISI	TOPLAM YATIRIM (Milyar TL)	İSTİHDAM
TÜRKİYE	Tarım	84	326.797	4.081
	Madencilik	121	319.286	4.542
	İmalat	2.563	13.092.996	109.269
	Enerji	33	426.902	427
	Hizmetler	1.046	10.846.592	53.220
EGE	Tarım	16	71.153	763
	Madencilik	41	124.066	1.678
	İmalat	386	1.351.242	16.401
	Enerji	8	106.956	97
	Hizmetler	139	887.935	7.833
MANİSA	Tarım	3	14.768	90
	Madencilik	2	955	175
	İmalat	44	163.254	1.469
	Hizmetler	8	93.464	171

Kaynak: DPT, 2004.

2003 yılı yatırım teşvikleri incelendiğinde; Manisa’da Yatırım Teşvik Belgesi almış yatırımcı sayısı (belge sayısı) Ege Bölgesi’nin %11,4’ünü, Türkiye genelinin ise %1,7’sini oluşturmaktadır. Bu teşvik belgelerinin yatırım tutarı ise Ege Bölgesi’nin %12’sini, Türkiye genelinin %1.25’ini oluşturmaktadır.

İmalat Sanayi sektörü incelendiğinde; Manisa’daki 57 adet yatırım teşvik belgesinin 44’ünün yani %77,2’ sinin bu sektöre ait olduğu, imalat yatırımları tutarının toplam yatırımlara oranının ise %60 olduğu görülmektedir. Bu sektörde uygulanan yatırım teşvikleri ile 1.469 kişiye istihdam yaratılmıştır.

2004 yılında Manisa’da düzenlenen yatırım teşvik belgeleri, Ege Bölgesi ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Tablo 5.47’de verilmiştir.

Tablo 5.47 2004 yılında Manisa İline verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımı.

Sektör	Sektör	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım (MİLYON TL)	Sabit Yatırım (MİLYON TL)	Döviz Kullanımı (1000S)	İstihdam KİŞİ
01 – TARIM	01 - Bitkisel Üretim	1	22.719.076	2.719.076	11.094	324
01 – TARIM	02 – Hayvancılık	1	6.334.590	6.334.590	1.471	42
02 – MADENCİLİK	01 – İstihraç	3	5.691.690	5.691.690	757	65
02 – MADENCİLİK	02 – İşleme	2	19.270.000	19.270.000	5.649	150
02 – MADENCİLİK	03 - İstihraç ve İşleme	2	8.914.000	8.914.000	3.842	86
02 – MADENCİLİK	04 – Zenginleştirme	1	3.649.660	3.649.660	590	200
03 – İMALAT	01 - Gıda ve İçki	13	34.534.285	34.534.285	6.233	595
03 – İMALAT	03 - Orman Ürünleri	1	1.295.950	1.295.950	390	50
03 – İMALAT	06 - Lastik-Plastik	13	40.342.562	40.342.562	18.711	504
03 – İMALAT	11 - Taşıt Araçları	6	27.486.380	27.486.380	13.675	190
03 – İMALAT	12 - Madeni Eşya	18	368.337.190	368.337.190	163.828	2.538
03 – İMALAT	14 - Makine İmalat	1	550.000	550.000	313	8
03 – İMALAT	15 - Elektrikli Makineler	1	3.450.000	3.450.000	1.382	50
03 – İMALAT	16 – Elektronik	1	14.005.906	14.005.906	9.096	519
03 – İMALAT	17 – Çimento	1	428.000	428.000	202	34
03 – İMALAT	18 - Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	1	500.900	500.900	140	12
03 – İMALAT	20 – Seramik	1	22.000.000	22.000.000	12.392	188
04 – ENERJİ	01 – Enerji	2	47.954.908	47.954.908	23.247	60
05 – HİZMETLER	01 – Ulaştırma	3	1.552.000	1.552.000	-	7
05 – HİZMETLER	02 – Turizm	2	9.831.305	9.831.305	-	125
05 – HİZMETLER	03 – Ticaret	1	2.764.725	2.764.725	189	250
05 – HİZMETLER	05 – Sağlık	1	6.172.574	6.172.574	3.425	10
05 – HİZMETLER	06 – Diğerleri	1	1.850.000	1.850.000	-	30
05 – HİZMETLER	07 – Altyapı	8	14.893.518	14.893.518	8.556	100
MANİSA		85	664.529.219	664.529.219	285.182	6.137
EGE		640	2.653.473.000	2.563.473.000	912.681	27.032
TÜRKİYE		4.078	21.495.347.059	21.495.047.058	8.522.916	167.640

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

2004 yılında Manisa İlinde 85 adet Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiştir. Bu sayı Ege Bölgesi'nde 640, Türkiye'de 4.078 adettir. Manisa'da düzenlenen yatırım Teşvik Belgelerinin dağılımını incelendiğinde; imalat sektörü 57 adet ile birinci,

hizmetler sektörü 16 adet ile ikinci, madencilik sektörü 8 adet ile üçüncü, tarım ve enerji sektörü 2'şer adet ile son sırada yer almaktadır.

İmalat sektöründe düzenlenen yatırım teşvik belgeleri yatırımları gerçekleştiği takdirde 3.575 kişiye istihdam sağlanacaktır. İldeki toplam yatırım tutarı 664,5 trilyondur. Bunun 512,9 trilyonu imalat sektörüne aittir. İmalat sanayi içinde en yüksek payı ise 368,3 trilyon ile madeni eşya sektörü almaktadır. 40,3 trilyon ile lastik-plastik sektörü ikinci sırada, 27,5 trilyon ile taşıt araçlar üçüncü sırada yer almaktadır.

2004 yılı sonu itibariyle Manisa'da toplam 469 firma yatırım teşviklerinden yararlanmıştı. Teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımına bakıldığında, imalat sektörünün teşviklerden en büyük payı aldığı görülmektedir.

Tablo 5.48 Teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımı, 2004.

SEKTÖRÜ	Teşvikli Yatırım Sayısı
Elektrik Elektronik Sanayi	19
Hizmet Sektörü	63
Dokuma ve Tekstil Sanayi	32
Gıda Sanayi	121
Maden Sektörü	45
Orman Ürünleri Sanayi	9
Elektrik Enerjisi Sektörü	2
Metal Eşya ve Makine Sanayi	63
K.baş Hayvan ve Yem sanayi	3
Kimya Sanayi	29
Oto Yan Sanayi	19
Baskı Ambalaj Sanayi	15
Toprak-Seramik Sanayi	24
Deri ve Kundura Sanayi	3
Diğer Yatırımlar	14
TOPLAM	469

Kaynak: Manisa Valiliği, İl Planlama Müdürlüğü, 2005.

5.2 Manisa Sanayinin Gelişme Düzeyi ve Türkiye Sanayi İçindeki Yeri

5.1.2 Manisa Sanayinin Gelişme Düzeyi

2000’li yılların ülke ekonomilerinde uluslar arası mukayeseli üstünlük doğal kaynakların bolluğundan ziyade, sahip olunan teknoloji seviyesine bağlı hale gelmiştir. Manisa İmalat Sanayi Sektörlerinin Manisa içindeki ağırlığı da bu sürece bağlı olarak dönüşüm ve değişim göstermiştir.

Manisa, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda tarıma dayalı sanayi ürünleri üretimi alanında çevresinin ihtiyaçlarını karşılayan küçük bir sanayi merkezi durumundadır. Bu yıllarda sanayi gıda, dokuma ve deri alanlarında yoğunlaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sanayi işletmelerinin en belirli özelliği tarım ürünlerini hammadde veya bir aşamalı işleme tabi tutan işletmeler olmasıdır. 1923–1971 yılları arasındaki yarım asırlık dönemde 10 veya daha fazla işçi çalıştıran sanayi işyerleri sayısı 22’den 76’ya ulaşabilmiştir.

1970’li yıllarda tarım kesiminde elde edilen birikimlerin sanayi yatırıma yönelmesi ve Manisa organize sanayi bölgesinin hizmete açılması Manisa’da sanayileşmenin olağanüstü bir ivme kazanmasını sağlamıştır. Bu sanayileşme hamlesi ile 1980 yılında büyük çoğunluğu 10 ve buna yakın sayıda işçi çalıştıran işyerlerinden oluşan 392 sanayi işyerinin Manisa’da faaliyet gösterdiği seviyeye ulaşılmıştır.

Sanayi işyerleri sayısında 1980 yılından sonra inişli çıkışlı bir grafik oluşmuştur. Dünya sanayiinin yapısında meydana gelen hammadde ve emeğe dayalı üretimden teknoloji yoğun üretime dönüşüm ile Türkiye ekonomisindeki konjonktürel dalgalanmalar Manisa imalat sanayi işletmelerinin yapısını da değişime zorlamıştır.

1980 yılından sonra faaliyette bulunan işletmelerin ölçeklerinde önemli büyümeler gerçekleşmiştir. 1980 yılında 392 sanayi işyerindeki 7.929 işgücü istihdamı, 1997 yılında işyeri sayısının 211’e düşmesine karşılık 20.289 istihdam

kapasitesine ulaşmıştır. 2000’li yıllara gelinirken dünya sanayi yapısındaki değişim, sanayi ürünleri talebindeki dalgalanmalar ve Türkiye ekonomisinin içyapısından kaynaklanan nedenlerle, Manisa imalat sanayi işletmelerinde kapasite daralmaları gözlenmiştir. 1989 yılında 10 ve daha fazla işçi çalıştıran 187 imalat sanayi işyerinde 19.421 kişi çalışırken, 1994 yılında 227’ye ulaşan işyerinde çalışan kişi sayısı 18.229’a düşmüştür. İmalat sanayi yatırımlarının ileri teknoloji kullanan alanlara yönelmesi ve işletmelerin değişen piyasa talebini karşılayabilme çabaları, Manisa imalat sanayi işyerleri sayısında 1997 yılından itibaren istikrarlı kabul edilebilecek bir sayısal artış eğilimi ortaya çıkarmıştır.

Manisa’nın hammadde ve doğal kaynak potansiyeli, sanayi sektörlerinin yoğunlaşmasında temel belirleyici olmuştur. Ancak organize sanayi bölgesi gibi sanayi altyapılarının oluşmaya başlaması ile imalat sanayi sektörlerindeki yoğunlaşma belirli ölçüde değişme göstermiştir.

Ülkemiz sanayi ve sanayi ürünleri ihracatında en önemli payı olan gıda ve tekstil sektörü Manisa sanayiinde de büyük yere sahiptir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sanayinin tamamına yakın bir bölümünü oluşturan gıda ve tekstil sektörü 1980’li yıllara kadar üstünlüğünü sürdürmüştür. 1980 yılında ildeki 392 sanayi işyerinden, 82’si gıda ve 87’si tekstil sektöründe yoğunlaşmıştır.

Manisa’da gıda sanayi sektörü işletme sayısı 1989 yılında 30’a düşmüş, sektörde 2.248 kişi istihdam edilmiştir. Gıda sanayiinde gelişmiş batı ülkeleri, bu yıllarda geleneksel teknolojilere ağırlık vererek doğal nitelikleri bozulmamış, en az düzeyde yapay katkı maddesi içeren ve doğrudan perakende ticarete sunulabilecek üstün nitelikli ürünlere yönelmişlerdir. Manisa’da bulunan gıda sanayi işletmelerinin bu yönde gelişme eğilimi ve yeni kurulan işletmelerin nispeten bu özellikleri taşımaları sonucu gıda sanayiindeki işletme sayısı 2000 yılında 52’ye yükselmiş ve 4.876 kişi ile 1989 yılına göre istihdam %100’ün üzerinde artış göstermiştir. Diğer yandan ilde sanayide yaratılan katma değer, 1989 yılında %17,4’ünü karşılayan gıda sektörünün payı 1994’de %35,1, 1997’de %31, 2000’de %23,08, 2001’de %38 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılına gelindiğinde ise 2000 yılına göre işyerleri

sayısındaki %12'lik artışa rağmen istihdam edilen kişi sayısı 5.920'ye çıkmış ve %21 artmıştır.

1980'li yılların sonlarında tekstil makine teknolojisinde kaydedilen önemli gelişmeler, verimliliği büyük ölçüde arttırarak dünya üretim kapasitesinin yükselmesine neden olmuş, ancak talep aynı oranda artmamıştır. Ülkemizde de geçerli olan bu şartlar makine tekstil sanayiini de etkilemiştir. Teknolojilerini yenileyebilen ve değişen talebi karşılayan tekstil sektörü işletmeleri üretimlerine devam etmiştir. 1980 yılında 87 işletmenin faaliyet gösterdiği tekstil sektörü işletme sayısı 1989 yılında 36'ya düşmüştür. 1989 yılında 36 tekstil, giyim ve deri sektörü işletmesinde 4.461 kişi istihdam edilmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan tekstil ve giyim sanayiinin değişen talebe cevap verebilme yeteneğini istenilen düzeyde geliştirememesi ve katma değeri yüksek moda ağırlıklı mallara yönelmenin sağlanamaması sonucu, tekstil sektörü işyeri sayısı istikrarsızlık göstermiştir. 1989'da 36 olan işletme sayısı, 1994'te 41'e çıkmış, 1997'de 37'ye düşmüş, 2000 yılında 45, 2003 yılında 51 işletmeye yükselmiştir. Sektörlerin etkenliğini gösteren en önemli unsur olan katma değer bakımından da tekstil sektöründe istikrarsızlıklar yaşanmaya başlamış, 1989 yılından itibaren azalış ve artışlar gözlenmiştir. 1989 yılında Manisa imalat sanayiinde yaratılan katma değerın %11,6'sı tekstil sektöründe oluşurken, bu oran 1994'te %5,9'a düşmüş, 1997'de %11,4 oranına yükselmiş, 2000 yılında ise %4,90'a düşmüştür.

Doğal kaynakların İl sanayiinin yoğunlaşmasını en belirgin şekilde etkilediği taş ve toprağa dayalı sanayi sektörü; Cumhuriyetin kuruluşundan 1980'li yıllara kadar tarıma dayalı sanayi sektörleri olan gıda ve tekstil sektörü ile beraber Manisa'da en büyük paya sahip sektörlerden birisi durumundadır. 1980 yılında 128 işletme ile imalat sanayii işletmelerinin %32,7'sini taş ve toprağa dayalı işletmeler oluşturmuştur. Bu yıllarda ihracata yönelik üretimin artması sonucu, taş ve toprağa dayalı sanayi sektörünün 2000'li yıllara kadar işletme sayısı ve istihdam bakımından İl sanayii içindeki ağırlığı devam etmekle beraber, son yıllarda inşaat sektöründe

meydana gelen talep daralması sektörü olumsuz etkilemiştir. 1989 yılında İl sanayiinde yaratılan katma değer %14,5'ini sağlayan taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründeki payı 1994'de %6,2'ye, 1997'de %5,8'e 2000'de %4.25'e gerilemiştir.

Metal eşya, makine ve teçhizat sanayii 1950-1980'li yıllar arasında İlin tarımsal ağırlıklı yapısının etkisiyle daha çok tarım alet ve makineleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Tarım sektörü piyasa talebinin klasik tarım alet ve makineleri alanında doyma noktasına ulaşması sonucu, 1980 yılında 70 olan metal eşya, makine ve teçhizat sanayi 1989'da 30'a düşmüştür. Ancak Manisa organize sanayi bölgesinde teknoloji yoğun üretime yönelik metal eşya ve makine teçhizat yatırımlarının yoğunlaşması ile sektör 1989 yılında, İlin en etkin sanayi dalı olmuş, bu üstünlüğünü istikrarlı bir şekilde devam ettirmiştir. 2000 yılında 10 ve daha fazla işçi içeren 53 işletmede çalışan 9.330 kişi ile İlsanayi istihdamının %38,7'sini karşılamaktadır. Özellikle elektrik, elektronik, makine ve oto yan sanayi dallarında yoğunlaşan sektör; Manisa imalat sanayiinde yaratılan katma değer 1989 yılında %39, 1994 yılında %34,8 ve 1997 yılında %38'ini sağlamıştır.

5.2.2 Manisa İmalat Sanayinin Türkiye İmalat Sanayi İçindeki Yeri

Manisa imalat sanayi sektörlerine ait verilerin de ortaya koyduğu gibi, en etkin sanayi sektörleri metal eşya ve makine teçhizat sanayi ile gıda sanayi sektörleridir. Manisa Organize Sanayi Bölgesinde teknoloji yoğun yatırımların artması ve ihracata yönelik gıda ürünleri üretiminde 1990'lı yıllarda başlayan canlanmanın etkisiyle Manisa imalat sanayinin Türkiye içindeki yerini güçlendirdiği söylenebilir. Öyle ki 1971 yılında Türkiye imalat sanayi katma değerinin %0.32'sini oluşturan Manisa, 1994'te %2.18, 1997 'de %1.76, 2000'de %2.046, 2001'de %2.42 oranında pay sahibi olmuştur.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan tespitler doğrultusunda, Manisa ve Türkiye Sanayi karşılıklı değerlendirilerek Manisa sanayinin gelişme düzeyi incelenmeye çalışılmıştır.

Manisa imalat sanayi, Türkiye imalat sanayi toplam içinde çalışanlar ortalama sayısının 1994'de %1.95'ini, 1997'de %1.78'ini, 2000'de %2.00'ını, yılda çalışan işçi saat toplamının 1994'de %2.03'ünü 1997'de %1.81'ini 2000'de %2.13'ünü, yılsonunda kurulu toplam çevirici güç kapasitesinin 1994'de %1.87'sini 1997'de %1.30'unu, 2000'de %1.40'ını, sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilavelerin 1994'de %1.52'sini 1997'de %2.15'ini, 2000'de %3.03'ünü, imalat sanayi girdisinin 1994'de %1.52'sini 1997 'de %2.15'ini 2000'de %2.66'sını, imalat sanayi çıktısının 1994'de %1.79'unu 1997'de %2.00'sini, 2000'de %2.44'ünü, imalat sanayinde yaratılan katma değer 1994'de %2.18'ini 1997'de %1.76'sını 2000'de %2.046'sını oluşturmuştur.

2001 yılında ise; Manisa imalat sanayi; Türkiye toplamı içinde yıllık çalışanlar ortalamasının %2.08'ini, yılda çalışan işçi saat toplamının %2.02'sini, yılsonunda kurulu olan toplam çevirici güç kapasitesinin %1.58'ini, sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilavelerin %4.74 ünü, imalat sanayi girdisinin %2.70'ini, imalat sanayi çıktısının %2.60'ını, imalat sanayinde yaratılan katma değer %2.42'sini oluşturmaktadır. Gıda ürünleri ve içecek imalatı katma değeri, İl'de imalat sanayinde yaratılan katma değer %38'ini, radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı %23.19'unu, makine ve teçhizat imalatı %9.21'ini, metal eşya sanayi %10.43'ünü oluşturmaktadır.

5.3 Manisa Organize Sanayi Bölgesi

Manisa, geçmişte özellikle bölgede yetişen çeşitli ürünler için canlı bir alış-veriş yeri, dokumacılık, besin maddeleri imali, dericilik ve tarım araçları üretimi gibi alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda atölye ve tezgâhın bulunduğu sanayi ve ticaret merkezidir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sanayileşme, ekonomi veya kalkınmanın önemli bir göstergesi olarak görülmektedir. Manisa'da sanayileşmenin ilk adımı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde 17 Ağustos 1963 tarihinde Manisa Ticaret Odası'nca, Manisa Borsası'nın da maddi katkılarıyla Türkiye Odalar Birliği

Sanayi Dairesi'ne Manisa organize sanayi bölgesinin fizibilite etüdünün yaptırılmasına karar verilmesi ile atılmıştır.

1964 yılında Manisa Organize Sanayi Bölgesi Tesis ve Geliştirme Projesi Sanayi Bakanlığı'na sunulmuş ve yapılabirliği tespit edilmiştir. 1966 yılında Manisa Ticaret Odası ve Türkiye Halk Bankası arasında kredi sözleşmesi imzalanmıştır. Kredi anlaşmasını müteakip arsa alımlarına başlanmış ve 1968 yılında 174 ha'lık I. kısmın altyapı inşaatına başlanmıştır.

1970 yılında altyapı inşaatlarının tamamlanmasıyla sanayicilere yer tahsisi yapılmaya başlanmış, 70 adet parsel üzerinde 65 adet sanayi tesisi oluşmuştur. 1984 yılında I. kısmın %95 oranında doluluğa ulaşması nedeniyle Bölgenin büyütülmesi düşünülmüş ve 1985 yılında II. kısmın hazırlıklarına başlanmıştır.

1990 yılında 150 ha'lık II. kısım altyapı inşaatları başlamıştır. 1991 yılında altyapı inşaatları tamamlanarak geçici kabulü yapılmış ve II. kısım hizmete açılmıştır. Bu kısımda; 20 adet parsel 19 adet firma bulunmaktadır.

1996 yılında II. kısım da doluluk oranı % 90' a ulaşınca aynı yılda 185 ha.'lık III. kısmın hazırlıklarına başlanmıştır. 1999 yılı sonunda altyapı inşaatları tamamlanmıştır. Bu kısımda: 49 adet parsel 45 adet firma (üretim geçiren 18, inşaat safhasında 27) bulunmaktadır.

Organize sanayi bölgelerinde yer seçimi süreci uzun bir zaman aldığından 2003 yılında III. kısmın % 100 doluluğa ulaşması nedeniyle IV. kısmı ile ilgili çalışmalar başlamıştır. Bu kısım yaklaşık 375 ha.'lık alanı kapsamakta olup halen kamulaştırma aşamasındadır.

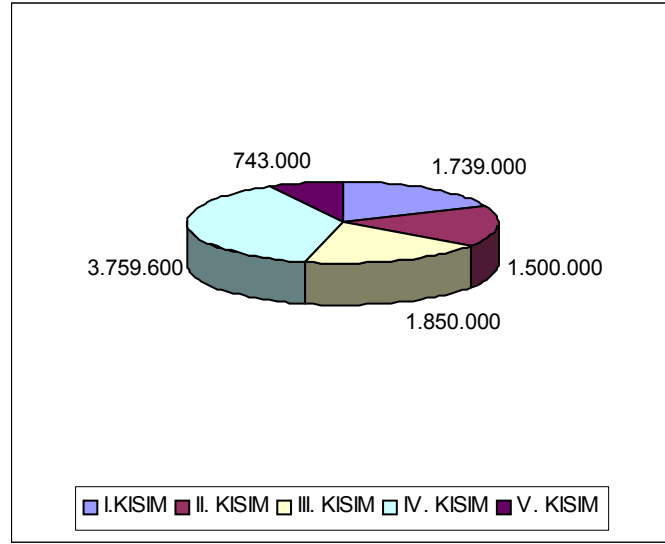
1989 yılında pist inşaatı tamamlanan bu güne kadar faaliyete geçirilemediği için atıl durumda bulunan yaklaşık 30 ha.'lık alanı kapsayan Manisa hava alanı ve genişleme alanının Manisa organize sanayi bölgesi V. kısmı olarak değerlendirilmesi için yer seçimi tamamlanmış, bu kısmın Bölge sınırlarına dâhili çalışmalarına hız

verilmiştir. II-III-IV-V. kısımlar tamamen bölgenin kendi imkânlarıyla yapılandırılmış olup bu kısımlarda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredileri kullanılmamıştır.

Tablo 5.49 Manisa organize sanayi bölgesi yüzölçümleri.

I. KISIM	1.739.000 M2
II. KISIM	1.500.000 M2
III. KISIM	1.850.000 M2
IV. KISIM	3.759.600 M2
V. KISIM	743.000 M2
TOPLAM YÜZÖLÇÜMÜ	9.591.600 M2

Kaynak: (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

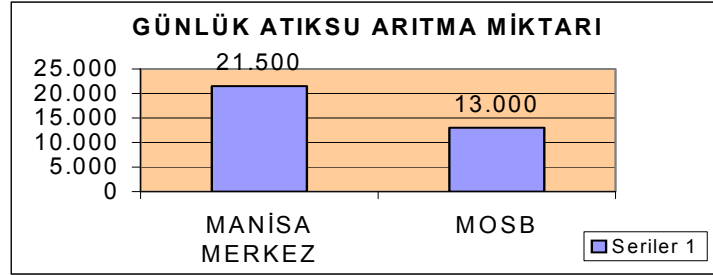
Şekil 5.10 Manisa organize sanayi bölgesinin yüzölçümü dağılımı.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Organize sanayi bölgesinin amacı; orta ve büyük ölçekli sanayi tesislerinin bir plan dâhilinde belli bir bölgede toplanmasının temini ve yaklaşık 4,5 milyar dolar dış ticaret hacmi ile Manisa ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak ve bünyesinde yer alan tüm sanayicilere en üst düzeyde ve kalitede hizmet vermektir. Organize sanayi bölgesindeki yatırımlar, çeşitli sektörlerde genellikle orta ölçekli yatırımlardır. Özellikle son yıllarda daha büyük boyutlu ve kapasiteli yatırımlar ile yabancı sermayeli yatırımlar ağırlık kazanmaya başlamış endüstrileşme hızlanıp pazar kapıları açıldıkça seçilen kapasitelerde büyüdüğünden yeni yatırım talepleri de aynı oranda büyümüş bulunmaktadır.

5.3.1 Arıtma Tesisi

Manisa Organize Sanayi Bölgesinden kaynaklanan evsel ve endüstriyel nitelikli atık suların bir bölümünün arıtıldığı, 6.500 m³/gün kapasiteli merkezi biyolojik ve kimyasal atık su arıtma tesisi I. kısmı Haziran 1993'te tamamlanmış olup fiili arıtma faaliyeti devam etmektedir. 1998 yılında ihale edilen ve Ağustos 1998'de yapım sözleşmesi imzalanan 15.000 m³/gün atık su arıtma kapasiteli tesisin II. Kısmı da tamamlanmış olup, Aralık 2001 tarihi itibari ile faaliyete başlamıştır. Toplam kapasitesi 22.000 m³/gündür. 51.460 m² alan üzerine kurulmuştur. Günde 13.000 m³ atık su arıtılmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:41, Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

Şekil 5.11 Günlük atık su arıtma miktarı.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Şekil 5.12 Atık su arıtma tesisinin genel görünümü.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

5.3.2 İçme Suyu

Tüm sanayi tesislerinin içme ve kullanma suyu doğal Gürle su kaynağı ve 1'i 5000m³'lük, 2'si 3000m³'lük olan depolardan ve 18 adet kuyudan temin edilmekte olup sürekli olarak otomatik klorlanma yapılmaktadır. Ayrıca su kalitesi analizler ile izlenmekte ve geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılarak sanayi tesislerine kesintisiz suyun verilmesine devam edilmektedir (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:41).

5.3.3 Enerji Üretimi

Bölgede yer alan firmalara kesintisiz ve temiz enerji temin etmek üzere, sanayicilerden ya da devletten herhangi bir maddi katkı alınmadan yapılan ve 30.08.2001 yılında geçici kabulü yapılarak işletmeye alınan 54.3 mw elektrik üretim kapasiteli Enerji Santralının mevcut fuel-oil ile çalışan dizel motorlarının doğalgaza dönüşümüne 2004 yılında karar verilmiş olup, yatırım kapsamında 3 adet doğalgaz motoru ve 34.92 mw gücünde ilave 4 adet doğalgaz gaz motorunun montaj çalışmaları tamamlanmış olup, Santralın ulusal sisteme bağlantısını gerçekleştirecek 154 kw Trafo Merkezi ile birlikte Enerji Santralının Geçici Kabulü Enerji Bakanlığı ve Teiaş yetkilileri tarafından 11.11.2005 tarihinde yapılarak tesisler ticari işletmeye geçmiştir. 23.050.000 EUR tutarındaki bu yeni yatırımın tamamlanmasıyla; elektrik üretim kapasitesi 54.300 kw' tan 84.834 kw' a, buhar üretim kapasitesi 21,5 ton/saat'ten 45,5 ton/saat'e, 90–70 °C sıcak su üretim kapasitesi ise 750 ton/saat' ten 1.250 ton/saat'e çıkmıştır (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007). Manisa organize sanayi bölgesi Manisa İl genelinin kullandığının 3'te biri kadar, Manisa Merkez'den ise % 5 daha fazla elektrik üretip kullanmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s: 41).

Şekil 5.13 Elektrik dağıtım sistemi.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Şekil 5.14 Birleşik elektrik ve ısı üretim santrali, 154 kv enerji nakil hattı ve trafo merkezi.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

5.3.4 Doğalgaz Kullanımı

25.07.2002 tarihinde imzalanan Bölge doğalgaz dağıtım hattı yapım işi projesine ait tüm altyapı ve montaj çalışmaları tamamlanmış olup “Proses ve Buhar“ amaçlı doğalgaz kullanacak firmalara gaz arzına hazır hale gelmiştir. Bölgedeki doğalgaz kullanımı 03.04.2003 tarihinde başlamış, gerek fiyatı gerekse çevresel avantajları sebebiyle tercih edilir yakıt durumuna gelmiştir. Bu nedenle fueloil ile çalışan santralin doğalgaza dönüşümünün Mayıs 2005 tarihinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ege Bölgesi’nde doğalgaza geçen ilk Organize Sanayi Bölgesi’dir. Doğalgaz işletmeciliği de Manisa Organize Sanayi Bölgesi tarafından yapılmaktadır. 33 km doğalgaz hattı döşenmiştir. BOTAŞ’la yıllık 25 Milyon m³ olan anlaşma yıllık 50 Milyon m³’e çıkarılmış ve aylık tüketimi 4.000.000 m³’e ulaşmıştır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:41).

Şekil 5.15 Botaş A tipi istasyonu (50.000 SM³ /saat).

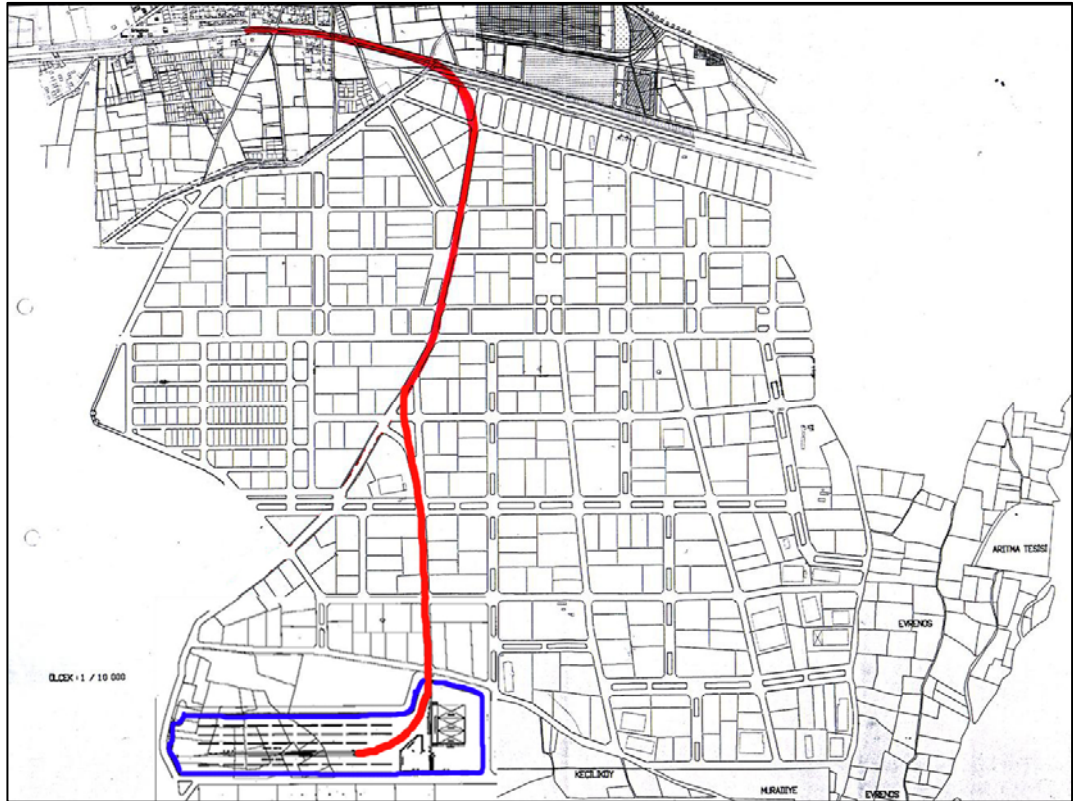
Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Uzun yıllardır Bölge’nin en önemli ihtiyaçlarından biri olarak bilinen 7700 metrelik Muradiye-organize sanayi bölgesi demiryolu hattının yapımı konusunda 21.11.2003 tarihinde TCDD ile protokol imzalanmıştır. Bu yatırım ile mevcut sanayi

tesislerinin nakliye ve lojistik giderleri en aza indirilecektir. Kendi santrali, arıtma tesisi, su kaynağı, kuyuları, doğalgaz işletmesi, atık su ve yağmur suyu şebekesi, su şebekesi, tamamı yeraltına alınmış elektrik şebekesi, yolları, aydınlatma şebekesi ile gelişmiş ülkelerin standartlarında hizmet vermeye çalışılmaktadır (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s: 41).

5.3.5 Lojistik Merkez

Uzun yıllardır bölgenin en önemli ihtiyaçlarından biri olarak bilinen 7700 m²'lik Muradiye Organize Sanayi Bölgesi demiryolu hattının yapımı konusunda 21.11.2003 tarihinde TCDD ile protokol imzalanmıştır. Bu yatırım ile mevcut sanayi tesislerinin nakliye ve lojistik giderleri en aza indirilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda bölgede artan tır ve kamyon trafiği ve konteynır hareketleri için yine uzun yıllardır ihtiyaç duyulan bir lojistik merkez kurulmasına karar verilmiştir.

Şekil 5.16 Lojistik merkez demiryolu bağlantısı.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Bölge’de yer alan firmaların dış pazarlarda rekabet şansını zora sokan yük transfer giderlerini azaltmak, ve Manisa-İzmir karayolunda seyreden yüzlerce ağır tonajlı araçların yarattığı trafik keşmekeşini önlemek amacıyla, Manisa Ticaret ve Sanayi Odası Organize Sanayi Bölgesi ve Barsan Lojistik A.Ş.’nin 5.7.2005 tarihinde ortak olarak kurduğu MOSBAR Lojistik Hizmetleri A.Ş.’nin geliştirdiği proje kapsamında, İzmir – Manisa D.D.Y. hattından ayrılarak Bölgeye Ulaşan 7700 m’lik iltisak hattı ile yine Bölge içerisinde oluşturulacak yükleme boşaltma alanları, gümrük binası, gümrüklü alanlar, kapalı ve açık depolar, konteynır park alanlarından oluşan ve 32 hektarlık alan üzerine konuşlanacak olan Lojistik Merkez projesini gerçekleştirmek üzere çalışmalar tüm hızıyla sürdürülmektedir (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

5.3.6 Manisa Organize Sanayi Bölgesi ve Özellikleri

Manisa organize sanayi bölgesi kendi santrali, arıtma tesisi, su kaynağı, kuyuları, doğalgaz işletmesi, atık su ve yağmursuyu şebekesi, tamamı yeraltına alınmış elektrik şebekesi, yolları, aydınlatma şebekesi ile gelişmiş ülkelerin standartlarında hizmet vermektedir.

Manisa organize sanayi bölgesi, yaklaşık 4.200.000 metrekarelik (420 hektar) tevsii alanı kamulaştırma sürecinde olan ve hâlihazırda 510 hektar üzerinde I. kısımda 68, II. kısımda 20, III. kısımda 48 olmak üzere 136 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerin 119’u faal, 3’ü gayri faal, 14’ü yapım aşamasındadır. 2005 yılı sonu itibari ile 1.973.144.963 \$ ihracat tutarı ile 4.591.765.483 \$ dış ticaret hacmine sahiptir. Bölgede İstihdam edilen kişi sayısı 23.072’dir (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s: 44–45).

Manisa organize sanayi bölgesinde bulunan şirketlerin dağılımı aşağıdaki gibidir.

% 100 Yabancı Sermayeli Kuruluşlar:

1- Indesit Company A.Ş.	İtalya
2- Bosch Isıtma Ürünleri A.Ş.	Almanya
3 -Rexam Paketleme A.Ş.	İngiltere
4- Ecm Minibar A.Ş.	İspanya

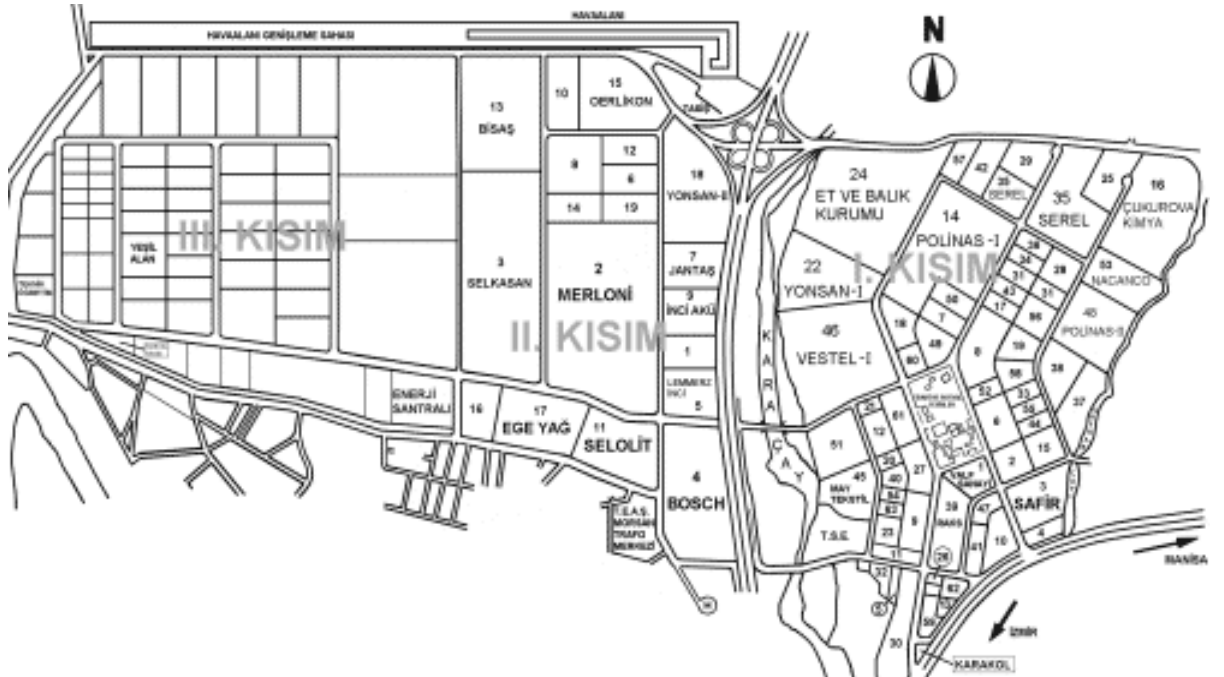
5- Imperial Tobacco	İngiltere
6- Commital Isı	İtalya
7- Componenta Döktaş	Finlandiya

Yabancı Ortaklı Kuruluşlar:

1-Hayes-Lemmerz Jantaş -Jant A.Ş.	Amerika
2-Hayes-Lemmerz İnci -Jant A.Ş.	Amerika
3-Oerlikon Kaynak Elektrodları A.Ş.	İsviçre
4-Vestel Elektronik A.Ş.	Hollanda
5-Messer Aligaz A.Ş.	Almanya
6-Çukurova Kimya A.Ş.	Panama
7-Selkasan Kâğıt A.Ş.	Hollanda
8-Teleset A.Ş.	İsviçre
9-Ruba Fermuar A.Ş.	Belçika

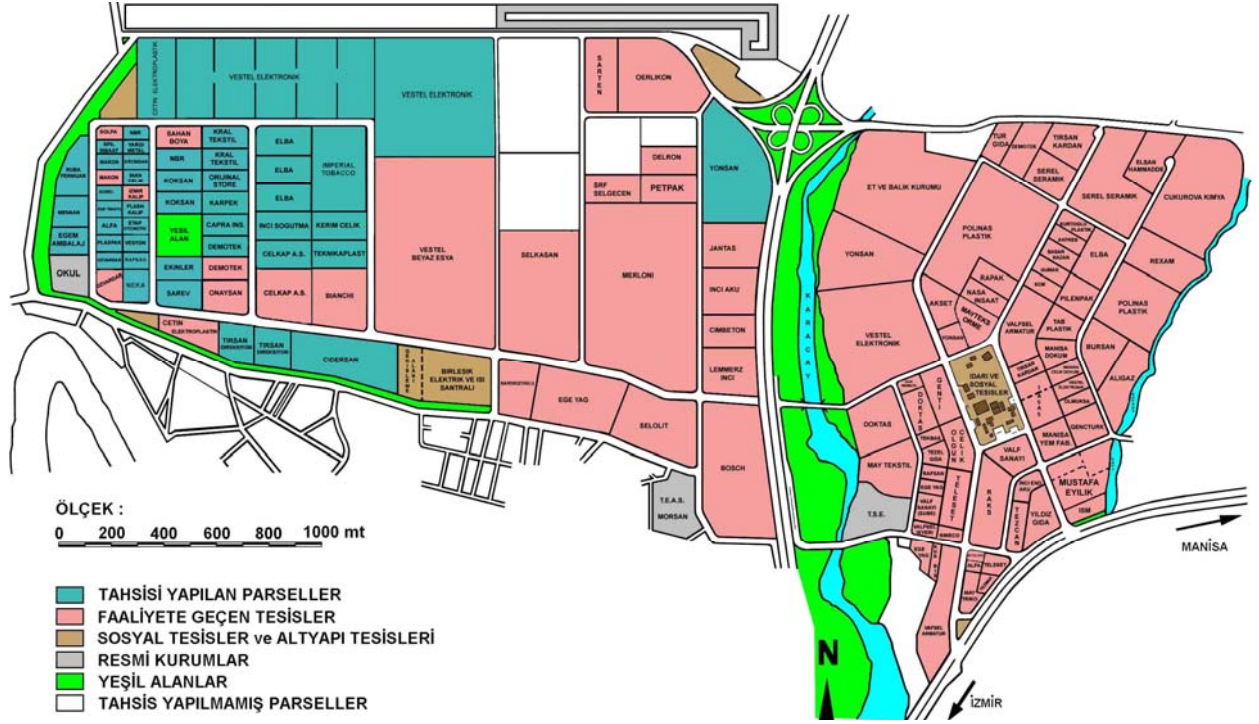
Yerli Sermayeli Büyük Ölçekli Kuruluşlardan Bazıları:

Polinas	Ülker Grubu
Vestel Elektronik+Beyaz Eşya	Zorlu Holding
Çelkap+Jantaş	İnci Holding
Döktaş	Koç Holding
9 Adet Firması İle	Elginkan Topluluğu
Selkasan Kâğıt+Çukurova Kimya	Çukurova Grubu

Şekil 5.17 Manisa organize sanayi bölgesi planı.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Şekil 5.18 Manisa organize sanayi bölgesi yerleşim planı.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Manisa organize sanayi bölgesinde bulunan işletmelerin bazıları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Merloni Elettrodomestici A.Ş.: %100 İtalyan Sermayeli. Günde 2.500 adet buzdolabı üretiliyor. 2001 yılında %14'lük Pazar payı ile Avrupa Buzdolabı üretiminde 3.sırada. Yurtiçi Pazar payı %12. Üretimnin %60'ını 90 ülkeye ihraç ediyor. 2003 yılı ihracatı 60.000.000 USD.

Bosch Isıtma Ürünleri San Tic A.Ş.: %100 Alman sermayeli. Isıtma grubu olarak Avrupa'da birinci sıradadır. Kombi ihracatında da birinci sıradadır. 2003 yılındaki ihracatı 103.000.000 Euro. 10,9 trilyon vergi ödedi ve 600 çalışanı vardır.

Hayes Lemmerz İnci Jant Sanayi A.Ş.: Yıllık 2.800.000 adet jant üretimi var. Üretimnin %65'ini ihraç ediyor. 2003 yılı ihracatı 20.000.000 USD. Orijinal araba ekipmanları üretiyor. Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapıyor.

Jantaş Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Ağır vasıta jant üretimi yapan ilk firma konumundadır. Yıllık 1.200.000 adet üretimi vardır. 2003 yılı 60.000.000 USD. ürünlerin %50'si 67 ülkeye ihraç ediliyor. Alanında en fazla ihracat yapan ve Türkiye pazarında birinci olan firmadır.

İnci Exide: Yıllık 1.700.000 adet akü üretimi vardır. 1.300.000 adet ihraç ediyor. 20 ülkeye ihracat yapıyor. İhracat yaptığı ilk beş ülke Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere, Rusya'dır.

Rexam Paketleme San. Tic. A.Ş.: %100 İngiliz sermayesi. Kola ve bira kutuları üretiyor. Dünya'nın en büyük içecek kutusu imalatçısıdır. Yılda 600.000.000 adet üretim yapıyor. Avrupa ve Asya'daki toplam 16 fabrikasından biri Manisa'dadır. Türkiye'de bu işi yapan iki fabrikadan bir tanesi konumundadır.

Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Her 2,5 saniyede bir TV üretimi, 108 ülkeye ihracat, 1999–2000–2002–2003 Türkiye Şampiyonudur. Avrupa'nın en büyük, Dünyanın 3.büyük TV üreticisidir. 2003 yılında 7.700.000 adet TV. ile Türkiye'deki toplam TV üretiminin %50'sini yapmaktadır. 2003 yılında 1 Milyar 79 Milyon dolar ihracat. Beyaz eşya ile birlikte 1,2 Milyar Dolardır. Vestel TV ihracatının %80'ini AB ülkelerine ihracat yapmaktadır. İnternet TV'lerin ilk ve tek üreticisidir. LCD, TFT, Plazma ve 100 Hz'lik titreşimsiz görüntü veren TV'leri Türkiye'de üreten ilk kuruluşudur.

Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.: 2003 Yılı ihracatı 146.000.000 USD.'dir. Toplam üretiminin % 85'ini 70 ülkeye ihraç etmektedir. Yurt içi pazar payı %18'dir. Çalışanların yaş ortalaması 29'dur.

Serel Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Türkiye'de Avrupa ve Ortadoğu'da tek çatı altında yapılan en yüksek üretimdir Kapasitesine, Türkiye'de 2. Pazar payına sahiptir. 2003 yılı ihracatı 12.000.000 USD.'dir. Üretiminin %75'ini 47 ülkeye ihraç etmektedir.

Polinas Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Tek çatı altında her iki tarafı da kullanılabilen BOPP (Bio Orientated Poli Propilen) üretimi yapan dünyadaki tek şirket konumundadır. Mevcut kapasiteyle Avrupa’da birinci sırada bulunmaktadır. Tonaj olarak üretim bakımından Türkiye’de birinci, sektöründe üretim açısından Dünya’da 5.sıradadır. 2002 yılı ihracatı 22.700.000 USD.’dir. 42 ülkeye ihracat yapmaktadır.

Manisa organize sanayi bölgesi; Avrupa’da tek Bölge’de en çok TV üretimi yapılan yerdir. Avrupa’daki TV üretiminin %30’u, Avrupa’daki toplam TV üretiminin % 17’si, Türkiye’deki TV üretiminin %65’i, bisiklet üretiminin %35’i, Buzdolabı üretiminin %26’sı Manisa’da yapılmaktadır. Toplam buzdolabı üretiminde Dünya’da 1.merkez durumundadır.

Tablo 5.50 Manisa’da Organize Sanayi Bölgesi I. kısım sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımı.

SEKTÖR ADI	TESİS SAYISI	TESİSLER
Gıda Sanayi	8	Ege Yağ(2), Et Balık, Yemsan, Nur Bisküvi, Tezel Gıda Tür GıdaYıldız Gıda.
Dokuma Ve Giyim Sanayi	5	May Tekstil, May Triko, Mustafa Eyilik, May Tekstil, İzmir Deri
Orman Sanayi	3	Can Mobilya, Yonsan (2)
Kağıt-Ambalaj Sanayi	2	Olmuksa-Apr
Basım Sanayi	2	Pilenpak,Rapak
Lastik Sanayi	4	Polinas(2),Kurtoğlu, Demotek
Kimya Sanayi	3	Alfa Temizlik, Aligaz, Çukurova
Petro Kimya Sanayi	1	Gençtürk
Pişmişkil-Çimento Gereçleri Sanayi	1	Serel Seramik
Demir Çelik Sanayi	3	Nasa İnşaat, Manisa Döküm, Olgun Çelik
Demirdışı Metaller Sanayi	13	Seypak,Ersa,Tasaş,Simeco,Valfsel Valfsel Armatür,Valf Sanayi(2)-Valf Manisa Şube, Elba Bas.Döküm, Döktaş(2) Elsan
Madeni Eşya Sanayi	5	Akpres, Başar Kazan, Bursan, Rexam,Tekbaş
Elektronik Sanayi	8	Genti,Raks,Teleset(2),Vestel Elektronik(2),Metalsan,Akset
Beyaz Eşya Sanayi	3	Ecm,İsm, Klimasan (İnşaat Halinde),
Beyaz Eşya Yan Sanayi	2	Rafsan,Özgür Estelasyon,
Otomotiv Yan Sanayi	4	Gümac,İnci Endüstriyel Akü, Tirsan Kardan, Tezmac
Toplam	67	

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Tablo 5.51 Manisa'da Organize Sanayi Bölgesi II. kısım sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımı.

SEKTÖR ADI	TESİS SAYISI	TESİSLER
Gıda Sanayi	1	Ege Yağ
Dokuma Ve İplik Sanayi	1	Bışaş(Kapalı)
Orman Sanayi	2	Yonsan, Selolit
Kağıt-Karton Sanayi	2	Selkasan Selkasan (İnşaat Halinde),
Ambalaj Sanayi	2	Petpak,Sarten
Çimento Sanayi	1	Çimbeton
Madeni Eşya Sanayi	1	Sarıgözoğlu
Elektrikli Makineler San.	1	Oerlikon
Elektronik Sanayi	1	Delron
Otomotiv Yan Sanayi	4	İnci- Exide Akü, Jantaş, Lemmerz İnci, Srf
Beyaz Eşya Sanayi	1	Merloni
Isıtma Cihazları Sanayi	1	Bosch
Basım Sanayi	2	Pilenpak (İnşaat Halinde), Egem Ambalaj
Toplam	20	

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

Tablo 5.52 Manisa'da Organize Sanayi Bölgesi III. kısım sanayi kuruluşlarının sektörel dağılımı.

SEKTÖR ADI	TESİS SAYISI	TESİSLER
Gıda Sanayi	1	Cidersan(İnş)
Plastik Sanayi	6	Çetin Elektroplastik (1),Demotek(I),Spil Plaspak Çetin Elektroplastik(2),Demotek(Iı), Teknikaplast,Köksan (I-Iı)(İnş)
Cam Sanayi	1	Özvardar Cam(I), Özvardar Cam (Iı)(İnş)
Demirdışı Metaller Sanayi	4	Orijinal Stor,Kromsan,İnan Çelik, Elba Panel(İnş)
Madeni Eşya Sanayi	2	Yargı Metal, Sarıgözoğlu(İnş)
Demir Ve Çelik Sanayi	1	Kerim Çelik(İnş)
Elektronik Sanayi	6	Rem Elektronik, Vestel Elektronik Korel,Ekinler(İnş), Vestel Elektronik II
Beyaz Eşya Sanayi	2	Vestel Beyaz Eşya, İnci Soğutma(İnş)
Beyaz Eşya Yan Sanayi	11	Nbr,Önaysan,Makon(I),Şahan,Karpek,Özgür Estelasyon Makon(Iı),Rafsın, Veston,Çapra İnşaat,Nbr(Iı)
Otomotiv Yan Sanayi	5	Çelkap,Tirsan Direksiyon Çelkap(Iı),Tirsan Direksiyon(I),Mensan,Tirsan Direksiyon(Iı),Etap Otomotiv(İnş)
Dokuma Giyim Sanayi	3	Kral Hazır Giyim (I-Iı) Ege Tekstil,Ruba Fermuar(İnş)
Kimya Sanayi	1	Alfa Temizlik(İnş)
Bisiklet Sanayi	1	Bianchi
Ambalaj Sanayi	1	Egem Ambalaj
Kalıp Sanayi	3	İzmir Kalıp, Ne-Ka, Flash(İnş)
Tütün Mamulleri Sanayi	1	Imperial Tobacco(İnş)
Toplam	49	

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007.

IV. Kısım: Teknopark artan sınaî potansiyele cevap verebilmek amacıyla oluşumuna karar verilen IV. Kısım Tevsi alanının yer seçimi, T.C. Sanayi Ticaret Bakanlığı'nın koordinasyonunda 30.07.2002 tarihinde bir komisyon marifetiyle yapılmış ve yine Bakanlığın 14.08.2003 tarihli yazısı ile kabul edilmiştir. Böylelikle mevcut bölgenin batısında yer alan 375 hektarlık IV. kısım tevsi alanı ile ilgili teknik

çalışmalara başlanılmıştır. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 12.01.2004 tarih ve 483 sayılı yazısı ile "Kamu Yararı Kararı" alınmış olup kamulaştırma çalışmalarına başlanılmıştır. Bölgenin IV. kısım tevsii alanının bir kısmı; Üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayinin uluslar arası rekabet edebilir ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması amacıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, verimliliği arttırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânı yaratmak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik altyapıyı sağlamak amacıyla Teknopark olarak düşünülmektedir (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

V. Kısım (Lojistik Merkez): Uzun yıllardır Bölge'nin en önemli ihtiyaçlarından biri olarak bilinen demiryolu yapım işi realize olmuş, 7700 metrekarelik Muradiye – Organize Sanayi Bölgesi demiryolu hattının yapımı konusunda 21.11.2003 tarihinde TCDD ve Bölge arasında bir protokol imzalanmıştır.

Konu ile ilgili olarak Bölge'nin kuzeyinde yer alan 69 hektarlık alanın yer seçimi T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanmış ve "Kamu Yararı Kararı" alınarak kamulaştırma çalışmalarına başlanılacaktır (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

BÖLÜM ALTI
MANİSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ve MANİSA KENTSEL
GELİŞİMİNE OLAN ETKİLERİ

6.1 Manisa Organize Sanayi Bölgesinin Gelişim Trendleri

Ülke ekonomimizin Dünya ile bütünleşebilmesinde üzerine düşen görevleri en üst düzeyde yerine getirmek çabasında olan ve planlı kalkınma modeli ile çerçevesinde çalışmalarını sürdüren Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, Organize Sanayi Bölgesi; gerek bünyesinde faaliyet gösteren sanayi tesislerinin büyüklüğü ve gerekse de sanayiciye sağlanan tüm altyapı ve destek hizmetlerinin yanı sıra çevreye vermiş olduğu önemle diğer organize sanayi bölgeleri arasında tercih sıralamasında önde gelmektedir (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

Manisa Ticaret ve Sanayi Odası Organize Sanayi Bölgesi'nin misyonu; orta ve büyük ölçekli sanayi tesislerinin bir plan dâhilinde belli bir bölgede toplanmasının temini ve sağladığı dış ticaret hacmi ile Manisa ve Ülke ekonomisine katkıda bulunmak, yatırımcılar için uygun sanayi altyapısını oluşturmak ve bünyesinde yer alan tüm sanayicilere en üst düzeyde ve kalitede hizmet vermektir (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

Şekil 6.19 Manisa organize sanayi bölgesi, genel görünüm.

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, tanıtım dosyası, 2007.

Bölgenin kuruluş çalışmaları 17 Ağustos 1963 yılında Manisa Ticaret Odası'nca Manisa Ticaret Borsası'nın da maddi katkılarıyla Türkiye Odalar Birliği Sanayi Dairesi'ne Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin fizibilite etüdünün yaptırılması ile başlamıştır. 1964 Yılında Manisa Organize Sanayi Bölgesi Tesis ve Geliştirme Projesi Sanayi Bakanlığı'na sunulmuş ve yapılabilirliği tespit edilmiş ve günümüze kadar gelen ve gelişimi hala devam eden uzun bir süreç başlamıştır. 1963'de başlayan bu uzun zaman dilimi içindeki faaliyetlere bakıldığında Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin başarılı bir dönem geçirdiği ve gelişim trendinin devamlı yükselerek arttığı göz önündedir.

Organize sanayi bölgesinin gelişim trendini anlayabilmemiz için Bölge'nin I.-II.-III.-IV. ve V. Kısımlarının ne zaman geliştiği, gelişme sürecindeki firma sayıları

bizim ana altlığımızı oluşturacaktır. Söz konusu gelişim trendi günümüzdeki haliyle işçi sayısı, yönetici sayısı, kurulan işletmelerin imalat türleri gibi alt kademe bilgilerle desteklenecektir.

Gözlenen gelişim trendi ile İkinci Bölüm'de bahsedeceğimiz Manisa-Merkez İlçesinin organize sanayi bölgesi etkisinde oluşan Kentsel Gelişim Trendleri ile karşılaştırılıp, Organize Sanayi Bölgesi'nin Manisa Merkez İlçesine olan pozitif ve negatif etkileri değerlendirilecektir.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin (**I. Bölge**) 1986 yılında % 90 oranında doluluğa ulaşması nedeniyle Bölge'nin büyütülmesi düşünülmüş ve Bakanlar Kurulu'nun 14 Ekim 1986 tarih ve 86/11103 sayılı kararı alınmıştır. Bölgenin II. kısmının altyapı inşaatlarının yapımı için Kasım 1989 da müteahhit ile sözleşme imzalanmış ve Kasım 1991 tarihinde altyapı inşaatları tamamlanarak geçici kabulü yapılarak Bölge'nin **II. kısmı** hizmete açılmıştır.

II. kısımda olduğu gibi doluluk oranı %90'a ulaşıncı 1997 yılında Bölge'nin III. kısmının kuruluş çalışmalarına başlanmıştır. 1998 yılında kamulaştırma işlemleri Ağustos 2001 de ise altyapı çalışmaları tamamlanmıştır. 64 adet parselin yer aldığı Bölge'nin **III. kısmının** da arsa doluluk oranı Aralık 2003 itibariyle % 100'e ulaşmıştır.

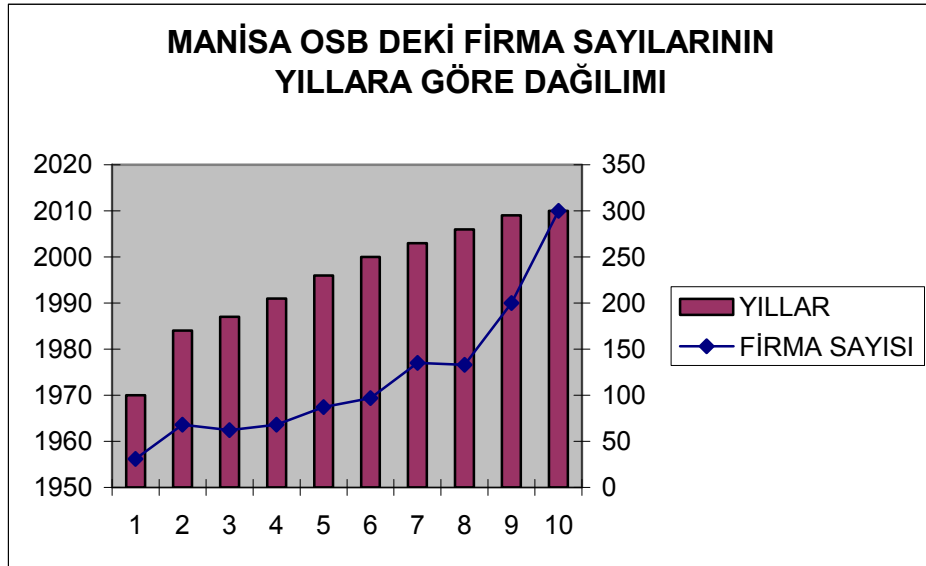
Organize Sanayi Bölgesindeki artan sınai potansiyele paralel olarak mevcut Bölge'nin batısında yer alan **IV. kısmının** ve kuzeyinde yer alan ve demiryolu bağlantılı olarak kurulacak lojistik merkezin de bulunduğu, **V. kısmının** oluşumuna karar verilmiş ve 3.759.000 m² büyüklüğündeki IV.kısım ve 743.000 m² büyüklüğündeki V.kısımın kamulaştırma çalışmaları ve altyapı ihalesi 2006 yılında tamamlanış ve 2007 yılı başında arsa tahsislerine başlanmıştır.

Tablo 6.53 Manisa organize sanayi bölgesindeki firma sayıları.

YIL	FİRMA SAYISI
1970	31
1984	68
1987	62
1991	68
1996	87
2000	97
2003	135
2006	133
2009	200
2010	300

Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, tanıtım dosyası, 2007.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayılarının yıllara göre dağılımına baktığımızda dağılımın kendi içinde tutarlı olarak devamlı arttığı gözlenmektedir. Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayısının yıllara göre dağılım grafiği incelendiğinde; Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluş amacına ulaştığı gözlenmektedir. Sonuç olarak gelişme trendi düzenli olarak artış göstermiştir. 2009 ve 2010 yıllarında IV. ve V. Kısımında tamamlanmasıyla maksimum seviyesine ulaşmış olacaktır.

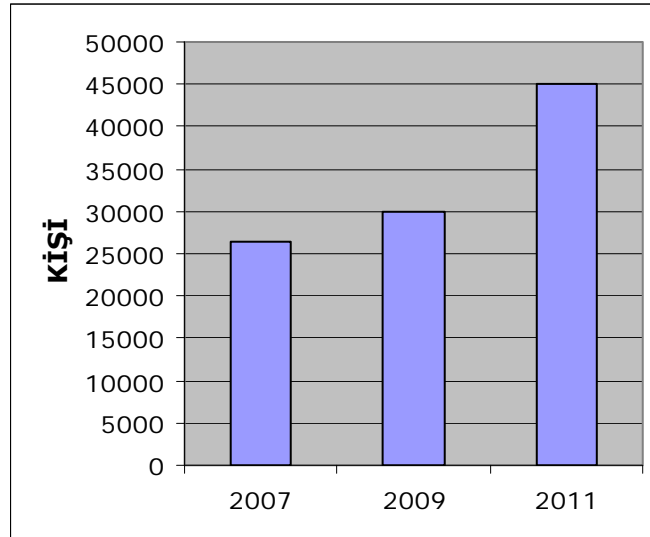

Şekil 6.20 Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayılarının yıllara göre dağılımı.

1986 yılında I. kısmın tamamen dolduğu, 1997 yılında II. kısmın tamamen dolduğu ve 2003 yılında ise III. kısmın tamamen dolduğu anlaşılmaktadır. IV ve V

kısımdaki süreç ise günümüzde de devam etmektedir. IV. kısımda tam kapasite ile çalışmaya başladığında; mevcuttaki işletme sayısı 133 olan organize sanayi bölgesinin 2009 yılındaki işletme sayısı 200'ü, 2010 yılında ise 300'ü aşması beklenmektedir.

Organize sanayi bölgesinin 2006 yılındaki çalışan dağılımı incelendiğinde; Beyaz Yakalı çalışan sayısının **3.608**, Mani Yakalı **18.203**, Taşeron **4.458** adet olmak üzere toplamdaki çalışan sayısının **26.269** olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde yaklaşık 26.500 olan işçi sayısının IV. ve V. kısım organize sanayi bölgesinin de devreye girmesiyle 2010 yılında yaklaşık 45.000 kişi olması beklenmektedir.

Şekil 6.21 Manisa Organize Sanayi Bölgesindeki çalışan sayılarının dağılımı. Kaynak: Organize Sanayi Bölge Md., tanıtım dosyası, 2007.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi; Manisa - İzmir Karayolu üzerinde Manisa'ya 5,5 km, İzmir'e 31 km mesafede, Manisa şehrinin batısında yer almaktadır.

Konumu itibariyle;

- * İzmir Adnan Menderes Havaalanına yakınlığı (60 km/ 50 dakika),
- * İzmir Limanına yakınlığı (45 km / 40 dakika),
- * İzmir-Bursa-İstanbul Karayolu üzerine bulunuşu,

* İzmir'e ve turistik çevreye yakınlığı, gibi önemli avantajları olduğu görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında;

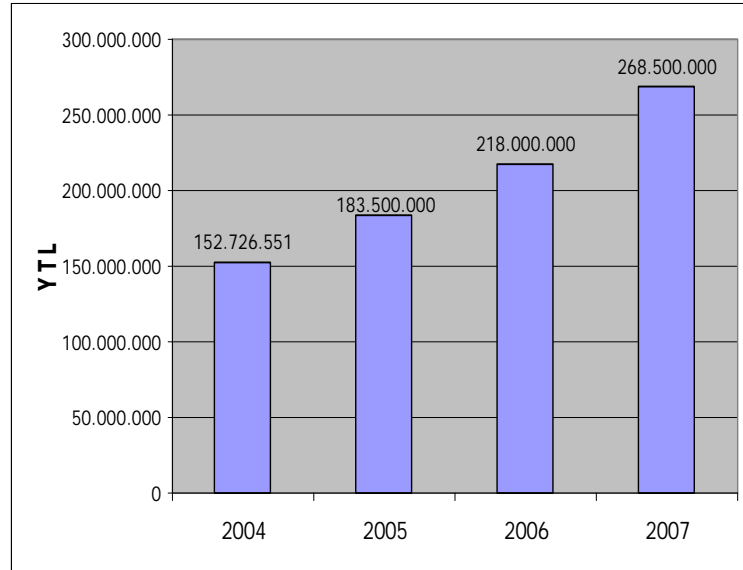
* Ucuz, eğitilebilir ve yeterli işgücüne sahip oluşu,
 * Üniversitesi ve bağlı fakülteleri, Meslek Liseleri, Mesleki Eğitim Merkezleri, Resmi ve Özel Hastaneleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Meslek Kuruluşlarından faydalanma imkânlarının bulunması,

* Ilıman iklim koşullarına sahip olması,

* Önemli bir Pazar Bölgesi'nde bulunması,

* Sanayi tesislerine dönük hizmet sektörünün gelişmiş olması,

gibi özelliklerin bulunduğu gözlenmektedir. Tüm bu olumlu şartların biraya gelmesi sonucunda yıllık üretim ve bütçe değerlerinde de önemli bir şekilde artış görülmektedir.

Şekil 6.22 2004-2007 yılları Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yıllık Bütçe Değerleri. Kaynak: Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü.tanıtım dosyası, 2007.

Manisa’da sanayi üretiminde bulunan işletmelerin, sektörel olarak yeterliliklerinin değerlendirilmesi Tablo 6.54’de verilmiştir.

Tablo 6.54 Manisa Sanayisi’ndeki sektörel yeterlilik.

Bileşenler	Avantaj Düzeyi		
	Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz
Ara Girid Sağlama Yeteneği	*		
Mal Dağıtım Ağı	*		
Alıcı Yeterliliği		*	
Servis ve Bakım Hizmetlerinin Yeterliliği	*		
Sektörel İşbirliğinin Yeterliliği		*	
Üretim Ölçeğinin Yeterliliği	*		

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2004, s:134.

Sektörel yeterlilik konusunda altı bileşenden dördünde yeterlilik ve ikisinde de kısmen yeterlilik söz konusudur. Manisa’da faaliyet gösteren işletmeler ara girdi sağlama yeteneği konusunda da gereken entegrasyonu sağlamışlardır. Ana sanayi yan sanayi işbirliği yoğun olarak yaşanmakta, ana sanayi daha büyük ölçekli ve teknoloji seviyesi yüksek kompleks ürünlerini kendi üretim merkezlerinde (organize sanayi bölgesi) üretirken ihtiyacı olan yarı mamul yada mamul ürünleri üretmesi için yan sanayiye gerekli her türlü teknolojik, eğitim, ekipman gibi desteği vermektedir. Dolayısıyla ara girdi sağlama yeteneği konusunda yeterlilik vardır (Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanlarının Araştırılması, 2004, s:134).

Mal dağıtım ağı konusunda yeterlilik söz konusudur. Büyük firmalar kendi mal dağıtım ve pazarlama kanallarını kendileri oluşturmuş olmaları yanında ayrıca günümüzde iletişim olanaklarının gelişmiş olması da üretilen malların dağıtımını kolaylaştırmaktadır. Özellikle ihracata yönelik olarak üretim yapan firmalar talep üzerine üretim yapmaları nedeniyle ürettikleri malları doğrudan alıcılara göndermektedirler. Diğer taraftan alıcı firmalarda üretici firmalarla doğrudan irtibata geçerek mal alımı yapmaktadır. Dolayısıyla taraflar arasında iki taraflı işleyen bir mekanizma bulunmaktadır (Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanlarının Araştırılması, 2004,s:134).

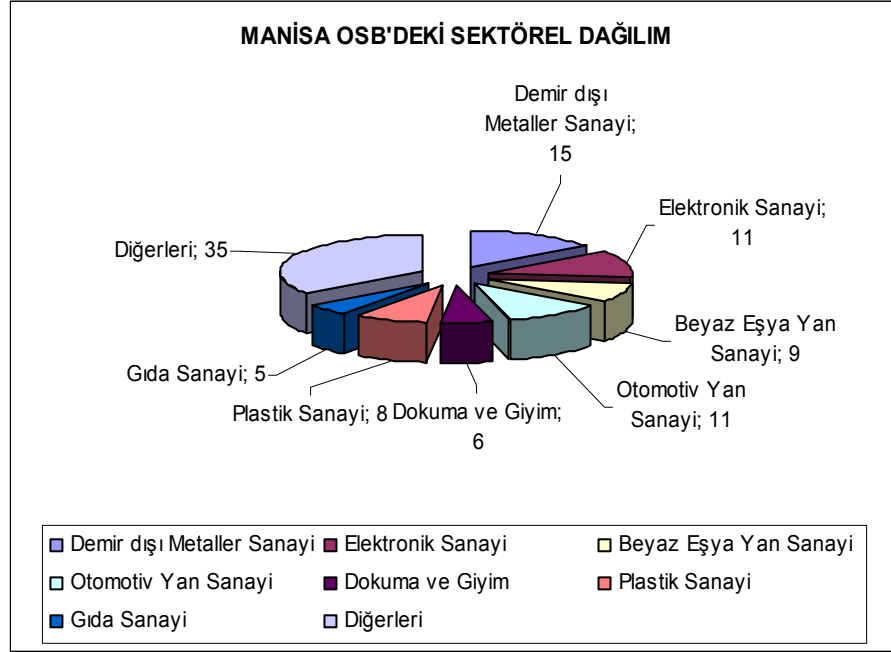
Alıcı yeterliliği konusunda; Manisa İl'i olarak halkın alım gücünün yeterli olması bir ölçüde üretilen malların il içinde satışını sağlamakta ancak, üretilen malların miktar büyüklüğü bu üretimin tamamının satışına elvermemektedir. Dolayısıyla gerek İl dışı ve gerekse yurtdışı alıcılara mal satışı yapılması gerekmektedir. Haliyle burada kısmen alıcı yetersizliğinin olduğundan bahsetmek gerekmektedir.

Servis ve bakım hizmetlerinin yeterliliği konusunda firmaların büyük bir bölümünün dayanıklı tüketim malları üretmesi ve bu konudaki yasal mevzuat gereklerine göre satış garantilerine bağlı olması neticesinde herhangi bir yetersizlik bulunmamaktadır. Ancak, küçük ölçekli ya da kayıt dışı satış yapan bazı firmalarda nadiren olumsuzluklar yaşanabilmektedir. Her firmanın kendi ürettiği malı satma düşüncesinde olması beraberinde sektörel işbirliğinin kısmen yeterli olmasını sağlamaktadır.

Üretim ölçeğinin yeterliliği konusunda; büyük firmaların optimum üretim ölçeğinde üretim yaptıkları görülmektedir. Günümüzdeki rekabet ortamında bu olgu geçerli olup, tüm firmalar tarafından göz önünde tutulmaktadır (Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanlarının Araştırılması, 2004, s:134).

Manisa organize sanayi bölgesinde ana sanayi ile yan sanayi işbirliği yoğun olarak yaşanmaktadır. Manisa organize sanayi bölgesindeki Sektörel Dağılımı Şekil 6.23'de verilmiştir. Söz konusu dağılım incelendiğinde; Organize sanayi bölgesinde farklı iş kollarının bulunduğu çok net bir alanın olmadığı gözlemlenmektedir. Sektörlerin ne kadar da dağınık olduğu gözükse de, Bölge'deki ağırlık kazanan sektörler; demir dışı metal sanayi, elektronik, beyaz eşya ve otomotiv yan sanayi olarak öne çıkmaktadır. Sektörel dağılımda da görüldüğü gibi yan sanayi Manisa Sanayisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ana sanayi sağladığı her türlü teknoloji, donanım ve eğitim desteği ile ihtiyacı olan yarı mamul ya da mamul ürünlerini üretmesi için yan sanayiye ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu ikili çalışmanın faydalı tarafları hiç şüphesiz vardır fakat Manisa organize sanayi bölgesinde kendi ham maddesini kendisi sağlayarak üretim yapacak daha fazla işletmeye kentin ihtiyacı bulunmaktadır. Sonuçta yan sanayinin her zaman ana sektöre muhtaç olduğu göz ardı

edilmemelidir. Ana sektörlerin farklı sektörlerde dağılım göstermesi daha faydalı bir büyümeyi beraberinde getirmektedir.

Şekil 6.23 Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki sektörel dağılım

Bir İl'in gelişimini doğrudan etkileyen ve bu nedenle de gelişim bileşenleri olarak adlandırılabilir olan ulaşım, enerji ve iletişim altyapılarının yeterliliği, sanayi alt yapısı olarak küçük sanayi sitelerinin, organize sanayi bölgelerinin, sermayenin, hammaddenin, teknolojinin, işgücünün, müteşebbisin ve üst kademe yöneticilerinin bulunabilirlikleri açısından incelenmesi de gerekmektedir.

13 gelişim bileşeninin onunda yeterlilik, ikisinde kısmen yeterlilik ve birinde de yetersizlik söz konusudur. Manisa'nın yeterli olduğu konular; demiryolu, iletişim, enerji, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, sermaye, teknoloji, işgücü, müteşebbis ve üst kademe yöneticileri olurken; karayolu ve hammadde bileşeninde ise kısmen yeterlilik ve havayolunda ise yetersizlik söz konusudur.

Mevcut karayolu alt yapısında kısmen iyileştirme ve geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Manisa'nın diğer İl'lere olan ulaşımında belirgin bir olumsuzluk

bulunmamaktadır ancak bazı ilçe bağlantı yollarında yol kalitesinde yetersizlikler mevcuttur.

Tablo 6.55 Manisa Sanayisindeki gelişim bileşenlerinin bulunabilirlikleri.

Bileşenler	Bulunabilirlik Düzeyi		
	Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz
Karayolu		*	
Demiryolu	*		
Havayolu			*
İletişim	*		
Enerji	*		
Organize Sanayi Bölgeleri	*		
Küçük Sanayi Siteleri	*		
Sermaye	*		
Hammadde		*	
Teknoloji	*		
İşgücü	*		
Müteşebbis	*		
Üst Kademe Yöneticiler	*		

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2004, s:131.

Ülkemizde yaşanan son ekonomik krizlerin doğal bir sonucu olarak yaşanan belirsizlik ortamında arz talep dengesinin değişmesi ve mevcut sanayi işletmelerinin finansman maliyetlerini arttırmış ve bu sanayi işletmelerinin ürettikleri malları satmalarını zorlaştırmıştır. Bu olgu beraberinde söz konusu işletmelerin genellikle küçülmelerini ve sermaye öz kaynaklarından kaybetmelerine neden olmuştur. Bu durum kısmen Manisa Sanayicisi içinde geçerli olup finansman temininde problemler yaşanmıştır. Manisa'nın sahip olduğu tarım potansiyeli ve sanayi üretiminin ihracata yönelik olması sayesinde bu durumun üstesinden gelmiş olup sermaye birikiminin küçük, orta ve büyük boyutlu işletmeleri kurmak için yeterli olduğu söylenebilir.

İşgücü temininde Manisa'da Sanayi'nin öngördüğü alanlarda eğitim almış kalifiye eleman temininde yeterli altyapısı mevcut olup, bu altyapı sürekli olarak

geliştirilmekte olduğundan bu konuda yeterlilik söz konusudur. Manisa sahip olduğu tarım potansiyeli ve sanayi üretiminin ihracata yönelik olması sayesinde yaratılan sermaye birikiminin yeterli olması beraberinde müteşebbis insan gücünün yeterliliğini ortaya koymaktadır. Günümüzde üst kademe yöneticisi tüm sektörlerde önem kazanmış durumdadır. Ülke genelinde olduğu gibi Manisa’da da işletmelerin aile işletmesi olması yanında uluslar arası nitelikte üretim yapan kurumsallık kazanmış işletmelerde bulunmaktadır. Sanayi’nin öngördüğü alanlarda eğitim görmüş ve çalışan işletmelerde tecrübe edinmiş işgücü ve üst kademe yöneticileri mevcut olup bu konuda da yeterlilik söz konusudur.

Yukarıdaki anlatılmaya çalışılan sebepler de göz önüne alındığında, Manisa İli’nin yatırım potansiyelinin özellikle organize sanayi bölgesinde yatırım yapmanın ne kadar avantajlı olduğu tartışılmaz bir durum olmuştur.

Manisa’nın yatırım yapmak için ideal bir kent olduğuna dair en önemli güncel gösterge, 2004 yılında aldığı birincilik ödülüdür. Financial Times Grubu’na bağlı FDI (Foreign Direct Investment) Magazine tarafından düzenlenen yarışmada, Manisa 200 Avrupa şehri arasında “yatırım için en ideal maliyetli kent” seçilmiş ve Hong-Kong’da yapılan ödül töreninde mevcut yatırım şartları ile yabancı yatırımcılar tarafından büyük ilgi görmüştür.

“Geleceğin Avrupa Kentleri ve Bölgeleri 2006–2007” yarışması’nda Manisa, süregelen başarılarına yenilerini eklemiş ve yarışma sonucunda dört ayrı ödüle layık görülmüştür. Avrupa’da yer alan 89 Kentin değerlendirilmeye alındığı yarışmada, aday kentler; ekonomik potansiyel, uygun maliyet, insan kaynakları, bilişim ve iletişim, ulaşım, yaşam kalitesi ve doğrudan yabancı yatırım promosyonu kategorilerinde ve 28 ayrı kritere göre değerlendirilmiş ve Manisa; “Avrupa’nın En İyi Ekonomik Potansiyele Sahip Kenti” kategorisinde Birincilik “Best Economic Potential in Europe”; “Avrupa’nın Maliyetler Açısından En Uygun Yatırım Kenti” kategorisinde İkincilik “Most Cost Effective City in Europe”; “Güney Avrupa ‘da Geleceğin Kenti” kategorisinde İkincilik “Southern European City of The Future”; “Türkiye’de Geleceğin Şehri” kategorisinde Birincilik “City of the Future for

Turkey” ödülleri almıştır. 16 Mart 2006 tarihinde Fransa’nın Cannes Kentinde düzenlenen ödül töreninde yine Bölge’deki yabancı yatırımcıların oldukça ilgisini çekmiştir (Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tanıtım Dosyası, 2007).

6.2 Manisa’nın Organize Sanayi Bölgesi Etkisinde Oluşan Kentsel Gelişim Trendleri

Manisa, Ege Bölgesi’nde sanayide gelişmenin ve tarımsal üretimde çeşitlenme ve artışın bir arada yaşandığı illerendir. İl sınırları içinde var olan topraklar, başta bağcılık, zeytincilik ve meyvecilik açısından ülke çapında önemli verimliliğe sahiptir. Bunun yanı sıra, sahip olduğu ulaşım olanakları ve ihracat limanı İzmir’e yakınlığı nedeniyle sanayi alanında da Manisa’da önemli gelişmeler yaşanmış başta organize sanayi bölgesi olmak üzere kentin değişik noktalarında çok sayıda sanayi tesisi faaliyete geçmiştir. Bu kapsamda, Manisa kenti, sanayi gelişmesi açısından İl içinde en önemli merkez olarak ortaya çıkmıştır.

Sanayide yaşanan gelişmeler paralelinde, Manisa İl sınırları içinde kırsal nüfusta düşüş yaşanırken, kentsel nüfusta düzenli bir artış göze çarpmaktadır. Manisa İl sınırları içinde başta İl merkezi olmak üzere, bazı ilçe merkezleri de gerek İl içinden gerekse İl dışından yoğun bir göç almaktadır.

Manisa İl merkezini oluşturan Manisa Kenti, ilk üç bölümü tam doluluk oranına ulaşan, 4’üncü ve 5’inci kısımlarında arsa tahsislerine başlanan altyapı ve arıtma tesisleri olanaklarına sahip organize sanayi bölgesinin de etkisiyle, geçmişten bugüne kent dışından oldukça yoğun göç almıştır. Bu eğilim eski hızında olmasa da günümüzde de sürmektedir. Geçmiş yıllarda büyük boyutlara ulaşmış olan göçler, bir yandan kentin sıkışık bir düzenle yapılaşmasına ve yoğunlaşmasına, diğer yandan kentin çeperlerinde kaçak yapılaşmış mahallelerin oluşmasına neden olmuştur.

Organize sanayi bölgesinden kaynaklanan istihdamın bir bölümünün İzmir’den karşılanıyor olması kentin, bugün sahip olduğu büyüklüğün çok üstünde, kontrolü zor, kaçak yapıların çoğunlukta olduğu bir büyüklüğe ulaşmasını engellemiştir.

Manisa kenti kaynaklı bu gelişmeler, salt kent merkezi değil, yakın konumdaki yerleşim merkezlerinde de önemli etkilere sebep olarak nüfuslarının da artmasını sağlamıştır. Manisa kentinin çevresindeki alanlarda, belediye hizmetlerinin çağdaş niteliklerde sunulabilmesi, büyük bölümü verimli tarım alanları olan bölgede kaçak yapılaşmaların kontrol altına alınması, yapılaşmanın planlı gelişmesinin sağlanması, bölgede gerek koruma açısından, gerek kentsel altyapı sorunlarının giderilmesi açısından ve gerekse düzenli bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi açısından, bütüncül kararların alınması ve uygulamaya geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Manisa kenti, kurulduğu bölgenin avantajlarından yararlanarak büyümüş ve gelişmiştir. Ancak gelişme sürecinde avantaj olarak nitelendirilen verilerin bir bölümünün gelişme ve büyüme açısından zamanla dezavantaja dönüşme olasılığı ortaya çıkmıştır. Manisa'nın Spil Dağı ile Gediz Ovası'nın bulunduğu noktada kurulmuş olması tarihsel süreçte kentlerin yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi için zorunlu olan su ve verimli topraklarla bir arada olmak anlamına gelmektedir.

Kentin ilk kurulduğu günden günümüze kadar, Kentin büyümesindeki etkili olan konum avantajlarının başında, hiç kuşkusuz Gediz Nehri tarafından sulanan verimli ovalar bulunmaktadır. Artan tarımsal üretimle beslenen kent gelişmesini sürdürmüş, geçen uzun yıllar boyunca ayakta kalmıştır. Kentin gelişmesinde katkısı olan bir diğer konum özelliği de Spil dağı'dır. Kent ve çevresindeki yerleşmelerin içme ve sulama amaçlı su kaynağı olan dağ, kentin gelişmesinde ve yaşamını sürdürmesinde önemli etkenlerden biri olmuştur.

Kentin gelişmesinde bir diğer konum avantajı ulaşımın elverişli olmasıdır. Uzun yıllardan bu yana bölgesel merkez olan İzmir kent merkezine olan yakınlığı, İzmir İstanbul ve Ankara ile var olan karayolu ve demiryolu bağlantısı, kentin gelişmesinde önemli bir diğer etken olmuştur. Manisa'nın ulaşım açısından İzmir'e ve Liman'a yakınlık avantajı, kentte sanayi gelişmesinin önünü açmış, sanayide yaşanan bu gelişme kentsel büyümede tarımsal gelişme eşliğinin üstüne çıkılmasını sağlamıştır.

Ancak, gelişme açısından geçmişten bu yana belirli bir ölçüye kadar avantaj niteliğinde olan kimi etmenler, erişilen belirli bir ölçek sonrasında dezavantaja dönüşmüştür. Kentin uzun yıllar tarıma bağlı gelişmesini sağlayan ve korunması zorunlu olan verimli Ova, kentin tarımsal gelişme eşiğinin üstüne çıkması, sanayiye bağlı gelişmesi ve büyümesi sonrasında, kentin gelişmesi açısından bir dezavantaja yani doğal bir eşiğe dönüşmüşlerdir. Aynı şekilde kentin geçmişten bugüne yaşamsal açıdan önemli değerlerinden biri olan Spil Dağı oluşturduğu sınırla kentin güney yönünde gelişmesinin önünde doğal bir eşik oluşturduğundan dezavantaja dönüşmüştür.

Tarıma bağlı gelişmeden sanayi kentine dönüşümü yaşayan Manisa’da, giderek daha büyük alana yayılan sanayi bölgeleri, bir yandan kentin gelişmesinde, nüfusun artmasında, işsizlik oranının düşmesinde oynadığı rolle avantaj durumundayken, diğer yandan kentin batıya gelişmesinin önünde eşik oluşturduğundan yer seçimi açısından dezavantaja dönüşmüştür.

Beşinci bölümde Manisa organize sanayi bölgesinin gelişim trendlerinden bahsedilmişti. Söz konusu gelişim trendi ile Manisa Kentinin gelişim trendinin karşılaştırılması ve organize sanayi bölgesinin Manisa Kentine olan olumlu ve olumsuz yönleri ise bu bölümde tartışılacak konular arasında yer almaktadır. Tarım Kentinden Sanayi Kentine doğru hızlı bir dönüşüm sürecinde olan Manisa Kenti bu süreçte, Sosyo-Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Politik açıdan etkilenmiştir. Söz konusu etkileşim süreci iyi analiz edilmesi gereken önemli konulardan birisidir. Özellikle bir kentin gelişim açısından ne konumda olduğu ve bu gelişim sürecinde etkilendiği sosyal, ekonomik ve politik konularda nasıl bir politika uygulaması gerektiği açıklanacaktır.

6.2.1 Sosyo-Ekonomik Etkileri

Sosyo Ekonomik etkiler başlığı altında İl’in sosyo ekonomik durumu, istihdam hizmet ve sanayi sektöründe çalışan sayılarının karşılaştırılması, genel konut politikası üzerine etkileri (inşaat ruhsatı sayısı), açılan banka şube sayısı, işyeri

ruhsatları, Manisa da taşımacılık (taşıma şirketi sayısı, organize sanayi bölgesinde kullanılan), gelen giden araç sayısı ile yolcu sayısı ve Manisa İlinde trafiğe çıkan sıfır araç sayısı ile ilgili değerlendirmeler yapılarak organize sanayi bölgesinin söz konusu alanlara etkisi üzerinde durulacaktır.

Manisa'nın sosyo-ekonomik durumu incelendiğinde; Manisa'da sanayi, tarım, ticaret ile ulaştırma ve haberleşme sektörü ağırlıklı bir sosyo-ekonomik yapı görülmektedir. İlin sosyo-ekonomisinde sanayi sektörü birinci sırada, tarım sektörü ikinci, ticaret sektörü üçüncü, ulaştırma ve haberleşme sektörü dördüncü ve kamu sektörü de beşinci sırada yer almaktadır. 2003 yılında DTP tarafından yapılan "İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması" sonuçlarına göre Manisa, 0,34165 puan ile sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından 25. sırada yer almıştır. Fakat 2003 yılından günümüze gelindiğinde Manisa'nın değerlendirme kriterleri göz önüne alındığında daha üst sıralara yükseldiği söylenebilir.

2001 yılı satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYH ve cari fiyatlarla kişi başına GHSY yalnız Manisa İlinde Türkiye değerlerinin üstündedir. Bu değerler sırasıyla Türkiye için 6 132 \$ ve 2 146\$ iken, Manisa İlinde 7 024\$ ve 2 459\$'dır (TÜİK, Bölgesel Göstergeler, 2006, s:121). Manisa GHSYİH'sı içerisinde, sanayi sektörü %40,9 ile en fazla GHSYİH oluşturan sektör konumunda iken, tarım sektörü %17,7 ile ikinci, ticaret sektörü % 15,2 ile üçüncü, ulaştırma ve haberleşme sektörü %10,3 ile dördüncü, devlet hizmetleri %6,4 ile beşinci ve konut sahipliği de %3,1 ile altıncı sırada yer almaktadır (Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanlarının Araştırılması, 2004, s:130). Dış ticaret verilerine bakıldığında, 2005 yılında gümrük kapılarının bulunduğu İllere göre yapılan değerlendirmede, kişi başına ihracatın (402\$) ve kişi başına ithalatın (550\$) en yüksek olduğu İl Manisa'dır. Manisa Bölgesi'nde ihracatın ithalatı karşılama oranı %73'tür (TÜİK, Bölgesel Göstergeler, 2006, s:120). Tüm bu göstergelerde de görüldüğü gibi Manisa organize sanayi bölgesi Kentin ekonomik yönden gelişmesinde Kente büyük katkı sağlamaktadır.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması, İzmir'in Manisa İl merkezi üzerindeki daraltıcı etkisini yavaşlatmış olsa da, Manisa İl merkezi sosyo-ekonomik

faaliyetlerin hareketliliği bakımından yinede İzmir'in büyük ölçüde etki alanında yer almaktadır. İl merkezi kendi etki alanında bırakan İzmir; ulaşım güzergâhları nedeniyle Manisa'nın en gelişmiş yerleşimleri olan Turgutlu, Salihli, Akhisar ve Soma gibi ilçelerinin de Manisa İl merkezi ile sosyo-ekonomik bütünleşmesini engelleyerek, kendi çekim alanına girmelerini sağlamıştır. Hatta bu sürece İlin bütün ilçeleri dâhil olmuştur denebilir. Bu sonuç Manisa İl merkezi'ni idari bölünüş bakımından İlin merkezi olmakla sınırlamış, sosyo-ekonomik ilişkiler boyutunda bir ilçe merkezi konumuna zorlamıştır.

Sosyo-ekonomik yapının, büyük orandaki tarım potansiyeli ve yoğunlaşma sürecindeki sanayi gelişimi ile etkileşimi genel olarak değerlendirildiğinde, İzmir'in sınırlayıcı etkisinin henüz kırılamadığı, art bölge konumu ile başta İzmir olmak üzere ülke içi ve dışı merkezlere katma değeri düşük hammadde ve ayrı işlenmiş mamul üreticisi sürecinin devam ettiği, bunun sonucu olarak da sosyo-ekonomik gelişmenin, üretim gücüne eşit bir düzeye henüz ulaşamadığını söyleyebiliriz.

Manisa'nın sahip olduğu doğal altyapı potansiyeli, sosyo-ekonomik gelişmenin diğer altyapı unsurlarından kurumsal ve beşeri altyapı ile işlevsel bütünleşme göstermemiş ve altyapı unsurları eş zamanda harekete geçirilememiştir. Tamamen insan unsuruna dayanan kurumsal ve beşeri altyapıdaki yetersizlikler, doğal altyapının üretim dinamiklerinin İl sosyo-ekonomik yapısına istenilen ölçüde yansımaları sekteye uğratmıştır.

Manisa'nın üretim gücüne rağmen istenilen sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini yakalayamamasının diğer önemli bir nedeni olarak, merkezi düzeydeki kamu yönlendirmesinin İl düzeyinde yeterince etkili olamayışı ve kamu hizmetlerinden siyaset ve kamu yönetimi bakımından yeterince yararlanılamaması gösterilebilir. Bu olguya İl nüfusunun sosyo-ekonomik yapısal özelliğinden kaynaklanan rehavet ve bilinç yetersizliği ile siyasi ve ekonomik alanda organizasyon eksikliği de eklenince arzu edilen sosyo-ekonomik gelişme düzeyinin yakalanması sürecinde gecikmiştir.

Kurumsal altyapının en etkin gücünü oluşturan merkezi yönetimin, planlı kalkınma dönemlerindeki merkezi planlama anlayışı çerçevesinde, kalkınmanın yöresel, mekânsal bir başka deyişle coğrafi boyutta, sosyo-ekonomik gelişme unsurları olan altyapılar arasında eş güdümü sağlamakta sınırlı etki ile sürdürülmeye çalışılması, dinamik tarım sektörü ile başta sanayi olmak üzere üretim sektörleri ve altyapısal unsurların aynı anda devreye sokulmasında yetersizliklere yol açmıştır.

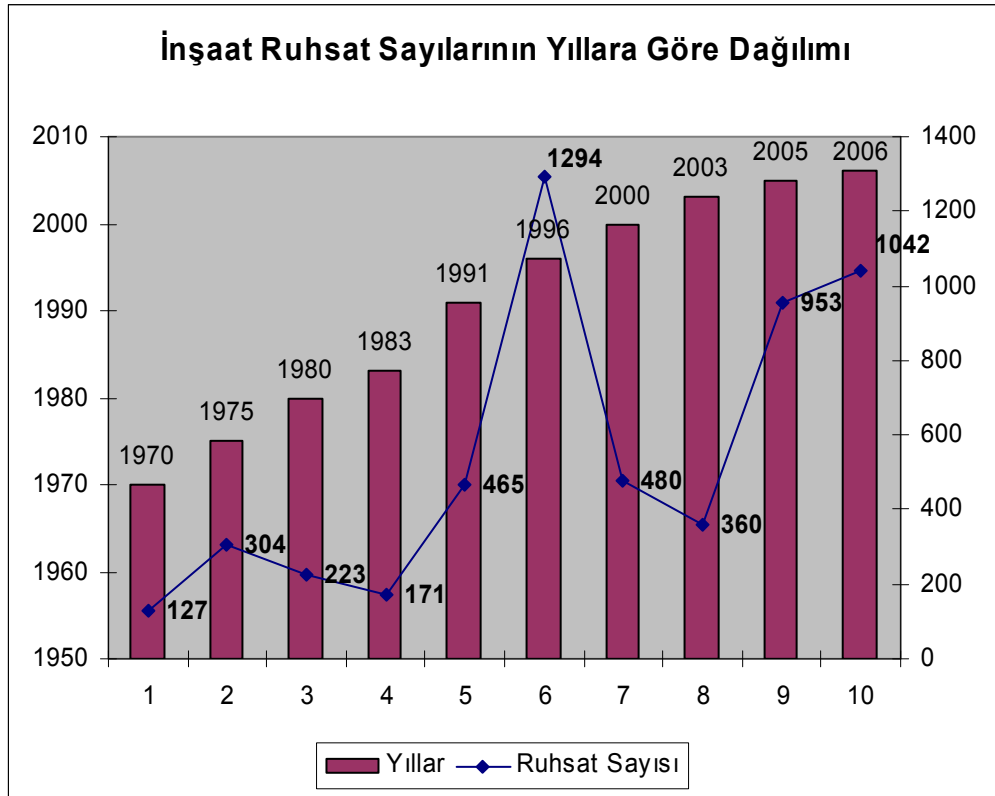
Manisa'nın tarım sektöründen bir anda sanayi sektörüne doğru hızlı bir geçiş süreci yaşaması ve bu sürecin hızla genişlemesi sonucunda kentsel yatırımlar ile sosyo-ekonomik gelişimler sanayideki bu hızlı sürece ayak uyduramamıştır. Sonuç olarak, kentin gelişimi ile organize sanayi bölgesinin gelişimi arasında büyük bir uçurum oluşmuştur. Söz konusu farklılığın oluşmasında organize sanayi bölgesinin ekonomik yapısı ile yerel yönetim ekonomik yapısı arasındaki uçurumun olmasından da kaymaklanmaktadır.

Merkezi yönetimin, yerel fiziksel çevrenin biçimlendirilmesine, ekonominin yönelimine ve nüfusun dağılışına çok üst düzeyde etkide bulunduğu bu süreçte, Manisa yeterli kamu yatırımı desteğini de alamamıştır. İlin nüfus ve üretim göstergelerinde ülke düzeyinde ilk on sırada yer almasına karşın, kamu yatırım harcamalarında daha alt sıralarda yararlanan il konumuna bulunması bu görüşü doğrulamaktadır. 1990–2001 yılı arasındaki 11 yıllık dönemde, Manisa kamu yatırım harcamalarında Türkiye'deki İller arasında 20'inci sırada, 2000 yılında İllere yapılan kişi başına kamu yatırım harcamasında da 73'üncü sırada yer almaktadır.

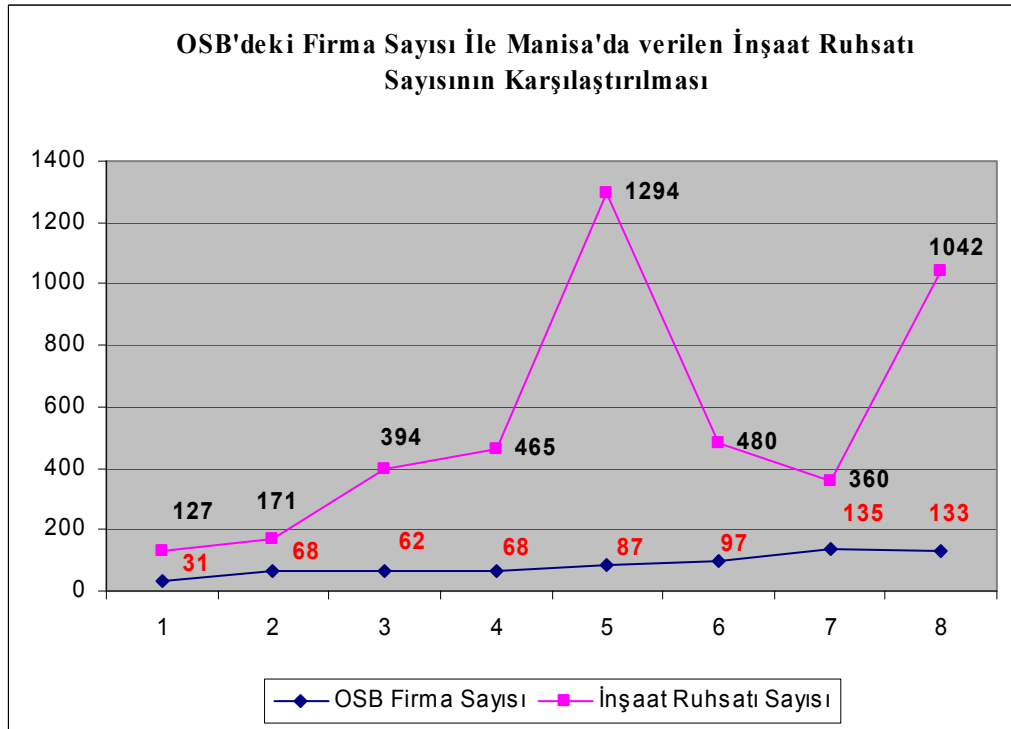
Manisa İlinde şehirde yaşayanların oranı %57, köyde yaşayanların oranı %43'tür. 2000 yılı nüfus sayımına göre İl merkezi nüfusu 214 345, İlin nüfus yoğunluğu ise km² başına 95 kişidir. Manisa'nın kentleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve tarım kolunda çalışanların toplam istihdam oranı ise Türkiye ortalamalarının üstündedir. 1980–2000 dönemlerinde istihdam edilen nüfusun sektörlere göre dağılımında önemli değişimler olmuştur. Bu dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı

sürekli azalmaktadır. Tarım sektöründe erkek nüfus, kadın nüfustan daha hızlı olarak diğer sektörlerle yönelmektedir. Tarım sektöründen sonra toplam istihdamdaki en yüksek oran hizmetler sektöründe görülmektedir. 1980–2000 yılları arasında hizmet ve sanayi sektörlerinde istihdam edilenlerin oranında sürekli bir artış gözlenirken inşaat sektöründe istihdam edilenlerin oranında artış ve azalışlar gözlenmiştir.

Manisa İl merkezindeki genel konut politikası incelendiğinde konut sorunu 1960 ve 1970’li yıllar arasında ülkenin hızlı bir şekilde sanayileşme yolunda ilerlemesiyle ön plana çıkmıştır. Tarımdaki makineleşme kırsal iş olanaklarının azalması ve yatırımların ülke çapında dengesiz dağılımı kentlere göç olayını hızlandırmıştır. Manisa genelinde, ülke geneline paralel olarak kırsal kesimden özellikle istihdam verebilen ilçe merkezlerine nüfus akışı meydana gelmiştir. Manisa merkezde, son iki sayım dönemi verilerine göre, Ege Bölgesi’nde nüfusu oransal olarak en hızlı artan İl merkezi olmuştur. Bu hızlı artış önemli altyapı sorunlarını, konut ihtiyacını da gündeme getirmiştir. Söz konusu konut ihtiyacı Manisa Belediyesi’nin Toplu Konut ile yaptığı projelerle rahatlamış konuma gelmiştir. Manisa Belediyesi tarafından 2006 yılında toplam 1.042 adet inşaat ruhsatı verilmiştir. Manisa Belediyesi tarafından 2006 yılında toplam 4.502 adet konuta iskân ruhsatı verilirken, bu oran 2007 yılında 3.732 adet olmuştur.

Şekil 6.24 Manisa Belediyesince verilen inşaat ruhsatı sayısının yıllara göre dağılımı.

Şekil 6.25 Organize Sanayi Bölgesindeki firma sayısı ile inşaat ruhsatı sayısının karşılaştırılması.

Söz konusu konut ihtiyacını bu kadar yüksek seviyelere çıkmasında kuşkusuz Manisa organize sanayi bölgesindeki gelişmenin etkisi olmuştur. Manisa gelen vasıfsız işgücü kentteki ev kiralarının yükselmesine sebep olurken aynı zaman da kentteki ev fiyatlarının da yükselmesine sebep olmuştur.

Manisa’da 2006 yılı itibariyle kamu ve özel 17 adet banka ile bunlara ait 24’ü merkez ilçe’de olmak üzere 89 şube mevcuttur. Manisa’daki bankaların isimleri ve şube sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6.56 Manisa'daki banka şubeleri.

Banka Şubeleri		
Banka Adı	Merkez İlçe Şube Sayısı	Diğer İlçe Şube Sayısı
Ziraat Bankası	2	15
İş Bankası	2	13
Yapı Kredi	2	4
Halk Bankası	2	6
Vakıflar Bankası	1	5
Akbank	2	10
Şekerbank	1	2
Oyakbank	2	3
Tekstilbank	1	0
Garanti Bankası	1	2
HSCB Bank	1	0
Denizbank	2	5
Koçbank	1	0
Finansbank	1	0
KuveytTürk Finans	1	0
Family Finans	1	0
Türk Ekonomi Bankası	1	0
TOPLAM	24	65

Kaynak: Sanayi Ticaret İl Müdürlüğü, 2006.

Manisa’nın en önemli iki karayolu bağlantısı İzmir’i İstanbul ve Ankara’ya bağlayan ve İl sınırları içinden geçen yollardır. İzmir-Ankara yolu Gediz Vadisini izleyerek doğu-batı doğrultusunda il sınırlarından geçer. Söz konusu yollar yıllık ortalama trafik yükü bakımından ülkemizin ana ulaşım aksları içinde bulunmaktadır. Manisa demiryolu ulaşımı açısından da önemli ana geçiş güzergâhı üzerinde olup İzmir, Aydın, Afyon ve Balıkesir İllerine demiryolu bağlantısı bulunmaktadır. Denizyolu ulaşımında ise İzmir İlinde bulunan limanlar aracılığıyla ihracat ve ithalat

yapılmakta olup, Manisa organize sanayi bölgesinden yapılan ihracat için İzmir önemli bir liman kentidir.

Organize sanayi bölgesinin hızla gelişmesi sonucunda Manisa'daki ulaşım altyapısı iki farklı açıdan değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki yukarıda da bahsedildiği üzere şehirlerarası ulaşım bağlantıları ve ikincisi ise şehir içi ulaşımıdır. Şehirlerarası ulaşım bağlantısı yapılan yol genişleme çalışmaları ile sorunsuz hale getirilmiştir. Ayrıca şehrin yerleşim alanı ile Manisa Ovası'nı ikiye bölen çevre yolu projesinin de hayata geçmesiyle kentin şehirlerarası ulaşımında problem tamamen aşılacaktır.

Kent içi ulaşımında ise kentin doğal eşiklerle sınırlanmasından dolayı şehir içi ulaşımında ciddi şekilde sorun yaşanmaktadır. Özellikle organize sanayi bölgesine işçi taşıyan servislerin kent içi trafiğine girmesi ile mesai çıkışlarında trafiğin sıkışmasına sebep olmaktadır. Yoğunluk sırasına göre ilk on sırayı alan İllerde kaydı yapılan taşıt sayısı Tablo 6.57'de verilmiştir.

Tablo 6.57 Manisa İlinde kaydı yapılan taşıt sayısı.

Yıl	Ay	Adet	Sıra	Yıl	Ay	Adet	Sıra	Yıl	Ay	Adet	Sıra
2004	OCAK	583	4	2005	NİSAN	1805	8	2006	MART	1991	10
2004	NİSAN	1446	9	2005	MAYIS	1977	8	2006	MAYIS	4413	7
2004	MAYIS	1658	9	2005	HAZİRAN	2062	10	2006	HAZİRAN	3285	7
2004	HAZİRAN	1419	8	2005	TEMMUZ	2105	9	2006	TEMMUZ	2738	10
2004	TEMMUZ	1434	7	2005	AĞUSTOS	2285	10	2006	AĞUSTOS	3584	6
2004	AĞUSTOS	1474	9	2005	EYLÜL	2493	10	2006	EKİM	2548	6
2004	EYLÜL	1299	9	2005	EKİM	4279	5				
2004	EKİM	1216	8	2005	KASIM	3196	5				

Kaynak: TÜİK, 2006.

2005 yılı verilerine bakıldığında; bin kişi başına düşen özel otomobil sayısı Türkiye ortalaması 80 olurken bu rakam Manisa İlinde 71 olmuştur. İlk on sırayı alan İllerde kaydı yapılan taşıt sayısını incelediğimizde Manisa İlinin genelde ilk on sırada olduğunu görmekteyiz. Söz konusu veriler değerlendirildiğinde; Manisa İlinin organize sanayi bölgesi etkisiyle günden güne ekonomik olarak kalkınma süreci içinde olduğunu görmekteyiz. Özel otomobil sayısının giderek artması Manisa İl merkezinde otopark sıkıntısının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Organize sanayi bölgesinin giderek büyümesi ile kent içinde yaşayan çalışanların fabrikaya ulaşımını sağlayan kent içi ve kent dışı servis arabaları çalışmaktadır. Gerek Manisa merkez ilçeden gelen çalışanlar gerekse İzmir ve Manisa'nın ilçelerinden gelen çalışanlar, organize sanayi bölgesi ve Kent arasında yoğun servis trafiğinin oluşmasını sağlamaktadır. Tablo 6.58'de Manisa'daki organize sanayi bölgesine servis çeken şirketler verilmektedir. Toplam 31 adet firma 510 adet araç ile (bu araçların 150 adet otobüs, 142 adet midibüs, 142 adet de minibüs) servis yapılmaktadır. Söz konusu araçlar ile günde yaklaşık 24.000 kişi taşınmaktadır. 510 adet araç Manisa Belediyesi Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü'nde kaydı olan araçlardır ve bu araçlara ek olarak Manisa Belediye'sinde kaydı olmayan araçlarla ve diğer özel araçlarla birlikte toplam 26.500 kişi Organize Sanayi Bölgesi ile Manisa ve çevre yerleşmeler arasındaki ulaşımı kullanmaktadır.

Tablo 6.58 Manisa organize sanayi bölgesine servis yapan şirketler ve araç sayısı

Sıra	Servis Yapan Şirketler	Araç Sayısı
1	Man Turizm	5
2	Seren Turizm	5
3	Tekin Arslan	2
4	Mas Turizm	96
5	Mas Turizm (Kiralık)	30
6	Urganlılar Turizm	2
7	Sairoğlu Orman A.Ş.	2
8	Bir-Ol Turizm	21
9	Akçora Turizm	20
10	Sancaklılar Turizm	10
11	Öztur turizm	10
12	Kardeş Turizm	5
13	Mesir turizm	10
14	Ser Tur Koop	26
15	Çalış Turizm	15
16	Yıldız Seyahat	8
17	Anıl Turizm	21
18	İlaydam Turizm	6
19	Esen Tur	51
20	Yorulmaz Turizm	5
21	Genç Turizm	5
22	Ege Turizm	10
23	A Global	4
24	Özgür Turizm	7
25	Öz Hazar Turizm	18
26	Dayı Turizm	4
27	Öz Alp Turizm	14
28	Öğreten Turizm	12
30	Öz Hazar Turizm	3
31	Şahıs	83
	TOPLAM	510

Kaynak: Manisa Belediyesi, Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü, 2007.

6.2.2 Sosyo-Kültürel Etkileri

Manisa 16. yüzyılın sonlarına kadar “Şehzadeler Şehri” olarak ün kazandı. Bu dönem Manisa’nın “ikbal devri” olarak nitelendirilmiştir. Sancağa çıkan şehzadelerin kimisinin yanında şair, edip, bilgin, hattat ve müzisyen vb. kimseler bulunmaktaydı. Manisa seçkin bir kültür ve eğitim merkezi durumuna gelmiştir. Şehzadeler dönemi Manisa’sı sosyal, dini ve eğitim amaçlı küçük büyük, pek çok mimari yapıyla adeta süslenmiştir. H. Acun’un saptamasına göre, sadece Manisa’da Osmanlı Dönemine ait 6 külliye, 16 cami, 2 mescit, 2 medrese, 3 tarikat yapısı, 8 türbe, 1

imaret, 1 darüşşifa, 8 hamam (2 ev hamamı), 2 kütüphane, 6 mektep, 2 han, 1 bedesten, 1 saray ve 33 çeşme vardır. Ayrıca günümüze kadar gelemeyen, yazınsal kaynaklarda yer alan 130 kadar eser belirlenmiştir (Manisa Valiliği, Manisa 2007,s:216).

Kurtuluş Savaşı yıllarında Manisa, Yunan işgaline uğramış ve oldukça sarsılmıştır. Bunalımlı yıllarda eğitim kurumları dumura uğratılmış ve sıkıntılı yaşam koşulları bir kısım Türk Ahali'nin göç etmesine yol açmıştır. İşgalciler yenilgiye uğrayıp kaçarlarırken geçtikleri yerleşimlerin büyük bir bölümünü yakmışlardır. Osmanlı Dönemine ait pek çok kültür mirası da yangınla birlikte yok edilmiştir. Cumhuriyet dönemine girildiğinde Manisa yıkıntı durumundaydı ve kent çok kısa zamanda düzenlenen imar planına göre yeniden kurulmuştur. Eğitimi destekleyen halkevleri ve halkodaları ülke çapında yaygınlaşmıştır. Manisa'da halk evi sayısı 15'e, halkodaları sayısı ise 86'ya yükselmiştir. 1937'de Manisa Müzesi açılmış Kitapsaray'ın (Kütüphane) temeli atılmıştır. İsmet İnönü Kız Enstitüsü, 19 Mayıs Stadyumu, Devlet Hastanesi gibi kurumlaşmaya yönelik atılımların yanında; ulaşım, tarım, sanayi ağırlıklı yatırımların yıldan yıla artarak sürdürülmesi sonucunda Manisa gelişkin bir konuma yükselmiştir. Ekonomik ilişkilerin değişimi bugünkü kültürel yapıyı etkilemiştir (Manisa Valiliği, Manisa 2007,s:218).

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması endüstriyel yatırımlar açısından burayı cazibe merkezi durumuna getirmiştir. Sanayileşme çabaları kentleşme olgusunu hızlandırmıştır. 1992'de Celal Bayar Üniversitesinin kurulması kentsel yaşama belli bir canlılık kazandırmıştır. Üniversitenin sağlık, spor, kültür, sanat etkinlikleri giderek artmış ve Manisa sosyal yaşamı da paralelinde canlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları nicelik yönünden azımsanmayacak düzeye ulaşmıştır. Bunlardan bazıları kendi çapında kültür ve sanat etkinlikleri düzenlemektedirler. Kültürel etkinlikleri geliştirip yaygınlaştırmak için temel altyapının kurulması gerekmektedir. Çağdaş kültür değerleri özümserenek kurumlaşmaya gidilmesi, "kültürleşme" çabalarına büyük katkı sağlayabilecektir.

Bir kültür devrimi olan Cumhuriyet'in öngördüğü kültürel ve toplumsal kalkınma çabaları, bu süreci izleyen dönemde başlayan sanayileşme - kentleşme büyük ölçüde geleneksel yapıyı çözmüş ve modern yaşama geçiş sürecini hızlandırmıştır. Yaşam biçimindeki değişime karşın, kimi gelenekler sistemin kültürel parçası olmayı sürdürmüştür. Geleneksel giyim-kuşam, yerini modern giyim biçimlerine bırakmıştır. Kırsal kesimde yer yer geleneksel giyimden kalma bazı öğeler kullanılmakla birlikte, kentsel alanlarda modern giyim ağırlıklı durumdadır. Kentsel yapıyı oluşturan katmanlarda ve özellikle gelir seviyesi yüksek kesimlerde modanın yakından izlendiği görülmektedir. Kentteki eski dönemlerden gelen sosyal baskı azalmış bunun yerine modern kent görünümüne bürünmüş bir Manisa ortaya çıkmıştır. Celal Bayar Üniversitesinin bu değişimde önemli bir payı olduğu kesindir. Kentte azda olsa etkileyen ekonomik yükseliş kentin sosyal ve kültürel hayatının da değişmesini sağlamıştır.

Kent içerisinde farklı kültürlerden gelen değişik sosyal yapıda insanların bulunduğu ve bunların kendi aralarında gruplaşarak şehre yerleştikleri görülmektedir. Bu insanların kent hayatına ve ortak yaşam kültürüne adapte olmamaları ve Kentli-Manisalı kimliğine kavuşmaları için gerekli sosyal girişimlerin yapılmaması birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle Organize Sanayi Bölgesi'nde bir iş bulma umuduyla kente gelerek yerleşen, eğitim durumları yüksek olmayan bu gruplar kenti giderek içinden çıkarılamaz hale getirerek kentin bütünleşmesinden çok bölge bölge birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Gruplar arası çatışma, ayrılan konut alanlarına insanların yerleşmemesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Manisa'da yaşayan yerli halk % 49'a gerilemiştir. Buda şunu gösteriyor ki Manisa dışarıdan çok fazla göç almış ve halada almaktadır. Kentin kültürel ve sosyal yapısı hızla değişmekte olup, eski kültürel değerlerimiz hızla yitirmeye başlanmıştır.

Oysa sosyal ve kültürel tesis alanları Manisa gibi çok farklı kültürlerden gelen insanların yoğunlaştığı bir kentte en önemli donatı alanlarındandır. Farklı bölgelerin insanların Manisa'daki kentli yaşama katılmaları, kendi kültürlerini yaşamak yerine kendi kültürlerini yine koruyarak Manisa Kültürü ile yaşamalarının sağlanması gerekmektedir. Bu insanların belirli bölgelerde kendi içlerinde kapalı

kalmaları yerine Manisa'nın aktif gelişimi içerisinde olmaları yapılacak olan sosyo-kültürel tesislerle mümkündür. Manisa'da yaşayan herkesin kentteki sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmaları sağlanmalıdır. Kentin sağlıklı gelişiminin sosyal yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu göz ardı edilmeden yeni kentsel politikalar üretilmelidir.

Kurumsal altyapı, kontrol organizasyonu işlevselliği ile fertlerin toplum içerisinde yaşayışlarına yön verir ve davranışlarını organize eder. Sosyal çevrede sosyal yapının sınırını tayin eden bir alandır. Sosyal çevre, bir sosyal yapıyı diğer sosyal yapılardan ayırır. Bir İlin sosyal yapısı diğer İl sosyal yapılarından sosyal çevresi vasıtasıyla ayrılır. Sanayileşme olgusu genelde olduğu gibi, İl düzeyinde de kurumsal altyapının hacminin büyümesine ve yeni biçimler almasına yol açmıştır. Geleneksel tarım toplumu özelliğinden, sanayileşen toplum özelliğine geçişle birlikte, sosyal yaşamın hacmi artmış, hareketliliği de hızlanmıştır. Hızlanan sosyal yaşam hareketliliği, bazen sosyal yapının kontrol organizasyonu olan kurumsal altyapıyı baskı altına alarak yeni düzenlemelere zorlamış, bazen de kurumsal altyapının yönlendirmesiyle yeni şekiller kazanmıştır.

Sosyal alt yapı, teknik altyapı ile birlikte ekonomik kalkınmada ve gelişmişlikte esas alınan temel kriterlerden biridir. Sosyal altyapı sektörlerinden eğitim ise nitelikli kalifiye işgücü yetiştirme açısından son derece önemli bir sektör konumundadır. Sosyal alt yapı sektörleri arasında bulunan eğitim ve sağlık sektörlerinde mevcut durum ve kentteki altyapısı aşağıda incelenmiş ve organize sanayi bölgesinin kente katkısı belirtilmeye çalışılmıştır. Kentteki sağlık ve eğitim altyapısı incelendiğinde; söz konusu alanlarda birçok eksikliğin olduğu anlaşılmaktadır. Sağlık altyapısının yeterli düzeye ulaştırılması amacıyla, ülke genelinde merkezi düzeyde başlatılan iyileştirme politikalarına, Manisa'daki kamu yönetiminin özel gayretleri de eklenince 2000'li yıllarda sağlık tesisleri ve altyapısına sahip olma bakımından önemli gelişme sağlanmıştır. İl ölçeğinde yerel kamu yönetiminin bu alandaki başarılı çalışmalarına, "Devlet Vatandaş İşbirliği" çerçevesinde özel kesiminde önemli katkıları olmuştur.

Manisa'daki sağlık altyapısının geliştirilmesine yönelik özel kesim katkılarında, İl'deki Sanayicilerin önemli payı bulunmaktadır. Sanayi sektöründeki tüzel veya özel şahıslar, sağlık altyapısına, bina yapımı ve diğer teĉhizat, donanım temini gibi süreçlerde maddi desteklerde bulunmuşlardır. Manisa İl genelindeki hastanelerin altısına ait binaların yapımında büyük katkı, diğer hastanelerin i donanımlarında malzeme desteği ve 31 sağlık ocağının yapımında da, gelişen sanayi ile birlikte sanayicilerin bağış ve doğrudan destekleri olmuştur (Karaköse, 2004, s.190).

Manisa' da sağlık alanında kurumsal organizasyon ve personel ihtiyacından çok, sağlık tesislerinin yetersiz kapasiteleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle sanayileşme genelinde ticaret ve hizmet sektörlerindeki gelişme sonucunda artan sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun SSK kapsamında olanlarının sayısındaki artış, bu kurumun ildeki sağlık hizmeti veren tesislerinin yetersiz kalmasına yol açmıştır. Sağlık alanında yapılan son değişiklikler ile sağlık sektöründe birleşmeler meydana gelmesi ile birlikte söz konusu tesis yetersizliği hat safhaya çıkmıştır. Ancak son yıllarda Manisa Merkez ilçede artan özel hastane sayısı kentin sağlık sektöründeki birçok sorununda çözülmesine sebep olmuştur. Söz konusu özel sağlık tesisleri tüm Manisalılara hizmet sunarak sağlık sektöründeki açığı kapatmışlardır. Manisa'ya yapılması düşünülen 400 yataklı bölge hastanesinin işlemleri tüm hızıyla sürmektedir. Proje tamamlandığında İlin yakın çevresinden de yoğun bir nüfusu kente çekmesi muhtemeldir.

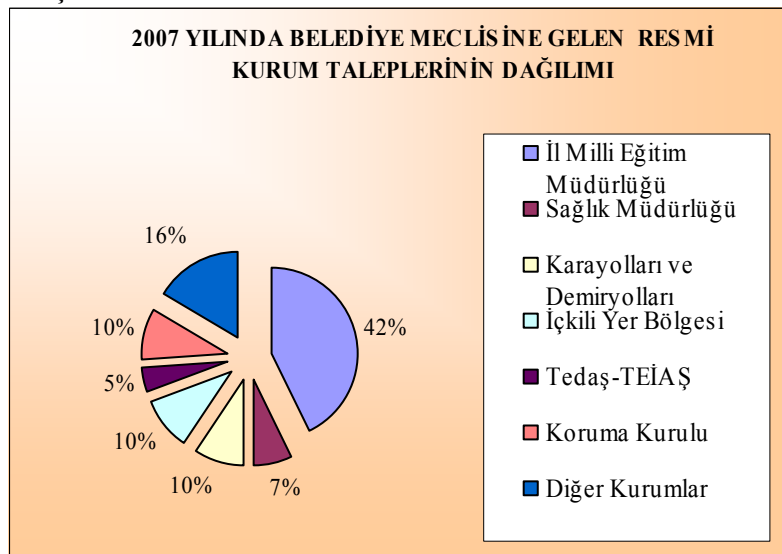
Manisa kenti okullaşma oranında Türkiye ve Ege Bölgesi'ne göre daha yüksek bir seviyeye sahiptir. oğalan nüfus ve okullaşma oranının yüksekliliği eğitim altyapısında büyük talepleri ortaya çıkarmıştır. Sanayileşme ile birlikte artan kentleşme ve kentteki eğitim kurumlarından yararlanma sonucu, 1980'li yıllardan itibaren ilde okul ve derslik yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda İl genelinde derslik başına düşen ğrenci sayısı 40'a yaklaşmış, kent merkezinde 47 öğrenciye yükselmiştir.

1990'lı yılların başından itibaren sağlık sektöründe olduğu gibi, eğitim sektöründe de kamu yönetimi tarafından okul ve derslik yapımı çalışmalarında istenilen başarıyı

elde edebilmek için vatandaş desteğinde yararlanılmıştır. Manisa eğitim alanında Devlet-Vatandaş işbirliği ile başarılı bir süreç izlemiştir. Manisa'da sanayileşme ve şehre olan yoğun göç sonrasında, büyük eğitim altyapısı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve organize sanayi bölgesinin büyümesi eğitim talebini arttırır iken; sosyal yapıya aktardığı kaynaklarla, sosyal altyapının tamamlanmasına ivme kazandırmıştır. Birikimleri artan sanayiciler, sanayiye nitelikli eleman temini ve özellikle eğitime katkı amaçlı hayırsever faaliyetlerde kamu yönetimine önemli desteklerde bulunmuşlardır. Öyle ki 1990 yılından sonra Manisa'da hayırseverler tarafından ya da onların katkılarıyla yapılan (İlköğretim-Lise) okul sayısı 80'i bulmuştur. Bu sayının çok büyük bir bölümü sanayicilere aittir (Karaköse, 2004, s.191).

2003 yılına gelindiğinde; ilköğretim alanında hedeflenen 30 kişilik sınıf değerine ulaşılmıştır. Ancak özellikle İl Merkezinde lise düzeyindeki derslik yetersizliği sürerken, yapılan 3 yeni lisenin de eğitime başlamasıyla sorun şimdilik çözülmüş durumdadır.

2007 yılında Plan ve Proje Müdürlüğü tarafından Belediye Meclisi'ne sunulan konuların dağılımı incelendiğinde; toplam 150 adet konudan, 110 adeti Vatandaş ve Plan Proje Müdürlüğü'nün talebi iken; 42 adet Resmi Kurum talebi Meclis gündemine gelmiştir.

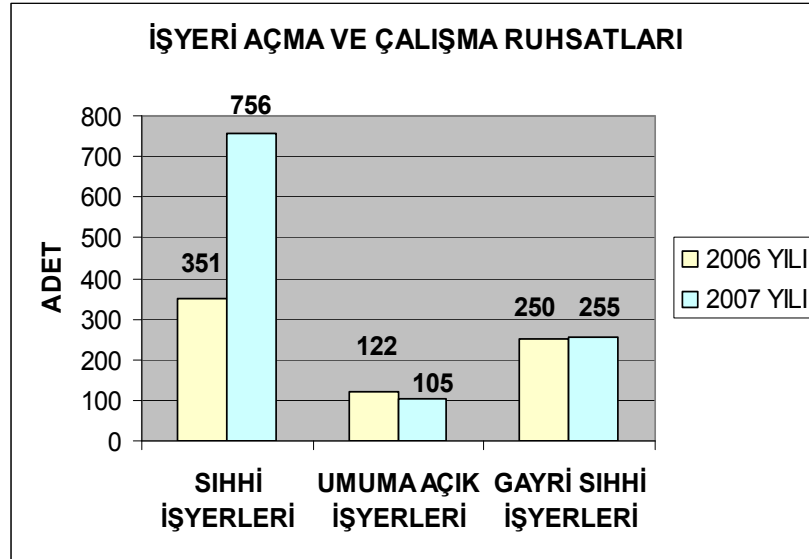

Şekil 6.26 2007 Yılında Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü'nden Meclise giden resmi kurum taleplerinin dağılımı.

Şekil 6.26 incelendiğinde; Resmi kurumlardan en çok talebin %42 ile İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gelen talepler olduğu görülmektedir. Sağlık Müdürlüğü'nün talepleri ise %7'de kalmaktadır. Söz konusu grafikten de anlaşılacağı üzere Manisa Kent merkezi'ndeki sağlık ve eğitim yatırımları tüm hızıyla devam etmektedir.

Manisa organize sanayi bölgesinin III. kısmında yer alan 14.816 m²'lik okul parselinde, Bölge'deki mevcut fabrikalara nitelikli eleman yetiştirebilmek amacı ile bir "Meslek Okulu" yapımına karar verilmiş ve yapım işi 2006 yılı bütçesine konmuştur. Sanayicilerden gelen talepler doğrultusunda ilgili bölümlerin açılacağı okulun 2009 yılında hizmete alınması planlanmaktadır.

Organize sanayi bölgesinin Manisa Kenti'nin sosyo-kültürel etkilerinden bir diğeri ise Kentte açılan sinema, tiyatro sayısı ile lokanta-restoran, büfe, pastane-unlu mamuller vb. gibi işyerlerinin sayısındaki değişim olmuştur. Manisa Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'nde son iki yılda verilen işyeri açma ve çalışma ruhsatlarının dağılımı Şekil 6.27'de verilmiştir. İşyeri açma ve çalışma ruhsatları incelendiğinde sihi işyeri ruhsatlarının bir hayli arttığı gözlenmektedir.

Şekil 6.27 Plan ve Proje Müdürlüğü tarafından 2006–2007 yılında verilen işyeri açma ve çalışma ruhsatlarının dağılımı.

Yakın geçmişe kadar sadece tek bir sinema salonu bulunan ve tiyatro salonu bulunmayan Manisa kenti günümüzdeki yatırımlarla tiyatro salonuna kavuşmuştur. Şuan Manisa'da 3 adet sinema salonu hizmet vermektedir. Yapılacak olan yatırımlarla gelecekteki bu az sayının yükselmesi beklenmektedir. Organize sanayi bölgesinin büyümesi ile doğru orantılı olarak kentteki sosyal yaşamında gelişmesi gerektiği anlaşıldığından Manisa'daki tiyatro ve sinema salonlarının artması gerektiği yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak kentlerin hızla değişime uğradığı çağımızda, sosyal yaşam kültürünün de değişime uğraması ile birlikte sinemaların yerini artık DVD ve CD olarak film satan ve kiralayan dükkanlar açılmıştır.

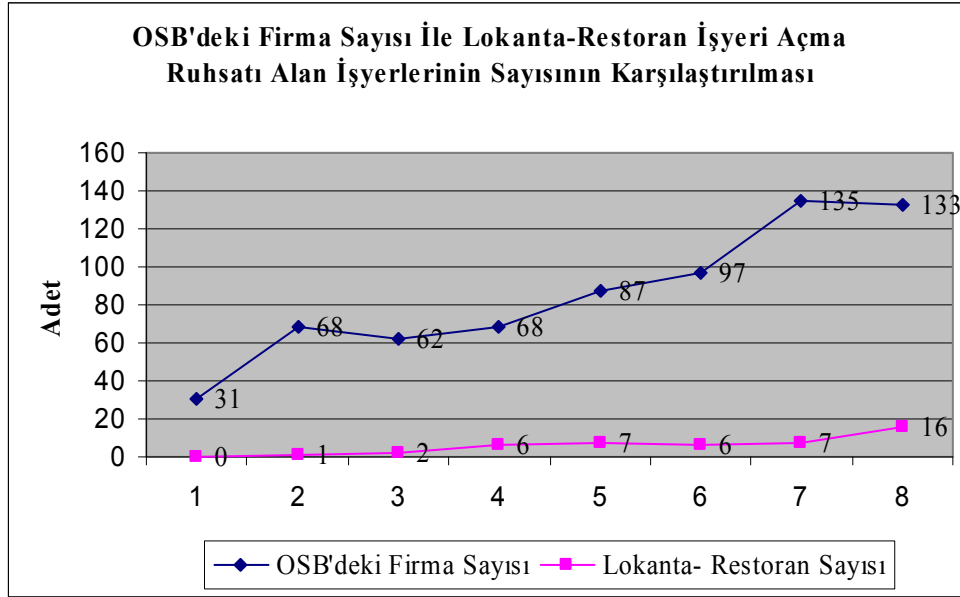
Tablo 6.59 Manisa Merkezde verilen sıhhi işyeri açma ruhsatlarının yıllara ve alanlara göre dağılımı.

Yıllar	Lokanta Restoran	Büfe	Pastane Unlu Ma.	Bakkal	Berber-Kuaför Güzellik Salonu	Market S. Market	Kasap Manav Terzi Çay oca.
1989	2	3	0	4	7	0	6
1990	4	2	2	12	6	2	9
1991	6	10	2	19	4	0	13
1992	10	6	3	24	7	1	16
1993	10	9	11	30	5	3	9
1994	10	9	7	33	8	7	26
1995	4	5	2	31	10	4	14
1996	7	10	5	18	9	6	6
1997	9	15	4	28	13	5	12
1998	5	1	2	21	4	3	6
1999	3	12	9	0	0	0	0
2000	1	11	3	0	0	0	0
2001	6	10	4	0	0	0	0
2002	7	11	4	0	0	0	0
2003	7	8	2	0	0	0	0
2004	10	13	0	0	0	0	0
2005	13	11	5	0	0	0	0
2006	16	21	0	0	0	0	0
2007	16	46	7	5	2	1	7
2008	4	3	0	0	0	0	0
Toplam	150	216	72	225	75	32	124

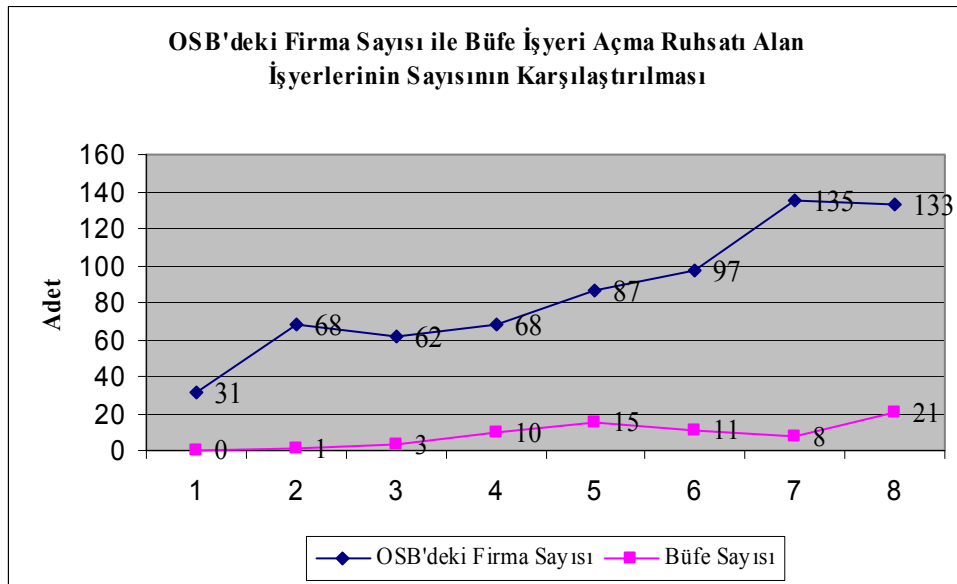
Kaynak: Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, 2008.

Lokanta ve Restoran sayıları incelendiğinde; 2000 yılından sonra sayılarının hızla arttığı görülmektedir. Aynı şekilde; Büfe sayısında da artış gözlenmektedir. 1990 ile 1998 yıllarında çok yaygın olan bakkallar Kentlerin gelişmesi ve sosyal yaşamdaki yükselme ve nüfusunda artmasıyla beraber içerik değiştirerek yerini süper market ve büyük alışveriş merkezlerine bırakmıştır. Ekonomik kalkınma ile birlikte kentteki

alışveriş merkezlerinde de artış gözlenmesi gerekirken söz konusu gelişme henüz sağlanamamıştır. Bunun en önemli sebebi ise Manisa'nın İzmir'e yakın mesafede bulunması sonucunda kentte yaşayanların ihtiyaçlarını İzmir'den karşılamalarıdır. Fakat son yıllarda yapılan yatırımlar ile Manisa İl merkezinde de alışveriş merkezlerinin yapımına başlanılmıştır. Kentteki bu büyük eksikliğin giderilmesi ile birlikte Manisa artık daha yaşanabilir ve sosyal bir kent olma özelliğine kavuşacaktır.

Şekil 6.28 Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayısı ile lokanta-restoran işyeri açma ruhsatı alan işyerlerinin sayısının karşılaştırılması.

Şekil 6.29 Organize Sanayi Bölgesi'ndeki firma sayısı ile büfe işyeri açma ruhsatı alan işyerlerinin sayısının karşılaştırılması.

6.2.3 Sosyo-Politik Etkileri

Sosyo-Politik etkileri başlığı altında sivil toplum kuruluşları adı altında meslek kuruluşları, dernekler, kooperatifler, vakıflar, sendikalar ve siyasi partiler incelenerek; sendikalaşma oranı, dernek sayıları ile üye sayıları ve sivil toplum örgütleri üzerine etkileri incelenecektir. Ayrıca, Manisa İli'nin aldığı göç ve nüfus artışının etkileri, konut yapılaşmasında ortaya çıkan kaçak yapılaşma ve sorunları ile kentsel mekân oluşumları ve mahallelerin ortaya çıkışı, aktif nüfus hızı ile çalışan nüfus hızına etkileri ile ilgili değerlendirmeler yapılarak organize sanayi bölgesinin söz konusu alanlara etkisi üzerinde durulacaktır.

Kurumsal altyapıyı oluşturan diğer unsurlar içerisinde meslek kuruluşları, odalar ve dernekler yer almaktadır. Meslek kuruluşlarının Manisa'nın sosyal hayatına ve dolayısıyla ekonomik hayatına sivil toplum örgütlenmeleri olarak büyük ölçüde yön vermeleri, bunların ayrıca incelenmeleri gerekmektedir. Bir toplumda yaşayan bireylerin mesleki ve sivil toplumsal bir amaca hizmet eden bir ya da birden fazla kuruluşa üye olarak faaliyetlerine katılması, yerel demokrasinin güçlenmesine ve dolayısıyla birlikte yaşanılan toplum için en kaliteli yaşam ortamının sağlanmasına büyük katkılar sağlamaktadır. Manisa'da sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilebilecek bir bölüm mesleki kuruluşların kuruluş tarihleri 20. yüzyılın başına kadar uzanmasına rağmen, sivil toplum kuruluşlarının Manisa'da yaşayan geniş kitlelere ulaşmaya başlaması ancak 2000'li yıllarda gerçekleşebilmiştir.

Sivil toplum kuruluşu olarak bir İlin sosyal hayatına büyük etkileri olan kuruluşların başında meslek kuruluşları, dernekler, kooperatifler, vakıflar, sendikalar ve siyasi partiler gelmektedir. Sosyo-Ekonomik hayata önemli etkisi olan Sivil Toplum Kuruluşlarının başında Sanayi ve Ticaret Odaları gelmektedir. Manisa Ticaret ve Sanayi Odası; sivil toplum kuruluşu olarak İl Sosyo-Ekonomik gelişimine önemli katkılar sağlayan girişimlerde bulunmuş ve bu çalışmalarını günümüzde de devam ettirmektedir. Ticaret ve Sanayi Odası'nın Manisa Sosyo-ekonomik hayatına en önemli katkısı organize sanayi bölgesinin kurulmasında üstlendiği kurucu ve geliştirici roldür. Ziraat Odaları'nın kuruluş tarihi ile Sanayi ve Ticaret Odaları'nın

kuruluş tarihlerine bakıldığında; Manisa ekonomik hayatında tarımın, sanayiden daha eski bir tarihe sahip olmasına rağmen, tarım kesiminde mesleki örgütlenme sanayiden çok daha sonraları başlamıştır. Burada sanayi sektörü faaliyet ve organizasyonlarının tarım kesimine örnek oluşturduğu görülmektedir. Manisa'daki bir diğer sivil toplum kuruluşu Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'dir. Manisa'da küçük esnaf ve sanatkârın meslek dayanışması ve çıkarlarını korumak, bunu toplum çıkarları ile uzlaştırmak, nitelikli mal üretip, ticaret yapmayı sağlamak amacıyla kurulu Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği vardır. Söz konusu birlik aynı zamanda Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği yapmak suretiyle, özellikle yan sanayi alanlarının ihtiyacı olan nitelikli eleman yetiştirilmesi konusunda önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu birlikteliğin kurulmasındaki en önemli faktör Manisa organize sanayi bölgesine iş yapan küçük ve büyük ölçekteki sanayi kuruluşlarının yoğun talepleridir. Söz konusu nitelikli elemanlar bu gibi kurumlar sayesinde kendilerine iş olanakları bulmaktadırlar. Aynı zamanda organize sanayi bölgesindeki büyük kuruluşlarda da rahatlıkla çalışma imkânı bulmaktadırlar. Sanayi, ticaret ve ziraat sektörleri dışındaki uzmanlık gerektiren işlere yönelik muhtelif iş ve meslek dallarında yasal ve anayasal görevlerini yürütmek üzere teşkilatlanmış kuruluşlar son yıllarda Manisa'da etkin olmaya başlamıştır.

Manisa'daki dernekler ve vakıflar incelendiğinde ise; toplam vakıf sayısı 263 olup, bunun 215'i mazbut, 3'ü mühlak, 45'i özel vakıftır. Özel vakıfların ise 29'u yeni vakıf, 16'sı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları'dır. Manisa'daki vakıflar içerisinde en etkin olanları sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı, çevre koruma vakfı, elginkan vakfı ile yüksek öğrenim vakfidir. Diğer vakıflar eğitim sektöründe bazı yatırım ve hizmetler gerçekleştirmektedirler. Söz konusu vakıflar içerisinde en önemlisi ECA tarafından kurulan Elginkan Vakfı'dır. Söz konusu vakıf kendi bünyesinde verdiği teknik sosyal ve kültürel eğitimle Manisa'da örnek gösterilecek bir kuruluş halini almıştır. Çevre İllerden bile bu vakıfta eğitim almaya gelen birçok kişi bulunmaktadır. Manisa İlindeki dernek sayısına baktığımızda ise; 1.112'si sosyal, 45'i kültürel, 268'i sportif olmak üzere toplam 1.425 adet dernek vardır. Belirtilen derneklerin toplam üye sayısı 86.599'dur. Manisa İlinde oda,

meslek kuruluğu, vakıf, dernek, sendika gibi 1.769 sivil toplum kuruluğu bünyesinde kayıtlı toplam üye sayısı 413.991'dir (Manisa Valiliği, Manisa 2007,s:354).

Kooperatifler kuruluğu amacı itibariyle ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği, özel olarak ortaklarının iktisadi çıkarlarını korumak ve onlara faydalar sağlamak için teşekkül ettirilseler dahi, bir ilin sosyal hayatına yaptıkları etkiler bakımından, kurumsal yapının bir parçası olarak sosyal işlevlere sahiptir. Manisa Merkez'de toplam 239 kooperatiften; 190 adet yapı kooperatifi, 3 adet tarımsal amaçlı kooperatif, 1 adet esnaf ve sanatkârlar, 8 adet tüketim kooperatifi, 31 adet diğer kooperatifler ve 6 adet kooperatif birliği mevcuttur (Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, 2005, s:65).

Kooperatifleşme ile birlikte Manisa'daki şirketleşme faaliyetleri de incelendiğinde çok canlı olduğu gözlenmektedir. 2005 yılı sonu itibari ile kentte 708 adet anonim şirket, 4.697 adet de limited şirket, 31 adet komandit şirket, 146 adet kolektif şirket olmak üzere toplam 5.582 adet şirket bulunmaktadır. İl'deki sermaye şirketleri genellikle toprak sanayi, tekstil sanayi, gıda ve yem sanayi, makine ve imalat sanayi, kimya sanayi, plastik sanayi, oto yan sanayi, elektrik ve elektronik sanayi, inşaat ve mühendislik hizmetleri, hazır giyim ve pazarlama alanlarında faaliyet göstermektedir. Söz konusu şirketleri bu tür farklılıklar göstermesi kentin sanayi ve ticaret potansiyelinin ne kadar geniş olduğunun göstergesidir. Ancak söz konusu faaliyetler teknolojik ve bilimsel gelişmeler ile uyumlu bir şekilde gelişmesi gerekmektedir. Organize sanayi bölgesinde olduğu gibi yeni teknolojilerin izlenilmesi ve yeni buluşlar için gerekli arge çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Şirketleşme faaliyetlerinde yabancı sermayelerle yapılacak olan birliktelik antlaşmaları Manisa organize sanayi bölgesi ve kent için önemli yere sahiptir. Yatırım ortaklarının yapacakları yatırımlar kentte hem para akışını hızlandıracak hem de kentin daha modern bir yapıya kavuşması için gerekli sebeplerden bir tanesini oluşturacaktır.

Sendikalar, Manisa'da da ülke genelinde olduğu gibi, 1947'de sendikalar yasasının çıkarılmasından sonra örgütlenmeye başlamıştır. Sendikalar yasasının

çıkarıldığı ilk yıllarda, Manisa'da kurulan sendikaların bir bölümü, ilin bölge merkezi İzmir'e yakınlığı nedeniyle, Manisa'da değil de İzmir'de örgütlenmiştir. 2002 yılında Manisa'da toplam 30 adet işçi ve 8 adet işveren sendikası örgütlü olarak faaliyet göstermektedir. İşçi sendikaları toplam üye sayısı 42.716, işveren sendikaları üye sayısı 48'dir. Manisa'daki toplam 71.082 sigortalı çalışanın %60'ının sendikalı olduğu göz önüne alınırsa çalışma ortamının sendikalaşma düzeyinde Manisa'nın iyi seviyede bulunduğu söylenebilir. Aynı dönem de Türkiye'deki sendikalaşma oranı ise %58 civarındadır. Manisa'nın sendikalaşma bakımından az da olsa ülke ortalamasının üstünde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'nin 2004 yılı nüfus artış hızı %14.9, Kütahya İlinin %9.3, Uşak İlinin %6.7, Afyonkarahisar İlinin %5.6, Manisa İlinin %4.7 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus yoğunluğu açısından, Manisa Bölgesi hem Ege Bölgesi hem de Türkiye değerlerinin altındadır. Türkiye değeri üzerinde değere sahip tek İl Manisa'dır. Manisa Bölgesi İlleri arasında 2000 yılı kent nüfus oranının en yüksek olduğu Manisa İlinde bu oran %56.7 iken, Türkiye için %64.9'dır. 2000 yılında Manisa İli net göç hızı 53.2 iken, diğer iller göç vermektedir (TÜİK, Bölgesel Göstergeler, 2006, s:118).

Manisa İli hem batıdan, hem de çoğunluğu doğu illerden olmak üzere göç almakta iken genellikle ülkenin batı bölgelerine göç vermektedir. 1994 yılından bu yana değişkenlikler yaşansa da 1998 yılına kadar net göç aldığı gözlenmiş olup, Manisa Nüfus Müdürlüğü'nün bilgilerine dayanarak Manisa'da net göç bu yıllar arasında pozitifdir.

1994-2002 yılları arasında Manisa'ya göç eden nüfus sayısı sürekli düşüş göstermektedir. 1994 yılında 1907 kişi İlimize göç ederken, 2001 yılında bu rakam 81 ve 2002 yılında 218 kişiye kadar düşmüştür. Geçen 9 yıllık süreç içinde göç alımı %90 düşmüştür. Göçteki düşüş ise 1999 yılında hız kazanmıştır.

2000 ve 2001 yıllarında Erzurum'dan tamamen ve doğudan kısmen göç kesilmiş olup, batıdan az bir miktarda göç almıştır. Manisa özellikle İzmir-İstanbul ve Bursa illerine yoğun olarak göç vermiştir. Göç alma eğilimine paralel olarak göç verme

sayılarında ve oranında da periyodik olarak düşüş yaşanmıştır. Manisa, 1994 yılında 979 kişi göç verirken, bu sayı 2000 yılında 285 kişiye ve 2002 yılında 90 kişiye düşmüştür. Göç verme oranı %91 düşüş göstermiştir. 2002 yılında aldığı göçün %41'ini göç vermiştir.

1994–2002 yılları arasında Manisa'nın aldığı göç sayısı, verdiği göç sayısının iki katına denk gelmekte olup, 1999 yılından bu yana denge bozulmuştur. Hatta 2000 ve 2001 yıllarında her iki göç olayında da sayısal değerler düşmesine rağmen verdiği göç sayısı, aldığı göç sayısını geçmiş durumdadır.

Manisa, yaşadığı yoğun İl dışı göç olgusuna rağmen kentleşmede olumsuz gelişmeleri henüz kontrol edebilen bir il konumuna gelmiştir. Merkezi İdare, İl kuruluşları, mahalli idarelerin ortaklaşa gayretleri ile sağlıksız yapılaşmanın önüne geçebilmekte, kentsel yapı güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Manisa 1960'larda eski Manisa Evleri, göçmen konutları, gecekonduları, gecekondü önleme bölgesi adı altında yapılan konutları, lüks apartmanları ve kat karşılığı çabucak yükselen beton blokları ile günümüz kentlerine ayak uydurma çabası içinde bir kent olarak gözükmektedir.

Manisa' da kaçak yapı ve gecekondü, İzmir, İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerimize oranla azdır. Bu yapıların çoğu özel parselasyonla arsalara yapılmış kaçak yapılar şeklinde oluşmuştur. Küçük sanayi sitesinin kurulması, bu bölgenin oluşumunda önemli etkidir. Yenimahalle, Kuşlubahçe, Nurlupınar ve Akgün Mahalleri, gecekondü bölgesi içine alınmış kesimlerdir. Bu kesimler 1965 sonrası 15 yıl içinde olmuştur. Bu süre içinde bu mahallelerin eksik teknik alt yapıları tamamlanmıştır. Yasal yollardan başka kent içinde ve özellikle mücavir alanlarda şehrin gelişme yönünde imar planı uygulaması, parselasyon hizmetleri ivedilikle yapılarak şuyulandırma, ada düzenlemesi, inşaat, ruhsat ve iskân ruhsatında kolaylıklar sağlanıp, yasal yapı yapma olanağı arttırılarak kaçak yapılaşma önlenmeye çalışılmıştır (Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2008).

Kaçak yapı normal yapıdan daha ucuz değildir; hatta daha pahalıdır. Ancak yürürlükte bulunan imar yasalarının aradığı şart ve şekiller, imar planı sınırları içinde dar gelirli vatandaşların kendi olanakları ile bağımsız yapılar yapmalarına olanak sağlamaktadır. Bunun açık örneği Kuşlubahçe Mahallesi'nde görülmektedir. Kaçak yapı çalışmaları başladığında, bu mahallenin imar planı içine alınarak, gecekondular ıslah bölgesi haline sokulmasından sonraki on yılda, evvelce mevcut 147 yapıya karşın 60 kadar izinli yapının yapılmış olmasıdır. Buna karşın imar planı içinde bulunmayan alanlara çok sayıda kaçak yapı yapılmıştır. (Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü).

Buradaki kaçak yapı inşaatı Nurlupınar Mahallesi'ne kaymış ve kısa sürede yeni bir mahalle doğmuştur. Nurlupınar Mahallesi'nin imar planına alınarak gecekondular ıslah bölgesi haline getirilmesinden sonra kaçak yapı inşaatı bu mahallenin uzağındaki Ortakuyu'ya, Şahindere'sine ve özellikle imar planı bulunmayan Horozköy'e kaymıştır. 1982 yılında da Horozköy, Keçiliköy ve Uncubozköy'ün de Belediye sınırları içine alınması ile sınırlar bugünkü halini almıştır. Konut yapımının en çok olduğu dönem 1985 yılıdır. En çok konutun yapıldığı mahalleler ise Laleli, Tevfikiye, I. Anafartalar, Mimar Sinan ve Peker mahalleleridir. Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren kroki ekler bölümündedir (Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü).

Tablo 6.60 İmar ıslah planları ve gecekondulaşması ile oluşan mahalleler ve yoğunluğu.

MAHALLE ADI	NÜFUS	HANE	HANE BAŞINA DÜŞEN KİŞİ SAYISI
Adnan Menderes	2107	457	4.61
Akpınar	3534	797	4.43
Atatürk	4593	-	-
Barbaros	8837	-	-
Bayındırlık	3037	-	-
Cumhuriyet	5272	1182	4.46
Dere	613	-	-
Dilşeker	4601	-	-
50. Yıl	2648	659	4.01
Fatih	4433	-	-
Fevzi Çakmak	7299	1435	5.08
Gediz	1501	288	5.21
Göktaşlı	3863	-	-
Hafsa Sultan	7246	1950	3.71
İshak Çelebi	2992	-	-
Kaynak	1773	468	3.78
Kazım Karabekir	6605	1453	4.54
Kocatepe	2007	468	4.28
Kuşlubahçe	4591	1097	4.18
Nurlupınar	2355	622	3.78
Turgut Özal	2030	406	5.00

Kaynak: Manisa Belediyesi, İmar İşleri Müdürlüğü.

Eski kent dokusunun içinde bulunan kent merkezi, bu merkez etrafında gelişmiş ve kent içinde yer yer alt merkezler oluşmuştur. İl genelinde kimi büyük kentlerimizde yaşanan yaygın, yoğun ve sürekli bir gecekondulaşma olgusu gözlenmemektedir. Manisa'da canlı bir toplu konut hamlesi ve mahalli idarelerin arsa üretim çabaları bulunmaktadır.

Manisa'da kaçak alt yapıların bulunduğu bölgeler vardır. Bu bölgeler Nurlupınar, Kuşlubahçe, Barbaros, Fevzi Çakmak, Cumhuriyet, Yeni mahallenin bir kısmıdır. Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren pafta ekler bölümündedir. 1969 yılında yapımına başlanan gecekondulaşma önleme bölgesinde 40' a yakın kooperatif kurulmuş, daha sonra ihtiyaca yetmediği için 2 nolu gecekondulaşma önleme bölgesi planlanmıştır. 1970'lerde Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması kentin gelişme yönünü ve dokusunu değiştirmiştir. Merkez çevresinde dairesel bir şekilde gelişen doku Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasından sonra İzmir-Balıkesir yolu boyunca çizgisel bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Gelişmenin bu yöne çekilmesi ile birlikte sosyal konutlar yapılmaya başlanmış böylece Laleli Mahallesi oluşmuştur (Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü).

Konut alanlarının gelişmesi, sanayi alanlarının yer seçimini etkilemiştir. Yeni sanayi sitelerinin ve sanayi alanlarının oluşumu; çevrelerinde gecekondulu ve sosyal konut mahallelerinin kurulup gelişmesine neden olmuştur. 1. ve 2. Gecekondulu önleme bölgeleri: Kazanderesi - Bozköy çayı arasında İzmir-Bursa sürat yolu kuzeyinde yer alan bu alanın 1969 yılında İmar ve İskân Bakanlığı'nca düzenlenmesi ve tasdiki yapılarak kamulaştırma çalışmalarına başlanmış, 1979 da ilk konutlar dağıtılmıştır.

Kentin konut alanlarında nüfus ve yapılaşma yoğunluğu genelde yüksektir. Daha önceleri köy iken 1980'de Belediye sınırları içine alınarak kente katılan mahallelerin yanı sıra kentin kuzey ve doğusunda 1950 sonrasında açılan yerleşme alanlarında da yeni mahalleler kurulmuştur. Bu kesimler çoğunlukla orta ve düşük gelir gurubunun yerleştiği alanlardır. Bu konutların bir kısmı kooperatiflerce yapılan toplu konut alanlarıdır. Şehrin gelişme aksi yönünde yeni yerleşim alanı tespit edilmiştir. Bu alan kuzeyinde İzmir-Manisa, Ankara Demiryolu, güneyinde Organize Sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi, doğu ve batı sınırlarını ise Bozköy ve Karaçay derelerinin sınırladığı alan "Ucuz Konut Alanı" ilan edilerek bu alanda kooperatifleşme yoluyla konut yapımına başlanmıştır. Bu alan 360 ha olup 20.000 konut alabilecek şekilde düzenlenmiştir (Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü). Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren kroki ekler bölümündedir.

Kentlerde mekân oluşumları direk olarak kentin yerleşmiş olduğu coğrafi konumdan tarih boyunca bu yöreden gelmiş geçmiş uygarlıklardan ve özellikle her uygarlığın kente verdiği fiziki, ekonomik, kültürel ve idari değerlerden etkilenmiştir. Öncelikle Manisa çok verimli bir ova üzerindedir. Ancak sırtını dayadığı sarp Spil dağı dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korunaklıdır. Ayrıca İç Anadolu'dan Ege sahillerine geçit veren bir noktadır. Manisa'da mevcut mahalleler nüfus, hane sayıları ve hane başına düşen kişi sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6.61 Manisa İlinde kentsel alanda yoğunluk.

MAHALLE ADI	NÜFUS	HANE	HANE BAŞINA DÜŞEN KİŞİ SAYISI
Adakale	3569	1094	3.26
Akgün	6266	1173	3.53
Akıncılar	4020	1168	3.44
Akmescit	3074	935	3.28
Alaybey	8411	2488	3.38
Anafartalar-1	3741	1168	3.20
Anafartalar-2	3780	1116	3.38
Arda	5418	-	-
Çarşı	1572	-	-
Dinçer	3742	-	-
Ege	4991	1402	3.56
Güzelyurt	2299	616	3.73
İbrahim Çelebi	4111	1220	3.36
Keçiliköy	708	-	-
Kuyualan	5391	1521	3.54
Lalapaşa	1874	551	3.43
Laleli	6615	1870	3.53
Merkez Efendi	8176	2276	3.59
Mesir	6541	1807	3.61
Mimar Sinan	4846	1425	3.40
Mutlu	3498	930	3.76
Nişancıpaşa	3142	977	3.21
Peker	8223	2326	3.53
Sakarya	4468	1347	3.31
Saruhan	2369	707	3.35
Şehitler	4736	1375	3.44
Tevfikiye	8726	2477	3.52
Topcuasım	5790	1683	3.44
Tunca	3160	940	3.36
Uncubozköy	3169	898	3.52
Utku	4219	1273	3.31
Yarhasanlar	10393	3168	3.28
Yeni	6765	1863	3.63
75. Yıl	3484	1024	3.40

Kaynak: Manisa Belediyesi, İmar İşleri Müdürlüğü.

Akıncılar, Alaybey, Anafartalar (1-2), Arda, Çarşı, Dinçer, Ege, İbrahim Çelebi, Kuyualan, Mimar Sinan, Nişancıpaşa, Peker, Sakarya, Saruhan, Tevfikiye, Topcuasım, Tunca, Utku, Yarhasanlar, Laleli, Merkez Efendi, Mesir Mahalleleri 1989 Revizyon İmar Planı ile yapılaşmaya açılan ve bugün itibarıyla %95 yapılaşmasını tamamlamış yerleşmelerdir.

Adakale, Akgün, Akmescit, Güzelyurt, Keçiliköy, Lalapaşa, Mutlu, Şehitler, Uncubozköy, Yeni, 75. Yıl mahalleleri yapılaşmaları devam etmektedir. Kaynak, Dere, Dilşeker, Göktaşlı, Bayındırlık, Kuşlubahçe, İshakçelebi, Kocatepe Mahalleleri

şehrin eski yerleşimleri olmalarına rağmen kentin çeşitli etkenlerle göç alması nedeniyle çarpık yapılaşmanın (kaçak-gecekondu) olduğu yerlerdir. Adnan Menderes, Akpınar, Atatürk, Barbaros, Cumhuriyet, 50. Yıl, Fatih, M.Fevzi Çakmak, Gediz, Hafsa Sultan, Kazım Karabekir, Nurlupınar, Turgut Özal mahalleleri ıslah imar planı neticesinde oluşmuş Mahallelerdir. Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren kroki ekler bölümündedir.

Manisa İlinde 1980–2000 döneminde işgücüne katılım oranı azalma eğilimi göstermiştir.

Tablo 6.62 Ekonomik göstergeler (1980–2000).

Yıl	Toplam Nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İş Gücüne Katılım %	İşsizlik %
1980	941.941	484.113	471.680	12.433	69.6	2.6
1990	1.154.418	607.016	589.774	17.242	69.1	2.8
2000	1.260.169	604.066	577.033	27.033	60.2	4.5

Kaynak: Manisa Valiliği, Manisa 2007, s: 345.

Tablo 6.62 incelendiğinde, 20 yılda işgücüne katılım oranının yüzde 9.4 azalması diğer bir deyişle işsizlik oranının yaklaşık %2 artmış olması İlin sürdürülebilir kalkınması için gerekli olan ekonomik yönünün ve kentin cazibe merkezi olmasının nedeni olan kaynak yaratma fonksiyonunun gerçekleşmediğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Öte yandan bu dönemdeki çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun yıllık artış hızı binde 18 ve işgücündeki nüfusun yıllık artış hızı ise binde 11 olarak gerçekleşmiştir. Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfustan daha fazla hızlı artması kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemiş ve istihdamın belirgin bir sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, 2000 yılında 4.5 işsizlik oranı ki bu her yüz kişiden beşinin işsiz olduğunu göstermektedir ve işsizliğin Manisa'da ileriki yıllarda önemli bir sorun olabileceğini ifade etmektedir. Özellikle ülke genelinde işsizlik oranının %8.9 olması ve Manisa'da bunun yarısı olması bu tespiti doğrular niteliktedir.

Ülkemizdeki genel yapıya uygun olarak Manisa'da da erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından daha yüksek olup, işgücüne katılma oranında cinsiyetler arası farklılık tüm sayım yıllarında aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

1980–2000 döneminde istihdamın sektörel yapısında önemli değişimler olmuş ve bu dönem de istihdam edilen nüfusun yıllık artış hızı binde 10 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi, bu dönemde tarım sektöründe istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki oranı sürekli azalmaktadır. Tarım sektöründen sonra toplam istihdamdaki en yüksek oran hizmet sektöründe görülmektedir. Diğer taraftan hizmet ve sanayi sektörlerinde istihdam edilenlerin oranında sürekli bir artış gözlenirken, inşaat sektöründe istihdam edilenlerin oranında yıllara göre artış ve azalışlar görülmektedir.

İstihdam edilen nüfusun 536'sı ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta olup, yaklaşık aynı oranda da ücretli olarak çalışan nüfus görülmektedir. Tarım sektörünün İldeki özel ve gelişmiş konumu olmasının sonucu olarak görünse de Manisa ilinde gizli işsizliğin önemli boyutta olduğu söylenebilir. Sektör itibarıyla da tarımın istihdam içindeki payının her ne kadar yıllara göre düşmekte de olsa halen en yüksek düzeyde olması gizli işsizliğinde daha çok tarım sektörü içinde barınmasına neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle gizli işsizlik tarımın sektörel payının yüksek olduğu yerlerde daha çok görülmektedir.

Manisa İlinde işgücüne dâhil olmayan nüfusun, çalışabilir yaştaki nüfus içindeki oranı sürekli artmaktadır. 1980–2000 döneminde işgücüne dâhil olmayan nüfusun yıllık artış hızı binde 32.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde işgücüne dâhil olmayan nüfus içinde en hızlı artış emekli oranında yaklaşık %7 ile gerçekleşmiş, onu ise öğrenci sayısındaki artış takip etmiştir. Dikkat çekici husus ise, işgücünde olmayan nüfus içerisindeki ev hanımı nüfusunun sürekli bir azalış göstermesidir. Bu durum ise ülkenin yaşamış olduğu hayat pahalılığının ve yaşam koşullarının kadının işgücüne ve çalışma hayatına sürekli artan bir oranda katılmasına neden olduğu kadar, Manisa'nın modernleşmesinin en önemli unsuru olan kadınların da artık ilin gelişiminde söz sahibi olmaya başladıklarını göstermektedir. Ayrıca bu dönemde yaşanan hizmetler sektöründeki sürekli artışta, kadınların çalışma hayatına katılmasının önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Manisa İlinde işgücü, çalışma hayatı ve istihdam konusundaki durum ülke geneline birçok yönden paralellik göstermekte ve istihdamın artırılması amacıyla

meslek kursları, Avrupa Birliğinden sağlanan fonlarla kurs ve eğitim çalışmaları, Meslek Danışma Merkezleri oluşturulmaktadır. Bu çerçevede 2004 yılından başlamak üzere 9 farklı konuda kadın, özürlü ve genç işsizlere yönelik mesleki kurslar açılmış, AB fonlarının desteği ile gerçekleştirilen bu eğitimlerle 1.064 kişi meslek sahibi yapılmıştır (Manisa Valiliği, Manisa 2007,s:346).

Böylece çalışma hayatında barış ve huzurun sağlanması, İlin kentsel yaşam kalitesinin artırılması olduğu kadar daha yaşanabilir bir kent olma hedefine ulaşılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM YEDİ

SONUÇ

Sanayi işletmelerinin kentte düzensiz ve dağınık olarak yerleşmeleri pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Her şeyden önce bu türden düzensiz ve dağınık sanayi yerleşimi altyapı sunma sorumluluğunu taşıyan yerel ve merkezi yönetimleri zor durumda bırakmakta ve söz konusu altyapı hizmetinin maliyetini oldukça yükseltmektedir. Ayrıca sanayinin düzensiz yerleşimi sonucunda hava kirliliği, su kaynaklarının kirlenmesi, verimli tarım topraklarının ve orman alanlarının kaybı gibi pek çok çevre sorununu da gündeme getirmektedir. Sanayinin kentleşmeyi hızlandıran önemli bir dinamik olduğu ve sanayi işletmelerinin yerleştikleri bölgeye konut ve yan sanayi gibi diğer kentsel faaliyetleri de çektiği düşünülürse, planlı bir kentsel gelişmenin, öncelikle sanayinin planlı gelişim ve yerleşimini hedeflemesi gereği kaçınılmazdır. Bu nedenle Organize Sanayi Bölgeleri'nin önemli bir hedefinin de sanayi işletmelerinin planlı ve düzenli yerleşimlerinin sağlanması yoluyla olası, çevre sorunlarının giderilmesi, altyapı maliyetlerinin azaltılması ve planlı kentsel gelişmenin sağlanması olduğu söylenebilir. Manisa organize sanayi bölgesinde olduğu gibi doğru yerde doğru amaçla yapılmış bir organize sanayi bölgesi kentin gelişmesinde önemli aktörlerden birisidir.

Büyük Kentler, sanayi yatırımcıları için ilgi odağı olmuştur. Çok büyük metropoller yüksek yaşam maliyetleri, suç, kirlilik gibi problemlerin yanı sıra, sanayi için büyük ve çeşitli işgücü temini, daha zengin tüketici pazarları, ulaşım ve haberleşme imkânları, teknik ve onarım hizmetlerinin sağlanmasını içeren avantajlar sunmaktadır.

Bu bölgelerde yatırım yapan kuruluşlar mevcut altyapı olanaklarından yararlanmakta, imalat girdilerini düşürmekte, servis olanaklarından yararlanmakta ve işletme maliyetini düşürerek karı maksimize etmektedirler. Mevcut altyapı olanaklarını da kullanarak pazara kısa sürede erişebilmekte ve üretilen ürünleri kolay pazarlama imkânı bulmaktadırlar (Yüzer, 2003, s:15). Bu durum büyük kentlere sanayinin çekim hızını arttırmakta ve hem bölgeler arası gelişme farklılıklarını

derinleştirmektedir, hem de büyük kentlerde yaşanan, çevre ve kentleşme problemlerini arttırmaktadır.

Kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenleme konusunda önemli olan bir uygulama organize sanayi bölgeleri, sanayi işletmelerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetleyebilmeyi, işletmelerin topluca yer aldıkları alanlarda daha kolay ve ucuz olarak üretim yapmalarını ve uygun koşullarda altyapı hizmetlerinden yararlanmalarını sağlayarak; gelişen sanayilerin geniş olanaklara kavuşturulmalarına olanak tanır.

Artan teşvikler, altyapı olanakları önemli büyüklükte yatırım yapan işletmeleri organize sanayi bölgeleri içine çekmektedir. Manisa'da en hızlı gelişen organize sanayi bölgesi Manisa Merkezde bulunan bölgedir. İlk üç bölümü dolan Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin 4. ve 5. bölümlerinde de hızlı bir gelişme yaşanmaktadır.

Manisa'daki Organize Sanayi Bölgesi'nin hızlı gelişmesinin nedenleri arasında, Bölge'nin İzmir'e ve limana yakınlığı, doğalgaz kullanım olanağı, doğalgaz çevrim santrali bulunması, enerji üretim olanağı ve santralde üretilen buhar satışının gerçekleştirilmesi ve endüstriyel atıksu arıtma tesisinin bulunması sayılabilir. Sahip olunan bu özellikler Manisa organize sanayi bölgesini diğerlerinden farklı kılan güçlü yönler olarak tanımlanabilir.

Manisa İl merkezi ile ilçelerin büyük bölümünün bölünmüş karayolu ve demiryolu bağlantılarının bulunması, erişebilirliğin güçlü olması, İzmir'i İstanbul ve Ankara'ya bağlayan ana karayolu akslarının Manisa İl sınırları içinden geçmesi, Manisa'yı ulaşım açısından güçlü illerden biri durumuna getirmektedir.

Uzun yıllardan bu yana süren, yükü ağır karayollarından biri olan İzmir-Manisa karayolunun bölünmüş yol haline getirilmesine yönelik çalışmaların tamamlanması İzmir'e ve dolayısıyla liman ve havaalanına erişebilirliğin artması, ulaşım süresinin kısalması nedeniyle İlin ulaşım açısından güçlenmesinde yeni bir fırsat sağlamıştır.

Manisa merkezde karayolunun kent dışına alınması, Menemen-Turgutlu ve İzmir-İstanbul bağlantılarının yerleşme dışına çıkarılmasını sağlayacak olan Manisa Çevre Yolu'nun yapımına başlanması, Manisa'nın trafik sorununun ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Manisa organize sanayi bölgesini İzmir Limanı'na doğrudan demiryolu ile bağlayacak, firmaları karayolu bağımlılığından kurtaracak demiryolu hattının projelendirilmesi ve yapım çalışmalarının sürmesi, bölgede gelişme açısından yeni bir fırsatın oluşması anlamına gelmektedir. Demiryolu hattının tamamlanması ile organize sanayi bölgesi ile İzmir arasında süren ağır tır trafiği ortadan kalkacak, üretilen ürünler daha güvenli ve ucuz yöntemlerle İzmir Limanı'na eriştirilebilecektir. Oluşmuş olan bu fırsat kısa süre içinde Manisa için önemli bir güce dönüşecektir.

Aynı zamanda gümrük işlemlerinin de organize sanayi bölgesinde yapılacak olması ayrı bir avantajı da beraberinde getirmektedir. Üretilen ürünlerin hızlı ve güvenli biçimde limana ulaştırılmasını sağlayacak bağlantı ve geniş lojistik alanının planlanmış olması Manisa organize sanayi bölgesinde yeni planlanmış olan 4. ve 5. Bölgelerin kısa sürede dolmasına neden olabilecek bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Organize sanayi bölgelerinde hızlı gelişme ve artan yeni iş olanakları, bir yandan Manisa'da yeni iş olanaklarının yaratılmasını sağladığı için İl'de işsizliğin azalması anlamında yeni fırsatların oluşmasını sağlayacaktır. Ancak, Manisa'da organize sanayi bölgesinin gereksinim duyduğu kalifiye personelin Manisa'da bulunamaması, bu kadronun İzmir'den gelip gitmesi, Manisa'nın giderek kalifiye olmayan işlerde çalışan asgari ücretliler kentine dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum, Manisa'nın oluşan fırsatlardan yararlanamaması anlamına gelmektedir.

Eğitim sistemi; araştırma ve geliştirmeye dayalı bilgi üreten, bireylerine yeterli bir ilköğretim veren ve ilgi-yetenekleri doğrultusunda geliştiren, bireysel farklılıkları dikkate alan, girişimci, yabancı dil bilen, toplumun ihtiyaçlarına cevap veren, sanayi

ile işbirliği kuran, yerel ağırlıkta ulusal kültürünü kurup evrensel değerlerle bağdaştıran, bilimsel düşüncenin gereklerini yerine getiren bilgi toplumu olmayı hedefleyen bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Genel eğitimden çok mesleki eğitime yönlendirme yapılmalı, meslek okullarının programları, bölümleri, günümüz ve çevre ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde eğitimlerine devam etmelidirler. Bu sayede hem Organize Sanayi Bölgesi'nin kalifiye eleman ihtiyacı karşılanmış olacak, hem de Manisa daha bilinçli ve eğitilmiş insanların yaşadığı bir kent haline gelecektir.

Celal Bayar Üniversitesi'nin varlığı, Meslek yüksek okullarının ilçelerdeki dağılımı ve Manisa'daki mesleki eğitim veren liselerin artması ve Elginkan Vakfı gibi vakıfların mesleki eğitime verdiği destek sayesinde Manisa kenti ile organize sanayi bölgesi arasında eğitim yönünden güçlü bir işbirliğinin sürmesi sağlanmıştır.

Mekânsal açıdan bakıldığında; organize sanayi bölgesinin kentin batıda gelişme olanağı olan bölgelerin büyük bölümünü kapatması, Manisa kenti açısından gelişme alanlarının tüketilmesi anlamında bir zayıflık yaratmaktadır. Sanayinin son yıllardaki gelişmesi, organize sanayi bölgeleri dışında da Sanayi gelişmelerine yol açmış, bu gelişmelerin büyük bölümü tarımsal alanlar üzerinde oluşmuştur. Yeni gelişme alanlarının azlığı, gelecekte de sanayi gelişmelerinin tarımsal alanlar açısından tehdiye dönüşmesine yol açacak gibi görünmektedir.

Kentleşmeden, kalkınma amacıyla yararlanmaya çalışan ülkelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Söz konusu artış aynı zamanda kent ve kentleşme sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Ekonomik ve toplumsal gelişmelerine planlar yardımıyla bir yön vermek isteyen ülkeler, kentleşme ve yerleşme sorunlarına kalkınma planlarında yer vermektedirler.

Manisa'da sektörlerin sahip olduğu paya bakıldığında, Ülkemizin en önemli ovalarından birine sahip olan İlde, başta üzüm, zeytin, tütün ve pamuk olmak üzere tarımsal üretimin payı artan sulama olanakları ve gelişen tekniklerin de yardımıyla

gelecek dönemlerde de sürecektir. Özellikle Manisa Merkez İlçe, Akhisar ve Turgutlu'da giderek gelişen sanayi sektörü, gelecek dönemde toplam içindeki payını arttıracaktır. Artan kentleşme ve refah payına koşut olarak İl genelinde hizmetler sektöründe de gelişme sürecektir. Çalışanlar açısından bakıldığında; tarım sektöründeki istihdam azalmasının makineleşmeye koşut olarak sürmesi, sanayi ve hizmetler sektörlerinin toplam istihdam içindeki talep payının artması beklenmelidir.

Son yıllarda sanayileşme ve endüstriyel gelişmeye paralel olarak kentlerin büyümesi ve nüfusun artması ile gelişen plansız kentleşme sonucu çevre kirliliği sorunları önem kazanmaya başlamıştır. Manisa'da genellikle ısınma enerjisi temini için sosyo ekonomik şartlardan dolayı ucuz fakat düşük kalorili kömür oranı yüksek kömürlerin fazla kullanılması, motorlu taşıt sayısının hızla artması, zaman zaman oluşan kötü meteorolojik şartların etkisi ile hava kirliliği, önlem alınması gerekli boyutlara gelmiştir. Hava kirliliği doğal olarak havada bulunmayan maddelerin hava bileşimine eklenmesi ya da doğal koşullarda çok az bulunan maddelerin aşırı ölçüde bulunması sonucunda insan sağlığını ve diğer canlıların yaşamını tehlikeye sokan hava durumudur. Kentteki hızlı nüfus artışı ve bilinçsizce kullanılan yakıtlar sayesinde hava kirliliği yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Ancak son dönemlerde Manisa kenti artık Doğalgaz kullanımına başlamasından dolayı kentteki hava kirliliğinin büyük ölçüde azalması beklenmektedir. Doğalgaz kullanımı şuan için merkezi kapsamaktadır. Ancak kentin çeperlerinde bulunan mahallelerinde doğalgaz kullanımına başlamasıyla kentte hava kirliliği azalacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışının hızlı olması o ülkenin ekonomisinin gelişmesiyle sıkı ilişki içindedir. Bu yüzden gelişmekte olan ülkeler hızlı nüfus artışına sahip iseler, nüfus politikasına önem vermek zorundadırlar. Nüfus artışı, işsizliği arttırmaktadır. Her yıl yeni açılan işyerleri çalışmak isteyenlere yetmemektedir. Hızlı nüfus artışı, göçleri arttırdığından köyden-şehre göç başlamıştır. Bu durum beraberinde sosyal ve ekonomik birçok sorun getirmiştir. Nüfus artışı tüketimi artırır. Bu da ihracatın azalmasına, dolayısıyla döviz girdilerinin azalarak, ekonomik kalkınmanın büyümesini engeller. Nüfus miktarı arttıkça bağlı olan ihtiyaçlarda artacağından, tüketime dönük demografik yatırımlar

yapma zorunluluğu ortaya çıkar. Buda finansal açıdan sanayi yatırımlarının yapılmasına engel olur. Artan nüfus, belediye ve kent hizmetlerinin de ağırlaşmasına neden olmaktadır. Manisa'daki nüfus hareketini incelediğimizde söz konusu sonuçların çıktığını söyleyebiliriz.

Konut ve konut sorunu 1960 ve 1970'li yılları arasında ülkenin hızlı bir şekilde sanayileşme yolunda ilerlemesiyle ön plana çıkmıştır. Tarımdaki makineleşme kırsal iş olanaklarının azalması ve yatırımların ülke çapında dengesiz dağılımı kentlere göç olayını hızlandırmıştır. Manisa genelinde ülke geneline paralel olarak kırsal kesimden özellikle istihdam verebilen ilçe merkezlerine nüfus akışı meydana gelmektedir. Manisa Merkez İlçe başta olmak üzere Akhisar, Soma, Salihli ve Turgutlu ilçe merkezleri göç almaktadır. Manisa ve İlçelerini gösteren pafta ekler bölümündedir.

Manisa Merkez, son iki sayım dönemi verilerine göre Ege Bölgesi'nde nüfusu oransal olarak en hızlı artan il merkezi olmuştur. Bu hızlı artış önemli altyapı sorunlarını, konut ihtiyacını da gündeme getirmiştir. Manisa'nın kentsel gelişimi; üzerinde kurulup geliştiği topografyanın imkan ve sınırlılıkları tarafından belirlenmiştir. Şehre gelişim alanı olarak dar bir şerit halinde batı yönü ve güneybatı yönü kalmaktadır. Şehrin doğu yönünde ise kuraldışı bir yapılaşmanın gelişmesine sebep olmuştur.

Kent şu anda, güneyinde Spil Dağı ve askeri alanlar, kuzeyinde ise verimli tarım arazileri yer aldığından doğuya ve batıya doğru gelişme eğilimleri göstermektedir. Bu nedenle lineer bir gelişme denilebilse bile 1962 yılından bu yana kent imar planı bir bütün olarak alınmadığından kent yakınındaki yerleşimler (Uncubozköy, Keçiliköy, Kuşlubahçe, Nurlupınar, Horozköy mahalleleri) geliştiği güzel, ana kentin çekimine kapılarak kendi başlarına büyümüşlerdir.

1/5000 İmar planında gelişme alanı olarak planlanan alanlar; Yeni mahalle, Horozköy, Barbaros mahallesi, Nurlupınar mahallesi, Uncubozköy ve çevresi,

Manisa Birlik alanı, Keçiliköy, Karaçay batısı organize sanayi bölgesi gelişme alanıdır. Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren kroki ekler bölümündedir.

Yeni Mahalle, Horozköy, Barbaros, Nurlupınar, Keçiliköy mahalleleri kaçak yapıların fazla olduğu mahalleler olduğundan gelişme alanları olarak tespit edilmiştir. Uncubozköy ve çevresi ise konut olarak planlanmış olup daha çok kooperatif konutları yapılarak artık yapılaşma tamamlanır seviyeye gelmiştir. Karaçay batısı organize sanayi bölgesi gelişme alanı olarak ve devamında yeni konut gelişme alanları planlanmıştır. Manisa Merkez İlçe mahallelerini gösteren kroki ekler bölümündedir.

Manisa Kenti hızlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Ancak organize sanayi bölgesindeki hızlı büyüme ile Manisa kenti için geçerli olan büyüme arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Organize sanayi bölgesi yatırımları sadece kendi bölgesinde olmaktadır. Büyük sanayi işletmelerinin merkezlerinin ve kayıtlarının Manisa İlinde olmaması nedeniyle büyük bir gelir kaybı oluşmaktadır. Organize sanayi bölgesi kaynaklarının bir kısmının da kentteki sosyal ve kültürel etkinliklerde ve kentin yapılandırılmasında kullanılması gerekmektedir. Organize sanayi bölgesindeki sürekli gelişen ve büyüyen sanayi işletmeleri, kendi öz sermayesi ile gerçekleşen, altyapı ve sosyal hizmetlerin bütünlüğü ile en düzenli ve en gelişmiş olma özelliğini taşıyan Manisa organize sanayi bölgesinin kent üzerindeki olumlu etkilerini arttırması gerekmektedir.

Genel olarak; Sanayi kuruluşlarını kent içinden ya da yakınından organize sanayi bölgelerine dâhil etmek kentin, sanayinin olumsuz etkilerini daha az hissetmesini sağlayacak, bu olumsuzlukların organize sanayi bölgelerinde alınacak önlemlerle giderilebilmesine olanak sağlamaktadır. Sanayi kuruluşları kent içinde kurulduğu zaman mevcut altyapının kapasitesi yetersiz kalabilmektedir. Organize sanayi bölgeleri sanayinin toplulaştırılmasını sağlamasıyla kentleşmenin daha düzenli ve planlı bir şekilde gelişmesine olanak tanımaktadır. Kentleşmenin planlı ve düzenli bir şekilde gelişebilmesi için kurulacak organize sanayi bölgeleri kadar imar planlarıyla

ve çevre mevzuatının getirdiği gereklere uyularak organize sanayi bölgelerinin ve olası etkilerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Sanayi çevre kirliliği yaratabilmektedir. Sanayi kuruluşlarının organize sanayi bölgelerinde toplanması bu çevre kirliliğini kontrol altına almada ve önlemede ileri teknolojilerin kullanılmasını sağlamaktadır. Çevrenin korunması için öncelikle, çevre koruma bilincinin oluşması gerekmektedir. Organize sanayi bölgelerinin en önemli özelliği de çevre kirliliğini önlemedeki maliyetleri düşürmesidir. Manisa organize sanayi bölgesi gerek arıtma tesisleri ile gerekse de kendi olanaklarıyla çevreye duyarlı ürettikleri enerji ile çevre bilincinin oluşmasında önemli bir paya sahiptir.

Organize sanayi bölgelerinin olumlu yönde gelişebilmelerinin sağlanması için bu bölgeler bünyesinde teknoloji gelişim merkezleri ve teknoparklar kurulması yönünde çalimsalar yapılmalıdır. Yurtdışında görülen biçimi itibariyle organize sanayi bölgelerinin sanayi parklarına dönüştürülebilme imkânının sağlanması yönünde çalışmalar ve hukuki düzenlemeler yapılmalı ve bu bölgeler ile çeşitli bilimsel kuruluşlarla işbirliği ve ortak çalimsalar yapılmalıdır.

Organize sanayi bölgesinin Manisa kentine getirdiği önemli kavramlardan bir tanesi ise Kentler Arası Rekabet olgusunun ortaya çıkmasını sağlamasıdır. Yerelleşme süreci ile birlikte kentler yine ekonominin odak alanı olmaya başlamıştır. Artık ekonominin planlanmasının, yönetiminin ve gelişiminin ulusal değil kentsel ölçekte ele alınması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu sebeptendir ki ekonomik gelişim yönünde ciddi başarılar imza atan kentler aynı zamanda ülke ekonomilerinin de gelişimini sağlayan en önemli aktör haline gelmişlerdir.

Bir kentin kentler arası rekabetten güçlenerek çıkması için o kentin ekonomik yaşam dışında fiziki, sosyal ve kültürel olarak da kent yaşamına uygun şartlara sahip olması gerekmektedir. Kentsel gelişmeyi kentleşmeden ayrı düşünmek mümkün değildir. Gerekli altyapıya sahip olmayan kentlerin ekonomik güçlerinin ise o kentte gerektiği kadar katkı yapamayacağı Manisa- İzmir örneğinde ortaya çıkmaktadır.

Kentlerin kalkınmasında eğer kentler arası karşılaştırmalı üstünlükten bahsediyor isek, bu durumda kentlerin diğer kentlere göre daha avantajlı oldukları alanlara doğru ekonomik faaliyetlerini kaydırmaları gerektiğinden bahsediyoruz demektir. Bu takdirde Manisa'nın kentler arası rekabette başarılı olabilmesi için yapılması gereken ilk adım Manisa ekonomisinin hangi alanda gelişmesi gerektiğine karar verilmesidir.

Bir kentin de kentler arası rekabette başarı ile çıkabilmesi için kentin sahip olduğu avantaj ve dezavantajlar ile fırsat ve tehditlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirleme başarılı bir şekilde gerçekleşir ise, kentin hangi alanlarda mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu ortaya çıkarılmış olur (Yerel Siyaset, 2007, s:39).

Türkiye'nin tarım şehri Manisa, Avrupa'nın en etkili yatırım bölgesi seçilmesinden sonra sanayicilerin gözdesi konumuna gelmiştir. Tarihte bir zamanlar Osmanlı Şehzadeleri'ne ev sahipliği yapan kent şimdi, bir yandan gelişiyor bir yandan da tarımdan sanayi kentine dönüşümünün sancılarını ve hızla büyüyen sanayinin getirdiği sancuları taşımaktadır. Manisa Sanayisinin çalışanlarına maddi olarak çok rahat imkânlar sağladığı, her türlü sosyal haklarının verildiği, çalışmaya gönlü olan herkes için yeterli işin olduğu söylenebilir. Bu özellikler Manisa'nın çekiciliğini arttırdığı için son yıllarda Manisa'ya çok yoğun bir göç olmuştur.

Manisa organize sanayi bölgesindeki gelişmeler son yıllarda sadece Türkiye'nin değil, dünyanın da dikkatini çekmektedir. Bunun en önemli kanıtı, Manisa'nın aldığı uluslararası ödülleri gösterebiliriz. Dünya'nın saygın ekonomi gazetelerinden Financial Times'a bağlı Doğrudan Yapımcı Yatırım Dergisi-FDI (Foreign Direct Investment) Manisa'yı farklı ülkelerden 200 kent arasında yatırıma en elverişli kent seçmiştir. Bu gelişme, Türkiye'nin en verimli tarım arazilerine sahip üzüm diyarı Manisa'nın yıllardır devam eden istikrarlı sanayileşme hamlesine ciddi bir ivme kazandırmıştır.

Manisa'da kazanmak ve İzmir'de harcamak! Birçok bölgede organize sanayi bölgeleri kuruldukları alanı geliştirmesi ve o şehrin büyümesi amaçlanır. Fakat Manisa iyi bir sanayi bölgesine sahip olmasına rağmen, sanayinin kentte pekte

önemli bir katkısının olmadığına şahit olmaktayız. Birçok beyaz gömleklili kısım diye bilinen üst düzey yetkililer Manisa’da çalışmasına rağmen daha çekici buldukları için İzmir’de yaşamaktadır. Bu tercihlerinden anlaşılacağı gibi, Türkiye’nin üçüncü büyük şehrine olan yakınlık, Manisa’yı yıllardır gölgede bırakmıştır.

İki kent arasındaki yarım saatlik mesafe, Manisa’da yaşayan öğrencileri İzmir’e çekmiş, Manisa’da çalışan işçi ve işverenin de İzmirli olmasına zemin hazırlamıştır. Sadece yöneticiler ve müdürler değil, iş çıkışı organize sanayi bölgesinden kalkan servis otobüslerinin bir bölümünün şehre gitmek yerine doğrudan İzmir’e yönelmesi, iki kent arasındaki ilişkiyi özetlemektedir. Nitekim son dönemde, “Manisa’da çalışıp İzmir’de yiyorlar” yaklaşımı ciddi şekilde sorgulanmaktadır. Bazı büyük firmaların sadece Manisa’da oturanları istihdam etme kararı alması da bunun göstergesidir.

Tüm bu eleştirilere rağmen kentin de birçok eksiği olduğu göz ardı edilmemesi gerekir. İzmir sendromunu sorgulayan kentteki hareketlilik ve değişim süreci gözlerden kaçmamaktadır. Bu gelişim sürecine Kentteki yerel birimler kadar Organize Sanayi Bölgesi’nin de katkıda bulunması gerekmektedir. Daha düne kadar doğru düzgün bir sinema salonu bile yokken günümüzde İstanbul’la eş zamanlı vizyon filmleri Manisa’da vizyona girmektedir. Tarihi eserler restore edilerek turizmin kullanımına sunulmaktadır. Eskiden öğrencileri İzmir’e çeken kaliteli okul ve dershanelerin Manisa şubelerinin açılması, eğitim alanında da yatırımların arttığını göstermektedir.

Tarım kenti Manisa artık sanayisiyle de adından bahsediyor duruma gelmiştir. Gebze ve Bursa’dan sonra Türkiye’nin en büyük organize sanayi bölgesine sahip kentlerden biri olan Manisa’da artık büyük şirketler yer almaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü etap organize sanayi bölgeleri tamamen dolmuş durumda olan ve ilk üç bölgenin büyüklüğüne eşit olan dördüncü bölgenin de dolmasına az kalmıştır. Hazırlıkları tamamlanan beşinci organize sanayi bölgesi ise daha çok lojistik hizmeti verecektir.

Manisa organize sanayi bölgesinin bu kadar yoğun ilgiye maruz kalmasını mükemmel bir alt yapısının olması, modern arıtma tesisi, Bölge Müdürlüğü'nün kurduğu enerji santrali, bölgede elektrik kesintisinin olmaması, İzmir limanına yakınlığı, ulaşım maliyetinin az olması vb. olması ile açıklayabiliriz. İzmir limanına yakınlık kuşkusuz bölgeyi cazip hale getiren en temel faktörlerin başında gelmektedir. İhracatçı firmalar, malın gönderileceği limana yarım saatte ulaşabilmektedirler.

Manisa kent bütününün alan kullanımı açısından ikinci büyük kullanım türü olan organize sanayi alanları, var olanlar ve alınmış genişletme kararları sonucunda yaklaşık 1000 hektarlık büyüklüğe erişecektir. Gerek Manisa kentinin çevresinde var olan genişleme olanakları ve gerekse vazgeçilmez nitelikteki doğal değerleri olan tarım alanları ve orman alanları düşünülerek organize sanayi bölgesinin belirlenmiş bu sınırların dışına genişlemesi ve organize sanayi bölgesi dışında yeni sanayi yatırımlarının Gediz Ovası içinde oluşması engellenmelidir.

Var olan sınırların aşılması, planlamanın temel ilkelerinden olan koruma kullanma dengesini zorlayacak bir büyüklüğe erişilmesi anlamına gelmektedir. Kentin sahip olduğu kısıtlamalar dikkate alındığında, sanayinin bu ölçek üzerindeki büyümesi, kentin gelişiminin, yaşanılabilirliğinin ve çevresindeki alanların korunabilirliğinin yitirilmesi anlamına gelecektir.

Yukarıda bahsedilen konuya paralel olarak; Kentin gelişim formunun en önemli belirleyicisi olan organize sanayi bölgesinin gelişimi kesinlikle kontrol altına alınmalıdır. Organize sanayi bölgesinin alacağı her gelişim kararının Manisa kentinin geleceğini direkt olarak etkilediği çeşitli yollarla gerekli mercilere anlatılmalı, bu gelişim politikalarının; planlar yapılırken, gelecekle ilgili kararlar alınırken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sanayi bölgelerindeki tesislerin niteliklerinin, işgücü istihdam verilerinin, ürün girdi-çıkıtı miktarlarının, etki alanlarının iyi etüt edilmesi ve plan kararına yansıtılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ayan, M.(1982). *Sanayinin kentleşmeye etkisi, Seydişehir örneği*. İzmir: Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Yayın No: 12.
- Bredo, W. (1960). “*Industrial estates tool for industrialisation*”. The Free Press, London.
- Balaban, O. (2001). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri politikasına ilişkin durum değerlendirilmesi*. Planlama 2001/1–2, 61–75.
- Bursa Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Organize sanayi bölgesinin kuruluşu, 26.01.2008, http://www.bosb.org.tr/?sayfa=bilgi_bosbkurulus.asp.
- Can, N. (2001). *4562 Sayılı organize sanayi bölgeleri kanunu’nun ilgili mevzuat kapsamında değerlendirilmesi*, Planlama, 2001/1–2, 76–85.
- Çelebi, N. (1983) *Aydındaki küçük sanayicilerin sosyolojik açıdan incelenmesi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:26, 1.
- Çezik, A. ve Eraydın A. (1982). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri*. Ankara:Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, No:1839
- Dalkıran, A. (1996). *Organize sanayi bölgesi planlaması ve Manisa örneği*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik. Mimarlık. Fakültesi. 12.
- Denizli Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Organize Sanayi Bölgesi, 26.01.2008, www.dosb.org.tr.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1976). *IV. 5 yıllık kalkınma planı özel ihtisas komisyon raporu*. Organize Sanayi Bölgeleri, Ankara, 2.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1967). *İkinci beş yıllık kalkınma planı*. Ankara.

Eyüpoğlu, D. (2005). *2000'li yıllarda organize sanayi bölgelerimiz*. Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara.

ESİAD, *Ege bölgesi sanayi sektörünün yapısı ve gelişme potansiyeli*, İzmir, 29–35.

Eskişehir Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, 26.01.2008, <http://www.eosb.org.tr/#>.

Gaziantep Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, 26.01.2008, <http://www.gaosb.org/>.

Gündüz Ö. (1971). *1985 öncesi Osmanlı ekonomisine genel bir bakış*. 2.

Gürses, A. , Toksoy, M. İnan, C. , Giydirici, T. (1988). *Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nin Kuruluş ve Gelişimi, Bölgeye Yaptığı Katkılar, Çevre Problemleri, Çözüm Önerileri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi. 9–10.

Karaköse, E. (2004). *Manisa'da sanayileşme ve sosyo ekonomik gelişme*. Manisa: şafak basım.

Kayseri Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Kayseri Organize Sanayi Bölgesinin Tarihçesi. 26.01.2008, <http://www.kayseriosb.org/pxp/tarihcemiz.php>.

Kuyucuklu, N. (1982). *İktisadi olaylar tarihi*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Siyasal Bilimsel Fakültesi. Yayın No.3, 42.

Manisa Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü.(2006). *Manisa İli 2005 yılı sanayi ve ticaret durum raporu*. Manisa.

Manisa Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, *2006 yılı faaliyet raporu*.

Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü (1985). *Manisa İlinin yıllık ekonomik ve ticari durumu hakkında rapor.*, S:16.

Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, *Manisa İlinin yıllık ekonomik ve ticari durumu hakkında rapor*, 2002.

Manisa 2004 İl çevre durum raporu.

Manisa Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İstatistik Raporları, 2003.

Bilgin, Mehmet H. ve Ar, S. (2004). *İstanbul organize sanayi bölgeleri ve siteleri.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004-67, 27-152-185.

Manisa Valiliği Yayını . (2007). *Manisa 2007.* Manisa: Ege Ofset, 469.

Manisa Sanayi ve Ticaret Odası, Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, *Organize sanayi bölgesi tanıtım dosyası*, 2007.

Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, *İstatistik Raporları*,2002.

Onat E., (1969). *Organize sanayi bölgeleri fiziki planlama esasları*, Türkiye Ticaret Odası, Sanayi Odası ve Ticaret Borsası, Ankara, 9-12.

Özdemir, M. (1990). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri*, Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 155, Ar-Ge 65, 15.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, (1996), *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri*, Ankara.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, (2004). *Manisa sanayi potansiyeli ve yatırım alanları araştırması*, Yayın No:148, Ankara.

- ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, (2001). *Sanayisizleşme sürecinin kentsel yaşama etkileri Zonguldak örneği*, 2000 Yılı Stüdyo Çalışması, Yayın No:5, Ankara.
- Sapmaz, S.; Eryaşar, A., Yüce, Ş., (1997). *Organize sanayi bölgelerinin kalkınmadaki yeri*. 21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayi Sempozyumu, 17–19 Ekim 1997, Denizli.
- Savaş, V. (1977). *Sanayileşme ve Entegrasyon* İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, s:5.
- İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, (2004). *Sayılarla Manisa 2004*, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü Yayını, Şubat 2004.
- Sağlam D. (1985) *Türkiye Ekonomisi*, Anadolu Üniversitesi, Ankara:AÖF Yay No:43-117, S:47.
- Serin N. (1963). *Türkiye'nin Sanayileşmesi*. Ankara: Sevinç Matbaası, s.122.
- Süel, A. (1983). *Kentlerde yapısal oluşumu belirleyen etkenler*. İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Tokgöz, E. (1976). *Sanayileşmede bölgesel dengesizlikler ve Türkiye*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi yayınları, C:4, s: 7.
- Türk Dil Kurumu, (1981). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları sayı 403, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.685.
- Sanayi Ticaret Bakanlığı, (2006). *TR–33 Manisa alt bölgesi bölgesel kalkınma araştırma raporu*, KOSGEB.

T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, (2006). *Bölgesel göstergeler 2006*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, , Temmuz 2007, 114-129.

Uyar, N. (2004), “*Kent makroform araştırması Manisa 2025*. Manisa.

Ünverdi, L. (2004). *Küçük ve orta ölçekli üretimin mekânsal yer değiştirme stratejileri İzmir örneği üzerine ampirik bir araştırma*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yarar, Ö., (1966). *Müessir bir kalkınma aracı organize sanayi bölgeleri*. Ankara:Ankara Sanayi Odası Yayını,s.1.

Yerel Siyaset, Aylık Bilimsel Dergi, (2007). *Kentler arası rekabet*, Ekim, sayı: 22, s:39.

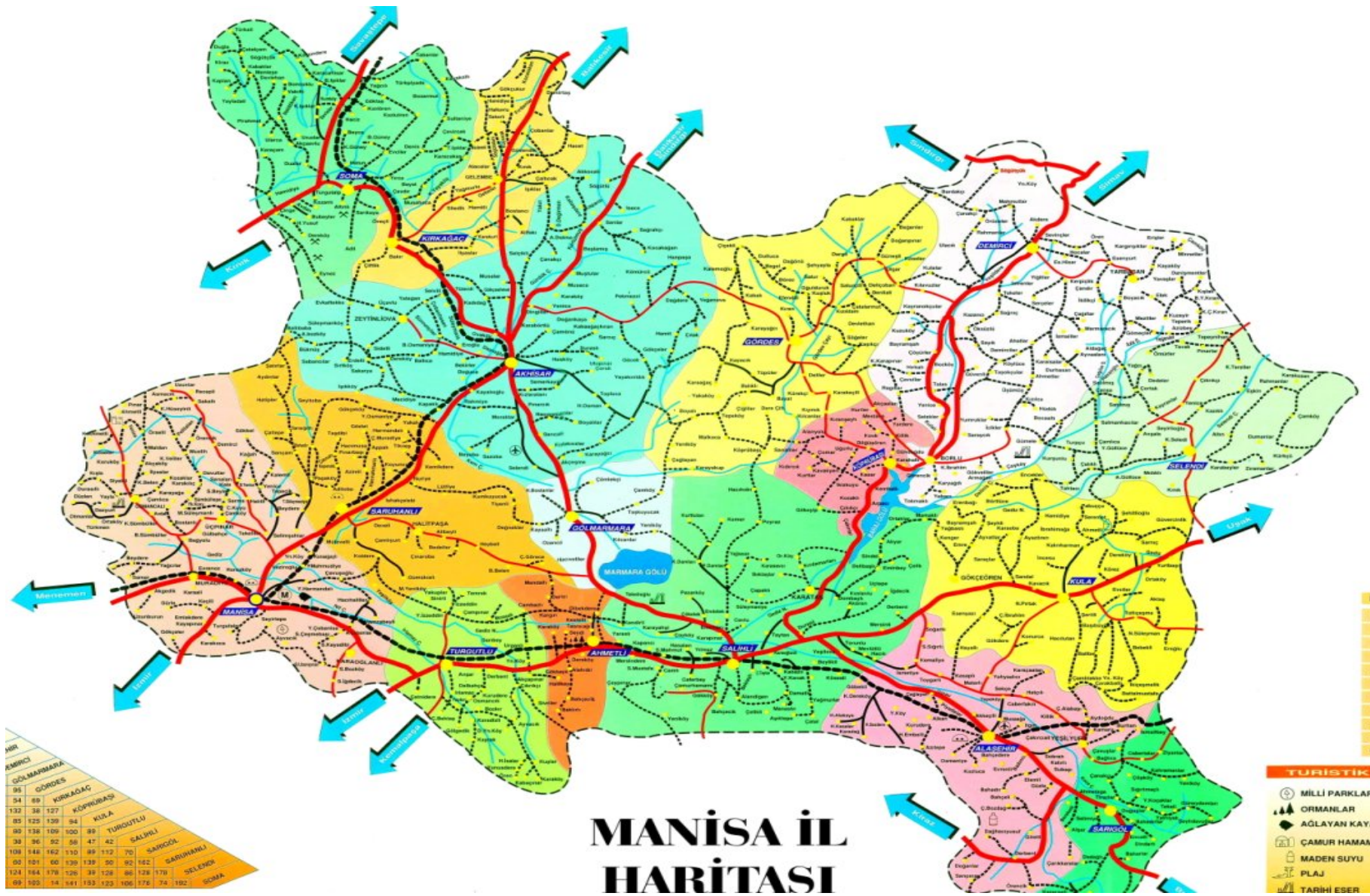
Yerel Siyaset, Aylık Bilimsel Dergi, (2007). *Kentler arası rekabet*, Ekim, sayı: 18, s:9.

Yücel, A. (1986). *Türkiye’de organize sanayi bölgeleri uygulaması*. İl Planlama Paneli Kurs Notları, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara: İçişleri Bak. Yay., s:235.

Yüzer, Ayşe S., Giritlioğlu, C. (2003). “*Sanayi alanları yeni düzenleme stratejileri - İstanbul örneği*”, İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:2, Sayı:1.

EKLER

1. Manisa İl Haritası.
2. Manisa Merkez İlçe Mahallelerini gösteren kroki.
3. Manisa Ticaret ve Sanayi Odası Organize Sanayi Bölgesi haritası.
4. Manisa Organize Sanayi Bölgesi.
5. Manisa Organize Sanayi Bölgesi resimleri.
6. Tablo Dizilimi.

1: ADAKALE
2: ADNAN MENDERES
3: AHMET BEDEVI
4: AKINCILAR
5: AKMESCİT
6: AKPINAR
7: ALAYBEY
8: 1.ANAFARTALAR
9: 2.ANAFARTALAR
10: ARDA

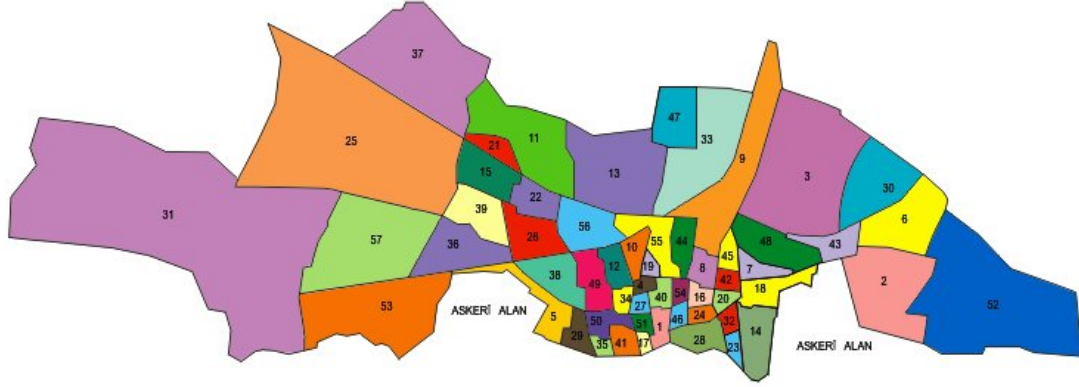
11: ATATÜRK
12: AYNİ ALI
13: BARBAROS
14: BAYINDIRLIK
15: CUMHURİYET
16: ÇARŞI
17: DERE
18: DİLŞEKER
19: DİNÇER
20: EGE

21: ELLİNCİ YIL
22: FATİH
23: GEDİZ
24: GÖKTAŞLI
25: GÜZELYURT
26: HAFSA SULTAN
27: İBRAHİM ÇELEBİ
28: İSHAK ÇELEBİ
29: KAYNAK
30: KAZIM KARABEKİR

31: KEÇİLİKÖY
32: KOÇATEPE
33: KUŞLUBAĞÇE
34: KUYUALAN
35: LALAPAŞA
36: LALELİ
37: M. FEVZİ ÇAKMAK
38: MERKEZ EFENDİ
39: MESİR
40: MİMAR SİNAN

41: MUTLU
42: NIŞANCIPAŞA
43: NURLUPINAR
44: PEKER
45: SAKARYA
46: SARUHAN
47: SPİL
48: ŞEHİTLER
49: TEVFIKIYE
50: TOPÇU ASIM

51: TUNCA
52: TURGUT ÖZAL
53: UNCUBOZKÖY
54: UTKU
55: YARHASANLAR
56: YENİ MAHALLE
57: YETMİŞBEŞİNCİ YIL

Tablo: Manisa Organize Sanayi Bölgesi.

1. Bölgenin Kuruluş Tarihi	1. Bölüm	1964-1970
	2. Bölüm	1989-1991
	3. Bölüm	1997-2001
	4. Bölüm	2002 Kamulaştırma aşamasında
	5. Bölüm	2004 Kamulaştırma aşamasında
2. Bölgenin Toplam Alanı	1. Bölüm	1.739.000 m ²
	2. Bölüm	1.500.000 m ²
	3. Bölüm	1.850.000 m ²
	4. Bölüm	3.759.600 m ²
	5. Bölüm	801.800 m ²
3. Toplam Firma Sayısı		111
4. Tesis Sayısı	1. Bölüm	68
	2. Bölüm	20
	3. Bölüm	48
	Toplam	136
5. Tesis Faaliyeti	Faal Tesis Sayısı	119
	Gayri Faal Tesis Sayısı	3
	Yapım Aşamasında Tesis Sayısı	14
	Proje Aşamasında Tesis Sayısı	-
	Toplam	136
6. Toplam Dış Ticaret Hacmi		4.591.765.483 \$
İthalat (2005)		1.973.144.963 \$
İhracat (2005)		2.618.620.520 \$
7. Arıtma Tesisleri		1. Tesis Faal (6.500 m ³ /gün) 21.500 m³/gün
8. Enerji Santralleri	2. Tesis Faal (15.000 m ³ /gün)	23.050.000
	Sözleşme Bedeli	
Üretim Gücü		85 MW
9. Toplam Çalışan Kişi Sayısı		23.072

Kaynak: <http://www.manisa.gov.tr>. 28.12.2006.

TABLO ve ŞEKİL DİZİLİMİ

1. TABLOLAR

Tablo 3.1: Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Firma Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı.

Tablo 3.2: Eskişehir Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Firma Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı.

Tablo 4.3: Manisa İli Doğal Altyapı Dağılımı.

Tablo 4.4: Manisa İli Ovaları.

Tablo 4.5: Manisa İlindeki Su Kaynakları.

Tablo 4.6: Manisa İl Merkezinden İlçe Merkezlerine Karayolu Uzaklıkları.

Tablo 4.7: 2005 Yılı Elektrik Tüketimi.

Tablo 4.8: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Elektrik Tüketimi 2005.

Tablo 4.9: Manisa İlindeki Önemli Haberleşme Verileri.

Tablo 4.10: Manisa İlindeki Konutların Oda Sayılarının Dağılımı.

Tablo 4.11: Manisa İlindeki Binaların Taban Alanları.

Tablo 4.12: Doktor Başına Düşen Hasta Sayısı.

Tablo 4.13: Hastaneler İtibariyle Yatak Dağılımı.

Tablo 4.14: Manisa İl Geneli Eğitim Durumu.

Tablo 4.15: Manisa İlindeki Okullaşma Oranı.

Tablo 4.16: Okur Yazarlık Oranı.

Tablo 4.17: Sayım Yıllarına Göre Manisa Şehir ve Köy Nüfusları.

Tablo 4.18: Manisa İli İlçelere Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Gelişimi (1980–2000).

Tablo 4.19: Manisa İli İlçelere Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Artış Hızları (1980–2000).

Tablo 4.20: Manisa İli Hane Halkı Büyüklüğü.

Tablo 4.21: 1999 / 2003 Yılları Arasında Manisa İlinde Meydana Gelen Nüfus Olayları (Evlenme).

Tablo 4.22: 1999 / 2003 Yılları Arasında Manisa İlinde Meydana Gelen Nüfus Olayları (Boşanma).

Tablo 4.23: Manisa İli'nde İşgücüne Katılım ve İşsizlik Oranları.

- Tablo 4.24: Manisa İlinde İlçelere Göre Cinsiyet ve İşgücü Durumu.
- Tablo 4.25: Manisa İli Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (1990–2000).
- Tablo 4.26: Sektörler İtibarı İle İstihdam Edilen Nüfus 1980–2000.
- Tablo 4.27: Yapılan İşe Göre İstihdam Edilen Nüfus 1980–2000.
- Tablo 4.28: İşteki Duruma Göre İstihdam Edilen Nüfus.
- Tablo 4.29: 1980–2000 Çalışmama Nedenine Göre İşgücünde Olmayan Nüfus.
- Tablo 4.30: Manisa İline Nüfus Kaydını Getirenler.
- Tablo 4.31: Manisa İlinden Nüfus Kaydını Götürenler.
- Tablo 4.32: 1999 / 2003 Yılları Arasında Manisa İlinde Meydana Gelen Nüfus Olayları. (Yer değiştirme).
- Tablo 5.33: Sanayi Sayımına göre Manisa'da İşyeri ve Çalışan Sayısı.
- Tablo 5.34: 1980'de Çalışan İşçi Sayısına göre İşyerleri.
- Tablo 5.35: İhracatın Sanayi Sektörleri İtibariyle Dağılımı (1988).
- Tablo 5.36: Manisa İmalat Sanayinde Firma Sayısı, Üretim, İstihdam ve Sabit Sermaye Yatırımlarının Yıllara Göre Gelişimi.
- Tablo 5.37: Manisa İli'nde İhracatçı İşletme Sayıları ve İhracat Değerleri.
- Tablo 5.38: Manisa İli'nde İthalatçı İşletme Sayıları ve İthalat Değerleri.
- Tablo 5.39: İlçe Merkez Belediyelerinde Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde Tanzim Edilen İnşaat Ruhsatları.
- Tablo 5.40: Manisa İmalat Sanayi İşletmelerinin 2005 Yılında İlçelere Göre Dağılımı.
- Tablo 5.41: Manisa İmalat Sanayindeki İşletmelerin 2004 Yılında İşyeri Büyüklüğü ve İstihdam Dağılımı.
- Tablo 5.42: Manisa İmalat Sanayinin 2005 Yılında Ana Sektörlere Göre Dağılımı.
- Tablo 5.43: Manisa İli'nde Yer Seçimi Tamamlanmış Organize Sanayi Bölgeleri.
- Tablo 5.44: Manisa İli'nde Kurulu Küçük Sanayi Siteleri.
- Tablo 5.45: Manisa İli'nde Yapımı Süren Küçük Sanayi Siteleri.
- Tablo 5.46: 2003 Yılı Yatırım Teşvikleri.
- Tablo 5.47: 2004 yılında Manisa İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı.
- Tablo 5.48: Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörel Dağılımı, 2004.
- Tablo 5.49: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yüzölçümleri.

Tablo 5.50: Manisa’da Organize Sanayi Bölgesi I. Kısım Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı.

Tablo 5.51: Manisa’da Organize Sanayi Bölgesi II Kısım Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı.

Tablo 5.52: Manisa’da Organize Sanayi Bölgesi III. Kısım Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı.

Tablo 6.53: Manisa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki firma sayıları.

Tablo 6.54: Manisa Sanayisindeki Sektörel Yeterlilikler.

Tablo 6.55: Manisa Sanayisindeki Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirlikleri.

Tablo 6.56: Manisa’daki Banka Şubeleri.

Tablo 6.57: Manisa İçinde Kaydı Yapılan Taşıt Sayısı.

Tablo 6.58: Manisa Organize Sanayi Bölgesi’ne Servis Yapan Şirketler ve Araç Sayısı.

Tablo 6.59: Manisa Merkez İlçede Verilen Sıhhi İşyeri Açma ve Çalıştırma Ruhsatlarının Yıllara ve Alanlara Göre Dağılımı.

Tablo 6.60: İmar Islah Planları ve Gecekondu Yapılaşması ile Oluşan Mahalleler ve Yoğunluğu.

Tablo 6.61: Manisa İlinde Kentsel Alanda Yoğunluk.

Tablo 6.62: Ekonomik Göstergeler (1980-2000).

2. ŞEKİLLER

Şekil 4.1: Gediz Ovası.

Şekil 4.2: Manisa İl Merkezindeki İskan Ruhsatlarının Dağılımı.

Şekil 4.3: Doktor Başına Düşen Hasta Sayısı.

Şekil 4.4: Manisa İlinin Nüfus Piramidi, 1955.

Şekil 4.5: Manisa İlinin Nüfus Piramidi, 2000.

Şekil 4.6: Manisa İlinde Çocuk-Kadın Oranı, 1945–2000.

Şekil 4.7: Manisa İlinde Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenlerin Oranı- Erkek.

Şekil 4.8: Manisa İlinde Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenlerin Oranı- Kadın.

Şekil 5.9: Manisa – Merkezde Verilen Yapı Ruhsatlarının Aylara Göre Dağılımı 2006.

Şekil 5.10: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yüzölçümü Dağılımı.

Şekil 5.11: Günlük Atık su Arıtma Miktarı.

Şekil 5.12: Atık su Arıtma Tesisinin Genel Görünümü.

Şekil 5.13: Elektrik Dağıtım Sistemi.

Şekil 5.14: Birleşik Elektrik ve Isı Üretim Santrali, 154 kv Enerji Nakil Hattı ve Trafo Merkezi.

Şekil 5.15: Botaş A Tipi İstasyonu.

Şekil 5.16: Lojistik Merkez Demiryolu Bağlantısı.

Şekil 5.17: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Planı.

Şekil 5.18: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yerleşim Planı.

Şekil 6.19: Manisa Organize Sanayi Bölgesi Görünümü.

Şekil 6.20: Manisa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Firma Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı.

Şekil 6.21: Manisa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Çalışan Sayılarının Dağılımı.

Şekil 6.22: 2004-2007 Yılları Manisa Organize Sanayi Bölgesi Yıllık Bütçe Değerleri

Şekil 6.23: Manisa Organize Sanayi Bölgesi’nin Sektörel Dağılımı.

Şekil 6.24: Manisa Belediyesince Verilen İnşaat Ruhsatı Sayısının Yıllara göre Dağılımı.

Şekil 6.25: Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Firma Sayısı ile Manisa’da Verilen İnşaat Ruhsatı Sayısının Karşılaştırılması.

Şekil 6.26: 2007 Yılında Manisa Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü’nden Meclise Giden Resmi Kurum Taleplerinin Dağılımı.

Şekil 6.27: Plan ve Proje Müdürlüğü Tarafından 2006-2007 Yılında Verilen İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarının Dağılımı.

Şekil 6.28: Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Firma Sayısı ile Lokanta-Restoran İşyeri Açma Ruhsatı Alan İşyerlerinin Sayısının Karşılaştırılması.

Şekil 6.29: Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Firma Sayısı ile Büfe İşyeri Açma Ruhsatı Alan İşyerlerinin Sayısının Karşılaştırılması.